

Jean Meslier

Sağduyu
Tanrısızlığın İlmihali

Jean Meslier
Sağduyu
Tanrısızlığın İlmihali

1. GİRİŞ
2. TEOLOJİ YANI İLAHİYAT NEDİR?
3. İNSAN NE SOFU DOĞAR NE DİNCİ
4. BİR ALLAH'A İNANMAK GEREKSİZDİR EN DOĞRUSU ONU HIÇ DÜŞÜNMEMEKTİR
5. DİN, SAFDİLLİK ÜZERİNE KURULMUŞTUR
6. HER DİN BİR SAÇMALIKTIR
7. ALLAH'I SINIRLAMAK MÜMKÜN DEĞİLDİR
8. HURAFENİN KÖKENİ
9. TÜM DİNLERİN KÖKENİ
10. DİN ARACILIĞIYLA, ŞARLATANLAR, İNSANLARIN DELİLİKLERİNDEN YARARLANIRLAR
11. DİN, CAHİLLERİ MUCİZEYİLE KANDIRIR
12. AHMAK VE BARBAR BÜYÜKLER OLMASAYDI DİN OLMAZDI
13. HER DİN TAHAKKÜM İSTEĞİNDEN DOĞMUŞTUR
14. HER DİNE ESAS HİZMET VEREN ŞEY, KUŞKULU ŞEYLERİN EN KUŞKULU OLANIDIR
15. ALLAH'IN VARLIĞI HAKKINDA KANAAT EDİNMEK MÜMKÜN DEĞİLDİR
16. ALLAH'IN VARLIĞI KANITLANMAMIŞTIR
17. "ALLAH BİR RUHTUR" DEMEK, HIÇBİR ŞEY SÖYLEMEMEK, HIÇBİR ANLAM İFADE ETMEMEKTİR
18. RUHANİYET BİR HAM HAYALDIR
19. HER VARLIK MADDENİN BAĞRINDAN ÇIKMIŞTIR
20. YENİ İLAHİYATIN METAFİZİK ALLAHİ NEDİR?
21. GÜNEŞE TAPMAK, BİR RUHA TAPMAKTAN DAHA AZ AKLA AYKIRIDIR
22. BİR RUH-ALLAH, İRADE KULLANAMAZ VE İCRADA BULUNAMAZ
23. ALLAH NEDİR?
24. İLAHİYATIN DİKKAT ÇEKEN ÇELİŞKİLERİ
25. ALLAH'A TAPMAK BİR MEVHUMA TAPMAKTIR
26. ALLAH'IN SONSUZLUĞUNUN VE İLAHİ İÇYÜZÜNÜN BİLİNMESİNİN İMKANSIZLIĞI TANRISIZLIĞA NEDEN OLUR VE BUNU HAKLI KILAR
27. ALLAH'A İNANMAK HIÇ İNANMAMAKTAN NE DAHA EMİNDİR, NE DE DAHA AZ CANİYANE
28. ALLAH'A İNANMAK OTOMATİK BİR ÇOCUKLUK ALIŞKANLIĞIDIR
29. BU İTİKAT, BABALARDAN ÇOCUKLARA GÖRENEKLE GEÇEREK YERLEŞMİŞ BATIL BİR İNANIŞTIR
30. BATIL İNANÇLARIN KAYNAĞI
31. BATIL İNANÇLAR NASIL YAYILIR VE KÖKLEŞİR
32. HENÜZ MUHAKEMEDE BULUNMAYA GÜÇSÜZ OLDUKLARI BİR YAŞTA EĞİTİLMESELERDİ, ZAMANIMIZ İLAHİYATININ İLKELERİNE İNSANLAR ASLA İNANMAZLARDI
33. DOĞA OLAYLARI ALLAH'IN VARLIĞINI KANITLAMAZ
34. DOĞA OLAYLARI, DOĞAL NEDENLERLE AÇIKLANIR
35. DÜNYA YARATILMAMIŞTIR VE MADDE KENDİ KENDİNE HAREKET EDER
36. HAREKETİN MADDENİN KENDİSİNDE VAR OLDUĞUNUN VE DOLAYISIYLA RUHANİ BİR HAREKET ETTİRİCİ VARSAYMAK GEREKSİZLİĞİNİN ÖTEKİ KANITLARI

37. İNSANIN VARLIĞI HİÇBİR ŞEKİLDE ALLAH'IN VARLIĞINI KANITLAMAZ
38. NE İNSAN NE DE EVREN RASTLANTININ ESERİDİR
39. EVRENİN DÜZENİ DE BİR ALLAH'IN VARLIĞINI KANITLAMAZ
40. SOYUT BİR RUH ZEKİ OLAMAZ VE BİR İLAHİ ZEKAYA TAPMAK HAM BİR HAYALDİR
41. TEOLOJİNİN ALLAH'INA VERDİĞİ BÜTÜN NİTELİK YİNE TEOLOJİNİN ALLAH'TA VARSAYDIĞI İÇERİĞE AYKIRIDIR
42. "YARATILIŞIN KONUSU VE AMACI İNSAN TÜRÜDÜR" DEMEK SAÇMADIR
43. NE ALLAH İNSAN İÇİN YAPILMIŞTIR NE İNSAN ALLAH İÇİN
44. EVRENİN OLUŞUMUNDAKİ AMACIN İNSANIN MUTLULUĞU OLDUĞU DOĞRU DEĞİLDİR
45. ALLAH'IN LÜTFU DENİLEN ŞEY BOŞ BİR KELİMEDEN İBARETTİR
46. BU SÖZDE ALLAH LÜTFU DÜNYAYI İYİLEŞTİRMekten ÇOK BOZMAKLA MEŞGUL VE İNSANIN DOSTU OLMaktan ÇOK DÜŞMANIDIR
47. HAYIR, DÜNYA ZEKİ BİR VARLIK TARAFINDAN YÖNETİLMEZ
48. ALLAH DEĞİŞMEZ OLARAK TANINAMAZ
49. İYİLİKLER VE KÖTÜLÜKLER DOĞANIN ZORUNLU NEDENLERİ VE ESERLERİDİR. BUNDA HİÇBİR ŞEYİ DEĞİŞTİRMEYEN ALLAH NE ALLAHTIR ?
50. BU HAYATIN ZORLUKLARINA KARŞI DİNİ TESELLİLERİN BOŞLUĞU. BİR CENNET BİR AHİRET UMUDU HAYALDİR, HAYAL ÜRÜNÜNDEN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR
51. DAHA AZ HAYALİ OLMAYAN SAÇMA FİKİRLER
52. İLAHİYATÇI ALLAH'INI İNSANLIĞIN EKSİKLERİNDEN KURTARMAYA BOŞUNA ÇALIŞIYOR: YA ALLAH ÖZGÜR DEĞİLDİR YA DA İYİ OLMaktan ÇOK KÖTÜDÜR
53. BİR TANRISAL LÜTUF, SONSUZ İYİ VE KUDRETLİ BİR ALLAH'A İNANILMAZ
54. İLAHİYAT, ALLAH'INDAN BİR DELİLİK, BİR ADALETSİZLİK, BİR KÖTÜLÜK VE GADDARLIK İFRİTİ, ALABİLDİĞİNE DÜŞMANLIK, KİN VE NEFRET DOLU BİR VARLIK YAPMAKTADIR
55. HER DİN, TANRISALLIKTAN ALÇAKÇA VE AKILSIZCA KORKMA DUYGUSU VERMEYE ÇALIŞIR
56. GERÇEK DİN İLE EN KARANLIK EN ALÇAKÇA HURAFELER ARASINDA BİR FARK YOKTUR
57. İLAHİYATIN ALLAH HAKKINDA VERDİĞİ DÜŞÜNCELERE GÖRE ALLAH'I SEVMEK MÜMKÜN DEĞİLDİR
58. CEHENNEMİN SÜREKLİ CEZA VE EZİYET İNANCINI İCAT ETMEKLE İLAHİYATÇILAR, ALLAHLARINDAN, TİKSİNİLECEK VE İNSANLARIN EN KÖTÜSÜNDEN DAHA KÖTÜ, AHLAK BOZUCU, AMAÇSIZ VE YALNIZCA KEYFİ İÇİN ZALİM BİR ZORBA YAPMIŞLARDIR
59. İLAHİYAT AÇIK BİR ÇELİŞKİLER ZİNCİRİNDEN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR
60. ALLAH'IN SÖZDE SANAT ESERLERİ İLAHİYATIN YÜCELİĞİ DENİLEN ŞEYİ ASLA KANITLAMAZ
61. ALLAH'IN YÜCELİĞİ, MELEKLERİN VE SAF RUHLARIN YARATILMASI İDDİASINDA DA DAHA ÇOK GÖRÜLMEMEKTEDİR
62. İLAHİYAT, ALLAH'ININ HER ŞEYE YETEN KUDRETİNDEN SÖZ EDER VE ONU HEP ACİZ GÖSTERİR
63. YERYÜZÜNÜN BÜTÜN DİN SİSTEMLERİNE GÖRE ALLAH'IN

- MEVCUTLARIN EN MAYMUN İŞTAHLISI EN MAKUL OLMAYANI EN
BUDALASI OLMASI GEREKİR
64. KÖTÜLÜK ALLAH'TAN GELMEZ DEMEK SAÇMADIR
65. ALLAH'A ATFEDİLEN HER ŞEYİ BİLME SIFATI, ALLAH'IN CEZALANDIRACAĞI
SUÇLU
İNSANLARA TANRISALLIĞIN GADDARLIĞINDAN ŞİKAYET ETME
HAKKINI VERİR
66. İLK GÜNAH VE ŞEYTAN HAKKINDA DİNİ HİKAYELERİN SAÇMALIĞI
67. ŞEYTAN DA DİNLER GİBİ RAHİPLERİ ZENGİN ETMEK İÇİN İCAT EDİLMİŞTİR
68. ALLAH İNSANOĞLUNU HATA YAPMAZ NİTELİKTE
YARATMADIYSA CEZALANDIRMAYA HAKKI YOKTUR
69. "TANRININ İSTEĞİ İNSAN İÇİN TANRISAL BİR SIRDIR, İNSANIN BU SIRRI
İNCELEME VE BU KONUDA BİR KARAR VERME HAKKI YOKTUR" DEMEK
SAÇMADIR
70. İYİLER, KÖTÜLER, MASUMLAR, SUÇLULAR ÜZERİNE "AYIRMAKSIZIN" BELA
VE SIKINTI DÜŞÜREN BİR VARLIĞI "ADALET VE İYİLİK ALLAHİ" OLARAK
ADLANDIRMAK SAÇMADIR; FELAKETLERİNİN TEK NEDENİNİN
KUCAĞINDA, FELAKETLERİYLE AVUNMALARINI İNSANLARDAN İSTEMEK
PEK GARİPTİR
71. YASAKLAMAYA MUKTEDİR OLDUĞU HATALARI SUÇLAYAN VE
CEZALANDIRAN BİR ALLAH, BENLİĞİNDE BUDALALIKLA ZULMÜ
BİRLEŞTİRMİŞ BİR DELİDİR
72. İNSAN İRADESİ BİR HAM HAYALDIR

73. İNSAN İRADESİNİN (TANRI TARAFINDAN İNSANA BIRAKILMIŞ İRADE) VAR OLMAMASINDAN, TOPLUMUN KÖTÜ ADAMLARI CEZALANDIRMAYA HAKKI OLMADIĞI SONUCU ÇIKARILMAMALIDIR
74. İNSAN İRADESİNE GÖSTERİLEN KANITLARIN REDDİ
75. EĞER OLSAYDI ALLAH DA ÖZGÜR VE ÖZERK OLMAZDI; BÜTÜN DİNLERİN YARARSIZLIĞI İŞTE BUNDANDIR
76. BİZZAT TEOLOJİNİN İLKELERİNE GÖRE İNSAN TEK BİR AN BİLE ÖZGÜR DEĞİLDİR
77. HER KÖTÜLÜK, HER BOZUKLUK, HER GÜNAH ANCAK ALLAH'A ATFEDİLEBİLİR; DOLAYISIYLA ALLAH'IN CEZALANDIRMA VE ÖDÜLLENDİRME HAKKI YOKTUR
78. İNSANLARIN YAKARIŞLARI ALLAH'IN YÖNETİMİNDEN HOŞNUT OLMADIKLARINI KANITLAR
79. BU DÜNYANIN ZULÜM VE SEFALETLERİNİN BAŞKA BİR ALEMDE (AHİRETTE) ONARILACAĞI, BOŞ BİR İNANÇ, ABES BİR VARSAYIMDIR
80. İLAHİYAT, ANCAK, ALLAH'INA GÜÇLÜLÜK HAKKI YANI BÜTÜN HAKLARA TECAVÜZ HAKKI VEREREK YA DA İNSANLARA AHMAKÇA BİR İTAAT EMREDEREK, ALLAH TARAFINDAN İZİN VERİLEN KÖTÜLÜĞÜ VE ADALETSİZLİKLERİ HAKLI GÖSTERİR
81. İNCİL'DE "YEHOVA"YA ATFEDİLEN SÜREKLİ KURTARMA VE İMHALAR HEP ZALİM VE BARBAR BİR TANRI GEREKTİREN TUHAF VE GÜLÜNÇ UYDURMALARDIR
82. ÇOCUKLARINI ANCAK MUTSUZ ETMEK İÇİN DÜNYAYA GETİREN BİR KİMSEYE SEVECEN, CÖMERT VE ADİL BİR BABA DENİLEBİLİR Mİ?
83. İNSANLARIN BÜTÜN YAŞAMI VE DÜNYADA OLUP BİTEN HER ŞEY, İNSAN ÖZGÜRLÜĞÜ VE VÜCUDU OLDUĞU ÖNE SÜRÜLEN BİR ALLAH'IN İYİLİĞİ VE ADALETİ ALEYHİNDE KANITTIR
84. TANRININ YARATMA GÜCÜ YA DA TANRININ LÜTFÜ DENİLEN ŞEYE MİNNETTAR OLMAMIZ GEREKTİĞİ DOĞRU DEĞİLDİR
85. "İNSAN, YARATICI KUDRETİN SEVGİLİ ÇUCUĞUDUR, ALLAH'IN GÖZDESİDİR, MESAİSİNİN TEK AMACIDIR, DOĞANIN KRALIDIR" İDDİASINDA BULUNMAK, BİR DELİLİKTİR
86. İNŞANLA HAYVANLARI KARŞILAŞTIRMA
87. DÜNYADA ZORBALARDAN DAHA İĞRENÇ HAYVAN YOKTUR
88. İNSANIN KUSURSUZLUĞUNUN REDDİ
89. DOĞU MASALI
90. DÜNYADA ALLAH'IN NİMET VE İHSANINDAN BAŞKA BİR ŞEY GÖRMEMEK VE BU DÜNYANIN ÖZELLİKLE İNSAN İÇİN YARATILMIŞ OLDUĞUNA İNANMAK BUDALALIKTIR
91. RUH NEDİR? KİMSENİN BUNDAN HABERİ YOKTUR. BU RUH, MADDEDEN BAŞKA BİR CEVHERDEN OLSAYDI, BUNLARIN BİRLEŞTİRİLMESİ MÜMKÜN OLMAZDI
92. BİR RUHUN VARLIĞI SAÇMA BİR VARSAYIMDIR. ÖLMEZ BİR RUHUN

- VARLIĞI DAHA SAÇMA BİR VARSAYIMDIR
93. APAÇIKTIR Kİ, İNSAN TÜMÜYLE ÖLÜR YANİ İNSANIN ÖLÜMÜ TAM VE KESİNDİR
94. RUHUN MANEVİYATINA KARŞI İTİRAZ KABUL ETMEZ KANITLAR
95. İLAHİYATÇILARIN HEP SİĞİNDİĞİ DOĞAÜSTÜ NEDENLERİN SAÇMALIĞI
96. MATERYALİZMİN İNSAN TÜRÜ İÇİN ONUR BOZUCU OLDUĞU DOĞRU DEĞİLDİR
97. AHİRET HAYATI İNANIŞI ANCAK HALKIN SAFLIĞI ARACILIĞIYLA BUNU SÖMÜRENLER İÇİN YARARLIDIR
98. AHİRET HAYATI İNANIŞININ AVUTUCULUĞU GERÇEĞE AYKIRIDIR; AVUTUCU OLSA BİLE, BUNDAN İNANIŞIN DOĞRULUĞUNUN ÇIKARILMASI GEREKMEZ
99. BÜTÜN DİNİ İLKELER HEP HAYALİDİR. SEZGİ, KÖKLEŞMİŞ BİR ALIŞKANLIK ESERİDİR. ALLAH BİR KURUNTUDUR VE ONA VERİLEN SIFATLAR BİRBİRİNİ ORTADAN KALDIRIR, BİRBİRİNİ YIKIMA UĞRATIRLAR
100. HER DİN, ÇELİŞKİLERİ SIR ARACIYLA BİRLEŞTİRMEK İÇİN HAYAL EDİLMİŞ BİR SİSTEMDEN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR
101. ÖZELLİKLE RAHİPLERİN ÇIKARI İÇİN İCAT EDİLMİŞ OLAN SIRLARIN SAÇMALIĞI VE YARARSIZLIĞI
102. DÜNYA ÖLÇÜSÜNDE BİR ALLAH'IN DÜNYA ÖLÇÜSÜNDE BİR DİN BİLDİRMESİ GEREKİRDİ
103. DİNİN GEREKSİZLİĞİNİ KANITLAYAN ŞEY ANLAŞILMASININ OLANAKSIZ OLMASIDIR
104. BÜTÜN DİNLER ÇEŞİTLİ DİNLERİN TARAFTARLARININ BİRBİRİNE KARŞIT VE TÜMÜ AYNI ÖLÇÜDE AKILDIŞI VE ABES İNANIŞLARIYLA GÜLÜNÇ HALE GETİRİLMİŞTİR
105. ÜNLÜ BİR İLAHİYATÇININ GÖRÜŞÜ

106. DEİSTLERİN ALLAHI İLAHİYATÇILARIN ALLAHINDAN NE DAHA AZ ÇELİŞKİLİDİR NE DE DAHA AZ MEVHUMDUR
107. "KAVİMLER YÜZYILLAR BOYU BİR TANRISALLIĞIN HÜKÜM VE KUDRETİNİ TANIMIŞTIR" DEMEKLE ALLAH'IN VARLIĞI KANITLANAMAZ
108. TANRILARIN TÜMÜNÜN KAYNAĞI VAHŞETTİR. BÜTÜN DİNLER DİPSİZ CEHALET, HURAFE, KAN DÖKÜCÜLÜK ABİDELERİDİR VE YENİ DİNLER YENİDEN GENÇLEŞMİŞ ESKİ DELİLİKLERDİR
109. DİNİ GELENEKLERİN TÜMÜNDE AHMAKLIK YA DA BARBARLIK ZİYAFETİ VARDIR
110. BİR DİNİ GÖRÜŞ NE KADAR ESKİ VE GENEL OLURSA, O KADAR KUŞKULU VE GÜVENİLMEZDİR
111. DİN KONUSUNDA KUŞKUCULUK, TEOLOJİK İLKELERİN YÜZEYSEL BİR ARAŞTIRMA VE İNCELENMESİNİN SONUCUDUR 112. VAHYİN REDDİ
113. ALLAH'IN BİR KEZ İNSANLARA GÖRÜNÜMÜŞ, ONLARLA KONUŞMUŞ OLDUĞUNUN KANITI NEREDE?
114. HİÇBİR ŞEY MUCİZELERİN DOĞRULUĞUNU KANITLAMAZ
115. EĞER ALLAH SÖYLEMİŞ OLSAYDI, ÇEŞİTLİ MEZHEPLERİN, TÜMÜ BİRBİRİNİN ARDINDAN LANET OKUYAN, TÜMÜ BİRBİRİNİ HAKLI OLARAK HURAFE VE KÜFÜRLE SUÇLAYAN MENSUPLARINA AYRI AYRI YOLLAR SÖYLEMİŞ OLMASI TUHAF OLURDU
116. MUCİZELERİN KARANLIĞI VE KUŞKULU KÖKENİ
117. SÖZDE MUCİZELERİN SAÇMALIĞI
118. MUCİZELERLE İLGİLİ KARAR VERME TARZI KONUSUNDA, PASCAL'IN GÖRÜŞÜNÜN REDDİ
119. TEOLOJİNİN ASIL İLKELERİNE GÖRE, HER YENİ VAHİY VE TEBLİĞ, SAHTE VE DİNSİZ ESER SAYILMALIDIR
120. ŞEHİTLERİN KANI, MUCİZELERİN GERÇEKLİĞİ VE HİRİSTİYANLIĞIN TANRISAL KÖKENİ ALEYHİNDE TANIKLIK EDER
121. ŞEHİTLERİN BAĞNAZLIKLARI, PEYGAMBERLERİN HEP ÇIKARA DAYANAN ÇABALARI, DİNİN DOĞRULUĞUNU ASLA KANITLAMAZ
122. TEOLOJİ, ALLAH'INDAN AKLIN VE ZEKA IŞIKLARININ BİR DÜŞMANI YAPAR
123. İMAN AKILLA UZLAŞTIRILAMAZ, BİRLEŞTİRİLEMEZ VE AKIL İMANDAN ÜSTÜNDÜR
124. İMANI AKLIN YERİNE KOYMAK İSTEYENLERİN ŞARLATANLIKLARI NE KADAR SAÇMA VE GÜLÜNÇTÜR
125. KENDİSİ HAKKINDA EN ÇOK BELİRSİZ OLDUĞU SÖYLENEN ŞEYE, KANITSIZ, SÖZ ÜZERİNE İNANMAK GEREKTİĞİ NASIL İDDİA EDİLİR?
126. İMAN YALNIZCA ZAYIF, BİLGİSİZ YA DA TEMBEL RUHLARDA KÖK SALAR
127. YALNIZ TEK BİR HAK DİNİ OLDUĞUNU ÖĞRETMEK SAÇMALIKTIR VE MİLLETLERDE BİR KARIŞIKLIK NEDENİDİR
128. AHLAK VE ERDEM İÇİN DİN HİÇ GEREKLİ DEĞİLDİR
129. İHTİRASLARA KARŞI DİN EN ZAYIF ENGELDİR
130. ŞEREF VE HAYSİYET DUYGUSU, İHTİRASLARI ZAPT ETMEK VE

KISITLAMAK İÇİN, DİNDEN DAHA SAĞLAM VE DAHA GÜÇLÜ BİR
DİZGİNDİR

131. HİÇ KUŞKU YOK; TEMSİL ETTİKLERİNİ SÖYLEDİKLERİ ALLAH GİBİ,
ÇOĞUNLUKLA ZALİM VE ACIMASIZ ZORBALAR OLAN VE DİNİ ANCAK
ESİRLERİNİ DAHA ÇOK HAYVANLAŞTIRMAK, ZİNCİRLERİ İÇİNDE DAHA
KOLAY YİYİP YUTMAK İÇİN KULLANAN HÜKÜMDARLARIN
İHTİRASLARINA KARŞI DİN, DAHA ETKİLİ BİR GEM, DAHA ETKİLİ BİR
ENGEL DEĞİLDİR
132. HÜKÜMDARIN KUTSAL HUKUKU DENİLEN EN SAÇMA, EN GÜLÜNÇ, EN
İĞRENÇ GASPİN KÖKENİ... HÜKÜMDARLARA HAKİMANE ÖĞÜTLER
133. DİN, POLİTİKA İÇİN KÖTÜDÜR; EDEPSİZ, KÖTÜLÜKÇÜ ZORBALARDAN VE
İĞRENÇ VE BEDBAHT UYRUKTAN BAŞKA BİR ŞEY MEYDANA GETİRMEZ
134. HİRİSTİYANLIK, HER DİN GİBİ, EN ÇOK DAYANAĞI OLDUĞU ZORBALIĞI
VAAT EDEREK YAYILMIŞTIR
135. DİNİ İLKELERİN TEK HEDEFİ, HÜKÜMDARLARIN ZORBALIKLARINI
GÜÇLENDİRMEK VE MİLLETLERİ BUNLARA KURBAN ETMEKTİR
136. KAVİMLERE ZARAR VERDİKLERİNDE ALLAH'TAN BAŞKA
KORKACAKLARI OLMADIĞINA KRALLARI İNANDIRMANIN
KÖTÜLÜĞÜ HAKKINDA
137. SOFU BİR HÜKÜMDAR, BİR ÜLKE İÇİN BELADIR

138. BASKI YÖNETİMİ İÇİN, DİNİN HİMAYESİ, HALKIN ELEM VE GALEYANINA KARŞI ZAYIF BİR KUŞATMADIR. BİR ZORBA, KENDİ KENDİNE ZARAR VEREN VE UÇURUMUN KENARINDA UYUYAN BİR AKILSIZDIR
139. HÜKÜMDARLARI KORKUDAN, VİCDAN AZABINDAN KURTARARAK DOĞRU YOLDAN SAPMALARINI, DİN KOLAYLAŞTIRIR
140. AYDIN BİR HÜKÜMDAR NEDİR?
141. RUHBAN HEYETİNİN ÜSTÜN İHTİRASLARI VE CİNAYETLERİ
142. RAHİPLERİN ŞARLATANLIKLARI
143. AHLAKI, BÜTÜN DOĞRU FİKİRLERİ, BÜTÜN DOĞRU İNANÇLARI BOZAN DİNİN MEYDANA GETİRDİĞİ SAYISIZ FELAKETLER
144. BÜTÜN DİNLER HOŞGÖRÜSÜZDÜR, VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜNÜ KABUL ETMEZ VE DOLAYISIYLA İYİLİĞİN VE GÜZELLİĞİN YIKICISIDIR
145. BİR DEVLET DİNİNİN ŞALDIRGANLIĞI
146. DİN, KAŖ DÖKÜCÜLÜĞÜ MEŞRULAŞTIRARAK ACIMASIZLIK DİZGİNİNİ GEVŞETİR VE İLAHİ AMAÇLAR İÇİN GEREKLİ OLABİLECEĞİNİ ÖĞRETEREK CİNAYETİ MUBAH KILAR 147. DİNE ATFEDİLEN KÖTÜLÜKLERİN, ANCAK İNSANLARIN İHTİRASLARININ HÜZÜN VERİCİ ESERLERİ OLDUĞU İDDİASININ REDDİ
148. HİÇBİR AHLAK, DİNİ GÖRÜŞLERLE UZLAŞTIRILAMAZ, BİRLEŞTİRİLEMEZ
149. İNÇİL'İN AHLAKI, UYGULAMA YETENEĞİNDEN YOKSUNDUR
150. BİR AZİZLER TOPLUMU MÜMKÜN DEĞİLDİR
151. İNSANIN DOĞASI BOZUK DEĞİLDİR; BUNUN TERSİNİ İDDİA EDEN BİR AHLAK İNSAN İÇİN DEĞİLDİR
152. İZLEYİCİLERİNİN İLAHİ HAZRETİ İSA HAKKINDA
153. GÜNAHLARIN AFFI İNANCI, RAHİPLERİN ÇIKARI İÇİN İCAT EDİLMİŞTİR
154. ALLAH KORKUSU İHTİRASLARA KARŞI ACIZDİR
155. CEHENNEMİN İCAT EDİLMESİ, KÖTÜLÜĞE ENGEL OLAMAYACAK ÖLÇÜDE SAÇMADIR
156. ÖZELLİKLE RAHİPLERİN ÇIKARI ÜZERİNE KURULU DİNİ AHLAK VE ERDEMLERİN SAÇMALIĞI HAKKINDA
157. İLAHİYATÇILARIN ÖĞRETTİĞİ VE UYGULADIĞI BİÇİMİYLE HİRİSTİYAN İYİLİKSEVERLİĞİ NASIL BİR SONUÇ DOĞURUR
158. RAHİPLER İÇİN ALTIN MADENİ OLAN "GÜNAH ÇIKARMA" AYİNİ, AHLAKIN GERÇEK İLKELERİNİ YIKMIŞTIR
159. BİR ALLAH'I VARSAYMAK, AHLAKA GEREKLİ DEĞİLDİR
160. DİN VE DİNİN METAFİZİK AHLAKI KAVİMLER İÇİN KÖTÜDÜR VE İNSANIN DOĞASINA ZİTTİR
161. DİNLE SİYASETİN BİRLEŞMESİNİN, GEREK HÜKÜMDARLAR GEREKSE KAVİMLER İÇİN NE KADAR KÖTÜ OLDUĞU HAKKINDA
162. KÜLTLER AĞIR VE MİLLETLERİN ÇOĞUNLUĞU İÇİN YIKIMDIR
163. DİN, AHLAKI FELÇE UĞRATIR
164. SOFULUĞUN KÖTÜ SONUÇLARI
165. AHİRET HAYATINI VARSAYMAK, İNSAN İÇİN NE AVUTUCUDUR NE DE AHLAKA GEREKLİDİR
166. BİR TANRITANIMAZ İYİ HAREKET ETMEK, TAVİR VE DAVRANIŞLARINDA DÜRÜST OLMAK İÇİN, BİR SOFUDAN DAHA ÇOK NEDENLERE SAHİPTİR

167. PEK ÇOK GÖRÜLDÜĞÜ GİBİ, ATEİST BİR KRAL, DİNDAR VE ÇOK ADI
BİR KRALDAN ÜSTÜNDÜR
168. FELSEFE ARAÇLIĞIYLA EDİNİLEN AHLAK ERDEM İÇİN YETERLİDİR
169. GÖRÜŞLER KİŞİLİK ÜZERİNDE ENDER OLARAK ETKİLİ OLUR
170. AKIL, İNSANI DİN YOKLUĞUNA VE ATEİZME SEVK EDER, ÇÜNKÜ DİN
SAÇMADIR VE RAHİPLERİN ALLAH'I KÖTÜ VE KORKUNÇTUR
171. TEİZMİ, YANİ ALLAHÇILIĞI VE SOFULARI ORTAYA ÇIKARAN, KORKUDUR
172. ALLAH SEVİLEBİLİR Mİ?
173. ALLAH VE DİN HAKKINDA HER YERDE VAR OLAN ÇEŞİTLİ VE ÇELİŞKİLİ
FİKİRLER KANITLAR Kİ, ALLAH VE DİN, HAYALGÜCÜNÜN HAM
HAYALLERİNDEN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR
174. HER DİNİN TEMELİ OLAN BİR ALLAH'IN VARLIĞI DAHA
KANITLANMAMIŞTIR
175. ÇIKAR DUYGUSUYLA HAREKET EDENLER İNANMAYANLAR DEĞİL,
İNANÇLI GEÇİNER RAHİPLER VE HER DİNDEN MESLEKTAŞLARIDIR
176. GURUR, BÜYÜKLENME VE KALP BOZUKLUĞU, ALLAHSIZLARDAN VE
İNANMAYANLARDAN ÇOK SOFULARDA, HOCALARDA, HAHAMLARDA
BULUNUR

177. BATIL FİKİRLERİN ÖMRÜ SINIRLIDIR, GERÇEK AKIL VE HAKKANİYET ÜZERİNE KURULMAYAN HİÇBİR SALTANAT KALICI DEĞİLDİR
178. İLAHLARIN GÖSTERİCİLERİ, AKLIN ELÇİSİ VE ÖZGÜRLÜĞÜN SAVUNUCUSU OLSALARDI, NE KADAR KUDRET VE SAYGIYA MAZHAR OLURLARDI
179. DİNİN YERİNE FELSEFE GEÇSEYDİ, EVRENDE NE KADAR MUTLU VE BÜYÜK DEVRİMLER GERÇEKLEŞİRDİ
180. İNANMAYANIN ÖLÜRKEN TÖVBE ETMESİ, İNANMAMAK ALEYHİNE HİÇBİR ŞEY KANITLAMAZ
181. ALLAHSIZLIĞIN TOPLUMUN BÜTÜN BAĞLARINI PARÇALADIĞI DOĞRU DEĞİLDİR
182. HALK İÇİN DİNİN ÇOK GEREKLİ OLDUĞU HAKKINDA SIK SIK TEKRARLANAN GÖRÜŞLERİN REDDİ
183. AKIL VE MUHAKEMEYE DAYANAN HER SİSTEM HALKA GÖRE DEĞİLDİR
184. İLAHİYATIN GEREKSİZLİĞİ VE TEHLİKESİ. HÜKÜMDARLARA MAKUL ÖGÜTLER
185. DİNİN HALK VE HÜKÜMDARLAR ÜZERİNDE KÖTÜ ETKİLERİ
186. TARİH BİZE ÖĞRETİR Kİ, BÜTÜN DİNLER, MİLLETLERİN CEHALETLERİNİN YARDIMIYLA, UTANMAKSIZIN TANRISALLIK TARAFINDAN GÖNDERİLDİKLERİNİ SÖYLEYEN ADAMLAR TARAFINDAN TEŞİS EDİLMİŞTİR
187. ESKİ VE YENİ DİNLER, SOYUT KURUNTULARINI VE GÜLÜNÇ AYINLERİNİ HEP BİRBİRLERİNDEN ALMIŞTIR
188. TEOLOJİ FELSEFİYİ HEP GERÇEK YOLUNDAN ÇEVİRMİŞTİR
189. TEOLOJİ, DÜNYADA VE DOĞADA HİÇBİR ŞEYİ AÇIKLAMAZ VE AYDINLATMAZ
190. İNSAN RUHUNUN MANEVİYATINI, İLAHİYATIN NE KADAR KISITLADIĞI VE KÜLTÜR, AKIL VE GERÇEK IŞIKLARININ İLERLEMESİNİ NE KADAR ERTELEDİĞİ HAKKINDA 191. DİNİN AYKIRI VE KÖTÜ OLDUĞU NE KADAR TEKRAR EDİLSE VE KANITLANSA AZDIR
192. DİN PANDORA KUTUSUDUR VE BU UĞURSUZ KUTU AÇILMIŞTIR

Yaratılışı, uyruğunun zihnini karıştırmaya çok uygun mutlak bir hükümdar ile yönetilen bir ülke var. Bu hükümdar, bilinmek, sevmek, itaat edilmek istiyor. Ancak hiçbir zaman kendisini göstermiyor ve her şey hakkında edinilebilen bilgiyi kuşkulu kılmaya çalışıyor. Hakimiyet ve saltanatına bağlı kavimler, görünmeyen hükümdarlarının karakteri ve yasaları hakkında sözcülerinin verdiği fikirlerden başka fikirlere sahip değil. Sözcüler bile, hükümdarlarının karakteri ve niyetleri hakkında hiçbir fikre sahip olmadıklarını, bu hükümdara giden yolların geçilmesinin olanaksız olduğunu, niyet ve sıfatının bilinmesinin hiç mümkün olmadığını kabul ediyor. Öte yandan, icra aracı olduklarını söyledikleri efendilerinden çıkan emirler hakkında, bu sözcüler arasında birlik yok. İmparatorluğun her ilinde bu emri başka başka ilan ediyor. Birbirlerini küçük düşürüyorlar, birbirlerine hileci, sahtekar diyorlar, ilanını görev edindikleri emirler, fermanlar açık değil. Bu emirler ve fermanlar, uyruğun eğitim ve aydınlanmasına özgü, ancak bunlar uyruğun akıl erdiremeyeceği, anlaşılmaz şeyler. Gizli hükümdarın yasaları, çevirmenlere, açıklayıcılara muhtaç; ancak bunları açıklayanlar da, gerçek anlamı hakkında sürekli olarak çekişme halindedir.

Dahası var. Bunlar kendi kendileriyle de uyuşmuş değil. Gizli hükümdarlarına dair ettikleri söylentilerin tümü bir çelişkiler yumağından başka bir şey değil, hemen yalanlanmayacak hiçbir kelime söylemiyorlar. Bu gizli hükümdarın son derece iyi olduğunu söylüyorlar; oysa onun isteklerinden, emirlerinden şikayet etmeyen kimse yok. Sonsuz hakim olduğu varsayılıyor; oysa yönetiminde her şey mantığa ve sağduyuya aykırı. Adaleti övülüyor; oysa uyruklarının en iyileri genellikle en az yardım ve iyiliğe erişiyorlar. Her şeyi gördüğü, her yerde hazır ve nazır olduğu temin olunuyor; oysa, bu hazır ve nazırlığın hiçbir şeye yararı yok. Düzen ve doğruluk dostu olduğu söyleniyor; oysa, ülkesinde her şey alt üst olmuş, karışıklık içinde. Her şeyi o yapıyor; oysa olaylar, ender olarak tasarılarına uygun görülüyor. Her şeyi önceden görüyor, ancak hiçbir şeyin olmasına engel olamıyor. Kendisine yapılan saldırı ve tecavüze karşı sabır ve tahammülü yok; bununla birlikte herkesi kendisine tecavüz edebilmeye güçlü kılıyor. Eserlerindeki bilimselliğe hayranlıkla bakılıyor, oysa çelişkilerle dolu eserleri kısa ömürlü. Sürekli olarak yapmakla, bozmakla, işinden asla memnun kalmaksızın yaptığını onarmakla uğraşiyor. Her girişiminde, kendi büyüklüğünden ve şanından başka bir amaç yok; oysa büyüklüğü ve şanıyla yüceltmeye hiç ulaşmıyor. Yalnızca uyruğunun refahı için çalışıyor, uyruğu ise çoğunlukla zorunlu ihtiyaçlarından bile yoksun. Armağan ve iyiliklerine erişmiş gibi görünenler, genellikle hallerinden en az memnun olanlar. Bunların hemen tümü, büyüklüğüne hayran olmaktan ve olgun hikmetini yüceltmekten, iyiliğine tapmaktan, adaletinden korkmaktan, asla itaat etmedikleri emirlerine saygı duymaktan ayrılmadıkları hükümdarlarına karşı aralıksız isyan halinde bulunuyorlar.

Bu ülke dünyadır; bu hükümdar Allah'tır; vekilleri rahiplerdir; uyruğu insanlardır.

2. **TEOLOJİ YANİ İLAHİYAT NEDİR?**

Konusu yalnızca anlaşılmaz şeyler olan bir bilim vardır. Bütün bilimlerin dışında olan bu sözde "bilim", duygularımızla, araştırılmayan ve değerlendirilmeyen şeylerle uğraşır. Hobbs bu bilime Melekülüzulümat (Ro-yaume de tenebres) adını verir. Bu ülke, herkesin, oturmakta olduğu alemde tanıdıkları yasalara muhalif olan yasalara bağlı olduğu bir ülkedir.

Bu tuhaf ülkede ışık, karanlıktır; sağduyu, deliliğe dönüşür.

Bu bilime, teoloji (ilahiyat) denir ve bu teoloji, insan aklına sürekli bir hakarettir.

"Eğer"leri, "belki"leri birbiri üzerine yığa yığa, en açık bilgileri unutturacak ve en olumlu gerçekleri kuşkuya düşürecek ölçüde insanların zihnini karıştırmaya yetenekli, birleşme ve ilerlemeden yoksun hoyrat bir sistem, bir manzume vücuda getirebilmişlerdir. Bu düzenlenmiş *Galimatias** ile, doğa, insan için açıklanması mümkün olmayan bir muamma olmuştur; gerçek alem, gerçek dışı alemlere yer açmak için takatsiz bırakılmıştır; tek bulucusu olduğu kuruntular ülkesinin yegane yol göstericisi olan hayal gücüne yerini terk etmeye, akıl mecbur edilmiştir.

* Galimatias, açık olmayan, belirsiz, karmakarışık söz demektir. (A.C.)

3. İNSAN NE SOFU DOĞAR NE DİNCİ

Her dinin ilkeleri Allah düşüncesi üzerine kurulmuştur. Oysa duyuların hiçbirine etkisi olmayan (duyuların hiçbirisiyle hissedilmeyen ve araştırılmayan) bir zat hakkında gerçek düşüncelere sahip olmak, insanlar için mümkün değildir. Bütün düşüncelerimiz ve duygularımız aracılığıyla bizde bir etki yapan ve uyarıda bulunan şey, maddelerin, şeylerin temsilleri, simgeleri, tasvirleridir. Zihin dışında bir konusu, bir maddesi olmayan Allah fikri, gözümüzün önüne ne getirebilir? Böyle bir düşünce, etkisiz eserler kadar kuruntu değil midir?

Zihin dışında bir ilkel örneği, asıl nüshası, prototipi bulunmayan bir fikir, bir kuruntudan başka bir şey midir? Bununla birlikte bazı inanç ustaları, Allah fikrinin insanla yaşıt olduğunu insanların ana rahminden başlayarak bu Allah düşüncesine sahip olduklarını ve bu düşünceyle doğduklarını ileri sürerler. Her ilke bir hükümdür; her hüküm tecrübe eseridir; tecrübe ancak duyularımızın çalışmasıyla kazanılır. Bundan şu sonuç çıkar: Dini ilkeler kuşkusuz bir temele dayanmaz ve asla yaşa bağlı değildir. Tanrı düşüncesi ve din ilkeleri kesinlikle doğuştan kazanılmaz, insan bunları düşünce halinde taşıyarak ve sahip olarak doğmaz. Sonradan, aile, toplum ve genel çevre bunları kendisine aşılar.

4. BİR ALLAH'A İNANMAK GEREKSİZDİR EN DOĞRUSU ONU HİÇ DÜŞÜNMEMEKTİR

Her dini sistem ancak Allah'ın ve insanın doğası ve bunların aralarındaki ilişki üzerine kurulabilir. Ancak bu ilişkinin gerçek varlığı hakkında bir hüküm vermek için tanrısal doğa hakkında bazı fikirlere sahip olmak gerekir. Oysa, bütün ilahiyat, Tanrının içyüzü anlaşılmaz diye bize bağırıktan ve öte yandan bu anlaşılması mümkün olmayan Allah'a sıfatlar tayin etmekten ve insanın anlaşılmaz Allah'ı onaylamada çekingen olamayacağını söylemekten bir an geri kalmamaktadır.

İnsanlar için en önemli olan şey, anlamanın tam ve kesin bir olanaksızlığı içinde bulunmalarıdır. Eğer Allah, insan için anlaşılması mümkün değilse, onu hiç düşünmemek en akla uygun yoldur. Ancak din, insanın bir cinayet işlemiş olmaksızın Allah'ı hatırlıktan çıkaramayacağı hükmünü vermektedir.

5. DİN, SAFDİLLİK ÜZERİNE KURULMUŞTUR

Bize, "*Tanrının sıfatı sınırlı zekalar için anlaşılabilir içerikte değildir*" deniliyor. Bu ilkenin doğal sonucunun şu olması gerekir: Tanrının sıfatı, sınırlı zekaları uğraştırmak için değildir. Oysa din, sınırlı zekaların, sıfatı insanlar tarafından anlaşılmayan bir zatı (yani Allah'ı) asla gözden kaybetmemeleri gerektiğini belirtiyor. Dolayısıyla, pekala görülüyor ve anlaşılıyor ki, din, insanların sınırlı zekalarını, anlaşılması kendileri için olanaksız olan bir şeyle meşgul etme sanatıdır.

6. HER DİN BİR SAÇMALIKTIR

"Din insanı Allah ile birleştirir ya da Allah'la ilişkiye geçirir; bununla birlikte Allah sonsuzdur" demiyor musunuz? Allah sonsuz ise, sonu olan hiçbir varlık onunla ne işlemde bulunur, ne ilişkide. İlişki olmayan yerde, ne birleşme, ne işlem, ne de görev olabilir. Allah'la insan arasında görev ilişkisi yoksa, insan için din hiç yoktur. Allah sonsuzdur demekle, sonu olan insan için her dini hemen sürgün ediyorsunuz.

Sonsuzluk fikri bizim için örneği olmayan, prototipsiz , konusuz bir fikirdir.

7. ALLAH'I SINIRLAMAK MÜMKÜN DEĞİLDİR

Allah sonsuz bir varlıksa, ne bu dünyada, ne ahirette Allah'la insan arasında hiçbir ilişki olamaz; dolayısıyla Allah düşüncesi insanın kafasına hiçbir zaman girmeyecektir. İnsanın bu hayatta olduğundan daha aydın olacağı diğer bir hayatta (ahiret hayatında) bile, Allah'ın sonsuzluğu, Allah düşüncesiyle insanın sınırlı zekası arasına öyle bir uzaklık koyar ki, insan, ahirette de dünyada olduğundan fazla Allah'a akıl erdiremeyecektir. Bundan, açıkça şu sonuç çıkar: Allah düşüncesi ahirette de insan için bu dünyada olduğundan daha anlaşılır bir şey olmayacaktır. Bundan şu da çıkar: Melekler, Archange'lar¹, Seraphin'ler² gibi üstün zekalar dahi Allah hakkında, bu dünyada hiçbir fikri olmayan insandan daha çok fikre sahip olamazlar.

1 Büyük melekler: Cebrail, Azrail gibi.

2 Melaikei mükerremenin israfiliyyun denilen sınıfı.

8. HURAFENİN KÖKENİ

En çok mümkün olmayan şeyin, kendileri için en esaslı şey olduğuna insanları inandırmayı nasıl başardılar?

Çünkü, insanlara korku saldılar. Korktuğunda, insanın muhakemesi artık işlemez; insan düşünemez, değerlendirme yapamaz. Öte yandan insanlara, akıl ve muhakemelerine güvenmemeleri de öğütledi; zihin böyle karıştırılınca artık her şeye inanılır ve hiçbir şey araştırılmaz.

9. TÜM DİNLERİN KÖKENİ

Cehalet ve korku... İŖte her dinin başlıca iki nedeni. Allahı hakkında insanı kuşatan belirsizlik, kendisini dine bağlayan birinci bağımsız nedendir. İnsan gerek maddi,

gerek manevi karanlıkta korkar; korkusu ihtiyat olur ve korkmak ihtiyaç halini alır, korkacağı bir şey olmadığında kendisinde bir eksiklik, bir boşluk olduğunu sanır.

10. DİN ARACILIĞIYLA, ŞARLATANLAR, İNSANLARIN DELİLİKLERİNDEN YARARLANIRLAR

Ta çocukluğundan beri, bazı kelimeleri her işittiğinde titremeyi alışkanlık haline getirmiş olan kimse, bu kelimelere ve titremeye muhtaçtır. İşte bu nedenle, böyle bir adam, korkacak bir şey olmadığına garanti vermeye çalışan kimseden çok, bu korkuları içinde tutacak kimseyi dinlemeye eğilimli olur.

Aslı astarı olmayan şeylere inanan adam, korkuyu arzular; hayal gücü bunu ister. Denilebilir ki, korkacak hiçbir şeyi olmamaktan korktuğu kadar, hiçbir şeyden korkmaz. İnsanlar hayal hastalarıdır. İlaçlarına alıcı bulmak için, çıkarıcı şarlatanlar, hep insanların deliliklerini, budalalıklarını sürdürmeye özen gösterirler. Çok sayıda ilaç veren doktorlar, iyi bir rejim, iyi bir hayat tarzı öğütleyen ya da doğanın yapacağı etkiye bırakan doktorlardan daha çok dinlenir ve daha çok güvenilir olurlar.

11. DİN, CAHİLLERİ MUCİZEYLE KANDIRIR

Din açık olsaydı, cahiller için daha az çekici olurdu. Onlar için, karanlık ve esrarlı şeyler, korkular, masallar, kerametler ve sürekli olarak beyinlerini işletecek, yoracak, akla sığmaz şeyler gereklidir. Romanlar, inanılmaz cin ve cadı hikayeleri, sıradan insan ruhu için, gerçek tarihlerden daha çekicidir.

Din konusunda insanlar büyük çocuklardır. Bir din ne kadar saçmalık ve mucizelerle dolu olursa, halkın ruhu üzerinde o oranda tahakküm hakkı kazanır. Sofu, bölüğüne hiçbir sınır koymamak zorunda olduğuna inanır. Bir şey ya da şeyler ne kadar çok anlaşılmaz olursa, halka o oranda ilahi görünür. Bu şeyler ne kadar az inanılabilir olursa, bunlara inanan sıradan insanlar, o oranda erdem ve üstünlükler olduğunu sanır.

12. AHMAK VE BARBAR BÜYÜKLER OLMASAYDI DİN OLMAZDI

Dini düşüncelerin başlangıcı, genellikle vahşi milletlerin henüz çocukluk halinde bulunduğu dönemdir. Din koyanlar; tanrılar, ayinler, efsaneler, şaşırtıcı ve korkunç masallar sunmak için, her dönemde hep kaba, cahil ve ahmaka başvurmuşlardır. Babalar tarafından incelenmeksizin kabul edilen batıl ve esassız inanışlar, az çok değişerek, baskı ve sıkı düzen altında bulunan ve çoğu kez babalarından daha çok düşünce ve muhakemede bulunmayan çocuklara geçmiştir.

13. HER DİN TAHAKKÜM İSTEĞİNDEN DOĞMUŞTUR

Kavimlerin ilk yasalarının konusu, halkı egemenlikleri altına almak olmuştur. Bu amaca ulaşmak için en kolay çözüm, onları korkutmak ve muhakemeyi yasaklamak oldu. Bu yasa koyucular, kavimleri dolambaçlı yollardan götürdüler; ta ki, kılavuzlarının amaçlarını anlayamasınlar; bastıkları ve geçtikleri yeri görmesinler diye onları semaya baktırdılar. Yol üzerinde onları masallarla eğlendirdiler. Sözün kısası, çocukları uyutmak ya da susturmak için ninniler söyleyen ve tehditlerde bulunan sütannelerinin yöntemlerini uyguladılar.

14. HER DİNE ESAS HİZMET VEREN ŞEY, KUŞKULU ŞEYLERİN EN KUŞKULU OLANIDIR

Bir Allah'ın varlığı bütün dinlerin temelidir. Bu varlıktan çok az kimse kuşku duyar. Ancak dinin bu içyüzü, esası düşünen her zekayı en ziyade durduracak içeriktedir. Her ilmihalin ilk sorusu, çözümü en çetin soru olmuştur ve hep çetin olacaktır.

15. ALLAH'IN VARLIĞI HAKKINDA KANAAT EDİNMEK MÜMKÜN DEĞİLDİR

Niteliklerinin bizce anlaşılabilir olduğu her zaman temin olunan, bütün duyguları mahvedici, doğası ve içeriği bilinmeyen bir zatın varlığına inanıldığı, içtenlikle ileri sürülebilir mi? Bir zatın var olduğuna veya olabileceğine beni inandırmak için, işe, bu zatın "ne" olduğu bana söylenmekle başlanmalıdır. Böyle bir zatın varlığına ya da varlığının olanaklı olduğuna inandırmak, beni cevap veremez bir hale getirip susturmak için, bana bu zat hakkında birbiriyle çelişmeyen ve birbirini ortadan kaldırmayan şeyler söylenmelidir. Kısacası, varlığına beni tümüyle inandırmak için, bu zat hakkında, anlayabileceğim şeyler söylenmelidir ve kendisine bu sıfatların atfedildiği zatın olmamasının mümkün olmadığı, bana kanıtlanmalıdır.

Bir şey, birbirini karşılıklı olarak bozan, mantıken birleştirilmeyen ve anlaşılmayan iki düşünceyi kapsıyorsa; o şey hayal ürünüdür. İnsanlar için

açıklık, ancak bize fikirler üreten ve bizi bunların birleştirilmesinin mümkün olup olmadığı hakkında karar verme iktidarına erişiren duygularımızın sürekli tanıklığı üzerine kurulabilir. Vazgeçilmez bir varlık, yokluğunda çelişki oluşturan bir varlıktır. Herkesçe onaylanan ve uygulanan bu ilkeler, Allah'ın varlığından söz açılır açılmaz suya düşer, "yanılgı" olur. Şimdiye kadar bu varlıkla ilgili ne söylendiyse ya anlaşılmaz ya da tümüyle çelişkili bulunur ve dolayısıyla sağduyu sahibi olan her insan için olanaksız olması gerekir.

16. ALLAH'IN VARLIğI KANITLANMAMIŞTIR

Bütün insanların bilgisi az çok aydınlandı ve olgunlaőtı. Bilmem hangi uğursuzluk eseri olarak, Allah'a ait bilgi hiçbir zaman aydınlanmadı. En uygar milletler, en derin düşünürler bu konuda en vahőtı milletlerle ve en cahil hödüklerle aynı düzeydedir.

Hatta meseleye yakından bakılırsa, Allah'a ait bilginin, birtakım kuruntuların, belirsizliklerin etkisiyle daha da çok karartıldığı görülür. Şimdiye kadar her din ancak, "mantık"ta iddiayı kanıt kabul etme hatası üzerine kurulmuştur: Bedavadan varsayar ve sonradan ürettiği varsayımlarla kanıtlar!

17. "ALLAH BİR RUHTUR" DEMEK, HİÇBİR ŞEY SÖYLEMEMEK, HİÇBİR ANLAM İFADE ETMEMEKTİR

Metafizikleőtire metafizikleőtire (yani doğaüstü nitelikler vere vere) Allah'tan tam bir cin, bir ruh yaptılar. Ama yeni ilahiyat bu sayede, vahőtilerin ilahiyatından daha ileri bir adım attı mı? Vahőtiler dünyanın hüdavendi olarak bir "büyük cin" (bir ruh) tanırırlar. Bütün cahiller gibi, vahőtiler, acemilikleri gerçek nedenlerini belirlemelerine engel olan bütün eserleri "cin"lere atfederler.

Bir vahőtise, saatinizi iőtleten Şeyin ne olduğunu sorunuz, size cevap olarak "bir cin" (bir ruh) diyecektir.

Hocalara dünyayı yürüten Şeyin ne olduğunu sorunuz; size vereceği cevap, "bir ruh" (bir cin) olacaktır.

18. RUHANİYET BİR HAM HAYALDIR

Vahőt, bir "ruh"tan söz ettiğinde, hiç olmazsa bu kelimeye bazı anlamlar yükler. Bununla, yürürlükte olmayan, ancak hissedilen eserler meydana getiren havaya, rüzgara, güzel kokuya, esintiye benzeyen bir etkeni amaçlar. Yeni ilahiyatçı meseleyi incelte incelte, kendisi için olduğu kadar başkaları için de az anlaşılır oluyor. Ona "ruh" kelimesinin neyi ifade ettiğini sorunuz; size hemen, "*Bilinmeyen bir cevherdir, tümüyle basittir, bir mekana sahip değildir; maddeyle hiçbir ilgisi ve iliőtisi yoktur*" karőtılıđını verecektir. Doğrusunu söyleyelim, böyle bir "cevher"

hakkında en küçük bir fikir oluşturacak bir insan var mıdır? İlahiyat dilinde "ruh", anlamsız bir laftan, bir düşünce yokluğundan başka bir şey midir?

Ruhaniyet düşüncesi de modelsiz bir fikirdir.

19. HER VARLIK MADDENİN BAĞRINDAN ÇIKMIŞTIR

Bütün varlıkları, varlığı bütün duyularımızla sabit olan, her an eserlerini duyduğumuz, iş yaptığını, hareket ettiğini gördüğümüz maddenin bağrından çıkarmak; eşyanın oluşmasını bilinmeyen bir kuvvete, bizzat kendisinde bulunmayan bir şeyi kendi kendisinden çıkaramayan ve kendisine verilen ruhani cevherin hiçbir şeyi harekete geçirmeye yetenekli olmadığı "ruhani" bir varlığa atfetmekten ve yüklemekten daha doğal ve daha anlaşılabilir değil midir? Bir ruhun madde üzerine etkisi hakkında bize verilmeye çalışılan düşüncenin hiçbir şey ifade etmediği, ya da modeli olmayan bir düşünceyi ifade ettiği kadar, hiçbir şey açık değildir.

20. YENİ İLAHİYATIN METAFİZİK ALLAHI NEDİR?

Eski adamların maddi Jüpiter'i hiç olmazsa kendisine benzeyen şahıslar tahrik edebilir, düzenleyebilir ve oluşturabilirdi! Ancak yeni ilahiyatın Allah'ı kısır bir şahıstır, "Iemyelit"tir. Ona atfedilen içeriğe göre, ne uzayda bir yer işgal edebilir, ne maddeyi hareket ettirebilir, ne gözle görülen bir alem oluşturabilir, ne de insanlar ya da ilahlar doğurabilir. Metafizik Allah, elsiz bir işçidir; yersiz korkulara, boş kuruntulara, deliliklere ve ağız dalaşına yol açmaktan başka bir şeye yetenekli değildir.

21. GÜNEŞE TAPMAK, BİR RUHA TAPMaktan DAHA AZ AKLA AYKIRIDIR

İnsanlara madem bir Allah lazımdı, birçok milletin taptığı bu güneşle, bu ihtiyaç görülebilirdi. Allah'la neden yetinmediler? İnsanların kulluk ve şükranına güneşin hak kazandığı dereceden daha çok hak kazanmış hangi varlık vardır? O güneş ki, bütün varlıklara ışık, sıcaklık ve hayat verir; o güneş ki, huzuru doğayı neşelendirir, gençleştirir; ve yokluğu, doğayı hüzne ve bitkinliğe boğar.

22. BİR RUH-ALLAH, İRADE KULLANAMAZ VE İCRADA BULUNAMAZ

İlahiyatçı, bize, "*Allah eylem ve icrada bulunmak için ele ve kola muhtaç değildir, o irade gücüyle icra eder*" diye bağıyor. Ancak bir irade gücüne

sahip olan Allah nedir? Ve bu ilahi iradenin konusu ne olabilir? Perilere, cinlere, cadılara, hortlamlara, büyücülere, gulyabanilere inanmak; bir ruhun madde üzerinde, sihirli ya da hayali bir eylem ve etkide bulunmasına inanmaktan daha az m gülünç, ya da daha az m olanaksızdır? Böyle bir Allah kabul edilir edilmez, insan kızdıracak, isyan ettirebilecek hiçbir masal ve kuruntu bulunmaz. İlahiyatçılar, (hocalar, rahipler, hahamlar, kısacası bütün ruhaniler) insanları, kendilerine söylenen hikayeleri, bunların mümkün olup olmadıkları hakkında hiçbir tartışmaya girmeksizin dinleyen ocuk yerine koyar ve onlara bu çocuklara yapılan işlemi yaparlar.

23. ALLAH NEDİR?

Bir Allah'ın varlığını sarsmak için bir ilahiyatçıya, Allah'tan söz etmesi için ricada bulunmaktan başka bir şey gerekmez. Allah hakkında bir kelime söyler söylemez, en küçük düşünce bize gösterir ki, sözlerinin, Allah'ına atfettiği sağlam esaslarla birleştirilmesi mümkün değildir. Bu durumda Allah nedir: Doğanın görünmeyen gücünü ifade etmek için üretilmiş soyut bir kelimedir. Ya da, ne genişliği ne uzunluğu ne derinliği olan matematiksel noktadır. Bir filozof, ilahiyatçılardan söz ederken büyük bir zihin açıklığıyla şöyle demiştir: *"İlahiyatçılar Arşimet'in bilinen meselesinin çözümünü bulmuşlardır: Dünyayı manivela ile hareket ettirmek için gökyüzünde bir dayanak noktası."*

24. İLAHİYATIN DİKKAT ÇEKEN ÇELİŞKİLERİ

Din; mekansız olmakla birlikte sonsuz olan, genişliğiyle her yeri dolduran, arzusunu hiçbir zaman uygulamayan, son derece iyi olan ve bununla birlikte hep hoşnutsuzlar meydana getiren, düzeni seven ve bununla birlikte yönetiminde kargaşa hüküm süren bir zatın önünde diz çöktürür. İlahiyatın "Allah"ı nedir, şimdi düşünölsün.

25. ALLAH'A TAPMAK BİR MEVHUMA TAPMAKTIR

Sıkıntıdan kurtulmak için bize demliyor ki; *"Allah'ın içyüzünü bilmeye gerek yoktur, ona bilmeksizin ibadet edilmelidir, onun sıfatına cüretkar bir gözle bakmak caiz değildir."* Ancak, hakkında bir fikir ve bilgi edinmeksizin ona kulluk etmek gerekiyorsa, varlığından emin olmak gerekmez mi? Bu durumda, ona atfedilen sıfatların kendisinde birleşmesinin mümkün olup olmayacağı incelenmeden önce, Allah'ın varlığı hakkında nasıl kanaat ve güven oluşturulabilir?

Allah'a tapmak, gerçekte, insan dimağının kuruntularına tapmak* ya da daha doğrusu hiçbir şeye tapmamaktır.

* Bir kutsal hadistir, yani Allah kelamı olmakla birlikte Kuran'a ithal edilmeyen tanrısal sözlerdir. "Ben kulumun zannında mevcudum" (Yani

insanlar beni nasıl sanırsa, öyleyim. Ben insanların kuruntusunda mevcudum anlamındadır.)

26. ALLAH'IN SONSUZLUĞUNUN VE İLAHİ İÇYÜZÜNÜN BİLİNMESİNİN İMKANSIZLIĞI TANRISIZLIĞA NEDEN OLUR VE BUNU HAKLI KILAR

Kuşkusuz zihinleri daha çok karıştırmak için, ilahiyatçılar, Allah'larının içyüzü ve gerçeği hakkında bir şey söylememeyi gerekli gördüler. Bize, Allah'ın olanaksız sıfatlarından başka bir şey söylemezler.

"Allah sonsuzdur, ölümlü değildir" gibi soyutlamalar zoruyla gerçek ve tam olgun bir zat oluşturabilecekleri zehabında bulunurlar. Oysa bu oluşumdan sonuç olarak ortaya çıkabilen, ancak hayali bir yaratıktır. Bir "ruh"tur, madde olmayandır. Bu, ölümsüz bir varlık, asla sonu olmayan bir varlıktır. Eksiksiz, hiçbir eksiği olmayan tam bir varlıktır.

Böyle bir fikirsizlik ve anlamsızlık yığınlarından, gerçek, kısa ve özlü bir bilgiyi içtenlikle edinebilecek bir kimse var mıdır? Her düşünceyi olumsuz kılan, hiçbir aklın kabul etmediği şey, ademden (yokluktan) başka bir şey olabilir mi?

"Allah'ın sıfatını anlamak insan aklının iktidarı içinde değildir" iddiasında bulunmak, Allah'ın "insanlar için yapılmamış" olduğunu (yani Allah'ın insanlarla hiçbir ilişkisi olmadığını) teslim etmektir. Eğer Allah'ta her şeyin sonsuz olduğu temin olunursa, onunla yarattıkları arasında hiçbir ilişki olmayacağı itiraf edilmiş olur. Allah sonsuzdur demek, Allah'ı insan için bir "hiç"e çevirmektir. Ya da en azından, onu insan için yararsız kılmaktır.

Bize denilecek ki, *"Allah insanı akıllı yarattı, ancak onu her şeyi bilir olarak yaratmadı"*. Bundan şu sonuç çıkar: Allah insana tanrıların içyüzünü anlayacak ölçüde geniş yetiler vermedi. Bu durumda sabit olur ki, Allah insanlar tarafından ne bilindi, ne de Allah bunu istedi. İş böyle olunca, bu yapıları yüzünden tanrıların içeriği hakkında bir fikir edinemeyen yaratıklara kızmaya, gücenmeye, Allah'ın ne hakkı vardır!

Kişisel yaratılışı gereği olarak bilemediği, tanıyamayacağı bir şeyi bilemediğinden, tanımadığından dolayı, bir tanrıtanımazı, yani bir Allah'ın varlığını kabul etmeyen kimseyi cezalandırmış olsaydı, Allah hiç kuşkusuz zorbalara en haksızı ve en tuhafı olurdu.

27. ALLAH'A İNANMAK HIÇ İNANMAMAKTAN NE DAHA EMİNDİR, NE DE DAHA AZ CANİYANE

Genellikle insanlar için hiçbir şey, bir kanıtı, korku kadar ikna edici kılmaz. Bu ilkenin sonucu olarak hocalar, rahipler, hahamlar vb. bütün ilahiyatçılar bize derler ki, *"En güvenilir yön tutulmalıdır. Allah, varlığı*

hakkında kuşkulunmak küstahlığında bulunanları şiddetli cezalara, azaplara çarpacaktır, onun şiddeti doğrudur. Bu nedenle tanrısızlardan intikamını acımadan alacaktır. Çünkü, deliliklerden ya da fesattan, dinsizlik ve günahkarlıktan başka, bir mutlak hükümdarın varlığını reddettirebilecek hiçbir şey yoktur".

Bu tehditleri soğukkanlılıkla inceleyecek olursak, söz konusu şeylerin "varsayıldığını" buluruz. Yani sözünü ettikleri şeylerin gerçekte olmadığını, varsayılan şeyler olduğunu görürüz. Kendisine inanmanın daha güvenilir ve mevcudiyetinde tereddüt ya

da onu inkar etmenin pek çirkin, pek lanetlenmiş olduğunu bize söylemeden önce, işe, bir Allah'ın varlığını inandırıcı bir şekilde kanıtlamakla başlanmalıydı. Bize yine kanıtlanmalıydı ki, adil bir Allah, bozuk akılların anlayamadığı bir zat, varlığına inanmaya engel olan bir cinnet halinde bulduklarından dolayı insanları acımasızca cezalandırabilir. Sözün kısası, kanıtlanması gerekirdi ki, adaletle dolu olduğu söylenen ilahi zat, kendisi hakkında insanın kuşatılmış olduğu yenilmez ve zorunlu cehaleti cezaya çarptırabilir... İlahiyatçıların düşünce, yargılama ve akıl yürütme tarzı pek tuhaf değil midir?

Korkunç hayaletler üretirler, onları çelişkilerden oluştururlar. Sonra da emin yolun, bizzat icat ettikleri bu hayaletlerin varlığından kuşkulanmamak olduğunu söylerler!

Bu yol izlenince, inanılması inanılmamasından daha güvenilir olmayan hiçbir saçmalık bulunmaz.

Bütün çocuklar tanrıtanımsızdır, Allah hakkında hiçbir fikirleri yoktur; bu durumda bu cehaletleri nedeniyle çocuklar suçlu mudur? Çocukların Allah'a inanma zorunluluğu hangi yaşta başlar? Ergenlik yaşında diyeceksiniz. Bu yaş ne zaman başlamalıdır?... Bundan başka, en derin ilahiyatçılar, hocalar, papazlar, hahamlar tanrının içyüzü meselesinde yaya kalır ve bu konuda bir şey bilmekle iftihar edemezken, dünyanın halkı, kadınlar, işçiler, sözün kısası bütün insan kitlesini oluşturanlar, bu noktada hangi fikre sahip olabilirler?

28. ALLAH'A İNANMAK OTOMATİK BİR ÇOCUKLUK ALIŞKANLIĞIDIR

İnsanlar, kendilerinden daha çok fikre sahip olmayan kimselerin sözleri üzerine, Allah'a inanırlar. Sütinelerimiz bizim ilk ilahiyatçılarımızdır. Çocuklara gulyabanilerden ve Allah'tan söz ederler. En küçük yaştan başlayarak otomatik olarak her iki ellerini kavuşturmayı (el bağlamayı) çocuklara öğretirler. Sütineler, ibadet etmeye zorunlu tuttıkları çocukların Allah hakkındaki fikrinden daha açık bilgilere sahip midir?

29. BU İTİKAT, BABALARDAN ÇOCUKLARA GÖRENEKLE GEÇEREK YERLEŞMİŞ BATIL BİR İNANIŞTIR

Aile mülkü, vergileriyle birlikte babalardan evlatlara intikal ettiği gibi, din de babalardan evlatlara geçer. Eğer kendilerine bir Allah verilmiş olmasaydı, dünyada pek az kimsenin bir Allah'ı olurdu. Herkes anne ve babasından, öğretmeninden; bunların da kendi anne, baba ve öğretmenlerinden almış oldukları Allah'ı alır. Ancak herkes bu Allah'ı kendi yaratılışına göre düzenler, değiştirir ve kendine göre renklendirir.

30. BATIL İNANÇLARIN KAYNAĞI

İnsan dimağı, özellikle çocuklukta yumuşak bir balmumu gibidir, üzerinde yapılmak istenen bütün değişiklikleri kabul etmeye hazırdır. Kendisinin akıl yürütme gücü olmadığı bir zamanda, eğitim, insana hemen hemen bütün görüşlerini, bütün fikirlerini verir. Pek genç yaşımızda iken kafamıza sokulmuş doğru ya da yanlış fikirleri doğadan almış ya da doğarken bunlarla birlikte doğmuş olduğumuz inancında bulunuruz. İşte bu kanı, sapkınlıklarımızın en büyük kaynaklarından biridir.

31. BATIL İNANÇLAR NASIL YAYILIR VE KÖKLEŞİR

Batıl inançlar, eğitim ve öğretim görevlilerinin görüşlerini bizde çimentolamaya yarar ve onların bizden çok usta, çok uyanık oldukları inancında bulunuruz; bize öğrettikleri şeyler hakkında çok güçlü bir vicdani kanaatleri olduğunu sanırız. Kendi kendimize yardım edemediğimiz bir zaman ve yaşta, hakkımızdaki özen ve dikkatlerine bakarak, bizi aldatmak isteyebileceklerine ihtimal vermeyiz. Bizleri büyütmüş, yetiştirmiş olanların tehlikeler taşıyan sözünden başka hiçbir esas olmaksızın, bunların bize binbir türlü sapkınlığı kabul ettirmelerinin nedeni işte budur. Bize söylediklerini muhakeme etmenin yasaklanması bile güvenimizi asla azaltmaz ve çoğu kez onların görüşlerine saygıyı artırmaya da yardım eder.

32. HENÜZ MUHAKEMEDE BULUNMAYA GÜÇSÜZ OLDUKLARI BİR YAŞTA EĞİTİLMESELERDİ, ZAMANIMIZ İLAHİYATININ İLKELERİNE İNSANLAR ASLA İNANMAZLARDI

İnsanoğlunun dincileri, din ilkelerini, insanlara, bunlar henüz batılı gerçekten ya da sağ eli sol elden ayırt edecek bir yaşa gelmeden önce öğretmekle çok tedbirli olarak hareket ederler. Küçük yaşından beri bu düşüncelerle doldurulmuş kırk yaşındaki bir adamın kafasından bu düşünceleri çıkarmak ne kadar zor olursa, tanrılar hakkında verilen köksüz fikirlere kırk yaşındaki bir adamın ruhunu alıştırmak da o kadar zordur.

33. DOĞA OLAYLARI ALLAH'IN VARLIĞINI KANITLAMAZ

Bize temin ederler ki, doğanın olağanüstü olayları bir Allah'ın varlığına bizi götürmek ve bu önemli gerçeğe bol bol inandırmak için yeterlidir.

Ancak dünyada, doğayı izlemek ve seyrini değerlendirmek için, boş zamanı, yeteneği ve gerekli eğitimi, hazırlıkları bulunan kaç kişi vardır? İnsanların çoğunluğu, ona hiç dikkat etmezler. Bir köylü her gün görmüş olduğu güneşin güzelliğine asla hayran olmaz. Bir gemici, denizin bir dizi hareketini asla hissetmez; bunlardan teolojik sonuç çıkarmaz. Zamanında, düzeneklerini anlayamadıkları her konuda kendilerine Allah'ın

parmağı gösterilmiş olan ve önceden ilahiyatçılar eliyle hazırlanmış bulunan bazı kimseler için, ancak bunlar için, doğa olayları bir Allah'ın varlığını kanıtlayabilir. Batıl fikirlerden arınmış bir fizikçi, doğa olaylarını doğanın gücünden, sürekli ve çeşitli yasalardan, karmaşık birleşmelerin zorunlu sonucundan başka bir şey olarak görmez.

34. DOĞA OLAYLARI, DOĞAL NEDENLERLE AÇIKLANIR

Doğanın nedenleri hakkında bilgisizliklerini itiraf edecekleri yerde, hakkında hiç olmazsa bir fikir edinebildikleri doğayı incelemek yerine hayal dünyasında bilinmeyen bir neden aramaya giden din imamlarının mantıkları kadar şaşılacak hiçbir şey yoktur.

Gördüğümüz olayların yaratıcısı Allah'tır demek, bu olayları gizli bir nedene bağlamak değil midir? Allah nedir? Bir ruh nedir? Ey bilginler!

Doğayı ve yasalarını inceleyiniz. Doğada, doğanın içyüzünü görüp seçtiğinizde, fikirlerinizi aydınlatmak şöyle dursun, tersine, fikirlerinizi daha çok karışıklığa ve kendi kendinizi anlamak olanaksızlığına düşürecek olan "doğaüstü" nedenlere başvurmayınız. Doğaüstü nedenler aramayınız.

"Bir Allah olmaksızın doğanın açıklanması mümkün değildir" diyorsunuz.

Bu, pek az anladığınız her şeyi açıklamak için hiç anlamadığınız bir nedene, bir etkene ihtiyacınız var demektir. Siz karanlık olan bir şeyi, karanlığı iki katına çıkararak görmek ve seçmek iddiasında bulunuyorsunuz. Düğümleri çoğaltarak, bir düğümü çözdüğünüzü sanıyorsunuz.

Ey cezbedici fizikçiler! Bir Allah'ın varlığını bize kanıtlamak için, ayrıntılı botanik kitaplarını kopya ediniz. İnsan vücudunun inceden inceye, uzun uzadıya açıklanmasına giriniz. Sonra suların akıntısına hayranlıkla bakmak için yeryüzüne dönünüz; kelebeklerin, böceklerin, poliplerin, içinde Allah'ınızın büyüklüğünü bulduğunuzu saydığınız organlaşmış zerrelere önünde dünyayı unutmaya dalınız.

Bütün bu şeyler bir Allah'ın varlığını kanıtlamayacaktır. Bütün toplamı evren olan sonsuz karmaşık birleşmelerle çeşitli şeyler meydana getiren etki ve maddelerin çeşitliliği hakkında sahip olmanız gereken fikirlerden yoksunsunuz. Bu, doğanın ne olduğunu bilmediğinizi kanıtlayacaktır. Mikroskopla donanmış olduğunuz halde bile, doğanın, gözlerinizin ancak pek az bir kısmının gördüğü çok sayıda varlık meydana getirmeye güçsüz olduğuna hükmettiğinizde, doğanın kuvvetleri hakkında hiçbir fikre sahip değilsiniz demektir. Sözün kısası, bu nitelik kanıtlayacaktır ki,

hissedilmesi ya da bilinmesi mümkün olan etkenlerden habersiz bulunduğunuzdan, hakkında gerçek bir fikir edinmeniz hep olanaksız olacak bir etkeni kast ettiğiniz bir kelimededen yardım almayı daha kolay buluyorsunuz.

35. DÜNYA YARATILMAMIŞTIR VE MADDE KENDİ KENDİNE HAREKET EDER

Bize gururlanarak, "*sahipsiz eser yoktur*" diyorlar. Her dakika, dünyanın kendi kendine oluşmadığını tekrarlıyorlar. Ancak, evren bir etkendir, asla bir sonuç değildir.

Bir sanatla yapılmış uydurma bir şey değildir. O asla yoktan var edilmemiştir. Evren hep var olmuştur; varlığı zorunlu ve gerekli bir varlıktır. Etkeni kendisindedir. Kendi kendisinin yaratıcısıdır. İçyüzü hareket etmek ve oluşturmak olan doğa, gözlerinizin önünde yaptığı gibi, görevini yapmak için yürürlükte bulunmayan ve kendisinden daha fazla bilinmeyen bir harekete geçiriciye, iticiye muhtaç değildir. Madde, kendi enerjisiyle, bir tür heterojenliğin zorunlu sonucu olarak, hareket eder. Hareketlerin ya da eylem ve etkilerin çeşitliliği, maddelerin çeşitliliğini oluşturur. Varlıkları birbirlerinden ancak organlarımıza ulaştırdıkları izlenim ya da hareketler sayesinde ayırır ve seçeriz.

Görüyorsunuz ki, doğada her şey hareket halindedir ve siz, doğanın esasında ölü ve enerjisiz olduğunu iddia ediyorsunuz. Esasen hareket eden ve aktif olan bu toplamın bir hareket ettiriciye muhtaç olduğunu sanıyorsunuz. Pekala, bu hareket ettirici nedir?

Bir ruhtur. Yani kesinlikle anlaşılmaz ve çelişkili bir varlık. Bunun üzerine size diyeceğim ki, maddenin bizzat ve kendi kendine hareket ettiği sonucunu çıkarınız; ve doğaya bir hareket vermek için gerekli hiçbir şeye sahip olmayan o ruhani hareket ettiricinizden söz etmeyi bırakınız; beyhude geçmişlerinizden dönünüz; hayali bir dünyadan çıkınız; gerçekliğin varlığıyla "var olan" gerçek bir dünyaya giriniz; tali nedenlere özen atfediniz; gözlerinizle gördüğünüz bütün eserleri oluşturmak için doğanın muhtaç olmadığı, olanaksız başlangıç nedenlerini bırakınız!

36. HAREKETİN MADDENİN KENDİSİNDE VAR OLDUĞUNUN VE DOLAYISIYLA RUHANİ BİR HAREKET ETTİRİCİ VARSAYMAK GEREKSİZLİĞİNİN ÖTEKİ KANITLARI

Maddelerin ya da cisimlerin üzerimizde oluşturdukları izlenimlerin ya da etkilerin çeşitliliği sayesinde ki, onları hissederiz; onlar hakkında ayrı ayrı duygulara ve düşüncelere sahip oluruz; bunları birbirinden ayırır ve her birine özel duygular tayin ederiz. Oysa bir şeyi fark etmek ya da hissetmek için o şeyin organımız üzerine etki yapması gerekir. Bu şey, bir hareket ortaya çıkarmaksızın bizde etki yapmaz; kendisi de bizzat harekette bulunmaksızın bizde bu hareketi oluşturamaz. Bir şeyi görmek için, gözlerin o şeye yönelmiş olması gerekir. Görüntüsü gözüme ulaşan, gözümün ağtabakası üzerinde etkili ışık veren, mekana sahip olan rengin madde üzerinde bir hareketi olmaksızın ışığı ve görmeyi, havsalam alamaz. Bir cismin kokusunu almak için, koku alan organın uyarılmış olması, başka bir deyimle güzel kokulu maddeden yayılan zerreciklerin

etkisiyle koklama duyusunun harekete geçmesi gerekir. Bir sesi işitmek için, bizzat hareketli olmasa başka bir şeyi harekete geçiremeyecek olan bir maddi ses kaynağının harekete geçirdiği hava dalgalarının kulak zarına çarpması zorunludur. Bundan açıkça şu sonuç çıkar: Hareket olmaksızın ne duyabilirim, ne fark edebilirim, ne seçebilirim, ne karşılaştırabilirim, ne madde hakkında bir hüküm verebilirim, ne de düşünce gücümü herhangi bir konuyla işgal edebilirim.

Okulda "*bir varlığın içyüzü bu varlığın bütün özelliklerinin kaynağıdır*" derler. Oysa, haklarında bir fikrimiz bulunan cisim ya da maddelerin bütün özelliklerini, varlıklarını bize bildiren ve ilk zihinsel görüntülerini bize veren tek neden, harekettir. Algıladığım bir hareket olmaksızın, kendi varlığımdan bile haberdar ya da emin olamam.

Dolayısıyla Şu sonucu çıkarmak zorundayım: Hareket, maddenin, boşlukta yer tutması kadar esas sıfatıdır. Ve onsuz maddenin algılanması ve kavranması mümkün değildir. Eğer hareketin her maddenin özelliklerinden, gözle görülebilen Őeylerinden ve asli sıfatı olduğunu gösteren kesin kanıtlardan sudan bahanelerle kaçınılmakta inat edilirse, hiç olmazsa, l ya da güçsüz sanılan maddelerin, birbiri üzerine etki yapacak duruma getirildiklerinde kendiliklerinden harekete geçtiklerini teslim etmekten kimse yasaklanmaz. Bir ŐiŐede korunan ya da havayla temastan yoksun olan *Pyrophore*, havaya bırakılınca ateş almaz mı? Un ve su, birbirine karıştırılınca ekŐimeye başlamaz mı? Bu bakımdan l maddeler, kendiliğinden harekete geçerler. Dolayısıyla, madde hareket yeteneğine sahiptir; eylemde ve işte bulunmak için, bir harekete geiriciye muhtaç değildir.

37. İNSANIN VARLIğI HIÇBİR ŞEKİLDE ALLAH'IN VARLIğINI KANITLAMAZ

İnsan nereden geliyor? Kaynağı, baŐlangıci nedir? Zerrelerin gelişigüzel bir rastlantı ve birbiri arkasından gelip birleşmesi sonucu mudur? İlk insan yerkürenin balığından tümüyle, bugünkü halinde oluşmuş olarak mı çıkmıştır? Bilmiyorum. İnsan hep, doğanın diğer ürünleri gibi, doğanın bir ürünü görünmektedir. İlk taŐların, ilk ağaçların, ilk aslanların, ilk fillerin, ilk karıncaların vb. nereden geldiklerini söylemek istersem, insanın kaynağını açıklarken düŐtüęüm ölçüde güçlük içinde bulunurum.

Bize ardı kesilmeksizin bağırarak diyorlar ki; "*İnsan makinesi gibi Şaşırtıcı bir eserde, Allah'ın, sonsuz ölçüde zeki ve güçlü bir yaratıcının elindeki kudreti onaylayınız!*" İnsan makinesinin bana, akıl durdurucu, Şaşkınlık verici göründüğünü kabul ederim.

Ancak, madem insan doğanın içinde mevcuttur; doğanın oluŐumu kuvvetlerin üstündedir demekte kendimi haklı görmem. Şunu da eklerim ki, bana bunu açıklamak için, ne gözleri, ne ayakları, ne elleri, ne baŐı, ne akciğerleri, ne bir ağzı ve ne bir nefesi bulunan soyut bir ruhun biraz çamur alarak ve üzerine üfleyerek insanı yaptığı söylendiğinde, insan makinesinin bu Şekilde oluŐumunu aklım hiç almaz.

Paraguaylılar aydan geldiklerini söyler ve bundan dolayı bize budala grnrlere. Avrupa'nın ilahiyatçıları soyut bir ruhtan geldiklerini söylerler. Bu iddia daha aklı baŐındadır.

İnsan anlayışlı ve olgundur; bundan, insanın Őuursuz, zekasız bir doğanın

değil, zeki bir zatın eseri olması gerektiği sonucu çıkarılır. Vücutuyla, pek övündüğü ve mağrur görüldüğü aklını kullandığı son derecede ender görülüyor ve hiçbir şey bu kadar ender görülmüyorsa da; insanın zeki olduğunu, ihtiyaçlarının bu yetiyi genişlettiğini ve örnek olarak diğer insanlarla birlikte yaşaması ve kaynaşması sayesinde zekasının verimli olduğunu teslim ederim. Ancak insan makinesinde ve eriştiği zekada, eseri olmasıyla bu kadar övünmesi gereken bir yaratıcının sonsuz zekasını açık olarak gösteren hiçbir şey görmüyorum. Görüyorum ki, bu çok şaşılacak makine bozulmaya açıktır. Görüyorum ki, makine bozulunca, şaşırtıcı akli da bozuluyor ve perişan oluyor, bazen tümüyle yok oluyor. Bundan şu sonucu çıkarıyorum: insan akli, insan vücudunun maddi organlarının bir dizi durum ve kuralına bağlıdır ve insanın akıllı

olmasından Allah'ın da akıllı olması sonucunu çıkarmak gerekmez. Nitekim, insanın maddi olmasından Allah'ın da maddi olması sonucu çıkarılmıyor!

İnsanın kötülükçülüğünden, yarattığı olduğu Allah'ın kötülükçülüğü sonucunu çıkarmak ne kadar olağan değilse, insanın zeki olması da, Allah'ın zeki olduğunu kanıtlamaya o kadar az elverişlidir. İlahiyatçılar, işi nasıl tutarlarsa tutsunlar, Allah hep; eserleri kendisini inkar eden ya da bu eserler aracılığıyla kendisi hakkında bir hüküm vermek olanaksız olan bir etken olacaktır. İyilik, olgunluk ve hakimiyetle dolu olduğu, rahman, rahim, alim, hakim olduğu söylenen bir etkenden, hep kötülüğün, eksikliklerin, deliliklerin oluştuğunu göreceğiz.

38. NE İNSAN NE DE EVREN RASTLANTININ ESERİDİR

Bu durumda; *"İnsan, evren ve bütün içeriği rastlantının eseri midir?"* diyeceksiniz.

Hayır, size tekrar ediyorum: Evren asla bir eser değildir; evren bütün eserlerin etkenidir, kapsadığı varlıkların tümü bu etkenin zorunlu eserleridir ki bazen onun hareket biçimini bize gösterir, ancak seyrini çoğunlukla gizli tutar. Gerçek etkenler hakkındaki bilgisizliklerini örtmek için, insanlar "rastlantı" kelimesini kullanırlar. Her ne kadar insanlar tarafından bilinmeseler de, bu etkenler kesin kurallara göre eylem ve etkide bulunmanın asla dışında kalmazlar; etkensiz asla bir eser yoktur.

Doğa öyle bir kelimedir ki, varlıkların, çeşitli maddelerin, sonsuz bileşimlerin, kombinasyonların, gözlerimizin tanık olduğu çeşitli hareketlerin toplam büyüklüğünün çokluğunu ifade etmek için kullanırız. Gerek organik, gerek inorganik bütün cisimler, gördüğümüz eserleri zorunlu olarak oluşturmaya özgü birtakım etkenlerin sonuçlarıdır. Doğada hiçbir şey rastlantı olarak yapılmaz; orada her şey sabit yasaları izler. Bu yasalar bazı eserlerle etkenleri arasındaki bağlantıdan başka bir şey değildir.

Bir madde zerresi başka bir zerreye yanlışlıkla ya da rastlantısal olarak karşılaşmaz. Bu karşılaşma, sabit yasaların eseridir. Bu yasalar, benzer durumlarda zorunlu olarak yapmakta oldukları ve başka türüsünü yapamadıkları için, her varlığın hareket etmesini gerektirir. Zerrelerin toplumsal rastlantısallığından söz etmek ya da rastlantıya bazı etkenler atfetmek, cisimlerin birbirleri üzerinde etki yapmaları, birbirleriyle karşılaşmaları yasaları hakkında bilgisiz olduğunu söylemektir.

Doğaya, varlıkların özelliklerine ve bazı nedenlerin birleşmesinden zorunlu olarak meydana gelmiş olan sonuca hiç aşına olmayanlar için her şey rastlantı olarak görünür.

Güneşi, sistemimizin merkezine koyan, rastlantı değildir. Güneş, doğası gereği ve oluşmuş olduğu cevherin eseri olarak bu yeri işgal eder ve buradan, çevresindeki gezegenlerde bulunan varlıklara hayat vermek için ışması zorunludur...

39. EVRENİN DÜZENİ DE BİR ALLAH'IN VARLIĞINI KANITLAMAZ

Bir Allah'a tapanlar, bütün evrenin düzeninde onu yöneten akıllı ve hakim bir zatın varlığını reddetmenin olanaksız olduğunu sanırlar. Ancak bu düzen, bize bazen

elverişli bazen zararlı olan etkenler ya da durumun zorunlu olarak ortaya çıkardığı hareketlerin, cereyanların zorunlu sonucundan başka bir şey değildir. Bu etken ve durumların bazılarını iyi bulur, bazılarında şikayet ederiz.

Doğa, hep aynı yolu izler, yani aynı etkenler aynı eserler meydana getirir. Öteki etkenler birinci etkenleri başka türlü etkide bulunmaya zorlamadıkça, bu eserlerin eylemini bozmadıkça, aynı etkenler aynı eserler oluşturmaya devam eder. Eserlerini hissettiğimiz etkenler, eylemlerinde ya da hareketlerinde bize meçhul olduğundan, daha az olağan ve zorunlu olmayan etkenlerin etkisiyle bozulunca, şaşkınlık içinde kalıyor, "*işte mucize!*" diye bağırıyoruz ve bunları, gözlerimizin önünde hareket eden bütün etkenlerden daha az bilinen etkenlere mal ediyoruz.

Evren hep düzen içindedir, onun için karışıklık, ihtilal olmaz. Bozukluğundan şikayet ettiğimiz zaman, yalnız bizim kendi makinemizde bozukluk vardır. Cisimler, etkenler, bu dünyanın kapsadığı varlıklar, eserlerini ister uygun bulalım, ister bulmayalım, birbirleri üzerine tanıdığı olduğumuz biçimde, zorunlu ve gerekli olarak eylemde ve etkide bulunurlar. Depremler, volkanlar, su baskınları, bulaşıcı ve salgın hastalıklar, kıtlık, kuraklık, ağır cisimlerin düşmesi, ırmakların akması, rüzgarların esmesi, bereketli yağmurlar, Allah'ın lütfüne, verdiği nimetlerinden dolayı minnettarlık duymamızı gerektiren hayırlı eserler kadar zorunludur ve evrenin düzenli eserlerindedir.

Dünyada bir düzenin egemen olmasını görerek şaşkınlığa düşmek, aynı etkenlerin aynı eserler oluşturduğuna şaşmak demektir. İnsanın bir düzensizlik görünce rahatsız olması, etkenlerin eylem tarzı ve etkileri değişince ya da bozulunca, eserlerin artık aynı eserler olamayacağını unutmaktır. Doğada bir düzen, bir intizam görülünce bundan şaşkınlığa düşmek, bir şeyin var olabileceğine şaşmaktır; bizzat kendi kendisinin varlığına şaşmış olmaktır. Bir mevcut için düzen olan, diğer bir mevcut için düzensizliktir, biri için huzur ve güvenlik olan, başkası için ızdırap ve karışıklıktır. Engel ve cezayla karşılaşmaksızın her şeyi karıştırabildikleri zaman zararlı olan yaratıklar, her şeyi yolunda, her şeyi düzenli bulurlar. Kötülük yaparken rahatsız edildiklerinde, muzırlar ve kötüler, tersine, her şeyi karışıklık ve düzensizlik içinde görürler.

Doğanın yaratıcısı ve hareket ettiricisinin Allah olduğu varsayılsa, yine, Allah için doğada hiçbir düzensizlik, hiçbir karışıklık mevcut olmazdı. Yapacağı etkilerin tümü, Allah'ın bunlara vereceği özelliklere, içeriklere ve zorlamalara göre, eylemi yerine getirmeleri zorunlu olmaz mıydı? Eğer eşyanın akışı alışkanlığını değiştirseydi, "sünnetullah" (Allah'ın

koyduğu düzen), "değişmez" olmazdı. Allah'ın varlığının, zekasının, kudretinin ve iyiliğinin en inandırıcı kanıtı sayılan dünya düzeni yalanlanırdı. Allah'ın varlığından kuşkuya düşölürdü ya da en azından, Allah sebatsızlıkla, acizlikle ve eşyayı ilk düzenlemesi sırasındaki sezgi ve beceri eksikliğiyle suçlanırdı. Yaptığı, hazırladığı ya da eylem ve harekete geçirdiğı unsurları, araçları seçmekte aldanmış olmakla Allah'ı suçlamakta, insan haklı olurdu.

Eğer dünyanın düzeni tanrısallık sıfatını, gücünü ve sezgisini kanıtlasaydı, düzensizlik de tanrısallığın zaafını, kararsızlığını, alıklığını kanıtlardı.

Diyorsunuz ki; "Allah her tarafta vardır, onsuz hiçbir şey yapılmaz, onsuz bir sinek bile kanadını kıpırdatamaz, her şeyi genişliğiyle doldurur, Allah hareket ettirici

olmasa madde hiçbir eylem ve etki yapamaz." Ancak bu durumda, teslim ediyorsunuz ki, Allahınız karışıklık etkenidir, doğayı bozan odur, karışıklığın babasıdır. İnsanda da vardır ve insan günah işlediğinde insanı kıskırtan odur! Eğer Allah her yerde mevcut ise, Allah bendedir, benimle eylem yapar, benimle birlikte aldandır, benimle birlikte Allah'ı gücendirir, benimle birlikte Allah'ın varlığını reddeder ve bir Allah'ın varlığı fikrini çürütür. Ey dinciler, ey tanrıbilimciler! Allah'tan söz ettiğiniz zaman ne yaptığının, ne söylediğinizin farkında olmuyorsunuz.

40. SOYUT BİR RUH ZEKİ OLAMAZ VE BİR İLAHİ ZEKAYA TAPMAK HAM BİR HAYALDİR

Zeki olarak adlandırdığımız bir varlığın düşüncelere, iradelere sahip olması gerekir. Düşüncelere, iradelere sahip olmak için organlara sahip olmak gerekir; organa sahip olmak için bir vücuda sahip olmak gerekir. Cisimleri etkilemek için cisme sahip olmak gerekir. Düzensizliği, karışıklığı hissetmek için "sıkıntı duymak" yeteneği olmalıdır. Bundan açık olarak şu sonuç çıkar: Soyut bir "ruh" zeki, kavrayışlı olamaz ve dünyada olup bitenlerden etkilenemez. Siz, *"ilahi zeka, ilahi fikirler, ilahi amaçlar insanların zekalarıyla, fikirleriyle, amaçlarıyla hiçbir şekilde benzerlik göstermez"* diyorsunuz.

Ancak bu durumda, insanlar gerek iyi, gerek kötü olarak Allah'ın amaçlarını nasıl değerlendirir, düşüncelerini nasıl akla vurur, zekasını nasıl tutkuyla yüceltebilir?! Bu durum, hakkında bir fikir edinmek mümkün olmayan bir zat hakkında hüküm vermek, onu fazlasıyla takdir etmek ve beğenmek, ona tapmak demektir ve Allah'ın işine, amaçlarının derinliğine hayran olmak, hakkında bir fikir vermek mümkün olmayana tapmak değil midir? Bu aynı amaca hayran olmak, ne için olduğunu bilmeksizin hayran olmak değil midir?

Hayranlık cehaletin kızıdır. İnsanlar ancak anlamadıklarına hayran olur ve taparlar.

41. TEOLOJİNİN ALLAH'INA VERDİĞİ BÜTÜN NİTELİK YİNE TEOLOJİNİN ALLAH'TA VARSAYDIĞI İÇERİĞE AYKIRIDIR

Allah'a verilen bütün bu sıfatlar, içeriği bakımından, insan türünün bireylerine her türlü benzerlikten yoksun bir zata hiçbir şekilde uygun

gelmez. Gerçi tanrısallığı süslemiş olmak için kullandıkları insan yaratılışından gelen şeyleri abartarak işin içinden çıkılabileceğini sanıyorlar. İnsanı yaratılıştan gelen özellikler sonsuza kadar sürer ve bu andan itibaren artık anlaşmak olanağı ortadan kalkar. İnsanın Allah ile birleşmesi demek olan *Theantropie*'den ne sonuç çıkar? Yalnızca bir batıl hayal çıkar.

Vücuda getirilmesi için dünyanın zahmeti çekilmiş olan hayali hemen gözden saklamaksızın, o batıl hayalin hiçbir şeyi, hiçbir sıfatı kabul edilmez. Dante, "Cennet" (Paradis) ezgisinde, tanrısallığın, kendisine, keskin renkleri birbirinden çıkan bir gökkuşağı oluşturan üç daire şeklinde görünmüş olduğunu öyküleştirebilir; ancak göz kamaştıran ışığın kaynağını tespit etmek istediğinde, şair, kendi çehresinden başka bir şey görmemiştir. İnsan Allah'a taparken doğrudan doğruya kendi kendisine tapar.

Allah'ın insana ait yaratılıştan gelen şeylerden, erdemlerden ya da olgunluktan hiçbirine sahip olamayacağını bize kanıtlamak için en yüzeysel bir düşünce ile yetinmek gerekmez miydi? Erdemlerimiz ve olgunluğumuz, değişmiş mizacımızın sonuçlarıdır. Allah'ın da bizim gibi mizacı var mı? Bizim olumlu niteliklerimiz, kendileriyle birlikte yaşadığımız kimseler hakkındaki iyi niyetlerimizdir. Size göre Allah yalnız başına bir zattır, topluluk halinde yaşamaz. Bu durumda kendi ilkelerinize göre kabul ediniz ki, bizim erdemler dediğimiz şeylere Allah sahip olamaz ve onun hakkında da insanlar erdemli olamazlar.

42. "YARATILIŞIN KONUSU VE AMACI İNSAN TÜRÜDÜR" DEMEK SAÇMADIR

Kendi üstünlüğünün tutkunu olan insan sanıyor ki, Allah, evreni yaratırken konu ve amaç olarak insan türünü almıştır. Bu kadar yanıltıcı bir görüş ne üzerine oturtuluyor?

Bize yanıt olarak, *"Şunun üzerine: ilahiyatı anlamaya ve ona layık olan bağlılığı sunmaya yetenekli bir zekaya erişmiş olan tek varlık insandır"* diyorlar. Bizi temin(!) ediyorlar ki, Allah dünyayı ancak kendi şan ve şerefi için yarattı ve planına insan türünün dahil olması gerekti. Ta ki, eserlerine hayran olan ve kendisini yücelten bir kimse bulunsun! Ancak bu hükümlere göre, Allah, hedefini açık bir şekilde yitirmiş değil midir?

1. Bizzat sizin fikir ve kanaatinize göre, insan her zaman Allah'ını bilmenin tam bir olanaksızlığı ve Allah'ın içyüzü hakkında hiç yenilmeyen bir cehalet içinde bulunacaktır.
2. Hiçbir benzeri bulunmayan bir varlık için şan ve şerefin hiçbir karar ve etkisi olamaz. Şan ve şeref, kendi üstünlüğünü başkalarının üstünlüğüyle karşılaştırmaktan hasil olur.
3. Eğer Allah esasen mutluydu kendi kendisine yeter ve herkesten ve her şeyden gönlü tok ise, aciz yaratıkların kendisine ibadet sunmalarına ne ihtiyacı vardır?
4. Bütün mesaisiyle birlikte Allah hiç yüceltilmemiştir. Tersine dünyanın bütün dinleri onu saldırgan ve isyan hedefi olarak göstermektedir. Bütün dinlerin konusu, günahkar, nankör ve asi insan ile öfkeli Allah'ının arasını bulmaktır.

43. NE ALLAH İNSAN İÇİN YAPILMIŞTIR NE İNSAN ALLAH İÇİN

Eğer Allah sonsuz ise, Allah insan için yapmıştır demek, insan karıncalar için yapmıştır demekten daha abestir. Bir bahçenin karıncaları, bahçıvanın amacına, arzularına, projelerine uygun olarak hareket etseler, bahçıvanın fikrine göre hareket etmiş olurlar mı?

Karıncalar, Versay parkının kendileri için yapılmış olduğunu ve görkemli bir hükümdarın cömertliğinin bu parkı oluşturmasının ancak kendilerini mükemmel bir şekilde yerleştirmek amacına yönelik olduğunu ileri sürseler, bu

karıncalar yanılmamış olurlar mı? İnsana göre çok küçük bir böcek ne kadar aşağıdaysa, Allah'a göre insan, ondan bin kat daha aşağı bir yerde kalır. Dolayısıyla teolojinin açıklamasına göre, özellikle tanrısallığın sıfat ve amacıla ilgilenen teoloji, yani ilahiyat, deliliklerin en tam olanı, deliliklerin en büyüğüdür.

44. EVRENİN OLUŞUMUNDAKİ AMACIN İNSANIN MUTLULUĞU OLDUĞU DOĞRU DEĞİLDİR

Evreni icat ederken, Allah'ın insanı mutlu etmekten başka bir amaç gütmeye iddia ederler. Ancak, özellikle kendisi için yapılmış ve her şeye gücü yeterli Allah tarafından yönetilmekte olan bir alemde, insan, gerçekten mutlu mudur? Tasarrufları kalıcı mıdır? Hazları acılarla karışık değil midir? Durumlarından hoşnut olanlar çok mudur? İnsan türü maddi ve manevi sürekli dert ve felaketlerin kurbanı değil midir? Yaratanın sanatının şaheseri olarak gösterilen insan vücudu makinesinin bin tarzda bozulması yok mudur? Bize, ikide bir duran ve bir süre sonra kendiliğinden bozulup kırılacak olan karmaşık bir makine sunan bir makinecinin ustalığına hayran olur muyuz?

45. ALLAH'IN LÜTFU DENİLEN ŞEY BOŞ BİR KELİMEDEN İBARETTİR

Zayıf yaratıkların ihtiyaçlarını sağlayarak, tanrısallık gösterisiyle cömertlik etmeye, özen göstermeye Allah'ın lütfu denir. Ancak insan gözünü açar açmaz Allah'ın kimseyle ilgilenmediğini görür. Allah'ın lütfu ve iyiliği, bu dünyada oturanların büyük çoğunluğu için tümüyle uykudadır, insanların "mutlu" diye adlandırdığı çok küçük bir miktarına karşılık, çok büyük bir mutsuzlar kafesi baskı altında inlemekte ve yoksulluk içinde sararıp solmaktadır. Ezmekte oldukları esirlerden daha mutlu olmayan birkaç karanlık zorbanın savurganlıklarına lokma olsun diye ağızlarından lokmaları çekilip alınan milletler yok mudur?

Tumturaklı sözler ve övünmeyle, hocalar, Allah'ın iyiliklerini, cömertliklerini açıklarken ve Allah'ın iyiliğine güvenmemizi isterken, ani felaketlerin huzurunda, bu aynı hocaların, "*Allah'ın lütfü insanların beyhude projeleriyle eğleniyor, isteklerini alt üst ediyor, insanların çok çalışmasına gülüyor, insanların olgun zihinlerini çelmekten zevk alıyor*" diye bayağı bir şekilde sızlandıkları görülmüyor mu? Peki, insan türüyle

alay eden, insan türüyle eğlenen bir Allah'ın lütfuna nasıl güvenilir?
Hareket tarzını açıklayamadığım bir hafiyenin bilinmeyen edalı
yürüyüşünü hayranlıkla görmem benden nasıl istenebilir?

"Hakkında eserleriyle karar veriniz" diyeceksiniz; esasen ben de
eserleriyle karar veriyorum ve buluyorum ki, bu eserler benim için
bazen yararlı, bazen zararlıdır.

*"Bu dünyada insan türünün her bireyi için kötülüklerden çok iyilik
vardır"* diyerek, iyiliklerin Allah'ı haklı çıkardığı, akladığı zehabına
kapılıyorlar. Varsayalım ki, bu Allah lütfunun bize verdiği iyilik yüzdür
ve kötülükler ondur; herhalde bu kıyas ve

kabulden, yüz derece iyiliğe karşı, Allah'ın lütfunun on derece kötülüğe bulaşmış varlığını, varsayılan "mükemmellik"le birleştirmek nasıl mümkündür?

Bütün kitaplar, Allah'ın lütfünü ve özenini özellikle yüceltmeye yönelik ve en dalkavukça övgülerle doludur. Bunlar okunurken sanılır ki, insanın bu dünyada mutlu yaşaması için hiçbir çaba göstermesine gerek yoktur. Oysa, insan çalışmazsa bir günden fazla zor yaşar. Görüyorum ki, insan yaşamak için kan, ter dökmek, çift sürmek, avlamak, balık tutmak, kesintisiz çalışmak zorundadır. Bu ikinci etkenler, yani insan çaba ve çalışması olmaksızın, başlangıç etkeni (herhalde ülkelerin çoğunda) insanın muhtaç olduğu şeylerden hiçbirini elde etmiyor. Her ne zaman bu yeryüzünün neresinde göz gezdirecek olsam vahşi ve uygar insanı, "Lütfü rabbani" ile sürekli bir mücadele içinde görürüm. Tanrısal lütfün kasırgalarla, fırtınalarla, donlarla, dolularla, su baskınlarıyla, kuraklıklarla, insanın çalışmasını çoğu kez yararsız kılan ve emeklerini berhava eden afetlerle yönelttiği darbelere karşı, insan, savunma durumu almak zorundadır. Sözün kısası, insan türünün mutluluk nedenini hazırlamakla meşgul olduğu iddia edilen bu tanrısal lütfün kötülük dolaplarından korunmak için insanoğullarının durmadan meşgul bulunduğunu görüyorum.

İnsanların büyük şehirler kurdukları her yerden ırmaklar geçirmiş olduğundan dolayı, bir sofı tanrısal lütfü son derece hayranlıkla, saygıyla yüceltiyordu. Eşyanın oluşunda Allah'ın velinimete yaraşan amacını açıkça gördüklerini öne süren "bilgin"lerin muhakeme tarzı ne kadar doğruysa, bu adamın muhakeme tarzı da ancak o kadar doğru değil midir?

46. BU SÖZDE ALLAH LÜTFÜ DÜNYAYI İYİLEŞTİRMekten ÇOK BOZMAKLA MEŞGUL VE İNSANIN DOSTU OLMaktan ÇOK DÜŞMANIDIR

Kendisinin yücelmesinde dayanak sayılan hayranlık verici eserlerinin korunmasında, tanrısal lütfün özel bir şekilde ortaya çıktığını görüyor muyuz? Eğer dünyayı yöneten oysa, onu, dünyayı düzeltmekten çok yıkmakla, oluşturmaktan çok yok etmekle meşgul görüyoruz. İnsanların korunmasını ve mutluluğunu hep gözettiği varsayılan tanrısal lütfü, aynı insanları her an binlerce kez yok etmiyor mu? Tanrısal lütfü, her an, sevgili yaratığını görmez oluyor; bazen evini depremle sarsıntıya uğrattırıyor; tarlasını bazen suya bastırıyor, bazen yakıcı bir kuraklıkla kasıp

kavuruyor. Bütün doğayı insana karşı silahlandırıyor; bizzat insanı insana karşı silahlandırıyor, genellikle insanı nihayet acı içinde öldürüyor. Evreni korumak ve kollamak bu mudur?

Batıl inançlardan ayrı olarak, tanrısal lütfun insan türü ve duygulu bütün varlıklar hakkında bu kuşkulu, bu karışık durumu incelemeye alınırsa görülür ki, merhametli ve özen gösteren bir anaya benzemekten çok uzak olarak, bu tanrısallık, daha çok o ahlaksız analara benzer ki; şehvetli aşklarının sonuçlarını hemen unuturlar, rahimlerinde taşıdıktan yükten kurtulmuş olmalarından doğar doğmaz memnun olurlar, onları bir daha anmazlar, çocuklarını yardımsız ve korumasız olarak talihin keyif ve hevesine terk ederler.

Kendilerine barbar işlemleri yapan milletlerden bu konuda daha uyanık olarak, "Hotanto"ların, çoğu kez iyilik yapıyorsa kötülük de yaptığı için "Allah"a ibadet etmekten sakındıkları rivayet olunur. Hotantolar'ın bu muhakemesi; Allahlarında iyilikten, sezgiden, özenden başka bir şey görmeyen ve sayısız pek çok dert ve sıkıntı içindeki dünyanın coşkuyla ve kendilerinden geçerek öptükleri aynı elden çıkmış olması gerektiğini görmek istemeyen birçok insanın muhakemesinden daha doğru ve tecrübeye daha uygun değil midir?

47. HAYIR, DÜNYA ZEKİ BİR VARLIK TARAFINDAN YÖNETİLMEZ

Sağduyunun mantığı bize, bir etken hakkında ancak eserleri aracılığıyla karar verilebileceğini gösteriyor. Bu etkenin hep olumlu olarak anılabilmesi için, hep iyi, yararlı, güzel eserler oluşturması gerekir. Bir etken ki, iyiliği ve kötülüğü, hayrı ve şerri oluşturur; o etken bazen iyidir, bazen kötüdür. Ancak ilahiyatın mantığı bütün bu şeyleri yıkıma uğrattırıyor. Ona göre bu dünyada gördüğümüz olaylar, sonsuz iyi olan bir etkenin varlığını kanıtlar ve bu etken Allah'tır. Her ne kadar bu dünya zorluklarla doluyorsa da, her ne kadar bu dünyada çoğu kez kargaşa egemense de, her ne kadar insanlar kendilerinin ezilmesiyle sızlanıp inlemektelerse de, yine biz kani olmalıyız ki, bu eserler sonsuz iyi bir etkene aittir... İşe bakın ki, birçok kimse bunun böyle olduğuna inanıyor görünüyorlar!

Dünyada olup biten her şey, zeki bir varlık tarafından yönetilmediklerini bize en kesin şekilde kanıtlar. Bir varlığın zekası, yeteneği hakkında, ancak, hedeflediği amaca ulaşmak için kullandığı araçların uygunluğuyla karar verebiliriz.

Diyorlar ki, Allah'ın amacı türümüzün mutluluğudur. Bununla birlikte, çok sıkıntı çekmek, az haz duymak, sonra ölmek için doğan ve ancak bunun için doğan bütün duygulu varlıkların talihini, aynı gereklilik ve zorunluluk düzenler, insanın bardağı sevinç ve acıyla doludur. Her yerde iyiliğin yanında kötülük vardır. Karışıklık, düzenin yerine geçer; üremeyi yıkım izler. Bana, "*Allah'ın amacı gizli şeylerdir ve izlediği yolların içinden çıkmak, bunları anlamak mümkün değildir*" dersanız, size şu yanıtı vereceğim: Allah'ın zeki olup olmadığı hakkında hüküm vermek mümkün değildir.

48. ALLAH DEĞİŞMEZ OLARAK TANINAMAZ

Allah'ın "kayyum" olduğunu, yani asla değişmez, hep bir halde olduğunu öne sürüyorsunuz. Ancak, onun ülkesi saydığınız bu dünyadaki sürekli kararsızlığı kim oluşturuyor! Bu meçhul hükümdarın hükümeti kadar sık ve acımasızca inkılaplara uğramış bir hükümet var mıdır?

Eserlerine kuvvet ve sağlamlık verecek kadar kudretli ve değişmez bir Allah'a her Şeyin sürekli kararsızlık içinde bulunduğu bir doğanın hükümdarlığı, velayeti, idaresi nasıl atfedilebilir? Eğer benim türüm için yararlı eserlerde sabit bir Allah görmek

inancında bulunursam, türümün uğradığı sıkıntılarda ne türlü bir Allah görebilirim? Bana diyorsunuz ki; cezalandırmaya onu zorunlu kılan, bizim günahlarımızdır. Size şu cevabı veririm: Siz de Allah'ın değişmez olmadığını ifade ediyorsunuz. Çünkü, insanların günahları, onu, durumunu değiştirmek zorunda bırakıyor. Bazen öfkelenen, bazen sükunet bulan bir varlık, sürekli olarak bir durumda, hep aynı varlık olarak kalabilir mi?

49. İYİLİKLER VE KÖTÜLÜKLER DOĞANIN ZORUNLU NEDENLERİ VE ESERLERİDİR. BUNDA HIÇBİR ŞEYİ DEĞİŞTİRMEYEN ALLAH NE ALLAHTIR?

Evren olabildiği şeyden başka bir şey değildir*. Evrende duygulu varlıklar haz ve acı duyarlar. Yani bazen hoş, bazen acıklı biçimde duygulanırlar. Bu eserler, bu sonuçlar zorunludur. Bu eserler, kendi özel duyularına göre etkide bulunan etkenlerden oluşur. Bu eserler, benim kendi yaratılışım ve içeriğimin bir sonucu olarak, zorunlu biçimde ya hoşuma gider ya da gitmez. Aynı yaratılış, bu etkenlerin bazılarında sakınmaya, bunları ortadan kaldırmaya, uzaklaştırmaya ve yok etmeye; bazılarını ise aramaya, arzu etmeye, elde etmeye zorunlu kılar. Her şeyin zorunluluk sonucu olduğu alemde, hiçbir şeye yaramayan, her şeyi olağan akışına terk eden bir Allah, zorla kabul ettirilen bir şahsiyetten başka bir şey midir? O, kendisinin de bağlı olduğu genel yasalarda hiçbir şey değiştirmeyen sağır bir Allah'tır. Benim lehimde ancak pek az bir şey yapmak isteyen zatın "sonsuz kudret"i kaç para eder? Benim mutluluğuma karşı ilgisiz olan bir zatın iyiliği, sonsuz büyüklüğü nerede? Bana sonsuz bir iyilik yapabileceği halde sınırlı bir iyilik bile yapmak istemeyen bir zatın teveccühü benim neme yarar?

* *Dün ve Yarın* adlı ve Dr. Gustave Le Bon'dan çevrili kitabın "Felsefi Görüşler" bölümüne bakınız.

50. BU HAYATIN ZORLUKLARINA KARŞI DİNİ TESELLİLERİN BOŞLUĞU. BİR CENNET BİR AHİRET UMUDU HAYALDİR, HAYAL ÜRÜNÜNDEN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR

Yüce bir Allah'ın yönetimi altında niçin bu kadar çaresiz, bu kadar perişan

insanlar bulunduğunu sorduğunuz zaman, *"Bu alem, insanı daha mutlu bir aleme götürmeye mahsustur"* diye bizi avuturlar. Bize, üzerinde yaşadığımız yuvarlağın bir "sınav yeri" olduğunu söylerler. Sonra *"Allah yalnız kendisine özgü olan gerçekleşmesi olanaksız ve süresiz mutluluğu insana verememiş ve ulaştıramamıştır"* diyerek ağızımızı kapatırlar. Bu cevaplarla nasıl yetinilebilir? Nasıl tatmin olunabilir?

Önce ahiret hayatı: Bu ahiret hayatı fikri, bunu varsaymakla şimdi eriştikleri mutluluktan daha sürekli, daha saf bir mutluluğa sahip olmak için, insanların öldükten sonra tekrar yaşamak arzularının ifadesi olan hayalgücünden başka bir dayanağa sahip değildir. İkinci olarak: Her şeyi bilen, yaratıklarının düşünce ve gidişatına tümüyle vakıf bulunması gereken bir Allah'ın, işlemlerinden ve niyetlerinden emin olmak için bu kadar sınavlara ihtiyacı olduğunu havsala nasıl alabilir? Üçüncü olarak:
Bilim

adamlarının hesaplarına göre, üzerinde bulunduğumuz yeryüzü altı ya da yedi milyon yıldan beri mevcuttur. Bu zamandan beri milletler türlü biçimler altında, sürekli zarar ve felaketlere uğradı. Sürekli olarak zorbaların, fatihlerin, kahramanların, savaşların, su baskınlarının, kuraklıkların, istilacı kuvvetlerin vb. sıkıntısı altında insan türünün tedirgin ve perişan edildiğini tarih bize gösteriyor. Bu kadar uzun sıkıntılar ve zalimce felaketler, zorluklar; tanrısallığın gizli niyetleri hakkında bizi temin edecek içerikte midir? Bu kadar sürekli bunca kötülük, bunca felaket, tanrısallığın bize hazırladığı gelecek hakkında yüksek bir fikir verir mi? Dördüncü olarak: Eğer bize temin edilmek istendiği gibi, Allah; kerim, iyilik ve hayırsever ise, insanlara sürekli mutluluk olmasa bile, hiç olmazsa ölümlü yaratıkları bu dünyada erişebilecekleri ölçüde bir mutluluğa kavuşturamaz mıydı? Mutlu olmak için sonsuz ya da ilahi bir mutluluğa muhtaç mıyız? Beşinci olarak: Eğer Allah, bu dünyada insanları, mutlu oldukları dereceden fazla mutlu etmediyse, sofuların anlatılmaz ve bitmez bir haz ve nimete erişileceğini iddia ettiği "cennet" umudu ne olur? Eğer Allah aklımızın erebileceği tek yer olan yeryüzünü kötülüklerden koruyamamış ya da korumak istememişse, hakkında hiçbir fikrimiz olmayan öteki dünyayı (yani ahiret dünyasını) kötülük ve felaketlerden koruyabileceğine ya da korumak isteyeceğine ne sebep düşünebiliriz?

Lactance'e* göre, 2000 yıl önce Epicure şöyle demiş:

"Allah, ya kötülüğe engel olmak istiyor ancak kötülüğü yasaklamaya muktedir olamıyor; ya kötülüğü yasaklamaya muktedir olabiliyor ancak engel olmak istemiyor; ya kötülüğü ne istiyor ne de yasaklayabiliyor; ya da kötülüğü Allah hem istiyor hem de yasaklamaya kadirdir. Eğer yasaklamaya kadir olmaksızın yasaklamak istiyorsa, Allah acizdir; eğer Allah kötülüğü yasaklamaya gücü yettiği halde yasaklamak istemiyorsa, bu durumda ona atfedilmesi zorunlu tutulan bir kötülükçülük karşısında bulunuyoruz demektir. Eğer Allah kötülüğü yasaklamaya hem gücü yetmiyor, hem de bunu yasaklamak istemiyorsa, hem aciz hem herkesin kötülüğünü isteyen olur; eğer Allah kötülüğün yasaklanmasını hem istiyor ve buna da gücü yetiyorsa, o halde kötülük nereden geliyor? Ya da Allah kötülüğün olmasına neden engel olmuyor?"

2000 yılı geçen bir süreden beri sağduyu sahibi, bu zorlukların çözümünü bekliyor. Hocalar, papazlar, hahamlar vb. ise bize bu zorlukların ancak ahirette çözüleceğini öğretip duruyorlar.

* Firmiavaus Lactantio üslubunun zayıflığı nedeniyle Le Ciceron obretien lakabını almış olan bir Hıristiyanlık savunucusudur. 225 yılında büyük olasılıkla Trete'de ölmüştür. Başlıca eseri, De laformation del'homme'dir.

(A.C.)

51. DAHA AZ HAYALİ OLMAYAN SAÇMA FİKİRLER

Bize yaratıkların rütbelerinden söz ediliyor. Varsayılıyor ki, Allah yaratıklarını türlü sınıflara ayırmıştır ve her sınıf yaratık yetenekli oldukları ölçüde mutluluktan nimetlenir. Bu hayali sıralamaya göre, sümüklüböcekten gökteki meleklerle kadar bütün varlıklar kendilerine özel mutluluktan yararlanır. Tecrübe, bu ulvi hayali bozmaktadır. İçinde yaşadığımız dünyada, her duygulu varlığın acı çektiğini ve tehlikeler içinde yaşadığını görüyoruz. İnsan, yolu üzerinde birçok canlıyı yaralamaksızın, rahatsız etmeksizin, ezmeksizin yürüyemez. Oysa, bizzat insan da her

adımda, kendisini ölüme götürebilecek beklenen ve beklenmeyen bir sürü hastalıklara, belalara uğramaktadır. En derin haz ve sevinç arasında, yalnız ölüm fikri onu üzme ve perişan etmeye yeterli değil midir? Bütün hayatı boyunca sıkıntı ve eziyetler, onun yiyeceğidir, insanın sıkı sıkıya bağlı ve tutkun olduğu görünen ve tanrısallığın en büyük armağanı sayılan yaşamının bir an bile korunacağından, insan emin değildir.

52. İLAHİYATÇI ALLAH'INI İNSANLIĞIN EKSİKLERİNDEN KURTARMAYA BOŞUNA ÇALIŞIYOR: YA ALLAH ÖZGÜR DEĞİLDİR YA DA İYİ OLMaktan ÇOK KÖTÜDÜR

Denecek ki, "*Alem, mümkün olabilen bütün olgunlaşmaya sahiptir; dünyanın, yaratıcısı olan Allah'ın bizzat kendinden kaynaklanmayan nedenlerle büyük erdemleri de, büyük eksiklikleri de bulunması gerekmiştir*". Ancak biz cevap verir ve deriz ki, dünyanın büyük kusurları olması zorunluysa, insanı mutlu edemeyecek bir alemi hiç yaratmamanın, iyilikçi yüce bir Allah'ın yaratılışına daha uygun olması gerekirdi.

Sizin dediğinize göre, alemi yaratmadan önce Allah, ezeli ve ebedi olarak mutlu idiyse, alemi yaratmaksızın mutlu olmaya devam edebilirdi. İnsanın acı ve sıkıntı çekmesi neden gereksin? İnsanın varlığı neden gereksin? Onun varlığının Allah için ne önemi vardır? Hiç önemi yok mudur? Ya da biraz önemi var mıdır? Eğer insanın varlığı Allah için hiç yararlı ya da gerekli değilse, Allah onu neden yoklukta bırakmadı?

Eğer insanın varlığı Allah'ın şan ve büyüklüğü için gerekliyse, Allah insana muhtaçtı; insan var olmadan önce kendisi için bir eksiklik vardı demektir!

Kusurlu bir iş yaptığından dolayı, acemi bir işçi affedilebilir, çünkü açlıktan ölmek için iyi kötü çalışmak "zorundadır". Bu işçi hoş görülebilir. Ancak sizin Allah'ınız asla hoş görülmez, affedilmez. İddianıza göre, o her şeyden ve herkesten gözü toktur. O halde insanları niçin yapıyor? Sizin iddianıza göre Allah insanları mutlu etmek için her şeye sahiptir. Pekala, niçin insanları mutlu etmiyor? Ya iyi olmaktan çok kötü olduğu sonucunu çıkarınız ya da, başka türlü yapmayarak, yapmış olduğunu yapmaya zorunlu olduğunu kabul ediniz. Bununla birlikte Allah'ınızın özerk olduğunu özgür olduğunu temin ediyorsunuz. Yine bu alemin diğer cansız varlıkları gibi. zaman içinde kudretini uygulamaya başlamakla ve zaman içinde buna son vermekle birlikte, Allah'ın değişmez olduğunu da söylüyorsunuz. Ey ilahiyatçılar! Allah'ınızı insanın eksiklerinden kurtarmak için boşuna çabalar harcadınız. Yine bu Allah'ta

"insan kulağı"ndan bir parça kalmıştır.

**53. BİR TANRISAL LÜTUF, SONSUZ İYİ VE KUDRETLİ BİR ALLAH'A
İNANILMAZ**

"Allah nimet ve ihsanlarının mutasarrıfı değil midir? Kendi malını istediği gibi kullanmakta ve tasarrufta özgür değil midir? Malını geri isteyemez mi? Hareket ve duruşunun hesabını sormaya yaratıklarının hiçbir hakkı yoktur. Kudretindeki eserleri

istediği gibi kullanabilir. Ölümlülerin mutlak hükümdarı olduğu için keyfinin istediği gibi mutluluk ya da felaket dağıtır."

Yaptığı kötülükler nedeniyle bizi avutmak ve gönül almak için ilahiyatçıların bize yaptığı açıklama budur. Onlara şunu söylerim: iyilik ve nimetleriyle sonsuz olan bir Allah'ın tasarrufu olmaz, belki aklın gereği olarak, iyilik ve nimetlerini yaratıklarının üzerine saçmaya zorunlu olur. Onlara derim ki, gerçekten iyiliksever bir varlık, iyilik yapmaktan, hayır yapmaktan çekinmede kendisinde hak bulmaz. Gerçekten cömert olan bir kimse, verdiğini geri almaz, bunu yapan herkesin teşekkür beklememesi gerekir; ve nankörler vücuda getirdiğinden dolayı sızlanmaya, yakınmaya hakkı yoktur.

Bu Allah'la insanlar arasında karşılıklı bir anlaşma ve yükümlülükler varsayan din ile, ilahiyatçıların Allah'a atfettikleri zorba ve garip yaratılış nasıl birleştirilebilir? Eğer Allah'ın, yarattıklarına karşı hiçbir borcu, hiçbir görevi yoksa, yaratıkların da Allah'a karşı hiçbir borcu, hiçbir görevi olmayabilir. Her din, "*bana uyunuz, beni seviniz, bana ibadet ediniz, ben de sizi mutlu edeceğim*" dediği varsayılan tanrısallıktan insanların beklemekte kendilerini haklı zannettikleri mutluluk üzerine kuruludur.

İnsanlar da "*Bizi mutlu ediniz, sözlerinize sadık kalınız, biz de sizi seveceğiz, yasalarınıza uyacağız*" diyor. Yarattıklarının mutluluğunu ihmal etmekle, teveccüh ve iltifatlarını keyfi olarak dağıtmak ve armağanlarını geri almakla, Allah, her dine "temel" hizmetini gören anlaşmayı bozmuyor mu, yırtmıyor mu? Çiçeron haklı olarak, "*Allah insana kendisini sevdirmese onun Allah'ı olamaz*" demişti. Tanrısallığı iyilik oluşturur; bu iyilik ancak insanın hissettiği mutluluklarla ortaya çıkar, insan mutsuz olur olmaz bu iyilik ve onunla birlikte tanrısallık da yok olur; sonsuz bir iyilik ne taraf tutucu, ne de ayrıcalıkçı olabilir. Eğer Allah sonsuz iyiyse bütün yarattıklarını mutlu etmelidir.

Sınırsız ve sonsuz bir iyilik fikrini yok etmek için tek bir mutsuz yeterlidir.

Sonsuz iyi ve güçlü olan bir Allah'ın ülkesinde tek bir insanın sıkıntı içinde olmasını havsala alır mı? Sıkıntılı olan bir hayvan, bir peynir kurdu dahi, tanrısallıkta, Allah'ın sonsuz iyiliklerine karşı, yenilmeyen, itiraz kabul etmez kanıtlar olurlar.

İlahiyatçılara göre, bu dünyanın keder ve acıları, suç işleyen insanların ilahiyat katından üzerlerine çektikleri ve hak ettikleri cezalardır. Ancak insanlar niçin suçludur? Eğer Allah her şeye kadir ise, "*Bu dünyada her şey düzen ve intizam üzerine bulunsun, bütün uyruğum, iyi, masum, her kusurdan ve günahattan arınmış olsun, mutlu olsun!*" demek, onun için "*Her şey olsun!*" demekten daha mı masraflıdır? Daha mı çok zahmetlidir? Bu kadar mutlak güçlü olan Allah'ın, eserini noksan ve

kusurdan arınmış olarak vücuda getirmesi, bu kadar kusurlu, bu kadar kötü yapmasından daha mı zordu? İnsanların yokluğu ile mutlu ve bilgili olarak var olmaları arasındaki boyut, insanların yokluğuyla budala ve sefil olarak var olmaları arasındaki boyuttan daha mı fazlaydı?

Din bize bir cehennemden, yani Allah'ın sonsuz kerem, lütuf ve iyiliğine rağmen, insanların pek çoğu için sonsuz ızdıraplar sakladığı mahpesten, sonsuz acılar veren yerden söz ediyor. Dolayısıyla, insanları bu dünyada pek mutsuz kıldıktan sonra, Allah'ın onları ahirette daha çok mutsuz kılabileceğini dolaylı olarak anlatıyor. Bu duruma karşı, "*O zamanda, Allah'ın iyiliği yerine adaleti geçer*" diyerek işin içinden çıkıyorlar. Ancak bir büyük ki, en korkunç eziyete yer verir; o sonsuz değildir, sonsuz bir iyilik değildir. Öte yandan sonsuz kötü olan bir Allah'a, değişmez bir varlık

gözüyle bakılabilir mi? Merhametsiz bir kahırla, gazapla dolu olan ve bir adı da kahhar (batıncı yok edici) olan bir Allah, kendisinde, merhametin, ayırt etmeksizin herkesi korumanın (rahmanülrahimliğin) ve iyiliğin, "gölgesi" olsun bulunabilen bir Allah mıdır?

54. İLAHİYAT, ALLAH'INDAN BİR DELİLİK, BİR ADALETSİZLİK, BİR KÖTÜLÜK VE GADDARLIK İFRİTİ, ALABİLDİĞİNE DÜŞMANLIK, KİN VE NEFRET DOLU BİR VARLIK YAPMAKTADIR

Din imamlarının bize tarif ettikleri yolda, tanrısal adalet kuşkusuz tanrısalığı bize sevdirecek bir niteliktir ya! Yeni ilahiyatın bize verdiği bilgiye göre açıkça görünür ki, Allah, insanların çoğunu ancak sonsuza kadar azarlamak amacıyla yaratmıştır. Bu dünyada, tavır ve hareketleri kendilerine ahirette sonsuz cezalar çektirebilecek insanlar yaratmaktansa duygulu canlıları hiç yaratmamak, büyüklüğe, akla, insafa, hakka daha uygun olmaz mıydı? Tek bir insan yaratacak ve sonra onu lanetlenmek tehlikesine uğratacak kadar bölücü bir Allah'ın, olgun bir zat olarak değil, bir haksızlık, adaletsizlik, kötülük ve kıyıcılık ifriti olarak dikkate alınması gerekir. Eksiksiz, olgun bir Allah oluşturmaktan çok uzak olarak, ilahiyatçılar, varlıkların en mükemmel olmayanını vücuda getirmişlerdir.

Teolojik bilgiye göre, Allah öyle bir zorba ve zalim hükümdara benzer ki, kölelerinin çoğunun gözlerini oyduktan sonra bir zindana hapseder, bir eğlence olmak üzere, orada kendisini tanıtmaksızın, körlükleri sonucu yürürken birbirine çarpanları şiddetle cezalandırmanın yolunu bulmak için, bunların tavır ve hareketlerini perde arkasından gözetir, ancak gözlerini oymadığı az sayıdaki kölelerinin de arkadaşlarına çarpmaktan sakınma ustalığı ve yeteneğine sahip olmalarını çok iyi bir şekilde ödüllendirir. "Karkuşi takdir" (predestination gratuite) inancının Allah hakkında verdiği fikirler işte böyledir.

İnsanlar her ne kadar Allahlarının sonsuz iyi olduğunu bize tekrar etmekten usanmıyorlarsa da, gerçekte buna hiç inanmadıkları ortadadır. Bilinmeyen, tanınmayan, nasıl sevilebilir? Düşünülmesi ve tasavvur edilmesi insanı endişe ve karışıklığa atmaktan başka bir sonuç vermeyen bir zata nasıl "sevgi" beslenir?!

55. HER DİN, TANRISALLIKTAN ALÇAKÇA VE AKILSIZCA KORKMA

DUYGUSU VERMEYE ÇALIŞIR

Pek çok kimse, bize, gerçek dinle hurafeler arasında fark olduğunu ileri sürer ve der ki: *"Hurafeler, tanrısallıktan anlamsız ve alçakça bir korkudur; gerçek bir dindar, tanrısallıktan alçakça korkuya karşılık Allah'ına güvenir ve içten sevgi gösterir. Oysa boş inançlara inancı olan kimse, Allah'ta bir düşmandan başka bir şey göremez; ona asla güvenmez; onu kuruntulu, zalim nimetlerini vermede cimri, cezalarını dağıtmakta savurgan bir zorba olarak görür."*

Ancak aslında her din, Allah hakkında bu aynı fikri vermiyor mu? Allah'ın sonsuz iyi olduğunu, aynı zamanda Allah'ın çabuk öfkeleneceğini, şiddetli cezacı, yok edici, intikamcı olduğunu, lütuf ve iyiliklerine pek az kimseyi erıştirdiğini, iyilik ve lütfuna kavuşturmayı keyfinin istemediği kimseleri büyük bir öfkeyle cezalandırdığını bize durmadan tekrar etmezler mi?

56. GERÇEK DİN İLE EN KARANLIK EN ALÇAKÇA HURAFELER ARASINDA BİR FARK YOKTUR

Allah hakkındaki bu fikirleri, bir iyilik-kötülük karışımı bulduğumuz ve içinde yaşadığımız gerçek olayları göz önüne alırsak; hissettiğimiz iyiliğe ve kötülüğe göre, bu Allah'ın doğal olarak, bize isteksiz, dayanıksız, bazen iyi, bazen kötü görünmesi gerekir. İşte bu durumuyla, sevgimizi kazanmasının bedeli olarak, yüreklerimizde güvensizlik, korku, endişe doğurması kesindir. Dolayısıyla dinle en karanlık, en esirane, en alçak hurafeler arasında fark yoktur. Eğer "teist", yani Allahçı, Allah'ı yalnız güzel yanından görüyorsa, hurafeci, onu en iğrenç yanından görüyor. Birinin deliliği, neşeli bir deliliktir, diğerrinin deliliği sıkıntı veren bir deliliktir; ancak her ikisi de eşdeğerde saçmalama ve eşdeğerde cinnet halindedir.

57. İLAHİYATIN ALLAH HAKKINDA VERDİĞİ DÜŞÜNCELERE GÖRE ALLAH'I SEVMEK MÜMKÜN DEĞİLDİR

Eğer Allah hakkında fikirlerimi teolojiden, yani ilahiyattan çıkarırsam, Allah bana en çok, sevgiyi reddeden, tiksinti ve iğrenmeye yol açan karakteriyle görünür. Bize, Allahlarını içten sevdiklerini söyleyenler, sofular ve yalancılardır; ya da Allah'ı ancak profilden gören delilerdir. Düşünülmesi insana korku ve dehşet veren, insanı titreten bir zat nasıl sevebilir? Bize sıkıntı ve eziyetler getiren bir zat nasıl sevebilir? Bizi cehennem azabına uğratacak kadar barbar olduğu varsayılan bir Allah, ızdırapsız ve titremesiz nasıl göz önünde tutulur?

Bize; çocukça bir korkudan, yani evladın babasından korkmasına benzer bir korkudan, ya da insanların Allahları hakkında beslemesi gereken saygı ve sevgiyle karışık bir korkudan asla söz edilmesin. İşleyebileceği en küçük bir hatadan dolayı kendisini cezalandırmak için en acı azap ve sıkıntılara uğratacağını bildiği bir babayı, bir evlat hiçbir zaman sevemez.

Yeryüzünde hiçbir insan, evlatlarının %99'u için, gerek süresi ve gerek şiddeti itibariyle sonsuz cezalar, süresiz azap ve eziyetler veren bir Allah hakkında en küçük bir sevgi kırıntısı bile besleyemez.

58. CEHENNEMİN SÜREKLİ CEZA VE EZİYET İNANCINI İCAT ETMEKLE İLAHİYATÇILAR, ALLAHLARINDAN, TİKSİNİLECEK VE İNSANLARIN

EN KÖTÜSÜNDEN DAHA KÖTÜ, AHLAK BOZUCU, AMAÇSIZ VE YALNIZCA KEYFİ İÇİN ZALİM BİR ZORBA YAPMIŞLARDIR

Cehennem azabının sonsuzluğu inancını icat edenler, pek iyi olduğunu söyledikleri Allah'tan, mevcutların en iğrenç olanını yaptılar. Zalimlik insanda yaramazlığın son derecesidir; ancak hiçbir duygulu ruh yoktur ki, en büyük kötülükçünün bile uğradığı işkencelerin hikayesini dinlerken öfkelenmesin ya da isyan etmesin. Ancak bu gaddarlık, gerekçesiz ve tümüyle keyfi olursa insanı daha çok kızdırabilir, daha çok isyan nedeni olur. En kan dökücü zorbarlar, Caligula'lar, Domitien'ler*, Neron'lar dahi kurbanlarına acı çektirmek ve bunların ızdıraplarını aşağılamak için bazı gerekçelere sahip bulunuyorlardı. Bu gerekçe, ya kişisel güvenlikleri, ya intikam çığlıkları, ya korkunç ibret örnekleriyle korkutmak istemeleri, ya da barbar meraklarını tatmin etme arzularıydı.

Bir Allah, bu gerekçelerden bir tanesine sahip olabilir mi?

Gazabının kurbanlarını üzmeyle, bir Allah, ne sarsılmaz kudret ve büyüklüğünü tehlikeye düşürebilmiş, ne de hiçbir şeyin bozamadığı huzur ve mutluluğunu bozabilmiş (bunların hiçbirini yapamamış) olan yaratıklarını cezalandırmış olur. Öte yandan, ahiretin cezası bu dünyada bulunan ve bundan dolayı ahiretin eziyetine tanık olamayacak olan hayat ehli için yararsızdır. Cezalar, eziyetler, çekenler için de yararsızdır; çünkü cehennemde hidayete erilmez, affedilme zamanı artık geçmiştir.

Nasıl oluyor ki, Allah, sonsuz intikamcılığını göstermekten, kendisini eğlendirmekten ve yaratıklarının güçsüzlüklerini aşağılamaktan başka bir amaca sahip bulunmuyor!

Bütün insan türünün akıl ve insaflarına başvururum: Doğada bir tek adam var mıdır ki, hemcinsim demiyorum, herhangi bir duygulu varlığı, kin olmaksızın, misilleme olmaksızın, merak etmeksizin ve hiçbir korkusu olmaksızın, yani kendini koruma durumunda bulunmaksızın, soğukkanlılıkla üzme isteyecek kadar kendisini zalim hissetsin? Böyle bir varlık, sizin ilkelerinize göre insanların en kötülerinden daha kötüdür.

Muhtemel ki, bana, "*sonsuz tecavüzler sonsuz cezaları hak eder, sonsuz cezaları gerektirir*" diyeceksiniz. Ben de size derim ki; mutluluğu sonsuz olan Allah'a asla tecavüzde bulunulamaz. Şunu da ekleyeceğim; ölümlü olan yaratıkların tecavüzleri sonsuz olamaz. Kendisine tecavüz edilmesini istemeyen bir Allah, yaratıklarının tecavüzlerini sonsuzluğa kadar sürdürmeye razı olamaz. Size derim ki; sonsuz iyi olan bir Allah, ne sonsuz zalim olabilir, ne de yalnızca onlara eziyet etmekten zevk almak için yaratıklarının ömrünü sonsuza kadar uzatabilir.

Azapların sonsuzluğu inancını, ancak en vahşice barbarlık, en büyük fesatlık, en kör hırs düşündürebilir. Eğer kendisine tecavüzde bulunulabilecek ya da kendisine küfredilebilecek bir Allah mevcut olsaydı, bu Allah'ın zayıf yaratıklarını, yararsız cezalarla sürekli olarak üzmekten zevk alacak kadar kötü bir zorba olduğunu söylemeye cesaret edebilen kimseler, yeryüzündeki en büyük küfürbazlar olurlardı. (Yani bu Allah'ın en büyük cinayetini yüzüne vuranlar olurlardı.)

* Domitien, 18-96 yılları arasında Roma imparatorudur. İstibdadın en zalimcesini Roma'ya çektirmiştir. Sonunda karısının desteğiyle öldürülmüştür ve 12 kayzerin sonuncusu bu zalim imparator olmuştur.

59. İLAHİYAT AÇIK BİR ÇELİŞKİLER ZİNCİRİNDEN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR

İnsanların eylemlerinden Allah'ın etkilendiğini, kendisini saldırıya uğramış hissettiğini ileri sürmek, Allah hakkında bize verilmeye çalışılan fikirleri yok etmektir. *"İnsan alemin düzenini bozabilir, Allah'ının elinde yıldırım tutuşturabilir, Allah'ın projelerini şaşırtabilir"* demek, insan Allah'ından daha güçlüdür, Allah'ın iyiliğini bozabilir, iyiliğini gaddarlığa dönüştürebilir demektir. İlahiyat bir eliyle yaptığını diğer eliyle yıkmaktan başka bir şey yapmaz. Eğer her din, sürekli öfkelenen ve sakinleşen bir Allah üzerine kurulmuş ise, her din açık bir çelişki üzerine kurulmuş demektir.

Bütün dinler tanrısallığın basiret ve kudretini yükseltmekte ve övmekte birleşir; ancak tanrısallığın durumunu, şiar ve hareketlerini, bize yorumlamaya ve açıklamaya başlar başlamaz, onda tedbirsizlikten başka bir şey bulmayız. *"Allah dünyayı bizzat kendisi için yarattı"* diyorlar; *"Allah, ülkesinde kendisine kulluk edecek uyruğa sahip olmak için insanları yarattı"* diyorlar. Oysa, insanların sürekli olarak Allah'a karşı isyan ettiklerini görüyoruz!

60. ALLAH'IN SÖZDE SANAT ESERLERİ İLAHİYATIN YÜCELİĞİ DENİLEN ŞEYİ ASLA KANITLAMAZ

Bize sürekli olarak tanrısallığın yüceliğini överler. Bu yüceliğin kanıtlarını sorar sormaz, üzerlerinde silinmez harflerle bu yüceliğin yazılı olduğunu ileri sürdükleri eserleri gösterirler. Oysa bütün bu eserler kusurludur ve içinde kötülüğü taşır.

Tanrısallığın şaheseri, en şaşırtıcı eseri olarak gösterilmekten bir an geri kalınmayan insan, yarattığı her şeye kadir etkenin (yani Allah'ın) gözünde, beğenilmeyen, nefret edilen eksikliklerle doludur. Bu eser, yaratıcısı için çoğu kez o kadar iğrençtir ki, yaratıcı onu ateşe atmak zorunda kalır. Ancak Allah'ın en nadir eseri mükemmel olmayınca, tanrısallığın yüceliğine hangi kanıtla inanılabilir? Bizzat yaratıcısının bu kadar az hoşnut olduğu bir ürün, bir eser (yani insan), bizi, yaratıcısına hayran ve takdirhan edebilir mi?

İnsan fiziği sayısız hastalıklara ve nihayet ölüme maruzdur. İnsan ruhu ve maneviyatı kusurlarla doludur. Bununla birlikte insanın, yaratılanların en

olgunu ve mevcutların en şerefli olduğunu söyleye söyleye bitiremiyorlar!

**61. ALLAH'IN YÜCELİĞİ, MELEKLERİN VE SAF RUHLARININ YARATILMASI
İDDİASINDA DA DAHA ÇOK GÖRÜLMEMEKTEDİR**

İnsanlardan daha mükemmel varlıklar yaratmakla, görünüyor ki, Allah, bir zamanlar, ne daha çok başarılı olmuştur, ne de yüceliğine daha güçlü kanıtlar vermiştir.

Birçok dinde meleklerin, saf ruhların tanrılarına (hüdaventlerine) karşı isyan ettikleri ve hatta onu gökyüzünden kovma çabasında buldukları görülmüyor mu? (Teolojinin ileri sürdüğü savlara bakılırsa) Allah, melekleri ve insanları mutlu etmek istedi ve melekleri ve insanları mutlu etmeyi hiçbir zaman başaramadı. Yaratılanların gururu, kötülükleri, günahları, isyanları, eksiklikleri, yüce yaratanın isteklerine ve iradelerine hep karşı geldi.

62. İLAHİYAT, ALLAH'ININ HER ŞEYE YETEN KUDRETİNDEN SÖZ EDER VE ONU HEP ACİZ GÖSTERİR

Her din, açık bir şekilde, "*Dieu proposeet l'homme dispose*", yani "*Allah takdir eder ve insan uygular*" ilkesi üzerine kuruludur. Dünyanın bütün teologları, bir yanda tanrısallık, öte yanda yaratıklar olduğu halde, iki tarafı eşit olmayan bir savaştan söz eder. Tanrısallık hiçbir zaman bu savaştan şerefli olarak çıkmaz. Bütün gücüne rağmen, yaratıklarını olmalarını arzu ettiği bir şekilde yapmayı bir türlü başaramaz. Abesin, saçmalığın üzerine tüy dikme kabilinden olarak bir din vardır ki, Allah'ın insan soyunu iyileştirmek için bizzat ölmüş olduğunu iddia eder; ve bu ölüme rağmen insanlar hiç de Allah'ın arzu edebileceği bir durumda değildir.

63. YERYÜZÜNÜN BÜTÜN DİN SİSTEMLERİNE GÖRE ALLAH'IN MEVCUTLARIN EN MAYMUN İŞTAHLISI EN MAKUL OLMAYANI EN BUDALASI OLMASI GEREKİR

Her ülkede ilahiyatın Allah'a oynattığı rol kadar tuhaf hiçbir şey yoktur. Eğer Allah gerçek olsaydı, yani tanrısallık gerçekten var olsaydı, onda yaratıkların en hoppasını, en budalasını görmek gerekirdi. Allah'ın dünyayı, ancak yaratıklarıyla onur kırıcı savaşlarının geçtiği sahne olmak üzere yarattığına inanmak gerekirdi. Melekleri, insanları, şeytanları, kötü ruhları vb. ancak kendilerine karşı nüfuzunu kullanabildiği düşmanları olarak yarattığına inanmak gerekir; onları kendisine hakaret etmekte serbest bırakıyor, projelerini boşa çıkaracak derecede kurnaz kılıyor, asla teslim olmayacak kadar inatçı yapıyor. Bunların tümünü hiddetlenmek, sükunet bulmak, uyuşmak, yaptıkları karışıklıkları düzeltmek için yapıyor. Allah, yaratıklarını başlangıçta kendisinin istediği gibi olacakları yolda yaratmış olsaydı, tanrısallık ne kadar çok zahmetten kurtulmuş olurdu!

İlahiyatçılar ne kadar çok sıkıntıdan, ezilip büzülmekten kurtarırdı! Yeryüzünün bütün din sistemlerine göre, Allah yalnız kendi kendine eziyet etmekle meşgul görünür. Allah bu eziyetleri, melhemlerinin iyiliğini göstermek için vücutlarına büyük yaralar açan şarlatanlar gibi kullanır. Bununla birlikte insanlar eliyle kendisine yaptırdığı incinmeden, açtırdığı yaradan, tanrısallığın köklü bir şekilde şifa bulduğunu da görmedik.

64. KÖTÜLÜK ALLAH'TAN GELMEZ DEMEK SAÇMADIR

Allah her şeyin yaratıcısıdır denir; bununla birlikte kötülüğün Allah'tan gelmediği de temin olunur. O halde kötülük nereden geliyor? İnsanlardan mı? Peki ama, insanları kim yarattı? Allah yarattı; o halde kötülük Allah'tan geliyor demektir. Eğer Allah insanları şimdi oldukları gibi yaratmamış olsaydı, dünyada ahlak bozukluğu ya da günah olmazdı. Dolayısıyla, insanların bu kadar kötü ahlaklı olmasından Allah'ı sorumlu tutmak gerekir. İnsan kötülük yapmak ya da Allah'a tecavüz etmek gücüne sahipse, bundan şu sonucu çıkarmak zorundayız: Allah tecavüze uğramak istedi; insanı yapan Allah, kötülüğün insan eliyle yapılması kararını verdi. Böyle olmasaydı, insan, varlığının kaynağı olan etkene aykırı bir eser olurdu.

65. ALLAH'A ATFEDİLEN HER ŞEYİ BİLME SIFATI, ALLAH'IN CEZALANDIRACAĞI SUÇLU İNSANLARA TANRISALLIĞIN GADDARLIĞINDAN ŞİKAYET ETME HAKKINI VERİR

Allah'a "ezeli bilim", başka bir deyişle dünyada olacak şeylerin tümünü önceden görmek veya bilmek gücü atfedilir. Ancak bu önceden bilme, ona ne şan ve büyüklük nedeni olabilir, ne de insanların haklı olarak yöneltebilecekleri paylama ve eleştirilerden onu kurtarabilir. Eğer Allah geleceğe ait olayları önceden bilmek gücüne sahipse, mutluluk tahsis ettiği yaratıklarının düşüşünü önceden görmesi gerekli değil midir? Fermanlarında yarattıklarının bu düşüşüne izin vermeyi tasarlamış idiyse, kuşkusuz, bu tasarlama bu düşüşün (bu günah işlemenin) olmasını "istemiş" olduğundandır. Böyle olmasaydı, bu düşüş, bu temiz yoldan bu sapma asla olmazdı.

Eğer yaratıklarının günahları, itaatsizlikleri hakkında Allah'ın önceden bilgisi zorunlu ya da kaçınılmaz olmasaydı, suçluları cezalandırmaya Allah'ın kendi adaleti tarafından mecbur edildiği varsayılabilir. Ancak Allah her şeyi olmadan önce görmek yetisine ve her şeyi önceden değerlendirmek ve düzenlemek gücüne sahip olduğundan, kendi kendine zalim kanunlar kabul ettirmemek kendi elinde değil miydi? Ya da hiç olmazsa cezalandıracağı ve mutsuz edebileceği yaratıklar yaratmamakta, yeni bir kanunla kendisini serbest kılamaz mıydı? Önceden bilmesinin eseri olarak, sonraki bir yasayı mutluluğa ayırmasının onun için ne önemi vardır? İradelerinin düzenlenmesi mutsuz yaratıklarının durumunda bir şey değiştirir mi? Kendilerini gözyaşları içinde bıraktığı için, adaletinin kendisini er geç cezalandırmak zorunda bırakacağını pekala bildiği yaratıkları başlangıçta yokluktan çekip çıkaran Allahlarından, mutsuzlar, yine şikayette haklı olmazlar mı?

66. İLK GÜNAH VE ŞEYTAN HAKKINDA DİNİ HİKAYELERİN SAÇMALIĞI

Diyorsunuz ki, *"insan Allah'ın elinden çıktığı zaman saf, masum ve iyiydi; ancak günahının cezası olarak tabiatı bozuldu"*.

İnsan günah işleyebildiyse, Allah'ın yaratıcı elinden çıktığı zaman bile mükemmel değildi demektir!

Allah, insanın günah işlemesine ve tabiatının bozulmasına neden izin verdi? Baştan çıkarılmaya (yani şeytanın insanı yanıltmasına) direnemeyecek kadar zayıf olduğunu bildiği halde, insanı baştan çıkarması için şeytana neden izin verdi? Bu alçak, kötü ruhlu azdırıcı ve baştan çıkarıcı olan şeytanı, Allah niye yarattı? İnsan türü için bu kadar iyilik isteyen Allah, yaratılışları gereği mutluluğumuzun düşmanı olan birçok kötü ruhu kökünden neden çıkarıp atmadı. Ya da daha doğrusu, bütün insan türü üzerinde üstünlük sağlayacaklarını ve müthiş etkilerini önceden görmüş olması gereken kötü ruhları niye yarattı? Sözün kısası, hangi zorunluluk, hangi uğursuzluk eserdir ki, dünyanın bütün dinlerinde kötü "ilke", iyi "ilke" üzerinde ya da tanrısallık üzerinde bu kadar açık bir üstünlük göstermektedir?

67. ŞEYTAN DA DİNLER GİBİ RAHİPLERİ ZENGİN ETMEK İÇİN İCAT EDİLMİŞTİR

Bir İtalyan rahibinin temiz kalbine onur veren safça bir hikaye anlatılır. Kolayca aldatılan bu safdil adam dini konuşma yaparken, sürekli olarak fikir üretir. Tanrının lütfuyla bütün insanları mutlu edecek güvenilir bir araç bulduğunu söylemek zorunda kalır. Şöyle der: *"Cehennemde kendisine felaket arkadaşı edinmek tek amacıyla, şeytan, insanları baştan çıkarır, ayağını kaydırır. Dolayısıyla, cennetin ve cehennemın anahtarlarına sahip olan Papa'ya başvuralım; bütün kilisenin başında, Allah'a yalvarmasını isteyelim, Allah'ın şeytanla uyuşmasını, tekrar teveccüh ve iltifatına mazhar etmesini, eski mertebesine çıkarmasını Allah'tan Papa istirham etsin. Bu hareket tarzı şeytanın insan türüne karşı kötü projelerine mutlaka son verecektir."*

Bu safdil rahip galiba görmüyordu ki, şeytan semavi din için, en azından Allah kadar gereklidir. Semavi dinler; rahipler, hocalar, hahamlar vb; Allah'la şeytan arasındaki bozukluktan çok hoşnuturlar; iki düşman arasında bir uzlaşmaya aracılık etmeyecek ölçüde hoşnuturlar. Varlıkları ve gelirleri bu iki düşmanın çatışmaları, düşmanlıkları üzerine kurulmuştur. İnsanlar baştan çıkarmaya ve günah işlemeye yöneltmezse, rahiplerin yönetimi ve gücü, insanlar için gereksiz olur. Manicheisme (Manicilik)* bütün dinlerin, kuşkusuz eksenidir; ancak ne çare ki, tanrısallığı, kötülük kuruntusunda haklı çıkarmak için icat edilen şeytan, göksel düşmanın aczini ya da beceriksizliğini bize her an her dakika kanıtlar.

* İran'da doğmuş ve 270 yılına doğru ölmüş olan Manes ya da

Manchee tarafından icat edilmiş bir dindir. Bir güzellikler Allahı, bir de kötülükler Allahı kabul eder. İyilik ve nur Allahı olarak "Hürmüz" , kötülük ve karanlık Allahı olarak "Ehrimen"i gösteren bu din "Zerd şt " dininden alınmadır. (A.C.)

68. ALLAH İNSANOĞLUNU HATA YAPMAZ NİTELİKTE YARATMADIYSA CEZALANDIRMAYA HAKKI YOKTUR

Diyorlar ki; *"İnsanın tabiatı ister istemez (yani Allah'ın ilgisi olmaksızın) bozulmuştur; Allah, tanrısal yüceliğinin ayrılmaz bir parçası olan yanılmazlığını insana bırakmamıştır."* Ancak o durumda, tabiatı ister istemez bozulacak ve bu yüzden

Allah'a tecavüzde bulunacak olan insanı yaratmak zahmetini Allah neden seçti? Öte yandan, bizzat Allah, insanı hata yapmaz kılamadıysa; hata yapmaz, yanılmaz olmadığı için, insanı, Allah ne hakla cezalandırıyor? Bu cezalandırma, ancak güçlü olanın "güçlü olması"ndan aldığı hakla olabilir. En güçlünün bu hakkına "saldırganlık" denir. Saldırganlık ise, varlıkların en adiline yakışmaz. Tanrısallığın yüceliğine katılmadıkları yada kendisi gibi tanrılar olmadıkları için insanları cezalandıran Allah, son derece haksız ve adaletsiz olur.

Allah, hiç olmazsa niteliklerinin mümkün olan olgunluk türünü bütün insanlara bırakamaz mıydı? Bazı insanlar iyiyse ya da Allah'ın emirlerini öğreniyorsa, bu Tanrı aynı lütfu, aynı yetenekleri türümüzün bütün bireylerine neden vermedi?

Kötülerin sayısı, iyilik ve güzellik erbabının sayısından ne kadar üstünlük gösterir? Niçin kötüler, iyilerden bu kadar fazladır? Temiz ve doğru insanlar yerleştirmekten başka bir şey istemediği bu dünyada, Allah, neden bir dosta karşılık on bin düşman bulmaktadır? Allah'ın ahirette, Allah korkusuyla günah işlemekten çekinenlerden, meleklerden, ya da dünyada Allah'ın emir ve arzularına uygun bir hayat yaşamış olanlardan kurulu bir mabeyn, bir yakınlar, yardımcılar heyeti oluşturmak isteği doğruysa; bütün insanları yaratırken mutluluğu sonsuzluğa erdirmenin gerektirdiği erdemlerle süslenmiş olarak yaratmış olsaydı, daha kalabalık, daha parlak, kendisi için daha onurlu bir mabeyn, daha şerefli ve daha büyük yakın bir çevre oluşturmuş olmaz mıydı? Sözün kısası, eksikliklerle dolu, yaratıcısına asi, zorunlu bir kötüyeye kullanma yüzünden özgürlüğünün hüsrana uğramasına maruz bir yaratık yapmak yerine, insanı başlangıcında yoktan çıkarmamak, hiç yaratmamak daha kısa bir yol olmaz mıydı?

Eksiksiz bir Allah'ın, insanlar yerine yalnızca çok mülayim, çok itaatkar melekler yaratması gerekirdi. Meleklerin serbest olduğu söyleniyor; bunlardan bazıları günah işlemişlerdi, isyan etmişlerdi. Ancak hiç olmazsa tanrılarına karşı birlikte ayaklanmak için özgürlüklerini kötüyeye kullanmamışlardır; Allah, yalnız iyi türden, hiç isyan etmeyecek soydan melekler yaratamaz mıydı? Yanlış yapmayacak, ya da özgürlüklerini hiçbir zaman kötüyeye kullanmayacak insanlar yaratamaz mıydı? Melekler semada günah işleme yeteneğinden uzaktır; yeryüzünde de günah işleyebilme durumundan uzak, yanlış yapmaz nitelikte insanlar yapamaz mıydı?

69. "TANRININ İSTEĞİ İNSAN İÇİN TANRISAL BİR SIRDIR, İNSANIN BU SIRRI İNCELEME VE BU KONUDA BİR KARAR VERME HAKKI YOKTUR" DEMEK SAÇMADIR

Bize sürekli olarak; *"İnsanları Allah'tan ayıran muazzam boyut, bu Allah'ın isteğinin bizim için bir sır kalmasını zorunlu kılar ve Allahımızı sorguya çekmek hakkına sahip olamayız"* diyorlar. Size göre, bu cevap inandırıcı mıdır? Değil mi ki, benim sonsuz mutluluğum söz konusu oluyor, bizzat Tanrının isteğini, durumunu incelemek hakkım değil midir? İnsanlar, Allah'tan umdukları mutluluk nedeniyledir ki, ilahi saltanatına boyun eğmişlerdir. İnsanların ancak korku etkisiyle boyun eğecekleri bir zorba, kendisinden açıklama isteminde bulunulamayacak bir hükümdar, kesinlikle yanına varılamayan, görülemeyen, tanınamayan bir hükümdar; akıllı, anlayışlı insanların saygısını kazanamaz. Eğer, Tanrının isteği benim için bir sır ise, bu, benim için hiç

çekici değildir. Her şeyin anlaşılabilir olduğu ya da kendisinden çoğu kez isyan ettirici fikirler edinilebilen bir gidişata, bir isteğe, içyüzü bilinmeyen kimseye insan ne tapabilir, ne hayran olabilir, ne saygılı olabilir, ne de onu taklit edebilir. Meğer ki, bilmemeye, cahili olmaya zorunluluk duyulan her şeye ibadet etme gereği ve her anlaşılabilir şeyin bu anlaşılabilirlik nedeniyle hayranlığa değer olduğu öne sürülsün.

Ey rahipler! Bize sürekli olarak bağılıyor; *"Tanrısallığın isteği anlaşılabilir ve onun yolları bizim yollarımız değildir; içyüzü bizce hiç bilinmeyen yönetiminden şikayette bulunmak deliliktir; Allah'ın hükümlerini adaletsizlikle suçlamak haksız bir harekettir, çünkü bizim için anlaşılması mümkün değildir"* diyorsunuz. Ancak bu konuda hoş gidecek sözler söylerken görmüyor musunuz ki, tek konusu, nüfuz edilemez ve anlaşılabilir dediğiniz tanrısallık yollarını bize açıklamak olan din sistemlerinizi kendi elinizle yıkıyorsunuz. Peki bu hükümleri, bu yolları, bu mukadderatı siz kavradınız mı? Bunların köküne inerek baktınız mı? Gördünüz mü? Bunu söylemeye cesaretiniz yok. Gerçi vicdanınızın herkese kapalı yerinde bunu düşünmekten geri kalmıyorsunuz, bunları bizlerden çok anlamıyorsunuz. Bizi kendisine hayran etmek istediğiniz Allah'ın "planı" hakkında, birçok kimsenin adil, iyi, anlayışlı, insafli bir varlığa layık bulmadığı planı hakkında, tesadüfen ilgili iseniz, şu halde artık *"Allah'ın planı anlaşılabilir, bilinemezdir"* demeyiniz. Eğer Allah'ın planını, amacını siz de bizim gibi bilmiyorsanız, hiçbir şey anlamadıklarını, ya da bu istekte tanrısal bir şey anlamadıklarını itiraf edenler hakkında koruyucu, acıyıcı, insafli davranınız. Kendiniz de bir şey anlamadığınız fikirler için herkese sataşmaktan, herkesi baskı yaparak üzmemekten vazgeçiniz. Her şeyin reddettiği ve yalanladığı uyku hayalleri için birbirinizin etini yemekten, boğaz boğaza gelmekten vazgeçiniz; bize anlaşılır ve gerçekten insana yararlı şeylerden söz ediniz. Hakkında yalnız kekelediğiniz ve söylediklerinizin tümü birbirini yalanlayan, bir Allah'ın "nüfuz edilemeyen" ve "anlaşılabilir olmayan" yollarından artık söz etmeyi bırakınız!

Büyük Allah'ın bilinmeyen gizli derinliğinden bize sürekli olarak söz ederek, girdapları araştırmaktan bizi yasaklayarak, Allah'ı cılız akıl ve muhakememize getirmenin küstahlık olduğunu söyleyerek, hüdavendimiz hakkında hüküm vermeyi cinayet sayarak, ilahiyatçılar, kendilerinin de bir şey anlama imkansızlığı içinde buldukları, şaşkıncı buldukları bir Allah'ın eylem ve davranışları söz konusu olunca, içinde buldukları şaşkınlıktan başka bir şey öğretmiyorlar.

**70. İYİLER, KÖTÜLER, MASUMLAR, SUÇLULAR ÜZERİNE
"AYIRMAKSIZIN" BELA VE SIKINTI DÜŞÜREN BİR VARLIĞI, "ADALET
VE İYİLİK ALLAHI" OLARAK ADLANDIRMAK SAÇMADIR;
FELAKETLERİNİN TEK NEDENİNİN KUÇAĞINDA, FELAKETLERİYLE
AVUNMALARINI İNSANLARDAN İSTEMEK PEK GARİPTİR**

Bedensel acı ve bedensel zarar, bedensel günahın cezası sayılır. Büyük sıkıntılar, hastalıklar, kıtlıklar, savaşlar, depremler, ahlak bozuklukları, insanları cezalandırmak için Allah'ın genel olarak kullandığı araçlardır. Bu yolla, bu kötülükleri, adil ve iyi bir Allah'ın sertliğine bağlamakta pek zorluk çekilmez. Bununla birlikte, sıkıntıların, bu felaketlerin, iyiler ve kötüler, dinsizler ve sofular, masumlar ve suçlular üzerine "ayırt etmeksizin" düştüğünü görmüyor muyuz? Bu hareket tarzında, fikri, birçok

felaketzedelere bu kadar avutucu görünen bir varlığın adaletine ve iyiliğine bizim hayran olmamız nasıl istenir? Madem Allahlarının olayların hakimi olduğunu, bu dünyanın olaylarının tek düzenleyicisi ve dağıtıcısının Allah olduğunu unutuyorlar, bu bedbahtların dimağının karışmış olması gerekir. Bu durumda, tesellisini kucağında bulmak istedikleri sıkıntılardan dolayı bizzat Allah'a sataşmaları, Allah'ı kınamaları gerekmez midir?

Zavallı baba! Sevgili bir çocuğunu ya da mutluluğunun dayanağı olan eşini yitirmenin tesellisini iyiliksever Tanrının kucağında arıyorsun. Heyhat! Görmüyor musun, onları senin Allah'ın öldürdü? Senin Allah'ın seni sefil ve perişan etti. Sen ise istiyorsun ki, sana yönelttiği iğrenç darbelerden dolayı Allah seni avutsun, teselli etsin!

Teolojinin tuhaf ve metafizik görüşleri insan ruhundaki en basit, en açık, en doğal düşünceleri o derece alt üst etmeyi başarmıştır ki, Allah'ı kötülükçülükle suçlayamayan sofular, talihin en kötü darbelerine dahi, iyilikçi Allah'ın bir kesin kanıtı olarak bakmaya alışmışlardır. Sıkıntı ve keder içinde buldukları zaman, Tanrının kendilerini sevdiğine, Tanrının kendilerini yokladığına, Tanrının kendilerini sınamak istediğine inanmaları bunlara emredilir. Bu yolla, din, kötülüğü iyiliğe dönüştürmeyi başarmıştır! Bir inançsız, çok haklı olarak, *"Tanrı sevdiğilerine böyle davranıyorsa, beni hatırına getirmemesini kendisinden pek ziyade rica ederim"* diyebilir.

En müthiş sıkıntıların, en tüyler ürpertici hüznün ve kederin, ilahi alametlerin teveccühü olduğuna inanmak için, çok iyi olduğunu söyledikleri Tanrıları hakkında, insanların çok zalimce, çok kötü fikirler edinmeleri gerekli oldu! Bu durumda, düşmanlarına acı çektiren kötü ruhlu bir şeytan, en sevgili dostlarına sık sık şiddetli sıkıntılar hissettirmekle meşgul olan iyilik Allahından bazen daha usta, daha tertipli mi olacak? (Kötü ruhun düşmanlarını sıkıntıya sokması, kerim ve rahman adlarını taşıyan Allah'ın sevdiğilerini zulüm etmekle meşgul olmasından elbette daha anlaşılır bir hareket olur.)

"Allah sevdiğilerine dert verir" inancı bilinir. Bu ne yıkıcı, ne kadar bozucu ve ne kadar kokuşmuş bir inançtır. (A.C.)

71. YASAKLAMAYA MUKTEDİR OLDUĞU HATALARI SUÇLAYAN VE CEZALANDIRAN BİR ALLAH, BENLİĞİNDE BUDALALIKLA ZULMÜ

BİRLEŐTİRMIŐ BİR DELİDİR

Zayıf ve korumasız çocuklarını kolladığı bize sürekli olarak temin olunan ve bununla birlikte bu çocukları kayalar, uçurumlar, sular arasında başıboş dolaşmakta serbest bırakan; yanlış ve zararlı arzularına ender olarak engel olan; ihtiyatsız, tehlikeli silahlarla oynamalarına ve yaralanma tehlikesine maruz kalmalarına izin veren bir baba hakkında ne deriz? Zavallı çocuklarına olacak kötölükten kendi kendisini sorumlu tutması gerekirken, yanlışlarından dolayı çocuklara en zalimce ceza veren bu aynı baba hakkında ne düşünürüz? Haklı olarak; bu baba, benliğinde zulüm ve alıklığı toplamış bir delidir deriz.

Oluşmasını yasaklayabileceği kabahatleri suçlayan bir Allah, insafı, iyiliği ve doğruluğu olmayan bir varlıktır. Öngörülü bir Allah, kabahatin önüne geçer ve

böylece kendisini kabahati suçlama sıkıntısından da uzak tutar. Kerim bir Allah insan tabiatının gereği olduğunu bildiği zayıflıkları, günahları cezalandırmaz. Adil bir Allah, eğer insanı yaratmışsa, gelip geçici isteklerine direnecek derecede metin olarak yaratmamış olduğu için, yarattığını cezalandırmaz. Zayıflıkları suç saymak, zorba yönetimlerin en zalim olanıdır. Yaşadığımız dünyada bile insanları kusurlarından dolayı cezalandırıyor demek, adil bir Allah'a iftira etmek değil midir? İyileştirilmeleri özellikle kendisine ait olan ve inayeti ulaşmadıkça başka türlü hareket edemeyen yaratıkları, "adil" bir Allah nasıl cezalandırır?

Bizzat ilahiyatçıların ilkelerine göre, insan şimdiki bozuk ahlakıyla kötülükten başka bir şey yapamaz; çünkü tanrısal lütuf olmaksızın iyilik yapmak için asla bir kuvvete sahip olamaz. Oysa kendi haline terk edilen ya da tanrısal yardımlardan yoksun bırakılan insanı, insan yaratılışı ister istemez kötülük yapmaya yöneltir, ya da iyilik yapmaya yeteneksiz kılarsa, insanın kendi iradesi nerede kalır? Bu ilkelere göre, insan ne haklı ne haksız olur; yaptığı güzelliklerden dolayı bir insanı ödüllendiren Allah, "kendi kendisine" ödül vermiş olur. Yaptığı hatadan, işlediği günahtan dolayı bir insanı cezalandırmakla, Allah, bu güce eriştiği için daha iyisini yapması olanaksız olan insanı cezalandırmış olur.

72. İNSAN İRADESİ BİR HAM HAYALDIR

İlahiyatçılar bize hep; insan özgürdür derler. Oysa bunların bütün ilkeleri insanın özgürlüğünün yıkımı ve yok edilmesinde birleşir. Tanrısallığı, haklı çıkarmak isteyerek, alçakça, en kara, en karanlık zulümlerle suçlarlar. Tanrının lütfu olmaksızın insanın kötülük yapmakta zorunlu olduğunu kabul ederler ve iyilik yapmak nimetini asla vermemiş olduğundan dolayı Tanrının insanı cezalandıracağını temin ederler.

Biraz düşünülürse teslim etmek zorunlu olur ki, insan bütün eylemlerinde özgür değildir ve insan iradesi ilahiyatçıların sisteminde bile bir ham hayaldir. İnsan filan ya da falan ana babadan doğmakta ya da doğmamakta özgür müdür? Ana ve babanın ya da eğitimcilerinin görüşlerini, fikirlerini almak ya da almamak insanın elinde midir? Ben putperest ya da Muhammedi ana babadan doğmuş olsaydım, İsevi olmak elimde olur muydu? Bununla birlikte, haşin dinbilimciler bize temin ediyorlar ki, Allah, nasranilerin dinini tanıtmak çabası göstermeyenlerin tümünü, acımasızca cezalandıracaktır!

İnsanın doğması hiçbir şekilde kendi seçimi ve arzusu sonucu olmaz,

dünyaya gelmek isteyip istemediği insana sorulmamıştır. Doğa, ona verdiği ana, baba ve ülke hakkında kendisinin oyunu almamıştır. İnsanın edindiği düşünceleri, görüşleri; yanlış, doğru bütün bilgileri aldığı ve üzerinde asla hakimiyet kuramadığı eğitiminin ürünüdür.

İhtirasları, özlemleri, doğanın kendisine vermiş olduğu yaratılışın, kendisine telkin edilmiş olan düşüncelerin zorunlu sonucudur. Hayatı boyunca istekleri, eylemleri hep insanın ilişkisinin, alışkanlıklarının, işlerinin, haz duyduğu şeylerin, konuşmalarının, elinde olmayarak bir kelimedede kendini gösteren düşüncelerin, üzerinde hiçbir türlü hüküm ve nüfuzu olmadığı birçok olayın eseridir. Geleceği önceden görmeye gücü yetmediğinden, insan, yaşadığı anı izleyen anda ne isteyeceğini ve ne yapacağını

bilmez. İnsan doğduğu andan yaşamının son nefesine kadar bir an özgür olmaksızın yaşamının sonuna varır.

Diyeceksiniz ki; insan isterse danışır, seçer, karar verir. Bundan da, eylemlerinde özgür olduğunu çıkaracaksınız. İnsanın arzu ettiği, istediği doğrudur. Ancak insan, iradeleri ya da arzuları üzerinde hakim değildir. İnsan ancak benliğine, kendine yararlı olduğuna karar verdiği şeyi arzu edebilir. Ne acıyı sevebilme, ne hoşlandığı şeylerden tikslenme özgürlüğü vardır.

Tutkunu olduğu güzel anı, sevgilisinin yüz çizgilerine veren, aşık değildir. Dolayısıyla aşk ve muhabbetinin konusu olan sevgiliyi sevmekte ya da sevmemekte aşık özgür değildir. Kendisine hakim olan hayalgücü ve mizaç, insanın hüküm ve tasarrufunda değildir. Bundan zorunlu olarak şu sonuç çıkar: İnsan, ruhunda kendiliğinden yükselen iradelerin, arzuların hakimi değildir. Ancak diyeceksiniz ki, *"İnsan arzularına direnebilir; bunun için insan özgürdür"*. Bir şeyden vazgeçiren nedenler, o şeye yönelten nedenlerden daha güçlü olduğunda, ancak o zaman, insan arzularına direnir.

Ancak o zaman direnmesi zorunludur, isteğe bağlı değildir. Namussuz olarak tanınmak, itibar kaybetmek ve ceza korkusu duygusu, paraya düşkünlük duygusuna üstün gelen kimse, bir başkasının parasını zorla almak ya da çalmak arzusuna zorunlu olarak direnir.

Danıştığımız zaman özgür değil miyiz, özerk değil miyiz? Ancak bilmekte ve bilmemekte, kuşkulu ya da emin olmakta insan özgür müdür?

Danışma; eylemimizin sonuçları hakkındaki tereddütlerimizin, kararsızlığımızın zorunlu bir sonucudur. Bu sonuçtan emin olur olmaz, ya da emin olduğumuz inancı bizde doğar doğmaz zorunlu olarak karar alırız; o zaman iyi ya da kötü karar vermiş olmamıza göre, zorunlu olarak eylem ve uygulamada bulunuruz. Yanlış, doğru kararlarımız isteğe bağlı değildir; kararlarımız, zorunlu olarak aldığımız ya da zekamızın bizzat oluşturduğu fikirlerin zorunlu olarak tayin ettiği kararlardır.

İnsan seçmekte özgür değildir; insan kendisine en yararlı ya da hoş gördüğünü seçmekte, açıkça zorunludur. Seçimini ertelerken de özgür değildir. Karşılaştığı konuların niteliğini öğreninceye, ya da öğrendiğine inanıncaya, ya da işlerinin sonucunu iyice tartıncaya, hesaplayıncaya kadar seçimini ertelemeye zorunludur. *"İnsan, kendisine zararlı olduğunu bildiği eylemin uygulanması kararını her an alır; bundan dolayı insan özgürdür, eylemlerinde serbesttir; insan bazen kendi kendisini öldürür; bundan dolayı insan özgürdür"* diyeceksiniz. Bunu reddederim: İnsan iyi ya da kötü düşünmekte, doğru ya da yanlış akıl yürütmekte, muhakemede bulunmakta özgür müdür? Akıl ve anlayışı, edindiği

görüşlere ya da organlarının yapısına bağlı değil midir? Ne bu görüşler, ne de bu yapı insanın özgürlüğünü kanıtlayamaz. Çünkü insanın elinde olmayarak oluşmuşlardır.

"Bir işi yapmak ya da yapmamak için bahis tutsam, bu işi yapmakta ya da yapmamakta özgür değil miyim? Bu işi yapmak ya da yapmamak elimde değil midir?" diyorsunuz. Size, hayır diye cevap vereceğim. Bahsi kazanmak arzusu sözü edilen şeyi yapmaya ya da yapmamaya sizi zorunlu olarak yöneltir. *"Ya bahsi kaybetmeye razı olursam?"* O zaman da, özgür olduğunuzu bana kanıtlama arzunuz, bahsi kazanma arzunuzdan daha kuvvetli bir neden olur!

Ancak diyeceksiniz ki, kendimi özgür hissediyorum. Bu, masaldaki sineği hatırlatan bir kuruntu, bir illüzyondur. Ağır bir arabanın oku üzerine konmuş olan bu sinek, üzerinde götürülmekte bulunduğu arabayı kendisinin çekip götürmekte ve sevk ve idare etmekte olduğu zannıyla kendi kendini alkışlıyordu. Özgür olduğu zannında bulunan insan da, haberi olmaksızın götürüldüğü halde, evrenin makinesini sevk ve hareketlendirmekte kendisinin serbest olduğunu sanan bir sinektir.

Bir şeyi yapmakta ya da yapmamakta özgür olduğumuzu zannettiren iç duygu, yalnızca katıksız hayalden başka bir şey değildir.

Eylemlerimizin gerçek başlangıcına baktığımızda, anlarız ki, bu eylem ve işler asla hükmümüz altında bulunmayan isteklerimizin, arzularımızın kaçınılmaz sonucudur.

Kendi kendinizi özgür sanıyorsunuz, çünkü istediğinizi yapıyorsunuz. Ancak istemekte ve istememekte, arzu etmekte ve arzu etmemekte özgür müsünüz?

İstekleriniz ve arzularınız; elinizde olmayan ve tasarrufunuzda bulunmayan eşya ya da sıfatlar; ya da yaratılıştan gelen özellikler tarafından kaçınılmaz olarak ve isteğe bağlı olmaksızın harekete geçirilmiyor mu?

73. İNSAN İRADESİNİN (TANRI TARAFINDAN İNSANA BIRAKILMIŞ İRADE) VAR OLMAMASINDAN, TOPLUMUN KÖTÜ ADAMLARI CEZALANDIRMAYA HAKKI OLMADIĞI SONUCU ÇIKARILMAMALIDIR

"İnsanların eylemleri zorunluysa, insanlar istediğini yapmakta özgür değillerse, toplum ne hakla, toplumu kirleten kötü adamları cezalandırıyor? Başka türlü hareket edememiş olan kimseleri cezalandırmak adaletsizlik değil midir?"

Eğer kötü adamlar kötü tabiatlarının zorunluluklarına göre zorunlu olarak eylemde bulunuyorsa, toplum da bunları cezalandırarak meşru müdafaa arzusuyla eylem ve davranışta bulunmuş olur. Bazı şeyler (objeler) bizde zorunlu olarak acı duygusu oluşturur. Bundan dolayı yaratılışımız, bizi bu şeylerden iğrenmek zorunda bırakır, bizi bunlardan kaçınmaya davet eder. Açlıktan kıvranan bir kaplan parçalamak, yemek istediği insanın üzerine atılır; ancak insan kaplandan korkmamakta özgür değildir ve kaplanı öldürme çarelerini, zorunlu olarak arar.

74. İNSAN İRADESİNE GÖSTERİLEN KANITLARIN REDDİ

"Eğer her şey zorunluysa, insanların yanlışları, görüşleri ve düşünceleri de zorunludur; o halde, insanları iyileştirmek iddiasında nasıl ve niçin bulunulabilir?"

İnsanların hata ve kusurları, bilgisizliklerinin zorunlu sonuçlarıdır. Bilgisizlikleri, inatçılıkları, kolay aldatılmaları da tecrübesizliklerinin, ihmalkarlıklarının, az düşünmelerinin zorunlu sonucudur. Nitekim beyne kan toplanması bazı hastalıkların zorunlu sonucudur. Gerçek, deney, düşünce, akıl; bunlar bilgisizliği, bağnazlığı ve budalalıkları iyileştirmeye yarayan çarelerdir. Fasat (kan alma, hacamat), dimağa

hücum eden kanı yatıştırmaya özgüdür. Ancak diyeceksiniz ki, gerçek, birçok hasta kafalara niçin bu iyileştirici etkiyi yapmıyor? Çünkü bütün çarelere direnen hastalıklar vardır, çünkü kendilerine verilen ilaçları almayan inatçı hastaları iyileştirmek mümkün değildir; şundan dolayı ki, bazı kimselerin çıkarları, bazılarının da beyinsizlikleri, gerçeğin kabulüne doğal olarak karşı koyar.

Bir etken, etkisini ancak, bu etkiyi zayıflatan ya da sonuçsuz kılan öteki etkenler tarafından asla kesintiye uğratılmadığı zaman oluşturur. Doğru yoldan sapmada şiddetle çıkarılan; doğru yoldan sapanın yanında yer alan ve düşünceden, muhakemeden çekinen insanlara, en iyi kanıtları, en iyi tanıkları dahi kabul ettiremezsiniz.

Ancak gerçek, kendisini içten bir doğrulukla arayan temiz ruhları, kesinlikle saçmalıklardan kurtaracaktır. Gerçek, bir etkindir; araya, etkilerini durduran başka etkenler girmezse, gerçek mutlaka eylem ve etkisini oluşturur.

Bize diyorlar ki, "*insandan insan iradesini kaldırmak, onu yalnızca bir makine, bir otomat düzeyine indirmektir; özgürlüksüz, seçeneksiz olunca artık onda ne değer ne erdem kalır*". İnsanda değer nedir? Hemcinsinin bireyleri gözünde, insanı saygıdeğer kılan bir hareket tarzıdır. Erdem nedir? Bizi başkalarına iyilik etmeye yönelten bir eğilim, bir ruhsal durumdur. Bu kadar arzu edilen eserler oluşturmaya yetenekli makinelerin ya da "otomat"ların neresi aşağılamaya değer olur? Marc-Aurele, Roma İmparatorluğu'nun yaygın makinesinde yararlı bir hareket ettirici, bir zemberek oldu.

Zemberekleri bizzat kendi hareketlerini kolaylaştıran bir makineyi aşağılamaya, bir makinenin ne hakkı vardır? Güzellik erbabı; mutluluğa doğru eğiliminde, topluma belli hareketleri yaptırınlar, zembereklerdir.

Kötü adamlar, kötü konulmuş, iyi yerleştirilmemiş zembereklerdir; toplumun düzenini, işleyişini, ahengini bozarlar.

Kendi çıkarı için, toplum iyileri sever ve ödüllendirirse; kötülerini de sevmez, aşağılar ve yararsız ya da zararlı zemberekler, yaylar gibi söker atar.

75. EğER OLSAYDI ALLAH DA ÖZGÜR VE ÖZERK OLMAZDI; BÜTÜN DİNLERİN YARARSIZLIğI İŞTE BUNDANDIR

Dünya bir etkenin zorunlu sonucudur. Dünyayı birleştiren cansız ya da canlı bütün varlıklar birbirine bağlıdır. Aynı etkenler tarafından

hareketlendirildikleri ve aynı özelliklere sahip buldukları sürece, bu varlıkların, ne hal ve harekette iseler o hal ve harekette devam etmeleri zorunludur. Özelliklerini yitirince zorunlu ve kaçınılmaz olarak başka türlü eylem ve harekette bulunurlar.

Varlığı bir an için kabul edilse, Tanrı bile asla yapmak istediğini yapmakta özgür olarak görülemez. Eğer bir Allah var olsaydı, hareket tarzı, ister istemez yaratılışında bulunan özelliğe, niteliğe bağlı olurdu. Öncesiz, sonsuz olan bu zatın, öncesiz ve sonsuz bir niteliği ve yaratılışı olur ve bu nitelik ve yaratılışın egemenliğine göre hareket etmekte Tanrı zorunlu olurdu. Hiçbir şey isteklerini durdurmak ya da değiştirmek yeteneğinde olmazdı. Bir kez bu böyle olunca, ne bizim çabamız, ne dualarımız, ne kurbanlarımız onun değişmez seyrini ve asla değişmeyen isteğini

durduramaz ya da değiştiremezdi. Bundan şu sonucu çıkarmak zorunluluğu vardır ki; eğer bir "Tanrı" olsaydı bile dinlerin hepsi tümüyle yararsız olurdu.

76. BİZZAT TEOLOJİNİN İLKELERİNE GÖRE İNSAN TEK BİR AN BİLE ÖZGÜR DEĞİLDİR

Eğer ilahiyatçılar, kendi kendileriyle sürekli olarak çelişki halinde bulunmasalardı, yine kendi varsayımlarına göre, insana bir an olsun zgr ve özerk gözüyle bakılamayacağını teslim ederlerdi.

İnsanın Tanrıyla sürekli bir bağlılık içinde bulunduğu, Tanrının iradesi olmadıkça tek bir nefes bile alamayacağı farz ve iddia olunmuyor mu? Allahsız var olmayan, Allahsız zel varlığını koruyamayan ve eceliyle ilgili olarak Allah'ın iradesi gerçekleşince, hayatı terk eden bir kimse zgr müdür, özerk midir? Eğer Allah, insanı "adem"den ıkardıysa, eğer insanın varlığını sürdürmesi yaratılmanın srmesiysse, eğer Allah yarattığını bir an gözünden ayırmazsa ve insanın başına gelen her şey Tanrının iradesi sonucuysa, eğer insan kendiliğinden hiçbir şeye g yetiremezse, eğer insanın uğradığı sıkıntılar, Tanrının isteği eseriysse ve kendisine Tanrının lütfü ynelmeksizin hiçbir iyilik yapamazsa; insanın hayatı boyunca bir an olsun özgürlüğe kavuştuğu nasıl ne sürülebilir? Günah işleyen insanı Allah korumasaydı, insan nasıl günah işleyebilirdi? Eğer günah işlediği sırada, Allah insanı koruyorsa, onu günah işlemeye devam etmesi için yaşamak zorunda bırakıyor demektir.

77. HER KÖTÜLÜK, HER BOZUKLUK, HER GÜNAH ANCAK ALLAH'A ATFEDİLEBİLİR; DOLAYISIYLA ALLAH'IN CEZALANDIRMA VE ÖDÜLLENDİRME HAKKI YOKTUR

Allah hep, adamlarının çoğu asi uyruğundan olan bir hükümdara benzetilir; ve iddia edilir ki, kendisine itaat eden uyruğu ödüllendirmek ve isyan edenleri de cezalandırmak hakkına sahiptir. Bu benzetmenin hiçbir kısmı doğru değildir. Allah, bütün yaylarını, zincirlerini yaratmış olduğu bir makinenin başındadır. Bu yaylar, ancak Allah'ın düzenlediği biçimde çalışır. Eğer bu yaylar iyi çalışmıyorsa, Allah, kusuru kendi beceriksizliğinde bulmalıdır. Allah; hiç yoktan kendine uyruk yaratmış ve bunları kendi keyif ve arzusuna göre oluşturmuş, iradesine karşı çıkma

ve direnme gücü kimsede bulunmayan yaratıcı bir hükümdardır. Allah'ın ülkesinde asi uyruğu varsa, bu, ülkesinde asi uyruk bulunmasını Allah'ın istemiş olmasındandır. İnsanların günahları dünyanın düzenini bozuyorsa, bu, Allah'ın dünyanın düzenini bozmak istemiş olmasındandır.

Hiç kimse Allah'ın adaleti hakkında kuşkuya düşmeye cesaret etmiyor; bununla birlikte adil bir Allah'ın hakimiyeti altında adaletsizlikten, zulümden başka bir şey görülüyor. Kuvvet, kavimlerin alın yazısına hakim oluyor; hakkaniyet dünyadan sürülmüş gibi görünüyor; birkaç kişi bütün insanların rahatını, mallarını, özgürlüğünü

ve hayatını cezaya çarpılmaksızın kendine oyuncak ediyor. "Allah tarafından yönetilen" bu alemde her şey bozuk ve karmakarışıktır.

78. İNSANLARIN YAKARIŞLARI ALLAH'IN YÖNETİMİNDEN HOŞNUT OLMADIKLARINI KANITLAR

İnsanlar Tanrının olgunluğuna, erdemine, iyiliğine, adaletine, güzel düzenine hayran olmaktan geri durmuyorlar. Gerçekte ise, Allah'tan asla hoşnut değildirler. Sürekli olarak semaya gönderdikleri dualar, Tanrının yönetiminden hiçbir şekilde hoşnut olmadıklarını bize göstermez mi? Allah'tan bir iyilik istemek için Allah'a yakarıшта bulunmak, onun özenli iyilikseverliğine güvensizlik göstermektir.

Bir kötülükten vazgeçirmek ya da kötülüğü durdurmak için Allah'a yalvarmak; planının, siyasetinin devamına engel olmaya çalışmaktır.

Felaketlere uğrayan insanın Allah'tan yardım rica ve istirhamında bulunması, çıkarımıza asla uymayan planını, lehimize düzeltmesi için, bu felaketlerin yapıcısına başvurmak demektir.

Bir iyimserin, başka bir deyişle bu dünyada her şeyi iyi bulan, olanakların en iyisinde yaşadığımızı bize söyleyen kimsenin, eğer mantıklı olsaydı, asla dua etmemesi gerekirdi. Dahası var: İnsanın daha mutlu olacağı başka bir alemleri beklememesi gerekirdi. Mümkün olan en iyi dünyadan daha iyi alem bulunabilir mi?

Bazı ilahiyatçılar, içinde bulunduğumuz alemden daha iyi bir alem yaratamamış olduğunu düşündükleri için iyimserlere (optimistlere) kafir gözüyle baktılar. Bu ilahiyatçılara göre, iyimser olmak, yani bu dünyayı eksiksiz ve en iyi görmek.

Tanrının kudretini sınırlamaktır; Allah'ın bu alemden daha iyi (ya da daha az kötü) bir alem yapmaya güçlü olmadığını kabul etmek suretiyle küfretmektir. Ancak bu ilahiyatçılar, şunu görmüyorlar mı: Dünyayı yarattığı zaman elinden geldiğince iyi yaptığını iddia etmek, daha iyisini yaratabileceği halde çok kötü bir dünya oluşturmak şeytanlığında bulunduğunu iddia etmekten daha az hakaret içerir. Eğer iyimser, kendi sistemiyle tanrısal büyüklüğe zarar veriyorsa, ona kafir gözüyle bakan ilahiyatçı da her şeye gücü yeterliğini savunayım derken, ilahi zatın asalet ve lütfunu yaralayarak "kafir" olur.

79. BU DÜNYANIN ZULÜM VE SEFALETLERİNİN BAŞKA BİR ALEMDE (AHİRETTE) ONARILACAĞI, BOŞ BİR İNANÇ, ABES BİR VARSAYIMDIR

Dünyamızın oluşuna sahne olduğu kötülüklerden şikayet ettiğimizde, bizi öteki dünyaya (yani ahirete) havale ediyorlar. Bize denilmek isteniyor ki, bu dünyada çıkmasına bir süre için izin verdiği zulüm ve sefaletleri Allah, ahirette onaracak... Bununla birlikte, madem Allah oldukça uzun bir süre adaletini uykuda bırakarak bu yerküresinin hayatı boyunca kötülüğün egemen olmasına razı olmuştur; başka bir kürenin, başka bir dünyanın hayatı boyunca da sakinlerinin felaketleri üzerinde ilahi adaletin aynı şekilde uykuya dalmayacağını bize kim ve ne temin eder?

Allah'ın çok sabırlı olduğu ve adaleti çok yavaş olsa da hiç de az olmadığı söylenerek, sıkıntı ve acılarımız avutulur. Adil, değişmez, her şeye gücü yeten bir zata sabrın yakışamayacağını görmüyorlar mı? Allah zulme, diyelim ki bir an bile, göz yumabilir mi? Bilinen bir kötülüğe göz yummak ya zayıflık ya kararsızlık ya da danişıklılık belirtisidir. Yasaklamak gücüne sahip olduğu bir kötülüğe göz yummak, kötülüğün yapılmasına razı olmaktır.*

* Şeyh Sadi: "*Kuyuyu ve körü görürsen ve bu durumda sessiz ve ilgisiz kalırsan (yani kazanın ve musibetin önüne, körü uyararak ve doğru yolu göstererek geçmezsen) günah işlemiş olursun*" demektedir. Bir kötülüğün olmasına engel olabilirken, engel olmayan, o kötülüğu doğrudan doğruya yapmış olur. Bu nedenledir ki, İctihat'ın hakim fikirlerinden biri de şudur ki, tekrar hatırlanabilir: İnsan yalnız yaptığı kötülükten değil, yapabildiği halde yapamadığı iyilikten de sorumludur.

80. İLAHİYAT, ANCAK, ALLAH'INA GÜÇLÜLÜK HAKKI YANI BÜTÜN HAKLARA TECAVÜZ HAKKI VEREREK YA DA İNSANLARA AHMAKÇA BİR İTAAT EMREDEREK, ALLAH TARAFINDAN İZİN VERİLEN KÖTÜLÜĞÜ VE ADALETSİZLİKLERİ HAKLI GÖSTERİR

Birçok dinbilimcinin her taraftan bana şöyle bağırdığını duyarım: "*Allah sonsuz adildir ancak adaleti asla insanların adaleti gibi değildir.*" Bu durumda, bu tanrısal adalet ne türden ya da ne içerikte bir adalettir? Çoğu kez insanın adaletsizliğine, haksızlığına bu kadar çok benzeyen bu tanrısal "adalet" hakkında ne fikir edinebilirim? "*Allah için haklı olan şey yaratıklarına göre zalimcedir*" demek, adil ve adaletsiz, haklı ve haksız konusundaki bütün fikirlerimizi karmakarışık etmek değil midir? Tanrısal olgunluğu, insanlığın olgunluğuna tümüyle zıt olan bir zat nasıl örnek, nasıl model olarak alınabilir?

Diyorsunuz ki, "*Allah, mukadderatımızın hakimidir, hükümranıdır; hiçbir şeyin sınırlayamadığı yüksek gücü, ona yarattıklarını kendi eliyle istediği gibi yapma hakkını verir; bir toprak solucanının da, bir insanın da şikayet için ağzını açmaya aynı derecede hakları yoktur*". Bu zorbaca açıklama tarzı, hiç kuşku yok, zulüm ve şiddetinden muzdarip olanları susturmak, sözlerini kesmek isteyen hükümdarların, nazırların (bakanların) kullandığı dilden ödünç alınmıştır. Dolayısıyla, övülen bir Allah'ın vekillerinin kullanacağı dil, bu dil olamaz; düşünen, muhakeme eden bir insana Allah'ı kabul ettiremez. Ey adil bir Allah'ın vekili, nazırı,

elçisi! Sana diyeceğim ki, en büyük kudret, en büyük yücelik, bizzat Allahınıza, yaratıkların en küçüğü, en aşağılığı konusunda bile haksız olmak hakkını veremez. Bir zorba, hiçbir zaman bir Allah değildir (zorba olan Allah olamaz), kendisine haksızlık etmek, kötülük yapmak hakkını veren bir Allah, zorbadır. Bir zorba, insanlar için bir model değildir. Bir zorba, insanların gözünde bir tiksinti konusudur, düşmanlık etmeye ve nefrete değer bir konudur.

Tanrısallığı haklı çıkarmak için, Allah'ı her an varlıkların en haksızı, en adaletsizi yapmak garip değil midir? Allah'ın eylemlerinden, yaratılışından şikayet edilir edilmez, "Allah, mutlak hüdavenddir" denilerek bizim susturulabildiğimiz sanılıyor.

Allah mutlak hüdavenddir demek, Allah en güçlü olduğundan sıradan kurallarla sınırlı değildir demektir. Ancak en güçlü hak, bütün hakların gaspı demektir. Bu "en güçlü hak" mağlup ettiği mutsuzlara istediğini yapabileceğini düşünen vahşi bir fatihin,

vahşi bir muzafferin hakkı ve ancak onun gözünde bir hak olabilir. Bu barbar hak, ancak o esirlere meşru görünebilir ki; direnemeyecek ve karşı koyamayacak ölçüde kendilerini zayıf hissettiklerinden, zorbalar her şeyi, her zulmü yapmanın sakıncası olmadığını, mubah olduğunu sanacak kadar kör olmuşlardır. En büyük felaketlerin ortasında ve daha doğrusu, deyimlerin hissedilen tutarsızlığı içinde, sofuların *"iyi Allah mutlak hüdavenddir, her istediğine kadirdir"* diye bağırdıklarını görmüyor muyuz? Ey, böyle mantıksız düşünenler! Ey muhakemelerinde mantık bağlantısı bulunmayanlar! Demek ki, siz "iyi Allah"ın size veba gönderdiğine, "iyi Allah"ın size savaş verdiği, "iyi Allah"ın kıtlık nedeni olduğuna, sözün kısası "iyi Allah"ın iyi olmaktan "rahmanürrahim" olmaktan geri durmaksızın uğrayacağınız kötülüklerin en büyüklerini yapmak istek ve gücüne sahip bulunduğu gönülden inanıyorsunuz! Hiç olmazsa size kötülük yaptığı zaman Allah'ınızı "iyi Allah", "rahmanürrahim Allah" diye adlandırmaktan vazgeçiniz. O zaman olsun, "Allah adildir" demeyiniz; en çok "güçlüdür" deyiniz ve onun gönderdiği darbelere karşı koymanın sizin için mümkün olmadığını söyleyiniz.

Diyeceksiniz ki, Allah bizi, ancak en büyük iyiliğimiz için cezalandırır. Yani cezalandırması bize en büyük çıkarı sağlar. Ancak; bulaşıcı hastalıklar yüzünden mahvolmaktan, savaşlarda boğazlanmaktan, ahlaksız efendilerine uyararak bozuk ahlaklı olmaktan, bir sürü zalim ve zorbanın demir asasının eziyet ve baskısı altında ezilmekten, çoğu kez milletler üzerine yıkıcı etkilerini yüzyıllarca hissettiren kötü hükümetlerin zulüm ve eziyeti altında yok olmaktan, söyleyin, kavimlerin hangi gerçek çıkarı vardır? Türümüzün bu kadar zalimce lokması olduğu en yürek paralayıcı sefaletlerde, en sürekli eziyetlerde, ahlak bozukluklarında, çılgınlıklarında "yararlar" ve "çıklarlar" gören imanın gözleri, ne tuhaf gözlerdir!

81. İNCİL'DE "YEHOVA"YA ATFEDİLEN SÜREKLİ KURTARMA VE İMHALAR HEP ZALİM VE BARBAR BİR TANRI GEREKTİREN TUHAF VE GÜLÜNÇ UYDURMALARDIR

Babalarının işlediği isyan ve günahlardan dolayı, haberleri olmaksızın suçlanan insan türüyle barışması için suçsuz ve günah işleme gücü olmayan öz oğlunu öldürten bir Allah'a inanmaları kendilerine önerilen Hıristiyanlar, tanrısal adalet hakkında ne tuhaf fikirler edindiler! Uyruğunun isyan etmesinden sonra kendi öfkesini yumuşatmak için, isyanla hiçbir ilgisi bulunmayan veliahtını öldürmekten başka çare bulamayan bir hükümdar hakkında ne deriz? Hıristiyan diyecek ki, *"ilahi adaletini bizzat hoşnut edemeyen uyruğu hakkındaki iyiliklerinin sonucu*

olarak, Allah, öz oğlunun ölmesine razı oldu". Ancak bir babanın yabancılar için iyiliği, evladı için gaddar ve barbar olma hakkını kendisine vermez, ilahiyatın Allah'ına yüklediği özellikler ve nitelikler, her an birbirini ortadan kaldırmaktan, her an birbirini bozmaktan başka bir şey yapmıyor.

Tanrının olgunluklarından, özelliklerinden birinin uygulanması hep öteki olgunluğunun, öteki özelliğinin zararına oluyor.

Tanrısal adalet hakkında Musevi, İseviden daha doğru fikirlere sahip midir?

Musevinin Yehova'sı suçsuz kavmi üzerine vebayı musallat eder. Allah'ın esirgemek istediği mutlak bir hükümdarın günahlarını bağışlatmak için uyruğundan 70 bin kişi yok edildi!

82. ÇOCUKLARINI ANCAK MUTSUZ ETMEK İÇİN DÜNYAYA GETİREN BİR KİMSEYE SEVECEN, CÖMERT VE ADİL BİR BABA DENİLEBİLİR Mİ?

Bütün dinlerin tanrısallığa alabildiğine sürdüğü kara zulüm ve gaddar lekelerine rağmen, insanlar tanrısallığı gaddarlıkla suçlamaya razı olmaz. Bu dünyanın zorbaları için olduğu gibi, gerçeğin onları kızdırmamasından, bunun sonucu olarak üzerlerindeki baskı ve keyfi idareyi en azından iki kat artırmasından korkarlar. Kendilerine *"Allah sevecen bir babadır; amacı, bu dünyada uyruğunun sevgisini, saygısını ve itaatini sağlamaktır, bu iyiliksever Allah ancak sonsuz mutluluğa hak kazanmak için ve ancak bunun için uyruğuna hareket serbestisi verir"* diyen rahipleri dinlerler. Çocuklarının büyük çoğunluğunu yeryüzünde yalnızca eziyetli, sıkıntılı ve acılarla dolu bir yaşam sürmesi için dünyaya getiren bu babanın sevecenliği nasıl ve hangi belirtiyile anlaşılır?

İnsanı, suistimal edebilecek bir mevkiye koyduğu ve bu suretle sonsuz cezalara uğrattığı söylenen bu sözde hareket özgürlüğünden daha kötü bir ihsan var mıdır?

83. İNSANLARIN BÜTÜN YAŞAMI VE DÜNYADA OLUP BİTEN HER ŞEY, İNSAN ÖZGÜRLÜĞÜ VE VÜCUDU OLDUĞU ÖNE SÜRÜLEN BİR ALLAH'IN İYİLİĞİ VE ADALETİ ALEYHİNDE KANITTIR

İnsanları yaşama davet ederek, Allah, onları çok zalim ve tehlikeli bir oyun oynamak zorunda bırakmıyor mu? Kendi rızaları olmaksızın, koruyamadıkları ve tasarruf edemedikleri bir mizaç ile, tehlikeli, yaratılışlarına bağlı ihtiras ve arzularla hareket eden, düşmekten kurtulamayacakları tuzaklara maruz, çıkmasına ihtimal vermedikleri ve önünü almaya kadir olmadıkları olayların sürüklediği mutsuz, ölümlü "insan"lar, şiddeti ve süresi bakımından müthiş işkence ve cezalara sevk edebilen bir yola düşmeye zorunlu bulunurlar.

Gezginler, Asya'nın bir ülkesinde fantazilerle dolu ve pek tuhaf, isteklerinde pek zorba bir sultanın egemen olduğunu anlatır. Bu hükümdar, zamanını üzerine üç zar ve bir zar kutusu konmuş bir masa önünde geçirir. Masanın bir ucunda sultanı kuşatan mabeyincilerin ve ahalinin açgözlülüğünü çeken altın yığınları vardır. Sultan, uyruğunun zayıflıklarını bildiğinden onlara şöyle sözler eder:

"Esirler, köleler! Size iyilik yapmak istiyorum. Lütuf ve keremim sizi zengin etmek ve tümünüzü mutlu kılmak istiyor. Bu hazineleri, bu altınları görüyor musunuz? Haydi bakalım, işte bunlar sizin içindir, bunu kazanmaya çalışınız. Her biriniz sırayla bu zarlara ve kutuyu eline alsın. Zarlara altı kez çift getirmek mutluluğuna erişen, hazineye sahip olacaktır. Ancak sizi haberdar edeyim ki, istenen sayıyı elde edemeyen, ömürboyu karanlık bir zindana atılacak. Ve adaletim, onun yavaş yanan bir ateş üzerinde yakılmasını istiyor."

Hükümdarın bu konuşması üzerine, orada bulunanlar hayret ve şaşkınlık içinde birbirinin yüzüne bakar. Hiçbiri bu kadar tehlikeli bir şans denemek istemez. O zaman öfkelenen sultan şöyle der:

"Acayip! Oynamak, zar atmak için kimse gelmiyor mu? Bu benim hesabıma gelmez.

Benim şansım ve büyüklüğüm ister ki, oynansın. Dolayısıyla oynayacaksınız!

Emrediyorum. Cevap vermeksizin itaat ediniz!"

Şu nokta dikkate alınmalıdır: Zorbanın zarları öyle yapılmıştı ki, yüz bin kez atılsa ancak bir kez çift gelebilir. Bu nedenle, alicenap hükümdar, zindanının dolduğunu ve servetinin elinde kaldığını görmekten zevk alır.

Ey ölümlüler! Bu sultan, sizin Allah'ınızdır; hazinesi cennettir; zindanı cehennemdir; zarlar da sizdedir; sizler de bu zarlarla oynamak zorunda bırakılanlarsınız!

84. TANRININ YARATMA GÜCÜ YA DA TANRININ LÜTFÜ DENİLEN ŞEYE MİNNETTAR OLMAMIZ GEREKTİĞİ DOĞRU DEĞİLDİR

Bizi sayısız nimet, iyilik ve bağışa boğan Tanrının lütfuna sonsuz şükran borçlu olduğumuz her an tekrarlanır. Özellikle yaşamak mutluluğu övülür. Ama heyhat!

Hayatından hoşnut olan kaç kişi vardır? Eğer hayat bize bazı tatlar veriyorsa, bu tatlar birçok acıyla karışmış değil midir? Yakıcı tek bir acı, en sessiz, en mutlu bir hayatı birdenbire zehirlemeye yetmez mi? Ellerinde olsaydı, talihinin görüşünü almaksızın içine attığı sıkıntılı hayat mesleğine tekrar girmeye, tekrar yaşamaya istekli olacak çok kimse var mıdır?

Diyorsunuz ki, hayat yalnız başına çok büyük bir nimettir. Ancak bu hayat, çoğu kez acılarla, korkularla, çoğu kez zalim olan ve çok az hak ettiğimiz hastalıklarla sürekli olarak tedirgin edilmiyor mu? Böylece birçok taraftan tehdit edilen bu hayat her an elimizden alınamaz mı? Bir süre yaşadktan sonra sevgili eşinden, sevgili bir evlattan, avutucu bir dosttan ayrılmamış olan; veya bunlardan ayrılık ve acıların düşünce gücünü istila etmediği kim vardır?

Zehir gibi acı felaket bardağını başına dikmek zorunda kalmamış çok az kimse vardır.

Çok az kimse vardır ki, hayatın son bulmasını çoğu kez istemesin. Sözün kısıası, dünyaya gelmek ya da gelmemek, görüş ve isteğimize bağılı olmamıştır. Bir süre kendisiyle eğlendikten sonra, kesip yemek üzere tutsak ederek kümesine koyduğundan dolayı, kuşun, avcısına çok duygusal şükran ve gönül borcu mu beslemesi gerekir?

85. "İNSAN, YARATICI KUDRETİN SEVGİLİ ÇUCUĞUDUR, ALLAH'IN GÖZDESİDİR, MESAİSİNİN TEK AMACIDIR, DOĞANIN KRALIDIR" İDDİASINDA BULUNMAK, BİR DELİLİKTİR

Bu dünyada çekmek zorunda olduğu acılar ve sakatlıklarla birlikte, dehşetli hayalgücünün öteki dünyada (ahiret aleminde) kendisine yarattığı tehlikelere rağmen, insan, kendisini Allahının gözdesi, bütün özenlerinin konusu, bütün çalışmasının tek amacı sanmak deliliğinde bulunur. Bütün dünyanın kendisi için yapılmış olduğunu sanır; kendisine küstahça "doğanın kralı" adını verir ve kendisini öteki canlıların, öteki bütün hayvanların pek çok üstüne koyar. Zavallı insan! Bu büyüklük iddialarını neye dayandırabiliyorsun? Ruhunun, erişmiş olduğu aklın, çevrendeki yaratıklar üzerinde bir hakimiyet uygulamaya elverişli olan yüce yetilerine mi dayandırılıyorsun? Ancak, ey dünyanın zayıf hükümdarı (ey insan), gösterişli yaşayışının süreceğinden bir an emin misin? Aşağıladığın maddenin en değersiz, önemsiz zerrelere, tahtını elinden almaya ve seni hayattan yoksun etmeye yetmez mi? Sözüün kıyası, hayvanların kralı (yani insan), en sonunda mutlaka solucanların, kurtların gıdası, yemi olmuyor mu?

Bize ruhundan dem vuruyorsun! Ancak bir ruh nedir bilir misin? Görmüyor musun ki, bu ruh, bileşkesi hayat olan organların faaliyetteki bütün toplamından, bunların halen çalışmakta olmasından başka bir şey değildir. Yaşayan, düşünen, muhakeme eden, anlayan, senin gibi hazza arayan, acıdan kaçan ve çoğunlukla kendilerine senin organından daha çok yarayan organa sahip bulunan öteki hayvanlar için bir ruh kabul etmeyecek misin? Bize aklının yetisini övüyorsun. Ancak, sahibi olduğundan dolayı bu kadar övündüğün bu yatkınlık, seni öteki yaratıklardan daha çok mutlu ediyor mu?

Şan ve şerefenden onur duyduğun, saydığın ve kendisine asla kulak asmamayı dinin emrettiği aklını sıkça kullanıyor musun? Ya senden daha zayıf ya da senden az kurnaz oldukları için aşağıladığın bu hayvanlar, senin yüreğinin daima lokması olduğu acılara, ruhsal eziyetlere, binlerce değersiz isteğe, binlerce hayali ihtiyaca maruz mudur? Senin gibi geçmişle anmakla acılı ve gelecek endişesiyle kuşkulu ve kararsızlar mı? Bugünkü durumla sınırlı olduklarından, senin "içgüdü" dediğin şey, benliklerini korumak, savunmak ve bütün muhtaç oldukları şeyleri aramak için kendilerine yetmiyor mu? Senin aşağılayarak söz ettiğin bu içgüdü, işlerine senin şaşkırtıcı zekandan daha çok yaramıyor mu? Hayvanların barışsever cehaletleri, seni bedbaht eden düşüncelerden, beyhude inceleme ve araştırmalarından ve hemcinsini çılgınca kılıçtan geçirmeye kadar ileri götürdüğün bütün bu şeylerden daha yararlı değil midir? Özet olarak, bu hayvanların, birçok insan gibi kendi kendilerini yalnız ölüm korkusuyla değil, ölümü izleyeceğine inandıkları sonsuz ceza ve eziyet korkusuyla da tedirgin edecek derecede bozuk hayalgüçleri var mıdır?

Judee kralı, Herode'un oğullarını öldürdüğünü öğrendiğinde, "*Auguste*

Herode'un oğulları olmaksız, domuzları olmak bin kez daha iyidir"
diye bağırdı. İnsan hakkında da aynı şey söylenebilir. Tanrının yaratma kudretinin bu sevgili evladı (ileri yaratık dediğimiz insan) bütün öteki hayvanlardan daha büyük tehlikelere maruzdur. İnsan, bu dünyada pek çok sıkıntı çektikten sonra başka bir dünyada da sonsuza dek azap ve eziyet çekme tehlikesine açık olduğuna inanmıyor mu? (Hayvanda ahiret azabı endişesi var mıdır? Sonsuz eziyet korkusunun verdiği sıkıntı var mıdır?)

86. İNSANLA HAYVANLARI KARŞILAŞTIRMA

İnsanla, öteki hayvanlar arasında açık ve kesin ayırıcı çizgi nedir? İnsan hayvanlardan esas olarak ne farkla ayrılır? *"Zekasıyla, ruhunun yetisiyle, akli iledir ki; insan, fiziksel*

zorlamalarla hareket eden ve aklın hiçbir etkisi olmadığı bütün öteki hayvanlardan üstündür" denilecek. Ancak hayvanların ihtiyaçları, insanların ihtiyaçlarına oranla sınırlı olduğundan, kendi hayatlarına göre tümüyle yararsız olacağından, hayvanlar, insanların yetilerinden pekala vazgeçebilirler; onların içgüdüleri kendileri için yeterlidir. Oysa, hayatını dayanıklı kılmak ve hayalgücünün, batıl inançlarının büyüklüğünün ve yapısının kendisine eziyet etmesi için ürettiği ihtiyaçları doyurmaya insanın bütün yetileri zar zor yetişiyor. Hayvan, insanın maruz olduğu aynı şeylere asla maruz değildir. Onun ne aynı ihtiyaçları vardır, ne aynı arzuları, ne aynı fantezileri. Hayvan olgunluk durumuna oldukça çabuk erişir. Oysa insanın, ruh ve yetisinin tümüyle varlık içinde olduğu, bu yetileri serbestçe uyguladığı ve mutluluğu için bunları akıllıca, doğru kullandığı pek ender görülür.

87. DÜNYADA ZORBALARDAN DAHA İĞRENÇ HAYVAN YOKTUR

Bize temin ederler ki; insan ruhu basit bir cevherdir.

Ancak ruh bu kadar basit olsaydı, insan türünün tüm bireylerinde tümüyle aynı içerikte ortaya çıkması gerekirdi; bu bireylerin aynı akıl yetisine sahip olması gerekirdi.

Bununla birlikte, iş böyle olmuyor; insanlar, yüz çizgileri kadar düşünce ve anlayış nitelikleriyle de birbirlerine benzemezler. İnsan türü arasında, bir at ya da itle bir insan arasındaki fark kadar farklar gösteren bireyler vardır. Bazı kimseler arasında hangi uyumu ya da hangi benzerliği buluyoruz? Bir Locke'nin, bir Newton'un dehasıyla bir köylünün, bir "Hotanto"nun, bir "Lapon"un kafası arasında pek çok ve adeta sonsuz fark ve uzaklık bulmuyor muyuz? İnsan, öteki hayvanlardan, ancak organlarının farkıyla ayrılır ve bu organizasyon farkı, hayvanların yapamadığı bazı şeyleri oluşturmaya, insanı yetenekli kılar. İnsan türü bireylerinin organları arasında gözle gördüğümüz fark, akıl yetisi olarak adlandırdığımız farkı bize açıklamaya yeterlidir.

Bu organlardaki çeşitli düzeylerdeki inceliğin, kan sıcaklığının, acı sızılarının hızının, telciklerin ve sinirlerin yumuşaklık ve sertliğinin, insanların ruhları arasında görülen sonsuz çeşitliliği zorunlu olarak oluşturması gerekir.

Pratik, alışkanlık ve eğitim sayesinde ki, insan zekası gelişir ve kendisini çevreleyen yaratıkların üstüne çıkmayı başarır. Kültürsüz ve deneysiz insan, hayvan kadar akıl ve beceriden yoksun bir yaratıktır. Bir ahmak; organını güçlkle harekete geçiren, dimağı zorlukla harekete

geçirilen, kanı yavaş dolaşan bir insandır. Zeki bir adam; organı uysal olan, kolay işleyen, hızla hisseden, dimağı çabuk harekete geçen bir adamdır; organları ve dimağı, birçok bilgiyle kendisini meşgul eden konular üzerinde uzun süre çalışmış bir kimsedir.

88. İNSANIN KUSURSUZLUĞUNUN REDDİ

İnsandan çıkan delilikler ve garabetler; insanın öteki hayvanlar üzerindeki üstünlüğünü, insanın kendisine bedavadan verdiği bu üstünlük sıfatını aklın gözünde yok ediyor. Ne kadar çok hayvan, kendi kendine son derece akıllı ve doğru sıfatını

veren hayvandan (yani insandan) daha çok yumuşaklık, daha çok temkin ve insaf gösterir! Çoğu kez esaret, zulüm ve baskı altında bulunan insanlar arasında karıncaların, arıların ya da kunduzların toplulukları kadar iyi oluşturulmuş topluluklar var mıdır? Aynı türden yırtıcı hayvanların, yararsız olarak birbirini parçalamak, birbirini yok etmek için sahralarda, ovalarda, birbirlerine "randevu" verdikleri görülmüş müdür? Yırtıcı hayvanlar arasında din savaşları görülüyor mu? Hayvanların öteki türlere karşı zulüm ve saldırganlıklarının nedeni açlık ve beslenme ihtiyacıdır.

İnsanın insana karşı zulüm ve saldırganlığının nedeni ise, efendilerinin kavga çıkarmak isteğinden, açgözlülüğünden ve saygısız, batıl inançlarının azgınlığından başka bir şey değildir!

Dünyada her şeyin insan için yapıldığını sananlara ya da bunun böyle olduğuna bizi inandırmak isteyen teologlara; evimizi hep zarara uğratan, zarar veren bunca hayvanın, insanın refahına, bolluk içinde yaşamasına ne gibi bir hizmeti olduğu sorulduğunda, çok şaşkın ve telaşlı bir hale düşerler. Bir engerek yılanı tarafından sokulmasında, bir sivrisinek tarafından ısırılmasında, bit, pire, tahtakurusu gibi böceklerin lokması olmasında, bir kaplan tarafından parçalanmasında vb. tanrıların sevgilisi (yani insan) için bilinen ne "yarar"lar vardır?

İnsanların kendileri için yapılmış olduğu iddiasında bulunsalardı, bütün bu hayvanlar, ancak bizim ilahiyatçılarımız kadar doğru düşünmüş olmazlar mıydı?

89. DOĞU MASALI

Bağdat'a yakın bir yerde, evliya olmakla tanınmış bir derviş gönlündeki yalnızlık köşesinde sessiz bir hayat sürüyordu. Çevre halkı, duasını almak için ona her gün erzak ve hediye taşımakta can atıyordu. Kutsal adam, kendisini her gün nimet ve iyiliklerine boğan Tanrının lütfuna teşekkürden geri kalmıyordu. *"Ey Allahım, insan kullarına senin sevecenliğin ve iyiliğin, dil ile anlatılmayacak kadar çoktur! Vücut ve varlığının bana her gün verdiği nimetlere hak kazanmak için ben ne yaptım? Ey yerin ve göğün padişahı, ey evrenin sevecen yaradanı! Hangi yüceltici kelimeyle senin lütuf ve iyiliklerinin şükranını hakkıyla yerine getirebilirim? Ya rab! İnsan evladı için senin iyiliklerin, lütufların ne kadar büyüktür!"* diyordu.

Allah'a karşı şükran duygusuyla coşkulu olan, yalnızlığı seven bu kutsal

kişi, yedinci kez hacca gitmeye niyet etti. O sırada Türklerle İranlılar arasında sürmekte olan savaş, Allah korkusundan kaynaklanan niyetinin uygulanmasını erteleyemedi. Allah'a tam güvenle yola ıktı. Herkesi kendisine hürmet ettiren kıyafetinin saldırıdan koruması ve himayesi altında, bir engelle karşılaşmaksızın askeri birlikler arasından geçti.

Herhangi bir şekilde rahatsız edilmek şöyle dursun, her adımda iki düşman tarafın askerinden saygı görüyor ve yceltiliyordu. Sonunda yorgunluktan bitkin düştü, güneşin yakıcı ışığına karşı sığınacak bir yer aramak zorunda kaldı. Yanı başında berrak bir su akan hurma ağaçlarının gölgesini buldu. Huzur ve sessizliği ancak suların hışıltısı ve kuşların cıvıltısıyla bozulan bu ücra yerde, veliyullah, yalnızca cennet gibi bir sığınak bulmakla kalmamış, leziz bir yiyecek de bulmuştu. Hurmaları ve başka leziz meyveleri toplamak için elini kaldırmaması yeterliydi. Irmaktaki saf, berrak ve serin

suyla susuzluğunu gideriyordu. Yeşil çimen, onda, hoş bir dinlenme uykusuna yatma isteği uyandırdı.

Uyandığında abdest aldı ve kendinden geçecek ölçüde heyecan ve sevinçle, *"Ya rab! insan evladı için senin nimetlerin ne kadar büyük ve sayısızdır!"* dedi. Karnı doymuş, dinç ve şen olarak yine yola koyuldu. Gözüne, dalları meyvelerle dolu ağaçlar, çiçeklerle bezenmiş yamaçlar, zümrüt gibi yeşil çayırlar sunan güzel bir diyarda yoluna bir süre devam etti. Bu manzaraya hayran olan veliyullah, insan türünün mutluluk nedeni ve refahıyla her yerde ilgileniyor görünen cenabı Allah'ın cömertliğini övmekten ve yüceltmekten bir an geri kalmıyordu.

Biraz ilerde, aşılması zor dağlara rastgeldi. Ancak dağların en yüksek noktasına varınca önünde korkunç bir manzara buldu. Ruhu dehşet ve korku içinde harap olduğu halde, ateşin ve kılıcın yıkıcı etkisiyle dolu, ıssız bir ova gördü ve gözden geçirdi. Ova birkaç gün önceki kanlı savaşın eseri olarak yüz binden çok insan cesediyle örtülüydü!

Toprağın üstüne serpilmiş insan ölülerini kartallar, akbabalar, kargalar, kurtlar, alabildiğine yiyor, parçalıyorlardı. Bu manzara, bizim hacı efendiyi ezilmiş, boynu bükük düşünceye boğdu.

Allah ona, özel bir lütuf olarak, hayvanların dilini anlamayı bağışlamıştı. İnsan etiyle karnını iyice doyurmuş olan bir kurdun sevinçle söylediği sözleri işitti. Kurt şöyle diyordu: *"Ey Allahım! Kurtoğluna senin güzel nimetlerin, iyiliklerin ne kadar büyük ve sayısızdır! Bizim için pek tehlikeli olan bu iğrenç insan evladına, senin basiretli, hikmet ve iyiliğin bir çılgınlık, bir delilik öfkesi göndermek özeni ve lütfunda bulunur. Yarattıklarının bekçisi olan tanrısal iyiliklerinin bir eseri olarak, bu insan evladı, ırkımızın bu yıkıcıları, birbirlerini boğazlar, bu suretle bize gösterişli yemekler hazırlar. Ey Tanrı, senin nimetlerin kurt soyu için ne kadar büyük ve sayısızdır!"*

90. DÜNYADA ALLAH'IN NİMET VE İHSANINDAN BAŞKA BİR ŞEY GÖRMEMEK VE BU DÜNYANIN ÖZELLİKLE İNSAN İÇİN YARATILMIŞ OLDUĞUNA İNANMAK BUDALALIKTIR

Sarhoş bir hayalgücü, dünyada Allah'ın nimet ve armağanından başka bir şey görmez. Daha sakin, daha mantıklı bir zeka ise, dünyada iyilik ve kötülükler görür. Bize şöyle diyeceksiniz: *"Sizi aydınlatan şu güneşi, sizin için ürünler ve yeşilliklerle örtülü olan yerküreyi, bakışlarınızı eğlendirmek, güzel koku sunmak için açan bu çiçekleri, leziz meyveler*

altında eğilen bu ağaçları, susuzluğunuzu gidermek için akan bu saf ve duru suları, ticaretinizi, ilişkinizi kolaylaştırmak için dünyayı kaplayan bu denizleri, basiretli bir doğanın sizin kullanmanız için ürettiği bu hayvanları görünüz".

Evet, bütün bu şeyleri görüyorum ve elimden geldiğince bunlardan yararlanıyorum.

Ancak bu pek güzel güneş, birçok iklimde benim için hep örtülüdür. Öteki bazı iklimlerde şiddetli sıcaklığı tedirgin eder, kasırgalar çıkarır, korkunç hastalıklar yapar. Tarlaları kavurur. çayırların yeşilliği yoktur, ağaçlar meyvesizdir, ürünler yanmıştır, kaynaklar, pınarlar kurumuştur. Ancak zorlukla yaşayabilirim ve sizin hep iyiliksever, hep nimet verir, yedirir içirir bulduğunuz doğanın şiddetli acı ve sıkıntısından inlerim.

Eğer bu denizler, bana baharat, ziynet ve yararsız meta getiriyorsa, bunları almaya gidecek kadar aymaz birçok insanı da boğup yok etmiyor mu?

İnsanın densizliği, kendisini evrenin tek merkezi olduğuna inandırır; yalnız kendisi için bir alem ve bir Allah yapar; kendisini doğayı istediği gibi değiştirebilecek kadar önemli zanner. Ancak öteki hayvanlar konusu açılınca, Allahsızca düşünür. Kendi türünden başka türlerin ve bireylerin Tanrının dünya çapında yaratma gücüne az layık otomatlar (fikirsiz, duygusuz, iradesizler) oldukları ve hayvanların, bu Tanrı gücünün adaletine ya da nimetine konu olmayacakları düşüncesinde bulunur. İnsanlar mutlu ya da felaketli olaylara, sağlığa ya da hastalığa, hayata ya da ölüme, bolluk, bereket ya da kıtlığa; varlığını bedavadan varsaydıkları özgürlüklerini güzel ya da kötü kullanmalarının ödülü ya da cezası gözüyle bakarlar. Peki hayvanlar konusu açılınca, aynı şekilde muhakemede bulunurlar mı? Hayır; gerçi adil bir Allah'ın hükmünün emri altında, bunların da haz ve acı duyduklarını, sağlıklı ya da hasta olduklarını, insanlar gibi yaşadıklarını ve öldüklerini görürler; bu hayvanların hangi suç ve cinayetlerinden dolayı, doğanın mutlak hakiminin gözünden düşmüş olduklarını sormak hatırlarından geçmez. Teolojik batıl düşüncelerle sınırlı bazı kör insanlar, işin içinden çıkmak, güçlükten kurtulmak için, deliliklerini, hayvanların "hissetmediğini" iddiaya kadar vardırmamışlar mıdır? Bu durumda insanlar, delice iddialarından asla vazgeçmeyecekler mi? Doğanın kendileri için yapılmış olmadığını kabul etmeyecekler mi? Doğanın, oluşturduğu bütün yaratıklara eşit davrandığını, yani doğanın gözünde bütün yaratıkların eşit olduğunu görmeyecekler mi? Organlara sahip tüm yaratıkların aynı düzeyde yaşamak ve ölmek, hazzı ve acıyı duymak için yapılmış olduklarını görmeyecekler mi? Sözün kısası, anlayış ve kavrayış yetileriyle, yersiz övünen olacaklarına, bu yetilerin kendilerini çoğu kez hayvanlardan daha mutsuz ettiğini; kendilerinde ne düşünce, ne batıl inanç, ne gurur, ne de insanın mutluluk ve refahını her an tehlikeye atan delilikler bulabildiğimiz hayvanlardan daha mutsuz ettiğini kabul etmek zorunluluğunu hissedip görmeyecekler mi?

91. RUH NEDİR? KİMSENİN BUNDAN HABERİ YOKTUR. BU RUH, MADDEDEN BAŞKA BİR CEVHERDEN OLSAYDI, BUNLARIN BİRLEŞTİRİLMESİ MÜMKÜN OLMAZDI

Öteki hayvanlar üzerinde üstün olmaları hakkını, insanlar, esas olarak, kendilerinin sonsuz bir ruha sahip oldukları görüşüne dayandırır.

Ancak bu ruhun neden ibaret olduğu sorulunca aşıtıklarını, dillerinin dolaşıtığını, kekelediklerini görürsünüz. Bu meçhul bir cevherdir; maddeden ayrı, gizli bir kuvvettir; hakkında hiçbir fikir bulunmayan bir ruhtur. Onlara, Allah'ları gibi mekandan tümüyle arınmış varsaydıkları ruhun, mekan ile var olan cisimleriyle nasıl birleşebilmiş olduğunu sorunuz. Size cevap olarak, bu konuda hiçbir şey bilmediklerini, bunun bir sır olduğunu, bu bileşim ve uzlaştırmanın tanrısallığın bütün gücünün eseri olduğunu söylerler. Bütün eylem ve işlerinin hareket ettiricisi yaptıkları gizli, daha doğrusu hayali cevher hakkında insanların edindikleri "açık" fikirler işte böyledir!

Ruh, maddeden esasen ayrı bir cevherse ve maddeyle hiçbir ilişkisi olamazsa, bunların birleşmesi bir sır değil, hayali bir emir olur. Ayrıca bu ruh, maddeden ayrı bir kökenden geldiği için, ister istemez maddeden farklı bir eylemde bulunması gerekir.

Bununla birlikte, görüyoruz ki, maddenin hareketleri, bu sözü geçen ruha kendini hissettiriyor ve bu iki cevher hep birbirine uyumlu, hep ahenkli olarak eylemde bulunuyorlar. Bize bu ahenk ve uyumun bir sır olduğunu söyleyeceksiniz. Size derim ki; ben ruhumu görmüyorum, ben ancak cisimimi biliyorum ve hissediyorum.

Düşünen, hükmeden, sıkıntıyı ve hazı duyan bu cisimdir ve bütün yetileri, kendisine özel mekanizmasının, başka bir deyişle, organlara sahip olmasının sonucudur.

92. BİR RUHUN VARLIĞI SAÇMA BİR VARSAYIMDIR. ÖLMEZ BİR RUHUN VARLIĞI DAHA SAÇMA BİR VARSAYIMDIR

İnsanlar her ne kadar ruhları, ya da kendilerine hayat verdiğini sandıkları hayat üfürüğü hakkında en küçük bir fikir edinmek imkansızlığında bulunsalar da, yine bu meçhul ruhun ölümsüzlüğüne kendi kendilerini inandırırılar. Her şey onlara kanıtlar ki; onlar, ancak cismin maddi olan kuvvet ve duyguları ya da maddi organları aracılığıyla hisseder, düşünür, fikirler kazanır, haz ve acı duyarlar. Bu ruhun mevcudiyetini varsayarak dahi, bunun tümüyle cisme bağlı olduğunu ve cismin uğradığı bütün değişikliği, rüzgarların sıcak ve soğuşunu birlikte çektiğini onamaktan kaçınılamaz.

Bununla birlikte yaratılış ve içeriği bakımından, maddeyle hiçbir benzerliği olmadığı sanılır. İstenir ki, ruh bu maddenin yardımı olmaksızın hareket edebilsin ve hissedebilsin. Sözün kısası, iddia edilir ki; maddeden yoksun ve duygulardan uzak bir ruh da yaşayabilir; mutluluk ya da şiddetli acılar hissedebilir. İşte böyle, aşağı yukarı böyle varsayımlara dayanan boş, işe yaramaz şeyler dokusu üzerinedir ki, "ruhun sonsuzluğu" dilber fikri inşa edilir.*

Hangi nedenlere dayanılarak ruhun sonsuzluğunun varsayıldığını sorsam, bana hemen "*insan yaratılışı gereği olarak ölmez olmak, başka bir deyişle, hep yaşamak istiyor*" cevabı verilir. Ancak, karşılık olarak derim ki; bir şeyi şiddetle istiyor olmamız, isteğimizin yerine getirileceğini, bu şiddetli istekten sonuç alınacağını çıkarmak için yeterli midir? Olması şiddetle istendiği için bir şeyin olmamasının kesinlikle mümkün olmayacağına karar verme cesareti hangi tuhaf mantıkla gösterilir?! İnsanların hayalgücünün doğurduğu istekler, gerçeğin ölçüsü mudur? "*Ahret hayatının cazip ümitlerinden yoksun olan tanrısızlar yok olmayı istiyor*" diyorsunuz. Pekala. Hep var olacağınızı çıkarmakta ne kadar yetkiliyseniz, bu arzuya göre, tanrıtanımazlar da yok olmayı isterken, yok olacaklarını çıkarmakta o kadar yetkilidir.

* Fransız hekimlerinden biri, "*L'immortalite de l'ame est trop belle pour etre crue*" der. Anlamı şöyledir: "*Sonsuz ruh fikri, inanılmayacak kadar çok güzeldir.*" (A.C.)

93. APAÇIKTIR Kİ, İNSAN TÜMÜYLE ÖLÜR YANI İNSANIN ÖLÜMÜ TAM VE KESİNDİR

İnsan tümüyle ölür. Deli olmayan kimse için bundan daha apaçık bir şey yoktur. Ölümden sonra insan vücudu, tümü yaşamı vareden hareketleri yerine getirmeye yeteneksiz bir kütleden başka bir şey değildir. Onda artık ne kanın dolaşımı, ne

solunum, ne sindirim, ne konuşma, ne düşünme görünür. İddia edilir ki, bilinmediği söylenen ruh, o zaman bedenden ayrılmıştır. Ancak hakkında hiçbir şey bilinmeyen bu ruha hayat cevheridir demek; bilinmeyen bir kuvvettir, bilinmeyen ve hissedilmeyen hareketlerin gizli esasıdır demekten başka bir şey dememiş olmaktır. Ölen adamın artık yaşamadığına inanmaktan daha olağan ve daha sade bir şey yoktur. Ölen adamın yine sağ olduğuna inanmaktan da daha aykırı, daha tuhaf bir şey yoktur. Ahiret hayatında kendilerine yararlı ve gerekli olur düşüncesiyle, ölümlerle birlikte mezara erzak gömme gelenekleri olan kavimlerin safdilliklerine güleriz. İnsanların öldükten sonra yemek yiyeceklerine inanmaktan, organları bir kez dağıldıktan ve toprağa dönüştükten sonra, iyi ya da iyi olmayan fikirlere sahip olacaklarını ve hoşlanacaklarını, tat alacaklarını, acı duyacaklarını, pişmanlık ya da sevinç hissedeceklerini düşünmekten daha gülünç, daha abes bir şey yoktur. Ölümünden sonra insanların ruhlarının "mutlu" ya da "mutsuz" olacaklarını iddia etmek; gözsüz görebileceklerini, kulaksız işitebileceklerini, burunsuz koku alabileceklerini, elsiz ve tensiz dokunabileceklerini iddia etmektir. Kendilerinin pek akıllı olduğuna inanan bazı milletlerle birlikte böyle fikirler de bulunuyor.

94. RUHUN MANEVİYATINA KARŞI İTİRAZ KABUL ETMEZKANITLAR

Ruhun sonsuzluğu inancı, onun basit bir cevher, bir kelimeyle söylemek gerekirse bir ruh olmasını gerektirir. Ancak, yine sorarım: Ruh nedir? "*Ruh mekansız, yani mekandan arınmış, fesattan ve maddeyle her türlü ilişkiden uzak bir cevher, bir özdür*" diyorsunuz. Ancak, eğer böyleyse, ruhunuz nasıl doğuyor? Nasıl büyüyor? Nasıl kuvvetleniyor? Nasıl zayıflıyor? Nasıl bozuluyor? Cisminizle aynı oranda nasıl ihtiyarlıyor?

Bizim bütün bu sorularımıza karşılık olarak diyorsunuz ki, bunlar sırdır. Ancak, eğer bunlar gizli şeylerse, bundan hiçbir şey anlamazsınız. Eğer bir şey anlamıyorsanız, hiçbir fikir edinemediğiniz bir şey hakkında doğrulayıcı bir kararı nasıl verebilirsiniz?

Bir şeye inanmak ya da bir şeyi onaylamak için, hiç olmazsa insanların, inanılan ve onaylanan şeyin "ne" olduğunu bilmesi gerekir. Ölmez ruhunuzun varlığına inanmanız, hakkında hiçbir doğru düşünce edinmek mümkün olmayan bir şeyin varlığına ikna olmanız demektir. Bu ise, hiçbir anlam katmaksızın kelimelere inanmaktır. İşin, sizin dediğiniz merkezde olmasını onaylamak ise, deliliğin ya da densizliğin, boş şeylerle övünmenin daniskasıdır.

95. İLAHİYATÇILARIN HEP SİĞİNDİĞİ DOĞAÜSTÜ NEDENLERİN SAÇMALIĞI

İlahiyatçılar, tuhaf itirazcılar değil midir? Eşyanın doğal nedenlerini bulamadıklarını görür görmez, "doğaüstü" dedikleri nedenler icat ederler. Ruhları, gizli nedenleri, açıklanması mümkün olmayan nedenleri açıklamaya uğraşırken daha karanlık kelimeler düşünürler... Doğa olaylarını anlamak istiyorsak, doğanın içinde kalalım, doğanın dışına çıkmayalım; organlanımızın kavrayamayacağı derecede ince

nedenlerini göz önüne almayalım ve bilelim ki, doğa dışına çıkararak doğanın bize sunduğu sorunların çözümünü asla bulamayız.

Teolojinin varsayımında da, yani maddenin her şeye gücü yeten bir hareket ettiricisini varsayarken de, dinbilimciler, Allahlarının bu maddeye düşünme yetisi verme gücünü de ne hakla kabul etmiyorlar? Kendisinden sonuç olarak düşünce üretme yetisi ortaya çıkacak biçimde bileşik madde oluşturmak, Allah için, düşünen ruhlar yaratmaktan daha mı güç olurdu?

Düşünen bir madde varsaymakla, hiç olmazsa düşüncenin konusu hakkında bizde fiili düşünceyi uygulayan organ hakkında bazı fikirlerimiz bulunur. Oysa, düşünceyi maddesi olmayan bir varlığa dayandırmakla, konusu düşünce üretmek olan bu "maddi olmayan" varlık hakkında en küçük bir fikrimizin bulunması bizim için mümkün değildir.

96. MATERYALİZMİN İNSAN TÜRÜ İÇİN ONUR BOZUCU OLDUĞU DOĞRU DEĞİLDİR

Bize yapılan itirazda, materyalizmin insandan tam bir makine yaptığı söylenir, bu da bütün insan türü için pek onur kırıcı sayılır. Ancak insan, bir ruhun ya da nasıl olduğu bilinmeksizin, onun hayatta kalmasına yarayan "bilmem ne"nin gizli zorlamasıyla düşündüğü, hareket ettiği söylendiğinde, insan türü daha çok mu yüceltilmiş olur?!

Anlaşılması, görülmesi kolaydır ki; maddeye ya da cisme karşılık ruha ya da cana atfedilen üstünlük, bu ruh hakkındaki cehalet üzerine kurulmuştur. Oysa, bilindiği tasavvur edilen ve zembereklerinin ayırt edildiği şekilde abartılan madde ya da cisimle daha çok kaynaşmıştır; ancak cisimlerimizin en sade hareketleri bile, bunları düşünen her insan için, sezilmesi, anlaşılması ve çözülmesi zor muammalardır.

Ruhun cevheri hakkında bunca kimsenin beslediği saygının nedeni, ruhun cevherini anlaşılır bir şekilde tanımlama olanaksızlığı olsa gerektir. Metafizikçilerimizin maddeyi aşığılaması, ancak şundan ileri gelir ki; tanımak, mahrumiyet saygısızlığı doğurur ve bize; "*ruh, cisimden daha şerefli, daha temizdir*" dediklerinde, hakkında hiçbir fikir olmayan bir şeyin, hakkında bazı zayıf fikirler bulunan şeyden daha iyi ve daha güzel olması gerektiğini söylemekten başka bir şey yapmazlar.

97. AHİRET HAYATI İNANIŞI ANCAK HALKIN SAFLIĞI ARACILIĞIYLA BUNU SÖMÜRENLER İÇİN YARARLIDIR

Ahiret hayatı inanişinin yararı, bize sürekli olarak övölür; asılsız bir kuruntu ve hayalden bile ibaret olsa, ahiret hayatı inanişinin yararlı olduğu, çünkü insanlara bu inanişin hakim bulunduğu ve kendilerini erdeme yönelttiği iddia edilir. Ancak bu inanişin insanları daha olgun, daha erdemli kıldığı doğru mudur? Bu efsanenin etkili olduğu uluslar gelenek ve görenekleriyle, tabiatlarıyla seçkin midir? Görünen alem,

görünmeyen aleme hep üstün gelmiyor mu? İnsanları eğitmek ve yönetmekle görevli kimseler, kendileri ışığa ve erdeme sahip olsaydı, insanları ham hayaller yerine, gerçeklerle yönetmeleri daha iyi olurdu. Ancak, kurnaz, açgözlü ve bozuk ahlaklı yasa koyucular, dünyanın her yerinde milletleri boş masallarla uyutmayı, onlara gerçekleri öğretmekten, akıl ve zihinlerini geliştirmekten, özel ve gerçek nedenlerle erdeme yöneltmekten, onları doğru bir şekilde yönetmekten daha kolay buldular.

Ruhu madde dışı yapmak için, ilahiyatçıların nedenleri vardı. Ahiret hayatında keşfettikleri hayali ülkeleri yurtlandırmak için, ruhlara ve ham hayallere ihtiyaçları vardı. Maddi ruhlar, bütün cisimler gibi dağılıp giderdi. Oysa, insanlar kendileriyle birlikte her şeyin kötü olacağına, her şeyin biteceğine inansalardı, öteki dünyanın coğrafyacıları, ruhlarını bu bilinmeyen meskene gönderme haklarını yitirirlerdi. Bu ruhları otlattıkları umut ve hülya çayırından ve onları altında ezmeye özen gösterdikleri cehennem dehşederinden hiçbir yarar sağlayamazlardı. Yani ahiret aleminin insan türü için gerçek hiçbir yararı olmasa da, insan türünü oraya göndermeyi üstlenenler (yani ilahiyatçılar) için yararı büyüktür!

98. AHİRET HAYATI İNANIŞININ AVUTUCULUĞU GERÇEĞE AYKIRIDIR; AVUTUCU OLSA BİLE, BUNDAN İNANIŞIN DOĞRULUĞUNUN ÇIKARILMASI GEREKMEZ

Denilecek ki; "*Ruhun sonsuzluğuna inanış, bu dünyada çoğu kez pek mutsuz olan kimseler için avutucu değil midir? Bu bir kuruntu ve hayal olsa da, tatlı ve hoş değil midir? İnsan için ölümden sonra yaşamak ve yeryüzünde kendisine verilmesinden sakınılan bir mutluluğa birkaç gün erişmek, bir nimet değil midir?*" Zavallı faniler! Bu şekilde, arzularınızdan, gerçeğin ölçüsünü imal ediyorsunuz! Çünkü siz hep yaşamak ve daha çok mutlu olmak istersiniz. Bu istekten hemen, hep yaşayacağınızı ve bilinmeyen bir dünyada, size çoğu kez sıkıntılar nasip eden bir dünyadan daha mutlu olacağınız sonucunu çıkarıyorsunuz. O halde, büyük çoğunluğunuz için zevk ve hazlarınızdan çok zorluk ve sıkıntıları gerektiren bu dünyayı, tasalanmadan terk etmeye razı olunuz. Bütün yaratıklar gibi sizin de kalıcı olmamanızı isteyen talihin iradesine katlanınız. "Ancak ben ne olacağım?" diye bana soruyorsunuz. Ey insan! Milyonlarca yıl önce ne idiysen, o olacaksın; o zaman "bilmem ne" idin; her an bile, yine o zaman olduğun bu "bilmem ne" olmaya karar ver. Haberin olmaksızın, bu biçiminle çıkmış olduğun kainat evine yeniden gir ve seni çevreleyen öteki bütün yaratıklar gibi, serzenişte bulunmadan,

geç...

Din fikrinin mutsuzlara sonsuz teselli sunduğu, bize aralıksız yinelenir; ruhun sonsuzluğu ve daha mutlu bir yaşam düşüncesinin insanın kalbini yüceltmeye ve kuvvet vermeye, yeryüzü üzerinde sakıncasını gördüğu zorluklara karşı cesaret vermeye, gayrete getirmeye çok yaradığını iddia ederler. *"Materyalizm ise, tersine, insanı dört ayaklı hayvan mertebesine koyan, onurunu yok eden, cesaretini kıran, gelecek olarak korkunç ve bu dünyada sıkıntıya düşer düşmez intihara yöneltmeye yetenekli bir yokluktan başka şey göstermeyen hüzün verici bir sistemdir"* derler. Din imamlarının büyük sanatı, soğuk ve sıcak üzerine üflemdir; üzme, avutmak, korkutmak ve cesaretlendirmedir.

İlahiyatçıların efsanelerine göre, öteki dünyanın mutluluk ve işkence ülkeleri vardır. İnsanın mutluluk ülkesine gitmeyi hak etmesi kadar güç bir şey yoktur; ezeli acı ve sıkıntılarının lokması olan bedbahtlar için, Allah'ın hazırladığı azap ülkesinde, yani cehennemde bir makam elde etmekten daha kolay bir şey yoktur. Ahiret hayatı fikrini pek okşayıcı ve tatlı bulanlar, unutuyorlar mı ki, yine kendi açıklamalarına göre, insanların çoğunluğu için bu ahiret hayatının işkence ve cezalar getirmesi gerekir. Tümüyle yok olma fikri; işkenceler ve dış gıcırdatmalarıyla birleştirilen varlığın sonsuzluğu fikrine, sonsuz işkence hayatı fikrine, sonsuz kere yeğlenmez mi? Daima var olmamak korkusu, hiç var olmamış olmak korkusundan daha etkili midir? Artık var olmamak (hayatı terk etmek) korkusu, ancak bir ahiret hayatı inancı içindeki hayalgücü için, yalnızca bu hayalgücü için gerçek bir acıdır.

Ey Hıristiyan din imamaları! Diyorsunuz ki; *"Daha mutlu bir hayat fikri hoştur, güzeldir; bu dünyadaki yaşayıştan daha mutlu, daha sağlam bir yaşayış istemeyen kimse olmadığı kabul edilir"*. Ancak cennet cazipse, kabul edersiniz ki, cehennem de korkunçtur. Cennete layık olmak çok güç, cehenneme layık olmak ise pek kolaydır. Cennete giden yolun dar, zahmetli ve zor bir yol; cehenneme giden yolun ise geniş bir yol olduğunu söylemiyor musunuz? Allah'ın güzidelerinin sayısının pek az, ve azap çektirenlerin sayısının pek çok olduğunu hep söylemiyor musunuz?

Kurtuluşa erişmek için Tanrınızın az sayıda kimseye ihsan ettiği merhameti ve bağışlaması gerekmiyor mu? Pekala, size diyeceğim ki; bu fikirler hiçbir şekilde avutucu değildir. Size derim ki; hayvanların sonları, azap çektirilen insanların sonlarından daha çok arzuya değer görünür. Size derim ki; bu dünyada beni ezici korkulardan kurtaran görüş, bana, kendi elindeki bağışlayıcılığını ancak sevgililerine veren ve bütün diğer insanların kendilerini sonsuz cezalara müstahak kılmalarına izin veren bir Allah fikrinin beni içinde bıraktığı kuşku ve tereddütten daha hoş, daha iç açıcı gelir. Tereddütler ve insanı üzüntü ve bezginliğe düşürücü korkularla bir arada olan gerçekleşmesi imkansız kuşkuları, huzur rahatlığı ve güvenlik veren belli bir düzene, belli bir bilim ve düşünce manzumesine tercih ettirecek, aşırı dini heyecandan ya da delilikten başka bir şey yoktur.

99. BÜTÜN DİNİ İLKELER HEP HAYALİDİR. SEZGİ, KÖKLEŞMİŞ BİR ALIŞKANLIK ESERİDİR. ALLAH BİR KURUNTUDUR VE ONA VERİLEN SIFATLAR BİRBİRİNİ ORTADAN KALDIRIR, BİRBİRİNİ YIKIMA UĞRATIRLAR

Bütün dini ilkeler, içinde tecrübe ve muhakemenin asla bir etki payının olmadığı, yalnız hayal işidir. Dini ilkeleri çürütmekte, yok etmekte ve yenmekte çok zorluğa rastlanır. Çünkü kendisini hayrette bırakan ya da tahrik eden kavramlarla bir kez işgal edilen hayalgücü, akıl yürütmeye ve muhakemede bulunmaya yeteneksiz olur. Dini ve dinin korkularını, karanlık hayallerini, dinin kavramlarını akıl ve muhakeme silahıyla çürütmeye, yok etmeye çalışan kimse, küçük sinekleri öldürmek için kılıç kullanan bir adama benzer. Sinekler ve kuruntular, bir an için kaçarlar, ancak darbenin indiği yerde uçuşmaya yeniden başlarlar ve ruhta uzaklaştırılmış oldukları yeri yeniden tutarlar.

Bir Allah'ın varlığına ilişkin, ilahiyatın söylediği oluşma nedenleri kabul edilmeyince, Allah'ın varlığı fikrini zayıflatan kanıtlanmıza karşı bir "sezgi" duygusunu, Allah'ın

vücudunu duyan, her insandan asla ayrılmayan ve ister istemez ona, her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığını gösteren sezgiyi ileri sürerler. Ancak bu kadar önem verilen bu sezgi tahlil edilirse bulunacaktır ki, en doğru deliller, ispatlara gözlerini kapatmakla insanların pek çoğunu ve hatta en aydınlarını, çocukluğun batıl inançlarına inandıran bu duygu, kökleşmiş bir alışkanlığın eserinden başka bir şey değildir.

Çelişkiyi içeren bir şeyin var olamayacağını bize gösteren açıklığa karşı, bu sezgi ya da bu "tam olarak bilme-bilinme" nedir?

Pek büyüklenerek bize deniliyor ki; Allah'ın var olmadığı kanıtlanmamıştır. Oysa, insanların şimdiye kadar söylediği şeylere göre, varlığı mümkün olmayan bu Allah'ın bir ham hayalden başka bir şey olmadığı sabit olduğu kadar, hiçbir şey sabit değildir. Zira, bir varlık, bu kadar çeşitli, yüzyüzündeki bütün dinlerin tanrısallığa atfettikleri niteliklerin birbiriyle birleştirilmesi mümkün olmayan, bu kadar çelişkili niteliği kendisinde toplayamaz. İlahiyatçının Allah'ı, kendisine atfedilen eserlerle birleştirilmesi mümkün olmayan bir etken değil midir? Ne yapılırsa yapılsın, ya başka bir Allah icat etmek ya da insanların yüzyıllardır koruduğu Allah'ın aynı zamanda pek iyi ve pek kötü, pek güçlü ve pek zayıf, değişmeyen ve değişen, mükemmel olarak zeki ve mükemmel olarak akıldan, plandan, araçtan yoksun, dostluğun düzenine ve düzensizliğine izin veren, çok adil ve çok adaletsiz, çok usta ve çok beceriksiz bir Allah olduğunu kabul etmek gerekir! Sözün kısası, insan itiraf etmek zorunda değil midir ki; en açık çelişkilere düşmeksizin, hakkında bir kelime söylenilmeyen bir varlık üzerine yığılan birbirine zıt sıfatları birleştirmek mümkün değildir. Tanrısallığa gelişigüzel bir sıfat atfedilsin; sıfat söylenir söylenmez, bu etkenin eserleri tarafından hemen yalanlanacaktır.

100. **HER DİN, ÇELİŞKİLERİ SİR ARACIYLA BİRLEŞTİRMEK İÇİN HAYAL EDİLMİŞ BİR SİSTEMDEN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR**

Teoloji, gerçekten çelişkiler bilimi olarak adlandırılabilir. Her din birleştirilmesi mümkün olmayan fikirleri birleştirmeye yarayan hayali bir sistemden başka bir şey değildir. Alışkanlıklar ve terör yardımıyla en büyük saçmalıklarda direnilebilir; bu saçmalıklar en açık biçimde gösterilse de, yine direnilmesi mümkün olur. Dinlerin tümünün çürütülmesi kolaydır; ancak, bunların sökülmesi, kökünden koparılıp atılmaları çok zordur. Dedikleri gibi, ikinci bir tabiat olan alışkanlığa karşı aklın hiçbir hükmü ve etkisi yoktur. Birçok zevat vardır ki, inançlarının temellerinin yıkıldığını gördükten sonra bile en açık gerçekleri çiğneyerek

yine inançlarına dönerler.

Dinden bir şey anlaşılmadığından, her adımda tiksini len saçmalıklara rastlandığından, dinde olmayacak şeylerden başka şey görülmediğinden şikayet eder etmez, bize şöyle denir: *"Dinin ileri sürdüğü gerçekleri anlayacak güçte değiliz. Akıl, yolunu kaybeder ve akıl bizi yok olmaya götürebilen, sadakatsiz bir yol göstericidir"*. Gereğinden fazla bize temin olunur ki, insanların gözünde delilik olan şey, Allah'ın gözünde, zihin açıklığıdır. Sözün kısası, ilahiyatın bize hep sunduğu; yapılan itirazları ve zorluğu bir tek kelimeyle kesip atmak için, *"Bunlar sırdır, bunlar ilahi sırdır, insanın bunlara akli ermez"* diyerek işin içinden çıkmaktır.

101. ÖZELLİKLE RAHİPLERİN ÇIKARI İÇİN İCAT EDİLMİŞ OLAN SIRLARIN SAÇMALIĞI VE YARARSIZLIĞI

Bir sır nedir? Bunu yakından incelersem hemen keşfederim ki, bir sır, ilahiyatçıların insanların gözlerini kapatmasını istediği bir çelişkiden, açık bir saçmalaktan, hayalden başka bir şey değildir. Sözün kısası, bu sır, ruhani rehberlerimizin bize asla açıklayamadıkları şeylerin bütünüdür.

Din ileri gelenleri için, eğitimini gördükleri şeylerden halkın hiçbir şey anlamamasında çıkar vardır. Hiçbir şey anlaşılmayan bir konuyu incelemek, insan için mümkün değildir. İnsan görmediği zaman, elinden tutulup götürülmeye razı olmak zorundadır. Eğer din açık olsaydı, rahiplerin bu kadar çok işi olmazdı!

Gizli şeyleri olmayan hiçbir din yoktur. Gizli şeyler, dinin aslı, esas özüdür. Sırlardan soyutlanmış, tek başına kalmış bir din olamaz. Dinin doğası, teizme ya da deizme esas teşkil eden Allah'ın doğrudan doğruya kendisi de onunla ilgilenmek isteyen zeka için, bir sırdır.

Yürüyünde görülen semavi dinlerin tümü, gizli inanışlarla, inanılmaz mucizelerle, akli karıştırmak için icat edilmiş görünen, hayret uyandıran masallarla doludur. Her din, içyüzü gizli olan bir Allah'ı haber verir; bundan dolayı ona atfedilen yaratılışın da onun (yani bizzat Allah'ın) gerçek içyüzü kadar anlaşılması güçtür. Küremizin çeşitli ülkelerinde kurduğu çeşitli dinlerde, ilahiyat, sözlerini ancak muamma dolu ve esrarlı bir tarzda dile getirmiştir. Tanrısallık, yalnız sırları bildirmek, yani çelişiklere, olmayacak şeylere, hakkında hiçbir kesin bir fikir edinilemeyecek şeylere inanmalarını emir ve iddia ettiğini insanlara bildirmek için ve ancak bunun için ortaya çıkmıştır.

Bir din, ne kadar çok sır kapsarsa, akla o kadar çok inanılmaz şey arz eder ve bunun için insanların ondan sürekli olarak beslendiği hayalgücüne, beğeniye o oranda hak kazanmış olur. Bir din, ne kadar çok karanlık olursa, o oranda tanrısallık olur, yani hakkında hiçbir fikre sahip bulunulmayan gizli içeriğine o oranda uygun olur.

Bilinmeyen, gizli, hayali, efsanevi, mucizevi, inanılmaz ve hatta korkunç olan şeyi açık, basit ve sağlıklı olana tercih etmek, cehaletin özelliğindedir. "Gerçek", hayalgücü üzerinde hiçbir zaman, herkesin kendisine göre düzenlemekte özgür olduğu batıl hayaller kadar şiddetli sarsıntılar yapmaz. Sıradan insan masal dinlemeyi, gerçeğe tercih eder. Rahipler ve şeriatçılar, bu masallardan dinler icat eder ve sırlar üretirler.

Bunları sıradan insanların yaratılışına ve huyuna göre kullanmışlardır.

Sıradan insanların bu eğilimi yüzünden, rahipler, şeriat ve kanun koyucuları, kendinden geçmiş coşkuları, kadınları, cahilleri kendilerine bağlamışlardır. Bu içerikteki kimseler, incelemeye yetenekli olmadıkları fikirleri kolayca kabul ederler.

Safılık ve gerçek aşkı, ancak, hayalgücünü araştırma ve düşünmeyle düzenleyen belirli kimselerde bulunur. Bir köyün sakinleri, rahiplerinden, dini konuşmalarına çok Latince karıştırdığı zaman memnun oldukları kadar hiçbir zaman memnun olmazlar.* Kendilerine anlamadıkları şeylerden söz eden kimseyi, cahiller, çok bilgili bir adam sanırlar. Kavimlerin safdilliğinin ve onlara rehberlik iddiasında bulunanların nüfuz ve egemenliğinin esas ilkesi işte budur.

İnsanlardan, kendilerine sırlar anlatmasını istemek; vermek ve verileni korumaktır; asla işitilmemek üzere söylemek demektir. Muammalarla konuşan kimse, ya neden olduğu apışmayla eğlenmek ister, ya da çıkarını, arzusunu fazla açık ifade etmemekte görür. Sırların gizliliği, güvensizlik, acz ve korku gösterir. Düşmanlarının bunları öğrenerek işlerini bozmalarından çekindikleri için, hükümdarlar ve nazırları, projelerini, düşünce ve niyetlerini saklarlar. Bir iyi Allah, yaratıklarının güçlüğü düşmesiyle ve sır karşısında şaşırıp kalmasıyla eğlenebilir mi? Dünyada hiçbir şeyin dayanamayacağı güce sahip bir Allah, amacının bilinmesinden sakınabilir mi? Bu durumda, bize muammalar ve sırlar bulaştırmakla, sokuşturmakla ne yarar sağlar?

Bize diyorlar ki; *"Yaratılışının zayıflığı sonucu olarak insan, kendisi için bir sırlar dokusundan başka bir şey olmayan tanrısallığın yönetiminden bir şey anlamaya yetenekli değildir. Tanrı, insanın anlayış gücünün ister istemez üstünde olan sırları açığa vuramaz"*. Bu durumda, yine karşılık olarak diyeceğim ki; tanrısallığın yönetimiyle ilgilenmek, insanın işi değildir. Bu yönetim, insanı hiçbir şekilde ilgilendirmez.

Anlayamayacağı sırlara insanın asla ihtiyacı yoktur. Bunun için derin anlamlı bir söylev, bir koyun sürüsü için ne kadar boş, yararsız ve yersiz ise, esrarengiz bir din de insan için o kadar yararsız ve yersizdir.

* Batı'nın din lisanında Latince ne ise, bizim Doğu'nun din lisanında da Arapça odur. İnsan anladığı şeyden, yalnız bir şey anlar. Anlamadığı şeyden ise bin şey ve her şey anlayabilir. (A.C.)

102. **DÜNYA ÖLÇÜSÜNDE BİR ALLAH'IN DÜNYA ÖLÇÜSÜNDE BİR DİN BİLDİRMESİ GEREKİRDİ**

Tanrısallık, küremizin çeşitli ülkelerinde o kadar çok çeşitli bir tarzda bildirildi ki, din sorununda insanlar, birbirlerine öfkeyle ya da aşağılayıcı gözle bakıyorlar. Çeşitli mezheplerin taraftarları, birbirlerini pek gülünç ve deli buluyorlar. Bir dinde en çok saygı duyulan sırlar, diğer dinde alay konusudur. Kendisini insanlara tanıtmak için bu kadar çabalayan Allah, hiç olmazsa insanların tümüne bir lisanla seslenmeliydi. Bu şekilde, onların zayıf zekalarını, gerçekten "hak dini"nin hangi din ve Allah'ın gözünde en sevimli dini törenin hangi tören olduğunu araştırmak sıkıntısından kurtarmış olurdu.

Evrensel bir Allah'ın, evrensel bir din bildirmesi gerekirdi. Bu durumda hangi uğursuzluk eseri olarak yeryüzünde bu kadar çeşitli din bulunuyor? Her biri özellikle yalnız kendisinin doğru olduğunu iddia eden dinlerin içinde, gerçek olan hangisidir?...

Hiçbirinin doğru olmadığına pekala inanılabilir. Düşüncelerdeki uyuşmazlık, ağız dalaşı ve çekişmeler, dayanılan ilkelerin, başlangıç noktası kabul edilen esasların kararsızlığını ve karanıklığını, açık olmadığını gösteren kuşku götürmez, açık belirtilerdir.

**103. DİNİN GEREKSİZLİĞİNİ KANITLAYAN ŞEY ANLAŞILMASININ
OLANAKSIZ OLMASIDIR**

Din bütün insanlara gerekli olsaydı, bütün insanlar tarafından anlaşılır olurdu. Eğer bu din, insanlar için en önemli şey olsaydı, Allah'ın iyiliğinin, dinin onlar için her şeyden daha açık, daha belirli, daha olumlu olmasını istemesi gerekirdi. İnsanların esenliği için bu kadar esaslı olan bu şeyin, yani dinin, insanların en az akıl erdirdiği ve bilginlerinin yüzyıllardan beri, en çok mücadelede bulunduğu bir şey olması şaşırtıcı değil midir? Vahiy indirmek tenezzülünde bulunan bir Allah'ın amaçlarını, arzularını yanlış anladıkları gerekçesiyle, aynı dinin rahipleri, imamları bile aralarında ittifak etmeyi şimdiye kadar başaramamışlardır.

Yaşadığımız dünya, bir genel meydana benzer ki, çeşitli noktalarına birçok şarlatan dağılmıştır. Bunların her biri arkadaşlarının verdikleri ilaçları kötüleyerek, yoldan geçenleri kendisine çekmeye çalışır. Her dükkanın kendi müşterisi vardır ve bunlar en iyi iyileştirici ilaçların kendilerinde olduğuna inanırlar. Uzun süre kullanılmasına rağmen, hastalar kendilerini daha iyi, ya da başka bir dükkanın şarlatanı peşi sıra koşandan daha az hasta hissetmezler.

Sofuluk, insanın ta çocuklukta tutulduğu bir hayalgücü hastalığıdır. Sofu bir kimse, bir hastadır; ilaç yapa yapa hastalığını artırmaktan başka bir sonuca varmayan bir "karasevda" tutkunedir. Bilgili kimse bu ilaçların hiçbirini almaz, iyi bir rejim izler; aynı zamanda kendisini doğanın eylem ve etkisine bırakır.

104. **BÜTÜN DİNLER ÇEŞİTLİ DİNLERİN TARAFTARLARININ BİRBİRİNE KARŞIT VE TÜMÜ AYNI ÖLÇÜDE AKILDIŞI VE ABES İNANIŞLARIYLA GÜLÜNÇ HALE GETİRİLMİŞTİR**

Akıl ve muhakeme sahibi bir adamın gözünde, yeryüzünü dolduran çeşitli dinlerin tümünün budalalığı konusunda aynı ayardaki taraftarlarının birbiri hakkında verdikleri hükümler kadar gülünç bir şey yoktur. Hıristiyan, Kuran'ı, Muhammed aracılığıyla bildirilen tanrısal bildiriye, "küstağça rüya, tanrısallığa karşı onur kırıcı iftiralar dokuması" olarak görür. Muhammedi de, bir Hıristiyana, "putperest" ve "köpek" der; Hıristiyanın dininde saçmadan, abeslikten başka bir şey görmez. Hıristiyanın ülkesini ele geçirmek ve elde kılıç onu Allah'ın elçisinin dinini kabule zorlamak hakkına sahip olduğunu sanır. Özellikle şu inanışta bulunur ki, bir adama ibadet ya da teslise (Hıristiyanlıkta baba-oğul-kutsal ruhtan oluşan üçlü inanç) inanmak kadar hiçbir şey akla aykırı değildir. Tereddütsüz bir adama tapınan ya da teslisen anlaşılması mümkün olmayan sırrına kesin bir olgunlukla inanan protestan

Hıristiyan, katolik Hıristiyanla alay eder. Çünkü, bu "katolik" fazla olarak kutsal ekmeğin ve şarabın şaşırtıcı bir şekilde Hazreti İsa'nın kanına ve etine dönüşmesine (transsubstantiation) de inanır.

Protestan katoliğe, "deli, kafir, putperest" der. Çünkü katolik, içinde, evrenin yaratıcısını gördüğünü sandığı ekmeğe tapınmak için diz çöker. Her mezhepten Hıristiyanlar, hinduların tanrısı olan Vistoun'un tecellisine (incarnation) yani insanın yüzünde ortaya çıkmasına budalalık gözüyle bakarlar. İddia ederler ki, tek gerçek tecelli, evrenin yaratıcısı ve bir marangoz zevcesinin oğlu olan İsa'nın şahsındaki tecellidir. Dinin "doğa" olduğunu varsayan, gerçek dinin yolunu tuttuğunu söyleyen deist, hakkında hiçbir fikre sahip olunmayan bir Allah'ı kabul ettiğini hikaye eder ve kendisinde bütün dünyanın dinleri tarafından öğretilen sırlarla alay etme hakkını bulur.

105. ÜNLÜ BİR İLAHİYATÇININ GÖRÜŞÜ

Ünlü bir ilahiyatçı, bir Allah'ı kabul etmenin ve bununla yetinmenin saçmalığını teslim etmedi mi. Bu ilahiyatçı şöyle der: *"Biz ki, bir gerçek Allah'a, özel bir cevher imanıyla inanıyoruz, bizim için başka hiçbir şeyin değeri olmamalıdır. Aslında küçük olmayan bu sır, bir kez kabul edildikten sonra, akıl artık başka şeyleri anlamaya çabalayarak sıkıntı içinde olmamalıdır. Anlamadığım bir milyon şeyi kabul etmekle, kavrayış gücümü zorlayan ilk gerçeği kabulde duyduğum sıkıntıdan daha çok sıkıntı çekmem".*

Kendisi değişmez olduğu halde, dünyada gördüğümüz değişimleri uygulayan, maddi olmayan bir varlık tarafından maddenin yaratılmasından daha çelişkili, sonsuz iyi, hakim, adaletten yana ve kudretli bir varlığın doğaya başkanlık ettiğine; ve bir kelimeyle engel olabileceği, önünü alabileceği, ya da ortadan kaldıracabileceği delilikler, sefaletler, cinayetler, karışıklıklarla dolu olan bir dünyanın hareketlerini bizzat yönetmekte olduğuna inanmak kadar, sağduyunun bütün fikirleriyle, bütün bilgileriyle çelişen bir şey var mıdır?

Sözün kısası, böyle bir teolojik Allah kabul edildikten sonra, en saçma masallara, en şaşırtıcı mucizelere, en derin sırlara inanmaktan ne hakla sakınılsın?

106. DEİSTLERİN ALLAHI İLAHİYATÇILARIN ALLAHINDAN NE DAHA AZ ÇELİŞKİLİDİR NE DE DAHA AZ MEVHUMDUR

Deist bize bağırır: *"Teolojinin korkunç ve tuhaf Allah'ına ibadetten sakınınız; benim Allah'ım sonsuz ölçüde hakim ve iyi bir varlıktır; insanların babasıdır; hükümdarların en yumuşağıdır; dünyayı nimetleriyle dolduran odur".*

Ona derim ki; bu dünyada her şeyin Allah'ınıza verdiğiniz hasletleri yalanladığını görmüyor musunuz? Bu pek sevecen babanın birçok ailesinde yalnızca mutsuzlar görmekteyim. Bu kadar adil bir hükümdarın ülkesinde, cinayeti muzaffer, erdemi ise perişan halde görüyorum. Övdüğünüz, sevinç ve heyecanınızın özellikle göz önüne almak istediği iyilikler, nimetler arasında, üzerine gözlerinizi kapamakta direndiğiniz her türden birçok kötülük görmekteyim. Kendi kendisiyle çelişkili olan pek iyi

Allah'ınızın, aynı el ile iyilik ve kötülük dağıttığını teslim etmek zorunda kalacaksınız; Allah'ı haklı çıkarmak için rahibin yaptığı gibi, beni, öbür dünya ülkesine (ahiret alemine) göndermek zorunda kalacaksınız... Bu durumda, ilahiyatın icat ettiği Allah'tan başka bir Allah icat ediniz. Çünkü sizin Allah'ınız, onun Allah'ı kadar çelişkilidir. Bir iyi Allah ki, kötülüğü yapar, ya da kötülüğün yapılmasına izin verir; bir Allah ki, adaletle doludur ve ülkesinde suçsuzluk çoğu kez yenilmiş bulunur; mükemmel bir hüda ki, eksik ve sefil eserlerden başka eserler yapmaz; böyle bir Allah ve hareketleri, cisimleşme (incarnation, yani Allah'ın insan suretinde görünmesi) kadar büyük sırlar değil midir?

Alemlerin yaratıcısı Allah'ın insana dönüşerek, üzerinde bulunan haçla Asya'nın bir köşesinde öldüğü kendilerine telkin edilen vatandaşlarımız adına kızardığınızı

söylüyorsunuz. Teslisin niteliğini ve tanımlanmayan sırrını pek saçma buluyorsunuz. Ekmeğe dönüsen, her gün bin muhtelif yerde kendisini yediren bir Allah'tan çok, size hiçbir şey gülünç görünmüyor. Pekala! Bütün bu sırlar akıl için, intikamcı olan ve insani işleri ödüllendiren bir Allah'tan daha aykırı mıdır? Sizce, insan özgür müdür?

Yoksa değil midir? Her iki seçenekte de adaletten, doğruluktan kendisinde bir eser varsa, Allah'ınız, insanı ne cezalandırabilir, ne de ödüllendirebilir. Eğer insan özgürse, eylem ve harekette bulunmakta ya da bulunmamakta özgür yapan, özerk yapan Allahtır, bundan dolayı, insanın işlerinin başlangıç nedeni Allah'tır. Günahlarından dolayı insanı Allah cezalandırdığında, uygulamasında kendisini özgür kıldığı şeyi yaptığından dolayı insanı cezalandırmış olur. Eğer insan yaptığından başka türlüünü yapmakta serbest değilse (özgür değilse), yapmaktan kendisini alıkoyamadığı yanlışlıklarından dolayı insanı cezalandırmakla, Allah, varlıkların en haksızı olmaz mı? Birçok kimse, dünyanın bütün dinlerinin dolu olduğu ayrıntılı abeslerden gerçekten şaşkınlık içindedirler. Ancak bu saçmalıkların çıktığı kaynağa incek cesaretle değildirler. Görmüyorlar ki, çelişkiler, gariplikler, birbirine karşı niteliklerle dolu bir Allah, insanların hayalgücünü ısıtarak ve verimli kılarak bir dizi ham hayalden başka bir şey asla geliştirmemiştir.

107. "KAVİMLER YÜZYILLAR BOYU BİR TANRISALLIĞIN HÜKÜM VE KUDRETİNİ TANIMIŞTIR" DEMEKLE ALLAH'IN VARLIĞI KANITLANAMAZ

"Bütün insanlar, bütün asırlarda, bütün ülkelerde bir tanrısallığın hüküm ve kudretini tanımışlardır. Yeryüzünde hiçbir kavim yoktur ki, ayinine ve saygıduruşuna konu ettiği, görülme olanağı olmayan ve kudretli bir varlığa iman etmiş olmasın. Sözün kısası, ne kadar vahşi varsayılırsa sayılsın, insan tabiatının üstünde bir yüksek zekanın varlığına inanmayan bir kavim yoktur" demekle, bir Allah'ın varlığına inanmayanların ağız kapatılamaz. Bütün insanların görüşü, batılı gerçeğe dönüştürebilir mi? Ünlü bir bilgin (Bayle), *"Genel geleneklerle ve bütün insanların oybirliğiyle bir gerçek aleyhine hükmedilemez"*, başka bir bilgin (ibnirrüşt) ondan önce, *"Batılın doğasını değiştirmek ve ondan bir gerçek yapmak için bütün bilginler ordusu da yetmez"* demişti.

Bir zaman oldu ki, bütün insanlar güneşin dünya çevresinde döndüğüne ve yerkürenin, uzayın tümünün merkezinde hareketsiz durduğuna inanmışlardı. Hemen hemen iki yüzyıl ancak oldu ki, bu batıl yıkıldı. Kutupların varlığına inanılmadığı ve bunların varlığını iddia etme

yürekliliğini gösterenlerin eziyete uğratıldığı zamanlar oldu.

Bugün öğrenim görmüş hiçbir kimse, bu konuda tereddüte düşmez. Dünyanın bütün kavimleri, ötekilerden daha az safdil olan birkaç insan dışında, hala sihirbazlara, cadılara, gulyabanilere, cinlere inanırlar. Akli başında hiçbir adam, kendisini bu budalalıkları kabul etmek zorunda görmez. Ancak, en akli başında kimseler dünya ölçüsünde bir ruha inanmayı, kendilerine bir vecibe yapıyorlar!

108. **TANRILARIN TÜMÜNÜN KAYNAĞI VAHŞETTİR. BÜTÜN DİNLER DİPSİZ CEHALET, HURAFE, KAN DÖKÜCÜLÜK ABİDELERİDİR VE YENİ DİNLER YENİDEN GENÇLEŞMİŞ ESKİ DELİLİKLERDİR**

İnsanlar tarafından ibadet edilen tanrıların tümü vahşet kökenlidir. Açık biçimde, ahmak kavimler tarafından hayal edilmişlerdir. Ya da korkutma, yıldırma sayesinde, ibadet ettirilen şeyleri gerektiği gibi incelemek için ne cesareti ne yeteneği olan safdil ve kaba kavimlere, açgözlü ve kurnaz yasa yapıcıları ve ilahlar tarafından sunulmuşlardır.

Zamanımızda, en uygar milletler tarafından ibadet edildiğini gördüğümüz Allah'a yakından bakılırsa, insan, bu Allah'ın vahşi özellikleri bulunduğunu da teslim etmek zorunda kalır. Vahşi olmak kuvvetten başka hak tanımamaktır, en uç noktada zalim olmaktır; keyif ve arzularından başka bir şeye bağlı olmamaktır; basiretsiz, tedbirsiz, muhakemesiz olmaktır. Ey kendilerini uygar sanan kavimler! Bol bol tütsüler yaktığınız, dalkavukluk ettiğiniz ve kavuk salladığınız Allah'ı bu iğrenç yaratılıştan bulmuyor musunuz?

Tanrısallığın size yapılan tasvirleri, akıl ve muhakemesini asla eğitmemiş olan insanın açık biçimde merhametsiz, kıskanç, intikamcı ve kana susamış, hoppa, patavatsız yaratılışından alınmamış mıdır? Ey insanlar, bir örnek olarak, sevimli bir Tanrı, olgunlukla dolu bir hükümdar gibi göz önüne almaktan da çekinmediğimiz büyük bir vahşiden başka bir şeye tapınmıyorsunuz! Bütün ülkelerin insanların dini görüşleri, atalarının bilgisizliklerinin, bölünüklerinin, dehşetlerinin ve kana susamışlığının yaşayan eski abideleridir.

Her vahşi, mucizelere istekli, bunu alabildiğine içen ve hayalgücünü hareket ettirmeye yetenekli olan şeyi asla düşünmeyen, muhakeme etmeyen, üzerine fikir üretmeyen bir çocuktur. Doğanın yolları ve araçları hakkındaki bilgisizliği, kendisine harikulade görünen şeyi ruhlara, cinlere, büyülere atfettirir. Gözünde, rahipler büyücülerdir.

Bunlarda tümüyle tanrısallık bir kudret olduğunu sanır. Onların huzurunda perişan olan muhakemesi sarsıntı geçirir. Rahiplerin gaipten verdikleri haberler onun için, tersini iddia etmek tehlikeli olan, yanılmaz ve kesin iradeler, hükümlerdir.

Din konusunda, insanlar, çoğunlukla ilkel barbarlıklarında kalmışlardır. Yeni dinler, yeniden tazelenen ya da yeni bir biçim altında sunulan eski deliliklerden başka bir şey değildir. Eğer eski vahşiler dağlara, ırmaklara, yılanlara, her türden puta taptılsa, Mısır bilginleri timsahlara, farelere, soğanlara bağlılıklarını sundularsa, kendilerini onlardan daha akıllı sanan kavimlerin, son derece saygıyla ekmeğe, rahiplerinin büyülerine içine

Allah'ın indiğini hayal ettikleri ekmeğe taptıklarını görmüyor musunuz?
Allah-ekmek bu konuda kavrayışı en vahşı milletler kadar olan, pek akılı
başında olmayan birçok Hıristiyan milletin putu, fetişı değil midir?

**109. DİNİ GELENEKLERİN TÜMÜNDE AHMAKLİK YA DA BARBARLIK
ZİYAFETİ VARDIR**

Vahşi insanın kana susamışlığı, ahmaklığı, deliliği, her dönemde çoğu kez ya gaddar ve kıyıcı, ya da zırzop olan dini geleneklerde ortaya çıkmıştır.

Bir barbarlık huyu, bize gelinceye kadar yaşamıştır. Bu huy, en uygar milletlerin girdikleri dinlerde görünmektedir. İnsanların tanrısallığa kurban olarak sunulduğunu görmüyor muyuz?

Hep bir vahşi kadar kana susamış olan, kıskanç, intikamcı varsayılan, kızgınlığını yatıştırmak amacıyla, kan yasaları düşünce tarzından dolayı Allah'ın hoşuna gitmeyenlerin binlercesini yeni yeni işkenceler altında yok etmiyor mu?

Yeni milletler, rahiplerine bağlı olarak, belki en barbar milletlerin deliliklerinden daha ileri gitmişlerdir. İnsanlara görüşleri için eziyet etmek, düşünceyi soruşturmak, dimağlarının görünmeyen hareketlerinden dolayı insanları tedirgin etmek, hiçbir vahşinin aklından geçmemiştir. Bütün bilim ve kültürlerine rağmen, en uygar ve bilgili milletlerin; İngilizlerin, Fransızların, Almanların ve Yahudilerin, yani yeryüzündeki kavimlerin en ahmağı, en safdili, en vahşisi olan kavmin barbar Allahı önünde diz çöktüğü görüldüğünde, bu aydın milletin mezheplere ayrıldıkları, birbirlerini parçaladıkları, bu doğru olmayan Allah'ın tabiatı ve niyeti hakkında edindikleri ve tümü aynı ölçüde gülünç fikirler için birbirlerini aşağıladıkları, birbirlerine kin ve düşmanlık göttükleri görülüyor. Böyle hoppalıklar ve deliliklerle dolu bu Allah'ın iradeleri üzerine bilginlerin delicesine fikir ürettiği görüldüğünde, şöyle bağırarak isteği geliyor: Ey insanlar! Siz hala vahşisiniz! Ey insanlar; din konusu açılır açılmaz, sizler birer çocuktan başka bir şey değilsiniz!

110. BİR DİNİ GÖRÜŞ NE KADAR ESKİ VE GENEL OLURSA, OKADAR KUŞKULU VE GÜVENİLMEZDİR

Sıradan insanların bilgisizliği, safdilliliği, kayıtsızlığı ve budalalığı hakkında gerçek düşünceler edinen herkes, ne kadar çok yayılmış ve yerleşmiş olursa, dini görüşleri o oranda kuşkulu sayar. İnsanların çoğu hiçbir şeyi incelemeyi, Teamüle, hükümete bırakırlar ve boyun eğip, bağlanırlar. Dini görüşleri, özellikle inceleme cesaret ve yeteneğine sahip olmadıkları görüşlerdir. Bu görüşlerden hiçbir şey anlamadıkları için susmak zorundadırlar; ya da her durumda muhakemeleri çabucak tükenir. Halkın bireylerinden her birine Allah'a inanıp inanmadıklarını sorunuz; sonra "Allah" kelimesinden ne anladıklarını sorunuz; onu en büyük güçlük içine düşürürsünüz.

Hemen görürsünüz ki, sürekli olarak yinelediği bu kelimeye kötü hiçbir fikir bağlamaya (hiçbir gerçek anlam vermeye) yeteneği yoktur.

Size, Allah, Allah'tır diyecektir. Görürsünüz ki, Allah hakkında ne düşündüğünü bilmediği gibi, Allah'a inanmak için nedenlerinin ne olduğunu da bilmez.

Bütün kavimler bir Allah'tan söz eder. Ancak bu Allah hakkında mutabık mıdırlar, hemfikir midirler? Hayır. E, sonra! Bir görüş üzerinde ittifak, o görüşün açık olduğunu hiç kanıtlamaz; ancak anlaşmazlık, bir kesinsizlik ve belirsizlik işaretidir. Aynı adam, Allah'ı hakkında edindiği fikirlerde kendi kendisiyle hep uyumlu olur mu? Hayır. Bu fikir, makinesinin uğradığı dönüşümle değişir; bu da bir kesinsizlik işaretidir. İnsanlar, hangi durumda bulunursa bulunsun, olumlu gerçekler üzerinde hem kendi kendileriyle, hem de başkalarıyla hemfikir, hep mutabıktırlar. Deliler hariç herkes, iki kere ikinin dört ettiğini, güneşin aydınlattığını, toplamın küçükten daha büyük olduğunu, adaletin bir nimet olduğunu, insanın sevgisine layık olmak için iyiliksever

olmak gerektiğini, haksızlığın ve gaddarlığın iyilikle birleşmesinin mümkün olmadığını teslim eder. Allah'tan söz ettiğinizde, insanlar, bu şekilde hemfikir olur mu? Allah hakkında düşündüklerinin ve söylediklerinin tümünü, ona atfedecekleri eserler alt üst eder.

Bir mevhum çizimlerini, birçok ressama söyleyiniz: Bunların her biri başka başka fikirlere vücut verdiklerinden, mevhumu, her biri başka türlü çizer. Modeli hiçbir yerde bulunmayan bir "portre"ye her birinin verdiği yüz çizgileri arasında hiçbir benzerlik bulamazsınız. Dünyanın bütün dinleri Allah'ı tasvir ederken, bize, yüz çizgileri hakkında asla ittifak bulunmayan, herkesin kendi tarzına göre düzenlediği ve kendi dimağından başka hiçbir yerde olmayan büyük bir mevhumdan başka bir şey tasvir ederler mi? Yeryüzünde, Allah'ı hakkında aynı fikirlere sahip olan ya da olabilen iki kişi yoktur.

111. DİN KONUSUNDA KUŞKUCULUK, TEOLOJİK İLKELERİN YÜZEYSEL BİR ARAŞTIRMA VE İNCELENMESİNİN SONUCUDUR

"Bütün insanlar ya kuşkucu ya da Allahsızdır" demek, bir Allah'ın varlığına "bütün insanlar sağlam biçimde inanırlar" demekten belki daha doğrudur. Hiçbir zaman incelenememiş olan, hakkında sürekli bir fikir edinmek mümkün olmayan, üzerimizdeki etkileri hakkında değişmeyen bir hüküm vermekten bizi yasaklayan, çeşitli iki dimağda anlamı bilinen tek biçimi olmayan bir mevcudun varlığından insan nasıl emin olabilir?

Hakkında edindirilmeye çalışılan fikirlere zıt bir davranış atfetmeye insanın her an zorunlu olduğu birinin varlığına içtenlikle inandığını kim söyleyebilir?

Pekala, aklının almadığı bir şeye insanın inanması mümkün müdür? Bu şekilde inanmak, kendisi hiçbir görüşe sahip değilken başkalarının görüşüne katılmak değil midir? Rahipler bütün insanların inancını düzenler. Ancak, bu rahiplerin kendileri de Allah'ın bütün insanlar için olanaksız olduğunu açıklayamazlar mı? Dolayısıyla, şu sonucu çıkaralım ki, Allah'ın varlığına tam ve kesin inanış, iddia ettikleri ve doğrulamak istedikleri ölçüde genel değildir.

Kuşkucu olmak, bir hüküm vermek için gerekçelere sahip olmamaktır. Allah'ın varlığını kanıtlar görünen deliller ve Allah'ın varlığını çürüten ihtiyaçlar karşısında bazı kimseler kuşkulandırmayı ve karar vermemeyi tercih ediyorlar. Ancak işin aslı, bu kararsızlık, yeterli ölçüde

incelememek ve araştırmamak üzerine kuruludur. Apaçık olan hakkında kuşkulanmak, kararsız kalmak mümkün müdür? Akli başında olanlar mutlak bir *Phyrhonisme** ile haklı olarak alay ederler ve hatta bunu olanaksız bulurlar. Kendi varlığından ya da güneşin varlığından kuşkulan bir adam, tümüyle gülünç görünür. Ya da, bu düşünce tarzını kötü niyetin yönlendirdiğinden kuşku duyulur.

Açık bir biçimde olanaksız bir vücudun var olmadığı hakkında kararsızlığa düşmek, daha mı az aykırıdır? Sıfatları karşılıklı birbirini bozan, yok eden bir varlığın olanaksızlığına karar vermekte tereddüt etmek, insanın kendi varlığından kuşkulanmasından daha mı saçmadır? Ruhsal bir vücuda inanmak için, iki ucu olmayan bir bastonun varlığına inanmaktan öte olasılık bulunur mu? Sonsuz iyi ve

kudretli olan ve bununla birlikte sonsuz kötülükler yapan ya da yapılmasına izin veren bir varlık kavramı, dört köşeli bir üçgenin varlığı kavramından daha az saçma ya da daha az olanaksız mıdır? Sonuç çıkaralım ki, kuşkuculuk, en açık ve en iyi kanıtlanmış ilkelerle sürekli çelişki içinde bulunan ilahiyat ilkelerinin yüzeysel ve az muhakemeli incelenmesinin eserinden başka bir şey olamaz.

Kuşkulanmak, verilecek karar hakkında düşünmek ve görüş ileri sürmektir.

Kuşkuculuk, eşyanın yüzeysel incelenmesinden çıkan bir kararsızlık durumudur.

İlkelerine kadar göz atmaya tenezzül edildiğinde, esas hizmetini gören Tanrı kavramına yakından bakıldığında, din konusunda kuşkucu olmak mümkün müdür?

Kuşku, çoğu kez ya tembellikten, ya güçsüzlükten, ya ilgisizlikten, ya da yeteneksizlikten ileri gelir. Kararsızlık, birçok kimse için, ancak pek az önem verdikleri eşyayı inceleme ve araştırma zahmetinden korkmanın sonucudur. Bununla birlikte, din, insanlara hem dünyada, hem ahirette büyük sonuçları olan bir şey olarak sunulduğundan; hakkında kuşku ve kararsızlık duymak, zihin için hoş bir durum olamaz ve ona rahat bir yüz yastığı olmaktan çok uzak olur. Üzerine bütün dinlerin kurulduğu Allah'ı incelemeye cesareti olmayan bir adam, hangi dini kabule karar vereceğini bilemez; neye inanması, neye inanmaması gerektiğini, artık bilmez. Neyi kabul, neyi reddetmek gerektiğini, ümit etmek mi, korkmak mı gerektiğini, kısacası, neye karar vereceğini bilmez. Din hakkında ilgisizlik, kuşkuculukla karıştırılmamalıdır. Bu ilgisizlik de, içinde bulunduğu güvenlik ya da dinin kendisini ilgilendiren içerikte bulunmaması olasılığı üzerine kurulmuştur. Çok önemli olarak gösterilen bir şeyin hiç de önemli olmadığı ya da iyi ve kötü her etkiden kurtulmuş bulunduğu kanaati, sorunun yeterli ölçüde incelenmesini gerektirir. Bu olmadıkça, bu kanaatin olması mümkün değildir. Dinin esas noktalarında kuşkucu geçinenler, daha çok durumlarda vurdumduymazlardır, ya da incelemeye ve araştırmaya hiç yatkın değildirler.

* Eski Yunan filozoflarından Phyrhon'un felsefesi kuşkuculuktur ve insanların hiçbir zaman gerçek eşyayı bilemeyeceği görüşüdür. Kuşkucuların tartışmasız babası sayılır.

Dünyanın bütün ülkelerinde, Allah'ın vahyettiği (kendisini vahiy ve ilham ile gösterdiği) bize temin olunur. Allah insanlara ne öğretti? Kendisinin var olduğunu apaçık biçimde insanlara kanıtıyor mu? Nerede oturduğunu söylüyor mu? Kendisinin ne olduğunu, ya da kişisel özünün neden yapıldığını öğretiyor mu? Bu konuda söylediği, gördüğümüz eserlerine uyuyor mu? Kuşkusuz hayır. Yalnızca neyse o olduğunu, bir gizli Allah olduğunu, kendisine giden yolların ifadesinin olanak dışı olduğunu, iradesini incelemek ve derinleştirmek ya da kendisi ve eserleri hakkında akıl ve muhakemeye danışma saygısızlığında bulunulur bulunulmaz öfkelenildiğini öğretir. Allahın bize bildirilen nitelikleri; arifliği, iyiliği, adaleti ve bütün kudreti hakkında bize verilmek istenen parlak fikirlere uyar mı? Asla. Bütün vahiylerde bu nitelikler yanlı, hoppa, olsa olsa tercih ettiği ve mazharına izin verdiği bir kavim açısından iyi, öteki bütün kavimlerin düşmanı olan bir zatı gösterir. Bazı insanlara görünmeye tenezzül ederse, ilahiyatın niyetleri hakkında bütün öteki insanları üstün

gelme olanaksızlığı ve mutlak bir bilgisizlik içinde bırakmaya özen gösterir. Her özel vahiy, Allah'ta adaletsizlik, taraflılık, hiyanet göstermez mi?

Bir Allah tarafından vahyedilen iradeler, kapsadıkları yüce hikmet ile ya da erdem ve zihin açıklığıyla zarar vermeye, hasar meydana getirmeye elverişli olabilir mi? Bu iradeler, kendilerine tanrısallık tarafından bildirilen kavimlerin mutluluğuna açık biçimde hizmet eder mi? Tanrısallığın isteklerini (ilahi emirleri) her ülkede araştırır ve incelerken, yalnız Allah'ın resullerine (rahiplere, hocalara, hahamlara vb.) yararlı ve öteki vatandaşlar için yıkım demek olan tuhaf emirlerden, gülünç kurallardan, amacının anlaşılması asla mümkün olmayan törenlerden, çocukça ibadetlerden, doğanın hükümdarına yakışmayan bir etiketten, adaklardan, kurbanlardan, kefaretlerden başka bir şey görmem. Fazla olarak bulurum ki bu yasaların amacı, insanları; toplumdan kaçan, büyüklük taslayan, bağnaz, kavgacı, haksız kılmak ve aynı emirleri almamış ve Allah'tan aynı iyilikleri görmemiş kimselere karşı merhametsiz bir konuma getirmektir.

113. **ALLAH'IN BİR KEZ İNSANLARA GÖRÜNÜMÜŞ, ONLARLA KONUŞMUŞ OLDUĞUNUN KANITI NEREDE?**

Tanrısallık tarafından bildirilmiş bulunan ahlak kuralları gerçekten ilahi midir? Ya da her akıllı adamın düşünebileceği kurallardan üstün müdür? Bunlar ilahidir; ancak şunun için ki, bunların yararlılığını ortaya çıkarmak, insan zekası için mümkün değildir. Bu kurallar; erdemi, insan yaratılışının tümüyle terk edilmesinden, akıl ve muhakemeyi tümüyle unutmaktan, kendine karşı kutsal bir kinden ibaret kılar. Sonunda, bu yüce kurallar, çoğu kez tümüyle kişiliğimize karşı acımasız ve başkaları için yararsız bir hareket tarzı gösterir.

Allah kendisini gösterdi mi? Bu yasaları bizzat ilan etti mi? İnsanlarla kendi ağzıyla konuştu mu? Allah'ın hiçbir zaman bir kavme görünmediği ve ilahi amacını bildirmek için bazı gözde kişileri araç olarak kullandığı ve bu kişilerin Allah'ın iradelerini dine saygısı olmayanlara bildirme ve açıklama görevini üstlendikleri bana öğretiliyor.

Halkın huni biçimindeki piramitlere girmesine asla izin verilmemiştir. Orada neler olup bittiğini halka bildirmek yetkisine yalnız Allah'ın nazırları (din imamları) sahiptir. Hiç kimse ilahi esrarı öğrenmeye yetenekli kılınmamıştır.

114. HİÇBİR ŞEY MUCİZELERİN DOĞRULUĞUNU KANITLAMAZ

Bütün tanrısal vahiylerin açıklanmasında ve yönetiminde, bir Allah'ın bilgisinden, iyiliğinden, adaletinden eser bulunmadığından Şikayet edecek olsam, Allah'la bizim aramıza giren büyük Őahsiyetlerin kurnazlıkları, hırsları, çıkarlılıkları hakkında kuşulanacak olsam; beni temin ederler ki, kendi adına bildirimde bulunmak göreviyle yolladığı şahısları, Allah, açık mucizelerle doğrulamıştır. Ancak, Allah'ın kendisini göstermesi ve bizzat açıklamada bulunması daha kolay değil miydi? Öte yandan, bu mucizeleri incelemeye koyulsam, görürüm ki, mucize denilen Şeyler doğruya

benzerlikten yoksun ve kendilerinin en yüksek yüce zat tarafından gönderildiklerini başkalarına inandırmakta çok çıkarı olan, bazı kuşkulu kimseler tarafından aktarılmış hikayelerdir.

İnanılmaz mucizelere bizi inandırmak için hangi tanıklar gösteriliyor? Bunlara bizi inandırmak için binlerce yıldır var olmayanların (söz konusu mucizeler hakkında tanıklık edebilseler de) kendi hayalgüçlerinin şaşkınlıklarında ve becerikli sahtekarlarca gözleri önünde yapılan hokkabazlıklara aldanmış olduklarından kuşku duyulabilirdi. Ancak diyeceksiniz ki, bu mucizeler, bir gelenek sonucu sürekli olarak bize kadar gelmiş olan kitaplarda yazılıdır. Bu kitapları kim yazmıştır? Bunları aktaran ve doğrulayan insanlar kimlerdir? Ya dinleri kuranlar, ya da din kurucuların ümmetleridir. Demek oluyor ki, dini işlerde, ilgililerin tanıklığının istinaf ve temyizi, buna itiraz edilmesi mümkün değildir.

115. EĞER ALLAH SÖYLEMİŞ OLSAYDI, ÇEŞİTLİ MEZHEPLERİN, TÜMÜ BİRBİRİNİN ARDINDAN LANET OKUYAN, TÜMÜ BİRBİRİNİ HAKLI OLARAK HURAFE VE KÜFÜRLE SUÇLAYAN MENSUPLARINA AYRI AYRI YOLLAR SÖYLEMİŞ OLMASI TUHAF OLURDU

Allah, yaşadığımız yeryüzünün kavimlerine ayrı ayrı şeyler söylemiştir. Hintliler Allah'ın Çinli'ye söylediğinin bir kelimesini anlamaz. Muhammediler Allah'ın İseviye söylediklerine efsaneler gözüyle bakar.

Yahudi, Muhammediyi ve İseviyi, babalarına Allah'ın verdiği kutsal yasanın kafir saldırganları gözüyle görür. Hıristiyan, dininin daha yeni bildirilmesiyle böbürlenerek, Hintli'yi, Çinli'yi, Muhammediyi ve hatta kutsal kitaplarını kendisinden aldığı Yahudiyi lanetler ve "kafir" der. Kim haklı ya da haksızdır? Herkes "ben haklıyım!" diye bağıyor. Her biri aynı kanıtları söylüyor. Her biri bize mucizelerinden, kerametlerinden, peygamberlerinden, şehitlerinden söz ediyor. Akli başında bir adam, bunların tümünün saçmalıklarını sayıklama halinde olduğunu söyler. Ağzı ve dili olmayan bir ruh olduğu doğruysa, Allah hiçbir zaman böyle bir şey söylememiştir; evrenin Allah'ı, ölümlü kullarının (ağız, dil gibi) organlarını ödünç almak ve kullanmaksızın, yarattıklarının öğrenmelerini istediği şeyleri kendilerine ilham edebilirdi. Her yerde insanların Allah hakkında ne düşüneceklerini bilmediklerine bakarsak; Allah'ın bu konuda insanları aydınlatmak istememiş olduğu apaçıktır.

Bu dünyada kurulmuş din ve mezheplerin mensupları birbirini hurafe, küfür ve tanrıtanımazlıkla suçlar. Hıristiyanlar; paganizm, Çin, islam

hurafelerinden tiksindir. Romen katolikler, protestan Hıristiyanları kafir sayar. Protestan Hıristiyanlar, roma hurafesi aleyhinde bağıır çağırırlar. Tümü haklıdır!

Kafir olmak, ibadet edilen Allah'a karşı küfür içinde bulunmaktır. Hurafeci olmak, boş inançlı olmak, Allah hakkında yanlış fikirlerde bulunmaktır. Çeşitli dinciler birbirini hurafeyle suçlamakla, birbirinin kötü yapılarını ayıplayan kamburlara benzerler.

116. MUCİZELERİN KARANLIĞI VE KUŞKULU KÖKENİ

Tanrısallığın, çeşitli peygamberleriyle milletlere gösterdiği mucizeler açık mıdır? Heyhat! Bunları aynı şekilde anlayan iki kişi yoktur. Bunları başkalarına açıklayanlar bile, aralarında asla birleşmemiştir. Bunları aydınlatmak için yorumlara, açıklamalara, cinaslara, şerhlere başvurulur. Görünen anlamlarından ayrı, "gizli" anlamlar keşfedilir. Aydınlatmak istediği kimselere isteklerini açıkça söylememiş ya da açıkça söylemek istememiş olan Allah'ın iradelerini arzularını anlamak, "deşifre" etmek için her yerde uzmanlar, açıklayıcılar gerekmiştir. Aldanmış olmaları muhtemel bulunan ya da öteki insanları aldatmak istemeleri için nedenleri olan bazı insanları, Allah hep araç olarak kullanmayı tercih ediyor.

117. SÖZDE MUCİZELERİN SAÇMALIĞI

Bütün din sözcüleri, genellikle, Allah tarafından gönderildiklerini, mucizelerle kanıtlamışlardır. Ancak, bir mucize, bir keramet nedir? Doğanın yasalarına taban tabana zıt bir işlemdir.

Ancak sizce bu yasaları kim yapmıştır? Allah yapmıştır. Bu durumda, size göre, her şeyi önceden görmüş olan Allah, en yüksek hikmetini doğaya kabul ettirmiş olduğu yasalara karşı çıkıyor, yaptığı yasaların hükmünü bozuyor demektir. Bundan dolayı, bu yasalar hatalıydı, ya da herhalde bu aynı Allah'ın niyetine bazı durumlarda uygun olmuyordu demektir. Çünkü, bu yasaları durdurmak ya da yasaklamak gereğine inanmış olduğunu bize söylüyorsunuz.

Çok yüksek ve yüce zatın sevgilisi olan bazı insanların, ondan, mucizeler gerçekleştirme gücü almış olduklarına bizi inandırmak istiyorsunuz. Ancak bir mucize yapmak için, bilinen etkenlerin oluşturabileceği eserlerin zıttı eserler oluşturacak yeni etkenler yaratmak yeteneğine sahip olmak gerekir. Allah'ın bazı insanlara, yeni etkenler yaratmak, ya da yoktan etkenler çıkarma gücü verebilmesine akıl erdirilebilir mi? Hiçbir zaman değişmeyen bir Allah'ın, planını değiştirme ya da düzeltme gücünü, değişmez bir varlığın kendisinin de sahip olamayacağı böyle bir gücü, kişisel özelliklerine bakarak bazı insanlara vermesi, inanılır bir şey midir? Mucizeler, Allah'ın şerefini yükseltmek, dinin kökeninin tanrısallığını kanıtlamak şöyle dursun; Allah hakkında, değişmez, başkasına aktarılamayan sıfatları ve hatta her şeye yeten gücü hakkında bize verilen fikri, açık biçimde yok eder.

Planının tümüne hakim olması gereken ve ancak içinde hiçbir şeyin değişmeyeceği, pek eksiksiz, mükemmel yasalar yapmış olan bir Allah'ın, projelerini başarıya ulaştırmak için mucizeler kullanmak zorunda kalmasından, ya da, ilahi iradelerini uygulamak için yaratıklarına keramet gösterme gücü vermesinden, bir ilahiyatçı bize nasıl dem vurabilir? Bir Allah'ın insanların yardımına muhtaç olması inanılır bir şey midir? İradeleri, arzuları daima yerine getirilen, gönüllerin ve ruhların mutlak hakimi olan, bütün her şeye gücü yeten bir zatın, her arzu ettiği şeye yaratıklarının inanmaları için, inanmalarını istemekten başka bir şey yapmaya ihtiyacı olmaz.

118. MUCİZELERLE İLGİLİ KARAR VERME TARZI KONUSUNDA, PASCAL'IN GÖRÜŞÜNÜN REDDİ

Tanrısallıklarını mucizeler üzerine bina eden ve bu şekilde bizi doğrudan doğruya kuşkulandırmaya özendirilen bazı dinler hakkında ne diyeceğiz? Hıristiyanların, içinde Allah'ın yürekleri katılaştırmakla, yok etmek istediklerinin gözlerini kör etmekle övündüğü; bu Allah'ın kötü ruhlara ve büyücülere kendi hizmetkarlarının yaptığı kadar büyük mucizeler yapma iznini verdiği, deccalın imanı esfiyayı (ermişleri) bile sarsacak kerametler gösterebileceği haberinin verildiği bu kutsal kitaplarındaki gizli kapaklı mucizelere nasıl inanılır? Bu bir kez kabul edilince, Allah'ın bizi uyarmak mı, yoksa tuzağa düşürmek mi istediği hangi belirtilerden anlaşılabilir? Gördüğümüz olağanüstü şeylerin Allah'tan mı, ya da şeytandan mı geldiği nasıl fark edilir? Pascal, bizi güçlükten kurtarmak için, çok ağırbaşlı olarak, *"İnanış hakkında mucizelerle, mucizeler hakkında inanışla hüküm verilmelidir; inanışlar mucizeleri, mucizeler inanışları fark ve temyiz eder"* diyor. Gülünç bir kargaşa çemberi varsa, kuşkusuz Hıristiyanlık dininin en büyük savunucularından birinin bu dilber akıl yürütmesindedir. Dünyada hangi din vardır ki, "en güzel" inanışa sahip olmakla övünmenin ve bu inanışları doğrulamak için bize bir sürü mucizeler söylemesin?

Bir mucize, kanıtlanmış bir gerçeğin açıklığını yok etmeye elverişli midir? Bir adam: bütün hastaları iyileştirmek, bütün topalları düzeltmek, bir şehrin bütün ölümlerini diriltmek, gökyüzüne yükselmek, güneşin ve ayın hareketini durdurmak sırrına sahip olan bir adam, bunun delaletiyle, iki kere ikinin asla dört etmediğine, birin üç olduğuna, üçün ancak bir olduğuna, genişliği ve görkemiyle evreni dolduran bir Allah'ın bir Yahudinin vücuduna girdiğine, "sonsuz"un bir ölümlü insan gibi ölebildiğine; değişmez, her şeyi görüp anlayan, bilgin ve zeki olduğu söylenen bir Allah'ın dini hakkında bakışını değiştirebilmiş ve kendi eserini yeni bir vahiy ve ib'as (gönderme) ile düzeltmek zorunda kalabilmiş olmasına beni inandırabilir mi?

119. TEOLOJİNİN ASIL İLKELERİNE GÖRE, HER YENİ VAHİY VE TEBLİĞ, SAHTE VE DİNSİZ ESER SAYILMALIDIR

Teolojinin gerek doğal gerek bildirilmiş ilkelerine göre, her yeni vahyin, her yeni tebliğin, sahte sayılması gerekir. Tanrısallıktan gelen bir dinde, her değiştirmenin, bir küfür ve dinsizlikle azarlanmış olması gerekir. Her yenilik, her iyileştirme, Allah'ın dinine istenilen dayanma gücünü ve olgunluğunu daha önce vermemiş olduğunu göstermez mi? Allah'ın bir iyilik yasası vererek aydınlatmak istediği halkın fikirlerine göz yumduğunu ve ilk yasayla halkın kaba fikirlerini daha mükemmel yasaları kabul etmeye ve uygulamaya hazırladığını ileri sürmek, Allah'ın aydınlattığı kavmi, kendisinin hoşuna gidecek ölçüde akli başında yapmayı ne istemiş, ne de bunu yapabilmiş olduğunu iddia etmektir.

Museviliğin gerçekten kutsal, değişmeyen, bütün her şeye gücü yeten ve kayıpları bile bilen çok bilgin bir Allah'tan çıktığı doğruysa, İsevilik bir

küfür ve dinsizliktir.

İsa'nın dini, ya doğrudan doğruya Allah'ın Musa aracılığıyla bildirdiği yasada bazı "eksikliklerin" bulunmuş olmasını, ya da Yahudileri, olmalarını arzu ettiği gibi oldurmaktan, bu Allah'ın aczini, ya da kötü niyetini gerektirir. Bütün yeni dinler -ya da eski dinlerin iyileştirilmiş biçimleri- açık olarak, tanrısallığın aczi, dayanıksızlığı, tedbirsizliği ve kötü niyeti üzerine kurulmuştur.

120. ŞEHİTLERİN KANI, MUCİZELERİN GERÇEKLIĞİ VE HİRİSTİYANLIĞIN TANRISAL KÖKENİ ALEYHİNDE TANIKLIK EDER

Tarih bana, ilk din kurucuları olan peygamberlerin ya da din yenileyicilerinin büyük mucizeler yaptığını öğretiyorsa, aynı tarih, bu din yenileyici imamların ve onlara bağlı olanların genellikle huzur ve güveni bozucular sayılarak herkesin önünde rezil edildiklerini, büyük acılara uğratıldıklarını ve öldürüldüklerini de öğretiyor. Bundan dolayı, onlara atfedilen mucizeleri gerçekleştirmemiş olduklarına inanmaya eğilimliyim.

Eğer gerçekten bu mucizeler, bunları görenler arasında çok taraftar toplamış olsaydı, bu taraftarların, mucize yapıcılarına kötü muamele yapılmasını engellemeleri gerekirdi. Bana, mucize gösterenlerin acımasızca üzüntüye sokuldukları ya da işkence altına alındıkları söylenirse, kolay inanmamak durumum katmerleşir.

Bir Allah'ın koruması altında büyüklüğe ve ilahi kudrete erişmiş ve mucizeler, kerametler gösterme vergisine ulaşmış peygamberlerin, kendilerini baskı ve sıkıntı verenlerin zulümlerinden korumak gibi "sade bir mucize"yi yapmadıklarına nasıl inanılabilir?

Bu sıkıntı ve baskılardan bile, bunlara uğrayanların dinleri lehinde bir kanıt çıkarmak ustalığına sahip bulunuluyor. Ancak birçok şehitin kanına mal olmuş ve yayılması için kurucularının duyulmamış sıkıntı ve işkenceler çekmiş bulunduğunu bize öğreten bir din, yüce, adil ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın dini olamaz. Yüce bir Allah, iradelerini bildirmekle görevlendirdiği insanların kötü muameleye uğramalarına izin vermez.

Her şeye gücü yeten bir Allah, bir din kurmak isterken daha kolay ve kullarının en sadıkları için daha az korkulu yollar kullanır.

"Allah, dinin kanla damgalanmasını istedi" demek, "Allah zayıftır, adaletsizdir, iyilikbilmezdir, kan dökücüdür ve peygamberlerini hırslı arzularına alçakça feda eder" demektir.

121. ŞEHİTLERİN BAĞNAZLIKLARI, PEYGAMBERLERİN HEP ÇIKARA DAYANAN ÇABALARI, DİNİN DOĞRULUĞUNU ASLA KANITLAMAZ

Bir din için ölmek, o dinin gerçek ya da tanrısal olduğunu kanıtlamaz. Olsa olsa, bu dinin gerçek ya da tanrısal "varsayıldığını" kanıtlar. Bir coşkunun etkisi altında ölmek, dini bağnazlığın yaşam sevgisinden daha güçlü olmasından başka bir şeyi kanıtlamaz. Bir sahtekar, bazen yiğitçe ölebilir. O zaman, bilinen deyimle, zaruretten fazilet yapar.

En şiddetli muamelelere uğramak tehlikesini göze alan misyonerlerin, inanışlarını ifade etmek ve yaymak konusunda gösterdiği onurlu cesaret ve gönüllü çabaya, insan çoğu kez şaşırır ve duygulanır. İnsanların esenliğine bu bağlılıktan, bildirmiş oldukları din lehinde kanıtlar çıkarırlar. Oysa, bu gönüllülük, ancak görünüştedir. Tehlikeyi göze almayan kimse hiçbir şeye erişemez. Bir peygamber, inanışıyla talihini denemek ister; bilir ki, sermayesini sürdürmek mutluluğuna erişirse, kendisini yol gösterici olarak kabul edenlerin mutlak hakimi olacaktır; onların özenlerinin konusu olacağından emindir. Her durumda, her şeye erişeceğine, hiçbir eksiği bulunmayacağına inanıyor olması kesindir. Dünyayı dolaştıkları görülen birçok din vaizlerinin, misyonerlerin, peygamberlerin çabalarını, yararlı ve güzel şeyleri sevmelerini özendiren gerçek etkenler, gerçek nedenler, işte bunlardır. Başarı ve zafer kazandıkları durumda elde edecekleri bu sınırsız hakimiyet ve nimetlerin iştahıdır.

Bir görüş için ölmek, bu görüşün doğruluğunu ve iyiliğini kanıtlamaz. Nitekim bir savaşta ölmek, çıkarı için bu kadar insanın kendilerini boğazlatmak deliliğinde buldukları hükümdarın savaş ilan ederken ve uygularken haklı olduğunu kanıtlamaz. Cennet fikriyle sarhoş olmuş bir şehitin cesaretinde, doğaüstü hiçbir şey yoktur. Gerçekten şan fikriyle, ya da savaştan kaçma korkusuyla savaş meydanında ayağına sağlam olan bir savaşçının cesaretinde de olağanüstü hiçbir şey yoktur.

Yeni bir dinin yayıcıları, vaizleri helak olur. Çünkü, en güçlü değillerdir.

Peygamberler, genellikle sonucunu önceden gördükleri tehlikeli bir sanat icra ederler. Cesurca ölmeleri, ne ilkelerinin doğruluğunu kanıtlar, ne de samimiyetlerini.

Nitekim, bir açgözlünün ya da bir haydutun kanlı ölümü, toplumun huzurunu bozmakta bunların haklı olduğunu ya da bunu yapmaya yetkili olduğuna inandığını kanıtlamaz.

Misyonerlik mesleği hırs için, hep gönül avcılığı ve halkın sırtından yaşamak için uygulanmıştır. Bu yararlar, kendilerini kuşatan tehlikeleri unutturmaya yetmiştir.

122. **TEOLOJİ, ALLAH'INDAN AKLIN VE ZEKA IŞIKLARININ BİR DÜŞMANI YAPAR**

Ey tanrıbilimciler! Bize diyorsunuz ki; *"Hakimlerin hikmetlerini, ariflerin arifliklerini donakalacak ölçüde şaşkınlığa düşürmekten zevk alan bir Allah'ın gözünde, insanlara göre delilik olan şey, hikmettir, bilginliktir"*. Ancak, insanın anlayışının, zihin açıklığının bir Allah vergisi olduğunu da iddia etmiyor musunuz? Bu arifliğin ve zihin açıklığının Allah'a hoş görünmediğini, gözünde, bunların delilikten başka bir şey olmadığını ve bu arifliğin şaşırtmak, hayrette bırakmak istediğini söyleyerek, Allah'ın, ancak zekasız, anlayışsız insanların dostu olduğunu söylüyorsunuz. Akli başında insanlara, günün birinde, bu hain zorba tarafından, destekleyen acımasız bir cezayla cezalandırılacağı vaat edilen kötü bir

hediye verildiğini bildiriyorsunuz. Pek garip değil midir ki; insan, anlayışın, kavrayışın ve sağduyusunun dūřmanı olduğunu ilan ederek ve ancak bunu yaparak Allah'ınızın dostu olabilir.

123. İMAN AKILLA UZLAŞTIRILAMAZ, BİRLEŞTİRİLEMEZ VE AKIL İMANDAN ÜSTÜNDÜR

İlahiyatçılara göre iman, açık olmayan bir istektir. Bundan şu sonuç çıkar ki din, açık olmayan ya da akla çok aykırı olan iddialara tam bir olgunlukla inanmayı gerektirir.

Bu, inanış hakkında aklın karar verme yetkisini kabul etmemek, aklın imanla uzlaşmasının, birleşmesinin olanaksız olduğunu açıklamak değil midir? Madem din imamları akli sürmeyi gerekli gördüler; bu akli, imanla birleştirmenin imkansızlığını din imamlarının anlamış olması ve imanla uzlaşmanın mümkün olmadığını, din imamlarının hissetmiş olması gerekir.

"İdrakınızı kurban ediniz; tecrübeden vazgeçiniz, ileri gelenlerinizin tanıklığına güvenmeyiniz, Allah adına size bildirdiğimiz şeylere körü körüne itaat ediniz!"

Dünyanın bütün rahiplerinin kullandığı dil, işte budur. "Mutluluğumuz için en gerekli şeyler" diye bize sundukları ilkeler söz konusu olunca, asla muhakeme etmemek, düşünmemek gerektiği noktasından başka hiçbir noktada birleşmezler.

Aklımı hiçbir zaman kurban etmeyeceğim. Çünkü, yalnız bu akıl, bana iyiliği kötülükten, hakkı batıldan ayırt ettirebilir. Eğer sizin iddia ettiğiniz gibi, aklım Allah'tan geliyorsa, çok cömert olduğunu söylediğiniz Allah'ın, ancak beni yok etmek ve öldürmek üzere, sırf beni bir tuzağa düşürmek için akli bana vermiş olduğuna hiçbir zaman ihtimal vermem. Ey rahipler! Allah'ınızın bir bağıışı, vergisi olduğunu bize temin ettiğiniz akli tanımlarken, Allah'ınıza iftira ettiğinizi görmüyor musunuz?

Tecrübeden asla vazgeçmeyeceğim. Çünkü, tecrübe, hayalgücünden ya da bana kabul ettirmeye çalışılan rehberlerin otoritesinden daha güvenilir bir yol göstericidir. Bu tecrübe bana gösteriyor ki, hırs ve çıkar, o rehberlerin gözlerini görmez hale getirebilir kendilerini de yanlış yola saptırabilir ve tecrübenin otoritesi, ya aldatmaya çok elverişli, ya da başkalarını aldatmakta çok çıkarıcı olarak bildiğim birçok insanın kuşkulu tanıklığından, kesin olarak büsbütün başka bir önem ve değerdedir ve ruhun üzerinde büsbütün başka bir hüküm ve etkiye sahiptir.

Duygularıma güvenmeyeceğim. Çünkü, bilirim ki, bazen beni hataya düşürebilir. Ancak öte yandan, duygularım beni hep aldatmaz. Pekala bilirim ki, göz, güneşi gerçekte olduğundan çok küçük gösterir. Ancak, duyguların yeniden uygulanmasından başka bir şey olmayan tecrübe gösterir ki, eşya ne kadar uzak olursa o ölçüde küçük görünür. Dolayısıyla, güneşin dünyadan çok büyük olduğuna emin olurum.

Dolayısıyla, duygularımın, bana alelacele verdirmiş olduğu kararları soruşturmak için, tecrübelerim yeterlidir.

Duygularımın tanıklığına güvenmemeyi bana ihtar ederek, rahipler, her dinin kanıtlarını benim için çürütür. Eğer insanlar, hayalgüçleri tarafından aldatılabilirse, eğer onların duyguları aldatıcıysa, atalarımız üzerinde etkili olmuş mucizelere inanmam nasıl istenilebilir? Eğer duygularım sadık olmayan yol göstericilerse, bana,

gözlerimin önünde yapılan mucizelere hiç güvenmemek gerektiği öğretiliyor demektir.

124. İMANI AKLIN YERİNE KOYMAK İSTEYENLERİN ŞARLATANLIKLARI NE KADAR SAÇMA VE GÜLÜNÇTÜR

Bana sürekli olarak, dinin gerçeklerinin aklın üstünde olduğunu yineliyorsunuz. Ancak, bu şekilde teslim etmiyor musunuz ki, bu gerçekler akli başında insanların anlayacağı içerikte değildir. Aklın bizi aldatabileceğini öne sürmek, "gerçek batıl olabilir; yararlı olan şey zararlı olabilir" demektir. Akıl, yararlıyı ve doğruyu tanımaktan başka bir şey midir? Bundan başka, bu hayatta kendimize rehber olması için, taşıdığı hal ve sıfatla aklımızdan ve az çok eğitilmiş duygulanımızdan başka bir şeye sahip olmadığımızdan, *"akıl sadakatsiz bir rehberdir ve duygularımız aldattıcıdır"* demek, *"hatalarımız kaçınılmaz ve cehaletlerimiz yenilmezdir ve son derecede bir adaletsizlik etmeksizin, bize vermiş olduğu yegane rehberleri izlediğimiz için Allah bizi cezalandıramaz"* demektir. Aklımızın, kavrayışımızın üstünde olan şeylere inanmak zorunda olduğumuzu öne sürmek, Allah, kanatsız havalara yükselmemizi emrediyor demek kadar gülünç bir sözdür. Hakkında akla başvurulması doğru olmayan konular, sorunlar bulunduğunu söylemek, bizim için en önemli olan işte, yalnız hayalgücüne danışmamız gerektiğini ya da gelişigüzel, rastlantıya bağlı olarak hareket etmenin uygun olduğunu söylemektir.

Din bilginlerimiz, aklımızı Allah'a kurban etmemiz gerektiğini söylüyor. Ancak bize yalnızca yararsız bağışlarda bulunan ve bunları kullanmamızı istemeyen bir zata aklımızı feda etmemiz için hangi neden ve gerekçe vardır? Bizzat din bilginlerimize göre, kalpleri kıracak, gözleri kör edecek, bize tuzak kuracak, bizi baştan çıkaracak kadar muzip olan bir Allah'a nasıl güvenebiliriz? Sözün kısası, bizi daha kolay sevk ve idare etmek için gözlerimizi kapatmamızı emreden bir Allah'ın göstericilerine nasıl güvenebiliriz?

125. KENDİSİ HAKKINDA EN ÇOK BELİRSİZ OLDUĞU SÖYLENEN ŞEYE, KANITSIZ, SÖZ ÜZERİNE İNANMAK GEREKTİĞİ NASIL İDDİA EDİLİR?

Dünyada, en önemli şeyin din olduğuna insanlar birbirini inandırır. Oysa din doğrudan doğruya incelemek ve araştırmak için insanların kendilerine en az yetki ve izin verdikleri şeydir. Bir görev, bir tarla, bir ev almak, bir yere sermaye koymak, bir uzlaşma ya da gelişigüzel bir anlaşma söz konusu olduğunda, insanların her şeyi büyük bir dikkatle inceledikleri, büyük önlemler aldıkları, bir yazının her sözcüğünü tarttıkları, kendilerini yükümlülük altına sokan her şeye, beklenmeyen her şeye karşı kendilerini korudukları ve güvence altına aldıkları görülür. Din için, iş, hiç de bu merkezde değildir. Herkes onu gelişigüzel kabul eder, hiçbir şeyi araştırmak zahmetine girmeksizin kanıtsız, söz üzerine inanır.

Dini görüşlerini incelemek ve araştırmak söz konusu olduğunda, insanların ihmal ve ilgisizliği sürdürmelerine iki nedenin yardımcı olduğu düşünülür.

Birinci neden; her dinin kuşatılmış olduğu kaçınılmaz karanlığı parçalamak ümitsizliğidir. Din, ilk ilkelerinde bile, bir kaostan başka bir şey görmediği için,

içinden çıkılmasına olanak olmadığına karar veren tembel zekaları üzecek içeriktedir.

İkinci neden şudur: Teoride herkesin güzel bulduğu ve pek az kimsenin gerektiğinde uygulamak zahmetine girdiği sıkı hükümlerle fazla rahatsız olmamayı herkes kendi kendine vaat eder.

Birçok kimse için din, hiçbir zaman araştırma ve ayıklama zahmetine girilmeyen ve gerektiğinde başvurulmak üzere "arşiv"e konulan eski aile imtiyaznameleri gibidir.

126. İMAN YALNIZCA ZAYIF, BİLGİSİZ YA DA TEMBEL RUHLARDA KÖK SALAR

Pythagore'un öğrencileri, üstatlarının mezhebine zımni bir imanla bağlıydı. "O böyle söyledi" formülü, onlar için bütün sorunların çözümüydü... İnsanlar çoğu kez bu kadar az akıl ve muhakemeyle hareket ederler. Din konusunda, bir imam, bir rahip, bilgisiz bir papaz, düşüncelerin hakimi olur. İnceleme ve düşünme gibi, kendisi için genellikle zahmetli bir çalışma olan insan anlayışının güçsüzlüğünü, kutsal inanç hafifletir.

Bizzat incelemektense, başkasının sözüne inanmak daha kolaydır. İnceleme ve araştırma, yavaş ilerlediğinden ve zor olduğundan, gerek ahmak cahillerin, gerek fazla ateşli ruhların aynı ölçüde hoşlarına gitmez. Hiç kuşku yok ki, imanın yeryüzünde bu kadar taraftar bulmasının nedeni budur.

İnsanlar ne kadar ışıksız, kültürsüz ve akılsız olurlarsa, dinlerine o oranda bağlılık gösterirler.

Dini fıkraların tümünde, kendilerini yönetenler tarafından mıknaatıslanmış olan kadınlar, hakkında hiçbir fikirlerinin olmadığı besbelli görüşler için çok büyük bir çaba gösterirler. Dini savaşta, rahiplerin kışkırttığı kimselerin tümü halka yırtıcı hayvanlar gibi saldırırlar. Derin bir bilgisizlik, çok zayıf bir kafa, taşkın bir hayalgücü; sofuların, gayretkeşlerin, bağnazların ve evliyanın yapıldığı malzemeler işte bunlardır. Ardi sıra gitmekten ve "araştırmamaktan" başka ilkeleri asla olmayan kimselere, doğru nasıl kabul ettirilebilir? Böyle adamlara gerçek nasıl anlatılabilir? Sofular ve halk, rehberlerinin elleri arasında, bunların keyfine göre hareket eden "otomat"lardır.

127. YALNIZ TEK BİR HAK DİNİ OLDUĞUNU ÖĞRETMEK SAÇMALIKTIR VE MİLLETLERDE BİR KARIŞIKLIK NEDENİDİR

Din bir alışkanlık ve moda işidir; "başkaları gibi" yapmak gerekir. Ancak dünyada gördüğümüz bu kadar çok dinden hangisi seçilmelidir?... Bir inceleme ve araştırma, çok uzun ve çok zahmetli olur. Bunun için insan, atasının ülkesini ve kuvveti elinde

tuttuğu için, dinlerin iyisi olması gereken hükümdarın dinine girmiş olmalıdır. Bir insanın da, bir kavmin de dinini yalnız rastlantı belirler. Ataları Sarasin'lerin yoğun çalışmalarını (yani istilacı Arapların Müslüman etmek için çaba ve çalışmalarını) reddetmemiş olsalardı, bugün Fransızlar, iyi Hıristiyan oldukları kadar iyi Müslüman olurlardı.

Tanrısal yaratma gücünün amaç ve istekleri hakkında, bu dünyanın olayları ve dönüşümleri aracılığıyla karar verilirse, yeryüzünde gördüğümüz çeşitli dinler konusunda, insan, tanrısal yaratma gücünün hiç ilgisi olmadığına inanmak zorunda kalır. Paganizm, çoktanrıcılık, sanemperestlik binlerce yıl boyunca dünyanın dinleri oldu. Bugün temin olunuyor ki, o zaman mutlu ve ilerlemiş kavimler, tanrısalılık hakkında en küçük bir fikre, insanlar için pek çok gerekli olduğu da söylenen bu fikre, sahip olmamışlardır.

Hıristiyanlar öne sürerler ki, Yahudilerden, yani bir avuç bedbahttan başka, bütün insan türü Allah'ına karşı görevleri hakkında en koyu bilgisizlik içinde yaşıyor ve Tanrının büyüklüğü ve yüceliği hakkında küfürden başka düşünceye sahip bulunmuyorlardı. Karanlık kökeninde Yahudilikten çıkan İsevilik, kutsal bir çalışmayla tahrik edilen ve İsevilik paganizmin haraheleri üzerine bina eden ve ülkesinde kılıç ve ateşle yayan İsevi imparatorların saltanatları döneminde alçakça büyüdü ve zalim oldu. Muhammed ve halifeleri, ilahi kudretin ya da muzaffer silahlarının yardımıyla, az bir zamanda Hıristiyanlık dinini kaldırmayı başardı; İncil, o zaman için yerini Kuran'a bırakmak zorunda kaldı.

Birçok yüzyıl boyunca Hıristiyanları tedirgin ve perişan eden bölünme ve mezheplerde, en güçlü'nün oyu, hep en doğru oy oldu.

Hükümdarların silahları, keyif ve arzuları, milletlerin esenliğine en yararlı meslek olarak itikadı tayin etti. Bundan şu sonuç çıkarılmaz mı ki; tanrısalılık ya insanların diniyle az ilgileniyor, ya da hep yeryüzünün kuvvetlerine en uygun olan görüşlere taraftar olduğunu ortaya koyuyor. Sözün kısası, kuvveti elinde bulunduranlar düşüncelerini değiştirmek hevesini belirtir belirtmez, tanrısalılık da sistemini, düzenini değiştiriyor.

Atalarının sanemperestliğinden usanan bir Macassar Kralı, bir gün sanemperestlik dinini bırakmak düşüncesini belirtti. Hükümdarın danışma kurulu, Hıristiyan bilginlerini mi, yoksa Müslüman bilginlerini mi çağırmanın uygun olduğu sorusunu uzun süre görüştü. İki dinden hangisinin daha iyi olduğunu belirlemenin olanaksızlığı karşısında, her iki dinin elçilerini aynı zamanda çağırarak ve hangi dinin elçileri daha önce gelirse o dini kabul etmek kararını verdiler. Rüzgarlara egemen olan (yani elçileri getirecek yelkenli gemileri ilerleten rüzgarları sevk ve idare eden) Allah'ın bu geri kalma ya da öncelikle tanrısal isteğini bizzat açıklamış olacağına tereddüt edilmedi.

Muhammed'in elçileri daha çabuk davranmış ve daha önce gelmiş buldukları için. Kral ve kavmi islam dinine girdiler. Ve gecikmeyle gelen İsa'nın elçileri, zamanında ulaşmalarını sağlamayan Allah'larının kusuru yüzünden kovuldular.

Demek ki, Allah, kavimlerin dinlerini rastlantının belirlemesine açık bir şekilde razı oluyor.

Hükümet yönetenler, işbaşında bulunanlar, sürekli olarak kavimlerin dinlerini tayin ederler. Gerçek din hiçbir zaman hükümdarın dininden başka bir din değildir. Gerçek Allah, ibadet edilmesini hükümdarın istediği Allah'tır. Rahiplerin hükümdarı yöneten arzusu, Allah'ın arzusu olur. Bir şakacı yerinde olarak diyordu ki, "*Gerçek din, hükümdar ve celladın*

tarafklar olduğu dindir". Hükümdarlar ve cellatlar, uzun süre Romanın tanrılarını Hıristiyanların Allah'ına karşı korumuşlardır. Hıristiyanların

Allah'ı imparatorları, askerlerini ve cellatlarını kendi tarafına çektiğinden, Roma ilahlarının ayinini ortadan kaldırdı. Muhammed'in Allah'ı, Hıristiyanların Allah'ını, zamanında işgal ettiği ülkelerin büyük bir kısmından çıkardı.

Asya'nın doğusunda çok mamur, çok verimli, ahalisi çok ve hakimane yasalarla yönetilen, çok geniş bir ülke vardır ki, en korkunç fatihler bile bu yasaları saygıyla kabul etmişlerdir. Bu ülke Çin'dir. Halkı, tehlikeli sayılarak kovulan Hıristiyanlık dışında, istediği hurafeye bağlanır. Mandarinler ya da hakimler, enami dinin saçmalığını çoktan anlamış, uyanmış olduklarından, bu dinle, yalnız Bonze denilen rahiplerin devletin sükun ve güvenini bozmamasına dikkat etmek için ilgileniyorlar. Bununla birlikte, tanrısal kudretin, kendisine yapılan ibadetle reisleri pek az ilgilenen bir millettten iyiliklerini esirgediği görülmez. Çinliler, tersine, dinin ayırım yaptığı, yaktığı ve çoğu kez yaktığı birçok milletin imrenmesine değer bir dirlik ve mutluluktan nimetlenirler, varlık içindedirler.

Haklı olarak, halkın deliliklerinin, budalalıklarının kaldırılması düşünülemez. Ancak, halkı yönetenlerin deliliklerinin, budalalıklarının iyileştirilmesi istenebilir. O zaman, bunlar halkın deliliklerinin tehlikeli olmasına engel olur. Bir mezhebin ya da bir dini bölünmenin koruyucusu olan her hükümdar, genellikle öteki mezheplerin zorbası olur ve bizzat kendisi, ülkesinin güvenliğini bozar.

128. AHLAK VE ERDEM İÇİN DİN HIÇ GEREKLİ DEĞİLDİR

Bize durmadan yinelenir ve birçok akli başında kimse sonunda inanır ki; din, insanları zaptetmek için gereklidir, kavimler için en iyi zabıtabdır; ahlak ve erdem, dine sıkı biçimde bağlıdır. Bize, *"Allah korkusu arifliğin başlangıcı, ahiret korkuları selameti gerektiren korkulardır ve bunlar insanların ihtiraslarını zaptetmeye mahsustur"* diye bağırırlar.

Dini düşüncelerin yararlı olduğu konusundaki inancı parçalayıp atmak için gözleri açmak, dine en çok boyun eğmiş milletlerin ahlaklarının ne merkezde olduğuna bir göz atmak yeterlidir. Bu milletlerde mağrur zorbarlar, baskıcı ve acımasız nazırlar, kötülükçü mabeyinciler, sayısız çalıp çırpanlar, vicdansız hakimler, zina edenler, çapkınlar, fahişeler, ahlaksız kadınlar, hırsızlar; öç alan ve ödül veren Allah'ın cehennem cezalarının ve cennet hazlarının varlığından bir an kuşku duymayan her türden yalancı ve dolandırıcılar bolca görülür.

İnsanların birçoğu için yararsız olmakla birlikte din imamları, mezheplerine bağlı olanların gözünde ölümü korkunç göstermeye çalışmışlardır. Sofu Hıristiyanlar eğer doğru düşünselerdi, bütün hayatlarını ağlamakla geçirir ve sonra en büyük korkular içinde ölürlerdi. "Kızgın ve öfkeli ilahın pençesine düşme dehşetiyle, insanın kendi selametini korku ve titremeye eğitmesi gerektiği" kendilerine her an yinelenen bedbahtlar için, ölümden daha korkunç ne vardır? Bununla birlikte bize temin

olunur ki, Hıristiyanın ölümünde, inancı olmayanın yoksun olduğu bir sonsuz teselli vardır.

Bize diyorlar ki, iyi Hıristiyan hak kazanmaya çalıştığı sonsuz bir mutluluğun güçlü umutları içinde ölür. Ancak, doğrudan doğruya bu güçlü umut da, şiddetli bir Allah'ın gözünde, cezaya layık bir böbürlenme değil midir? En büyük evliyanın bile sevgiye

mi, öfkeye mi layık olduğunu bilmemesi gerekmez mi? Ey rahipler, hocalar, hahamlar! Bizi cennetin hazları umuduyla avutuyor ve o sırada, yalnız o sırada cehennemün cezalarına gözlerinizi kapatıyorsunuz! Adlarımızı ve adlarınızı hayat kitabında (Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı bulunduğu levhada) gizlice görmek imtiyazına, söyleyin bakalım, erişebildiniz mi?

129. İHTİRASLARA KARŞI DİN EN ZAYIF ENGELDİR

İnsanların ihtiraslarına ve mevcut çıkarlarına karşı, kimsenin aklının almadığı metafizik bir Allah hakkındaki karanlık düşünceleri, bir ahiret hayatının inanılmaz cezalarını, hakkında insanın hiçbir fikri olmadığı cennetin hazlarına tekabül ettirmek, gerçeklikleri hayallerle çürütmek iddiasında bulunmak değil midir? İnsanlar, Allahları hakkında, belirsiz ve karışık fikirlerden başka hiçbirşeye sahip olmamışlardır.

İnsanlar, Allah'ı, deyim doğruysa, ancak bulutlarda görürler. Kötülük yapmak istediklerinde onu asla düşünmezler. Mevki hırsı, zenginliği ya da hazları söz konusu olunca, Allah da, tehditleri de, vaatleri de kimseyi bağlamaz. İnsan için bu hayatın olayları öyle bir kesinliğe sahiptir ki, en güçlü dindar bile, ahiret hayatının olaylarına asla bu aynı kesinliği veremez.

Her din, kökeninde, kaba kavimlerin ruhlarını kendilerine boyun eğdirmek isteyen yasa koyucular tarafından hayal edilmiş bir dizgin olmuştur. Kendilerini uslu tutmaya mecbur etmek için çocukları korkutan sütüneler örneğinde olduğu gibi, açgözlüler, vahşileri korkutmak için tanrıların adını kullandılar. Kabul ettirmek istedikleri boyunduruğa ses çıkarmadan tahammül etmek zorunda bırakmak için, terör, bu açgözlülerce uygun görüldü. Çocukluğun umacıları olgunluk yaşına uygun içerikte midir? İnsan olgunluk yaşında artık bunlara inanmaz, ya da yine inansa bile, bundan hemen hemen hiç çarpıntı duymaz ve işine bakmayı sürdürür.

130. ŞEREF VE HAYSİYET DUYGUSU, İHTİRASLARI ZAPT ETMEK VE KISITLAMAK İÇİN, DİNDEN DAHA SAĞLAM VE DAHA GÜÇLÜ BİR DİZGİNDİR

Dünyada hemen hemen hiçbir insan yoktur ki, gördüğü şeyden, görmediği şeyden daha çok korkmasın ve nüfuz ve etkilerini hissettiği insanların hüküm ve takdirlerine, hakkında ancak çok karışık bir fikre sahip olduğu bir Allah'ın hüküm ve takdirlerinden daha çok önem vermesin. Toplumun hoşuna gitmek arzusu, gelenek ve göreneklerin baskısı, gülünç olma korkusu, "alem ne der?" endişesi, bütün dini fikirlerden daha güçlüdür.

Bir savaşçı, bir dövüşçü, bir şerefsizlik korkusuyla, her zaman, kavgalarda, hatta sonsuzluğa kadar lanetlenmeye uğramayı bile göze alarak hayatını tehlikeye

atmıyor mu?

En dindar kimseler, bazen bir uşaa Allah'tan daha çok uyarlar. Allah'ın her şeyi gördüğüne, her şeyi bildiğine, her yerde hazır ve nazır olduğuna inancı sağlam olan bir kimse, yalnızken, insanların en önemsizinin yanında bile hiçbir zaman yapmayacağı eylem ve davranışlarda bulunur. Bir Allah'ın varlığına tam iman sahibi olduğunu söyleyen kimseler, bir şeye inançlı değillermiş gibi, her an eylem ve davranışta bulunmaktan geri durmazlar.

131. HİÇ KUŞKU YOK; TEMSİL ETTİKLERİNİ SÖYLEDİKLERİ ALLAH GİBİ, ÇOĞUNLUKLA ZALİM VE ACIMASIZ ZORBALAR OLAN VE DİNİ ANCAK ESİRLERİNİ DAHA ÇOK HAYVANLAŞTIRMAK, ZİNCİRLERİ İÇİNDE DAHA KOLAY YİYİP YUTMAK İÇİN KULLANAN HÜKÜMDARLARIN İHTİRASLARINA KARŞI DİN, DAHA ETKİLİ BİR GEM, DAHA ETKİLİ BİR ENGEL DEĞİLDİR

Bize diyorlar ki, "*Hükümdarların ihtiraslarına karşı tek hakim, tek engel hizmetini gören bir 'Allah' fikrini olsun bırakınız kalsın*". Ancak biraz insafli konuşulsun.

Genellikle Allah'ın göstericileri olduklarını söyleyen hükümdarların ruhu üzerinde, bu Allah korkusunun yaptığı etkiyi, saygı duyarak görebilir miyiz? Bu etkiyi beğenebilir miyiz? Kopyalarına bakarak orijinali hakkında ne karar verilmelidir? (Yani Allah'ın kopyası olduklarını söyleyen krallara, hükümdarlara bakarak, Allah'ın kendisi hakkında ne karar verilmelidir?)

Gerçekten hükümdarlar, Allah'ın göstericileri, sürekli olarak yeryüzünde Allah'ın yerini tuttuklarını söylüyorlar. Ancak, kendilerinden daha kudretli bir Allah korkusu, kavimlerin refahı konusunda onları ciddi bir şekilde çalışmaya zorluyor mu?

Görünmez bir hakimin onlara vermesi gereken bu sözde korku, hükümdarları adaleti ve doğruluğu daha çok koruyan, daha acıyan, uyruklarının can ve mallarına daha az öçgözlü, zevk ve sefalarına düşkünlükte ölçülü, görevinde daha dikkatli yapıyor mu?

Sözün kısası; sayesinde hakim olduklarını söyledikleri bu Allah, rehberleri, koruyucuları ve babaları oldukları kavimleri bin türlü zulüm ve büyük sıkıntıya uğratmaktan, bu hükümdarları men ediyor mu? İnsan gözlerini açsın, yeryüzünde gözlerini gezdiresin. Her yerde, ancak kötülükleri altında ezdikleri ya da, acımasızca kötü hırs ve havalara (savaşa ve katliama sevk ederek) kurban ettikleri esirleri daha çok hayvanlaştırmak için dini kullanan zorbalar tarafından yönetilen insanlar görülür.

Hükümdarların ihtiraslarına dizgin görevi görmek şöyle dursun, din, kendi ilkeleri gereği, dizginlerini salıverir. Din, onları, ihtiraslarına direnme izni milletlere asla verilmeyen tanrısallığa dönüştürür.

Din, hükümdarları serbest bırakır, onlar için her yasağı mubah kılar ve

bunların ezdiği kavimlerin zekalarını ve ellerini zincirlemeye çalışır.
Yeryüzü ilahlarının (hükümdarların) kendilerini her herzeyi yemeye yetkili
görmeleri ve uyruklarını heveslerinin ya da hırslarının en alçak
araçlarından başka bir gözle görmemeleri şaşılacak şey midir?

Din, her ÷lkede, "tabiatın hudayi mutlakı"ndan (yani Allah'tan), acımasız, hoppa, keyfi kanun olan bir zorba yapmıştır. H÷da-h÷k÷mdar, yeryüzündeki temsilcileri olan h÷k÷mdarlar tarafından fazlasıyla iyi taklit edilmiştir. Her yerde din, milletleri zincirleyip uyutmak için düşün÷m÷ř görünür. Ta ki, kendilerini yiyip yutması, ya da cezalandırmaksızın bedbaht etmesi için tanrılarına kolaylık gösterebilirler.

132. HÜKÜMDARIN KUTSAL HUKUKU DENİLEN EN SAÇMA, EN GÜLÜNÇ, EN İĞRENÇ GASPİN KÖKENİ... HÜKÜMDARLARA HAKİMANE ÖĞÜTLER

Mağrur bir Papa'nın girişimlerine ve rahipler tarafından kışkırtılan safdil halkın suikastlerine karşı kendilerini korumak için, Avrupa'nın birçok h÷k÷mdarı, taç ve tahtlarını, h÷k÷mdarlıklarını ve hukuklarını özellikle Allah'tan almış olduklarını ve eylemleri hakkında Allah'tan başka kimseye hesap vermek zorunda olmadıklarını öne sürdüler.

Ruhani saltanatla ilgili görüşlerinde, maddi saltanatın son tahlilde üstün geldiğini teslim etmek zorunda olan rahipler, h÷k÷mdarların tanrısal hukukunu tanıdılar. H÷k÷mdarların tanrısal hukukunun, rahiplerin ilahi hukukuyla her çatışmasında, değiştirme fikrini ve ayaklanmaya çağırma özgürlüklerini korumak şartıyla, halka, h÷k÷mdarların kutsal hukukunu tanımalarını tavsiye ettiler. Krallarla rahipler arasında barış, hep milletlerin zararına yapıldı. Bununla birlikte rahipler, anlaşmalara rağmen iddialarını korudular.

İhmallerinden ya da fesatlıklarından dolayı, vicdanları tarafından sürekli olarak azarlanan bu kötü h÷k÷mdarlar ya da zorbalara, Allah'larından korkmak şöyle dursun; uyruklarıyla görülecek işleri, bunlara verilecek hesapları olmaktansa; hiçbir şeye karşı çıkmayan bu yürürlükte olmayan hakime, ya da yeryüzünün tanrısı olarak kendileriyle hep uyum halinde olan rahiplere verilecek hesapları olmasını tercih ederler.

Ümitsizliğe düşen kavimler, başkanlarının tanrısal hukukunu "suistimal" olarak adlandırabilirler. İnsanlar, üzerine çok varıldığında galeyana gelirler; ve o zaman zorbanın tanrısal hukuku, yerini uyruğun doğal hukukuna terk etmek, ona boyun eğmek zorunda kalır.

Tanrılar, insanlardan daha ucuz satın alınır. Krallar, eylemlerinin hesabını yalnız Allah'a; rahipler ise, yalnız kendi kendilerine vermek zorundadırlar. Her iki taraf da, sanılır ki, yeryüzünün hoşgörüsünden çok, gökyüzünün hoşgörüsünden emindirler. Biraz masrafla yatıştırılan ve tatmin edilen ilahların hükümlerinden kurtulmak, sabrı tükenmiş insanların hükmünden kurtulmaktan daha kolaydır.

"Hükümdarlardan bir gizli kudret korkusunu kaldırırsanız, onların taşkınlıklarına karşı"

hangi gem, hangi dizgin kalır?" diyorlar. Sevilen hakim olmayı öğrensinler; insanlardan korkmayı, insaf ve hakkaniyet yasasına boyun eğmeyi öğrensinler. Hiçbir kimse hakkaniyet yasalarının sınırına, tehlikesiz tecavüz edemesin. Bu yasalar, kuvvetliye, zayıfa, büyüğe, küçüğe, hükümdarlara ve uyuğuna eşit uygulansın. İlahlar korkusu, din, ahiret dehşetleri... Hükümdarların azgın ihtiraslarına karşı kullanılan

metafizik barikatlar, metafizik engeller, işte bunlardır. Bu engeller yeterli midir? Sorunun çözümü, tecrübeye bağlıdır. Zorbaların neden olduğu mutsuzluklara karşı dini çıkarmak; belirsiz, kesin olmayan ve anlaşılmaz teorilerin, hükümdarlarda her şeyin günden güne sağlamlaştırdığı eğilimlerin daha kudretli olmasını istemektir.

133. DİN, POLİTİKA İÇİN KÖTÜDÜR; EDEPSİZ, KÖTÜLÜKÇÜ ZORBALARDAN VE İĞRENÇ VE BEDBAHT UYRUKTAN BAŞKA BİRŞEY MEYDANA GETİRMEZ

Dinin politikaya büyük yararları bize hep övülür. Ancak, biraz düşünülürse kolayca teslim edilir ki, dini fikirler, hem uyruğu, hem hükümdarları kör eder ve ne gerçek görevleri, ne gerçek yararları hakkında onları aydınlayabilir. Din çoğunlukla, utanmaz, ahlaksız ve ber şeyin kendilerini sefih amaçlarına uygun hareket etmek zorunda bıraktığı, kulları üzerinde baskıcı ve boyun eğdiren zorbalar meydana getirir.

Yönetimin gerçek ilkelerini, toplum hayatının hedef ve hukukunu, insanların gerçek çıkarlarını ve bunları birbirine bağlayan görevleri düşünmedikleri ya da bilmediklerinden, hükümdarlar her ülkede hayasız, yuları salıverilmiş, bozuk ahlaklı; ve bunların uyruklarıysa, iğrenç, bedbaht ve kötü olmuşlardır.

Bu önemli konuları inceleme zahmetinden kurtulmak içindir ki, şimdiye kadar bir şeye çare bulmaları şöyle dursun, insan türünün helalarını çoğaltmaktan, insanlığı kendisi için yararlı şeylerden saptırmaktan başka bir şey yapmamış olan ham hayallere başvurulmuş, bunun zorunlu olduğu inancında bulunulmuştur.

Dünyada birçok milletin yönetilmesindeki haksız ve acımasız yöntem, yalnız ahiret korkusu etkisinin eksikliğine değil, insan soyunun durumuyla ilgili bir yaratıcı gücün olmamasına da en kuvvetli, en açık kanıtlardan birini oluşturamaz mı?

Eğer iyi bir Allah var olsaydı, insanların pek çoğunu bu hayatta garip bir şekilde ihmal ettiğine inanmak zorunda kalınmaz mıydı? Sanılır ki, Allah insanları, yeryüzündeki yardımcılarının ihtiraslarına oyuncak olması için yaratmıştır.

134. HİRİSTİYANLIK, HER DİN GİBİ, EN ÇOK DAYANAĞI OLDUĞU ZORBALIĞI VAAT EDEREK YAYILMIŞTIR

Tarih biraz dikkatle okunacak olursa görülür ki, başlangıçta sarsılmış olan Hıristiyanlık, Avrupa'nın vahşi ve özgür kavimlerine, bunların başkanlarına; dini ilkelerinin despotizme elverişli olduğunu ve ellerine bir mutlak hakimiyet imkanı verdiğini göstererek nüfuz etmiştir. Bunun sonucu olarak, Hıristiyanlığın başlangıçta yayılmasında, barbar hükümdarların şaşılacak bir çabuklukla dinlerini değiştirdiklerini, yani hırslarına çok uygun bir sistemi incelemeksizin kabul ettiklerini ve uyruklarının da bu dine girmesi için her araca başvurduklarını, her girişimde bulduklarını görürüz. Bu din imamlarının, ilkelerini eskiden beri kölece, aşağılık bir

şekilde değiştirmeleri şundandır ki, Allah'ın elçilerinin yaratılışları üzerinde, teori, ancak bunların maddi çıkarlarına uyduğunda etkili olur.

Hıristiyanlık, insanlara geçmiş yüzyıllarda bilinmeyen bir mutluluk getirmiş olmakla övünür. Evet, doğrudur: Yunanlılar, zorbalara ya da vatan hukukunu gasp edenlerin tanrısal hukukunu asla tanımış, bilmiş değillerdi! Paganizm döneminde, kendisine saldıran ve yaralayan vahşî bir hayvana (yani zorba ve acımasız bir hükümdara) karşı kendini korumayı Allah'ın yasaklamasını kimsenin akli almamıştı. Hıristiyanların dini, zorbalara güvenlik altına almayı düşünerek, kavimlerin zorbalara karşı meşru müdafâ hakkından vazgeçmeleri gerektiğini ilke olarak koydu. Bu şekilde, Hıristiyan milletler, doğanın ilk yasasından, insanın kötülüğe karşı direnmesini ve kendisini yok etmeye kalkışanı silahtan arındırmasını isteyen ilk doğal yasadan yoksundurlar!

Kilise ileri gelenleri, Allah'ın davası için kavimlerin isyan etmesine çoğu kez izin verdilerse de; birçok kötülüklere, gerçek kısımlara karşı isyan etmelerine asla göz yummamışlardır. İnsanların ruhlarını bağlamak için kullandıkları zincirler Allah'tan gelmiştir. Niçin Muhammedi her yerde esirdir? Çünkü, peygamberi, kendisinden önce Musa'nın yapmış olduğu gibi, Muhammedi'yi tanrısallık adına boyunduruk altına almıştır. Dünyanın her yerinde görüyoruz ki, ilk yasa koyucular, yasa koydukları vahşî kavimlerin ilk hükümdarları, ilk rahipleri olmuşlardır.

Din, hükümdarları milletlerinin başları üzerine oturtmak ve kavimleri onların keyif ve arzusuna teslim etmek için düşünölmüş görünür. Kavimler, dünyada çok mutsuz olduklarında Tanrının gazabıyla tehdit edilerek susturulur; gerçek dertlerinin gerçek nedenlerini görmesi ve doğanın kendilerine sunduğu çözümü bu dertlere karşı kullanmasını yasaklamak için, halkın gözleri semaya çevrilir ve oraya saplanır.

135. DİNİ İLKELERİN TEK HEDEFİ, HÜKÜMDARLARIN ZORBALIKLARINI GÜÇLENDİRMEK VE MİLLETLERİ BUNLARA KURBAN ETMEKTİR

Yeryüzünün gerçek vatanları olmadığı, bu hayatın bir geçitten ibaret olduğu, bu dünyada mutlu olmak için yaratılmış olmadıkları, hükümdarların kudret ve nüfuzlarını Allah'tan aldığı ve bu nüfuz ve kudreti kötüye kullanmalarının hesabını ancak Allah'a vermek zorunda oldukları, bunlara direnmenin asla doğru olmadığı vb. insanlara söylene söylene, hükümdarların kötü durumlarının ve kavimlerin felaketlerinin pekişmesi sonucuna ulaşıldı. Dini yargılar ve ilkeler ne kadar çok incelemeye alınırsa, insan o oranda inanır ki, bu yargıların, bu ilkelerin tek hedefi, toplumlara asla saygı göstermeyen zorbalara ve rahiplerin çıkarıdır.

Sağır ilahlarının güçsüzlüğünü maskeleyerek için, din, insanları şuna inandırmayı

başarmıştır: *"Gökyüzünün (Allah'ın) gazabını alevlendiren, hep isyanlar, itaatsizlikler ve günahlardır"*. Bu yüzden, kavimler her an uğradıkları felaketlerden, sıkıntılardan dolayı, özellikle kendi kendilerini azarlar, sorumlu tularlar. *"Allah bizi bu felakete çarptı, çünkü Allahın emirlerine uymuyoruz, Ona ibadetimizi aksatıyoruz"* derler. Düzeni bozulmuş doğa, bazen darbelerini uluslara hissettirirse, çoğu kez doğrudan doğruya kötü yönetimler, kötü hükümetler nedeniyledir.

Katlanmak zorunda oldukları dertlerin ve felaketlerin kaynağı, bu kötü yönetimler, hükümetlerdir. Yeryüzünü berbat ve perişan eden kıtlıklar, dilencilik, sefalet, savaşlar, bulaşıcı hastalıklar, kötü ahlak ve pek çok sayısız felaket ve zarar ziyan, çoğu kez hep hükümdarların, büyüklerin ihmalleri yüzünden ve kötü ahlakları, zulüm ve baskıları eseri değil midir?

İnsanların bakışlarını sürekli olarak göklere çevirerek, bütün felaketlerinin "ilahi gazap" eseri olduğuna onları inandırarak, sıkıntı ve üzüntülerini sona erdirmek için onlara etkisiz ve beyhude araçlardan başka bir şey sağlamayarak, denilebilir ki, rahipler, milletlerin sefaletlerinin kaynağını düşünmesini yasaklamaktan başka bir şey amaçlamamış ve bu yoksulluk ve sefaletleri sonsuz kılmak istemişlerdir. Din imamları, o yoksul analar gibi hareket ederler ki; aç çocuklarını ninnilerle uyuturlar ya da çocukları bunaltan açlığı unutturmak için onlara oyuncaklar verirler.

Ta çocukluklarından beri batıl düşüncelerle gözleri kör edilmiş, görülemeyen fikir bağlarıyla bağlanmış, asılsız korkular altında ezilmiş, cehaletin kucağında uyuşmuş kavimler, üzüntü ve sıkıntılarının gerçek nedenlerini nasıl öğrenebilir? Bu dertlere, Allah'tan yardım isteyerek çözüm bulacaklarına inanırlar. Ne yazık! Görmüyorlar mı ki, altında inledikleri eziyetlerin gerçek nedenleri olan ve kendileri için Allah'tan yardım istedikleri zorbalarının yalınkılıcına boğazlarını sunmaları, bu ilahlar adına emrediliyor.

Ey safdil kavimler! Sıkıntılarınız sırasındaki yakarılarınızı, adaklarınızı, kurbanlarınızı iki katına çıkarınız. Mabebetlerinizdeki yerinizi alınız, pek çok kurbanlar kesiniz, yırtık pırtık giysilerinizle toprak üzerinde oruç tutunuz, gözyaşlarınızla boğulunuz, tanrılarınızı zengin etmek için bitkin, yorgun ve güçsüz düşününüz.

Tanrıların rahiplerini zengin etmekten başka bir şey yapmamış olacaksınız.

Yeryüzünün tanrıları, sizin gibi insanlar olduklarını teslim etmedikçe, mutluluk ve refahınız için özen göstermedikçe, gökyüzünün tanrıları size yardım etmeyecektir.

136. **KAVİMLERE ZARAR VERDİKLERİNDE ALLAH'TAN BAŞKA KORKACAKLARI OLMADIĞINA KRALLARI İNANDIRMANIN KÖTÜLÜĞÜ HAKKINDA**

Savsak, açgözlü ve kötü ahlaklı hükümdarlar, insanların felaketlerinin gerçek nedenleridir. Sürüp giden yararsız ve haksız savaşlar, yeryüzünü insansızlaştırır, halksız bırakır. Açgözlü ve zorba hükümetler, doğanın insana sunduğu zenginlikleri yok eder. Sarayların ve mabeyinlerin açkurtluğu tarıma durgunluk verir, sanayiye söndürür; kıtlık, yokluk, bulaşıcı hastalıklar, yoksulluklar doğurur. Allah, kavimlerin eylemlerine karşı ne acımasızdır ne de uygun; hemen her zaman taşyürekli olan, ancak kavimlerin mağrur başkanlarıdır.

Uyruklarına zarar verip refah ve mutluluklarını ihmal ettiklerinde, Allah'tan başka korkacakları olmadığına hükümdarları ikna etmek, sağlam bir siyasettir ve hükümdarların ahlakı için kötüdür. Ey hükümdarlar! Kötülük yaptığınızda ilahlara değil, kendi halkınıza tecavüzde bulunursunuz; adaletsiz hükümet ettiğinizde halka ve doğrudan kendinize kötülük yaparsınız.

Tarihte, dindar zorbalardan daha bol bir şey görülmez. Yine tarihte, haktan yana, gözeten, aydın hükümdarlardan daha ender hiçbir şey yoktur. Bir mutlak hükümdar, sofı ve dininin görevlerini yerine getirmede esirce dürüst, rahiplerine karşı çok uysal ve cömert olabilir ve aynı zamanda hükümeti yönetecek erdem ve zekadan tümüyle yoksun olabilir. Din, hükümdarlar için, kavimleri daha sağlam bir şekilde boyunduruk altında tutmanın özel bir aracından başka bir şey değildir.

Dini ahlakın dilber ilkelerine uyan bir zorba, uzun süren saltanatında uyruğunu ezmekten, emeklerinin ürünlerini elinden almaktan doymayan ve onları hırsına kurban etmekten başka bir şey yapmayan bir zalim olabilir. Başkasının ülkesini zorla alan, bazı milletleri yediden yetmişe boğazlatan, bütün hayatı boyunca insan türünün kılıcı kesilen bir fatih olabilir. Böyle bir zorba, sanır ki, bu kadar cinayetin ve dünyaya yaptığı kötülüğün kefareti olarak, en korkunç acılar veren bir soyguncuyu bile çok hafif bir şekilde cezalandırarak onu avutma, bağışlama ve gönlünü alma yetkisine sahip olan bir rahibin ayakları önünde ağlamakla vicdanını rahatlatılabilir.

137. SOFU BİR HÜKÜMDAR, BİR ÜLKE İÇİN BELADIR

İçtenlikle sofı olan bir hükümdar, devlet için çok tehlikeli bir başkandır. Çok çabuk inanma yeteneği, daralmış bir zekayı gösterir. Hükümdarın, kavminin yönetimine harcaması gereken dikkat ve özenini, sofuluk çoğu kez yutar. Rahiplerinin telkinlerine boyun eğmiş olduğundan, böyle bir hükümdar, rahiplerin arzularının oyuncağı, çekişmelerinin nedeni, büyük bir önem ve değer verdiği budalalıklarının aracı ve suç ortağı olur.

Dinin dünyaya yaptığı bağışların en kötüsü olarak; uyruklarının esenliğine çalışmak fikrini, vicdanları kendilerini hükümdardan farklı düşündüren kimseleri baskı altına almayı ve yok etmeyi kutsal bir görev edinen sofı ve bağınaz hükümdarları saymak gerekir. Bir imparatorluğun başındaki bir sofı, gazap halindeki öfkeli Allah'ın yeryüzüne verebileceği en büyük belalardan biridir. Safdil bir hükümdarın kulağını elinde tutan bağınaz ya da düzenbaz tek bir rahip (tek bir Ebülhüda Efendi, tek bir Rasputin), bir devleti alt üst edebilir ve dünyayı ateşe verebilir.

Hemen bütün ülkelerdeki rahipler ve sofular, milletleri yönetecek olan genç hükümdar çocuklarının ruh ve kalplerini eğitmeye memur edilmiştir. Bu ortamda eğitimcilerin hangi kültür ışığı ve erdemi bulunabilir? Bunları hangi çıkarlar harekete geçirebilir? Kendileri de hurafelerle dolu olduklarından, öğrencilerine; hurafeyi en kutsal şey, yapacağı işi en kutsal görev, bağınazlığı, saldırganlığı ve zulmü, gelecekteki nüfuz ve yüceliğinin gerçek esasları olarak öğretir. Bu tür eğitimciler, hükümdar

çocuklarını bir parti başkanı, kışkırtıcı bir bağnaz, bir zorba yapmaya çalışır. Bu yüzden, her şeyden önce insafı ve akli boğazlarlar. Onu doğruluğa, acımaya ve anlayışa düşman bir duruma getirirler; gerçeğin kendisine ulaşmasını ve nüfuz etmesini yasaklarlar. Gerçek yeteneklere karşı onları düşmanlık ağısıyla zehirlerler.

Aşağılanmaya değer yetenekler geliştirmek için onu eğip bükerler. Sözü kısası; ondan, adalet, zulüm, gerçek onur ve şan, gerçek büyüklük hakkında hiçbir fikre sahip olmayan ve büyük bir devleti iyi bir şekilde yönetmek için gerekli ışık ve erdemden yoksun bir ahmak sofu yaparlar.

Günün birinde milyonlarca insanın mutluluğuna ya da felaketine yol açacak bir çocuğun eğitiminin planı, özetle işte bundan ibarettir.

138. BASKI YÖNETİMİ İÇİN, DİNİN HİMAYESİ, HALKIN ELEM VE GALEYANINA KARŞI ZAYIF BİR KUŞATMADIR. BİR ZORBA, KENDİ KENDİNE ZARAR VEREN VE UÇURUMUN KENARINDA UYUYAN BİR AKILSIZDIR

Rahipler, hocalar, hep baskı yönetiminin yürütücüsü ve insan özgürlüğünün düşmanı olmuşlardır. Onların mesleği, asla muhakeme etme ve düşünme cesaretinde bulunmayan aşağılık, boyun eğen esirler gerektirir. Bir mudak hükümete hakim olmak için, zayıf ve ahmak bir hükümdarın ruhuna hakim olmaktan başka bir şey söz konusu olmaz. Esenliğe götürecekleri yerde, rahipler, hocalar, kavimleri hep esarete sürüklemişlerdir. Dinin, hükümdarların en kötüsü için ürettiği ve uygun gördüğü doğaüstü ünvan ve yetkileri benimseyen bu hükümdarlar, genel olarak sofularla ve hocalarla anlaştılar. Ve berikiler, hükümdarlar üzerinde fikren hakim olacaklarından emin olarak, kavimlerin elini bağlama ve boyunduruk altında tutma görevini üstlendiler. Ancak dinin koruması altında, zorbanın her darbeden korunmuş olmakla övünmesi boşunadır; din, insanların elem ve galeyanına karşı zayıf bir kuşatmadır. Bundan başka, rahip, ancak, baskı yönetiminden yararlandığı sürece zorbanın dostudur. Söylettiği ve ancak çıkarlarına uygun olarak konuşan Allah'ına karşı çıkarlarına uygunsuz bulduğu anda isyan koyar ve yaptığı güzelliği yıkar.

Kuşkusuz bize şöyle denilecek: "*Hükümdarlar dinin kendilerine sağladığı bütün yararı takdir ediyor ve bütün kuvvetleriyle dine yardımcı olmada çıkarları bulunuyor*". Dini görüşler ve inanışlar zorbaların işine yarıyorsa, bu görüş ve inanışların, hükümeti akıl ve hakkaniyet yasalarına göre yönetecek hükümdarlar için yararsız, gereksiz oldukları da çok açıktır. Bu durumda, baskı yönetiminin uygulanmasında yarar var mıdır? Zorba olmalarında, hükümdarların gerçekten çıkarı var mıdır? Baskı yönetimi, gerçek kudret ve büyüklükten, kavimlerin sevgisinden, her türlü güvenlikten onları yoksun bırakmıyor mu? Her akılı başında hükümdarın, zorbanın bir akılsız olduğunu ve kendi kendine zarar verdiğini anlaması gerekmez mi? Her aydın hükümdarın, amaçları kendisini ayakları altına açtıkları uçurumun kenarında uyutmak olan dalkavuklardan sakınması gerekmez mi?

139. HÜKÜMDARLARI KORKUDAN, VİCDAN AZABINDAN KURTARARAK DOĞRU YOLDAN SAPMALARINI, DİN KOLAYLAŞTIRIR

Ruhanilerin dalkavukları, hükümdarları, kargaşalık çıkararak zorbalara çevirmeyi

başarırlarsa, öte yandan zorbalarda, ister istemez büyüklerin ahlakını bozarlar. Haksız, soysuz, erdemsiz olan ve keyif ve arzusundan başka yasa tanımayan bir hüdavendin eli altındaki bir milletin ahlakının bozulması zorunludur. Bu hüdavend, çevresinde doğru, aydın, erdemli kişilerin bulunmasını ister mi? Hayır; ona yalnız dalkavuklar, "evet efendim" ciler, taklitçiler, kullar, suyuna giden aşağılık ve alçak

ruhlar gereklidir. "Mabeyin"i, ahlak bozukluğunu aşığı tabakalara bulaştırır ve yayar. Başkanı kötü ahlaklı olan bir hükümette herkes bulaşıcı yolla kötü ahlaka zorunlu olarak tutulur. Çok önce denilmiştir ki, hükümdarlar, kendi yaptıklarını yapmayı emrediyor gibidirler.

Din, hükümdarlar için bir dizgin olmak şöyle dursun, tersine, onları korku ve vicdan azabı duymaksızın, kendileri için olduğu kadar yönettikleri millet için de kötü taşkınlıklara sevk etti. İnsanlar, hiçbir zaman cezasız kalınarak aldatılmaz. İnsanları aldatmanın cezası mutlaka çekilir. Bir hükümdara bir ilah olduğunu söyleyiniz; hemen, kimseye muhtaç olmadığına inanır. Elverir ki, kendisinden korkulsun; sevilmeye az önem verir. Ne düzen ve usül tanır, ne uyruğıyla ilişkilerini, ne onlara karşı görevlerini...

Hükümdara, eyleminden dolayı Allah'tan başka hiçkimseye hesap vermek zorunda olmadığını söyleyiniz; hemen, "hiç kimseye" hesap vermek zorunda değilmiş gibi hareket eder!

140. AYDIN BİR HÜKÜMDAR NEDİR?

Aydın bir hükümdar, gerçek çıkarlarını bilendir. Bilir ki, çıkarları milletin çıkarına bağlıdır. Aydın hükümdar bilir ki, sefil esirlerden başka kimseye kumanda etmediğı sürece bir hükümdar, ne büyük olur, ne sevilir. ne de saygın olur. O bilir ki, hakkaniyet, iyilikseverlik ve özen, ona, insanlar üzerinde, semadan indirilen efsanevi ünvanlardan daha gerçek hukuk sağlar. Hisseder ki, din yalnız rahipler için yararlıdır, topluma yararsızdır. Sözün kısası, teslim eder ki, şan ve şerefle hakim olmak için, iyi yasalar yapmak, erdemler göstermek; büyüklük ve gücünü sahtekarlıkla, kuruntular ve hayaller üzerine bina etmemek gerekir.

141. RUHBAN HEYETİNİN ÜSTÜN İHTİRASLARI VE CİNAYETLERİ

Ruhban heyeti, sözde Allahlarının ve dinin yardımcılarıdır ki, ihtiraslarını tatmin etmişler ve cinayetlerini işlemişlerdir. Din imamları, Allah'larından, korkunç, kararsız, değışken bir zorba yapmaya büyük bir özen göstermişlerdir. Bu şekilde, değışebilecek çıkarlarına Allah'ın uygun olması, kendi çıkarları gibi, Allah'ın da gerekli zaman ve duruma göre "değışken" olması gerekiyordu.

Hoppalıktan ve arabozuculuktan arınmış, adil ve iyi bir Allah, hep temiz bir adamın, ya da ilgisiz bir hükümdarın niteliğine sahip olan bir Allah, din adamlarının işine hiç

yaramazdı. Allah'larının karşısında herkesin titremesi, rahipler için, hocalar için, hahamlar için yararlıdır. Allah, korkunç olmalıdır, ta ki, korkularından kurtulmak ve rahatlamak için, halk, kendilerinin aracılıklarına, şefaatlere başvursun. Eğer Allah'a, kahhar (yok edici), şedidülikap (azap ve eziyet verici) sıfatları verilmemiş olsaydı, kimse hocalardan dua istemezdi, kimse "Şefaate ya Resulallah!" diye bar bar bağırılmazdı. Kimse dünyanın her yerinden "Kudüs Şerif'e, "Mekke Mükerrreme"ye,

"Medinei Münevvere"ye ve Papa'nın pabucunu öpmek için "Roma"ya gitmezdi. Papazlar, hocalar, hahamlar, halkın sırtından geçinerek semizlenmezdi. Kimse kendi "vale dö şambr"ının gözünde bir kahraman değildir.

Rahipleri tarafından, başkalarını fazlasıyla korkutacak biçimde giydirilen bir Allah'ın, rahiplere ender olarak korku vermesine ya da bunların yaratılışları, hatta hareketleri üzerinde ancak çok az etkide bulunmasına şaşılmaz. Dolayısıyla bütün ülkelerde bunların çok düzenli olarak hareket ettiklerini görürüz. Allah'larının şan ve şerefi bahanesiyle, her yerde milletlerinin kanlarını emerler, ruhlarını aşığılarlar, sanayi ve ticareti gevşekliğe uğratırlar, nifak saçarlar. Açgözlülük ve çekememezlik, hep, ruhban heyetinin üstün ihtirasları olmuştur. Her yerde, rahipler, hükümdarların ve yasaların üstüne çıkar. Her yerde, gururunu, açgözlülüğünü, güç ve kudretini zorbaca ve oç alırcasına kullanırlar. Çıkarlarından başka bir şeyle ilgilenmedikleri görülür. Her yerde, kefaretleri, kurbanları, esrarengiz ibadet yerlerini ve hareketleri, sözün kisası, kendisi için kazançlı olan uydurma ve yakıştırma şeyleri, yararlı ve toplumsal erdemlerin yerine ikame ederler.

Ruhları tasfiye etmek ve Allah'ı milletlere uydurmak için, her ülkede tanrıların göstericilerinin icat ettiği gülünç ibadet yerleri ve "merhamet dağıtan" araçları karşısında zihin karışıklığı uğramıştır, düşünce yasaklanmıştır.

Burada Allah'ın iyiliğini kazanmak için, bir çocuğun sünnet derisinin bir kısmı kesilir. Orada, henüz yapmadığı günahlardan temizlenmesi için, çocuğun başına su dökülür. Başka bir yerde, çocuğa, suları bütün pislikleri yok etme kudretine sahip bir ırmağa dalması söylenir. Başka bir yerde, kullanılması semavi gazabı kışkırtacak olan bazı besinler yasaklanır. Başka ülkelerde, günah işleyen insana, kendisinden daha günahkar olan bir rahibe zaman zaman gidip itirafta bulunması emredilir, vb. vb. vb.

142. RAHİPLERİN ŞARLATANLIKLARI

Sağlığa yararlı olduğunu öne sürdükleri illetlerle dolu oldukları halde, her gün genel bir meydana giderek ilaçlarını öven ve bunları, "iyileştirdiği şüphe götürmez, şaşmaz" olarak gösteren bir sürü hekim müsveddesi hakkında ne deriz? "*İlaçlarımızdan alınız; etkileri kesindir; bu ilaçlar herkesi iyileştirir*" diye avaz avaz bağırın bu şarlatanların reçetelerine, formüllerine çok güvenir miyiz? Bu şarlatanların, yaşamlarını, bu ilaçların kullananlar üzerinde hiçbir etki yapmamasından şikayet etmekle geçirdiklerini görürsek ne deriz? Özetle, etkisizliğini her şeyin kanıtladığı bu ilaçları, bu itiraflara rağmen, çok pahalıya satın almaktan geri durmayan bütün insanların budalalığı hakkında ne fikir edinebiliriz? Rahipler, altın yapma sırrına sahip olduklarını söyleyen kimyagerlere benzer. Oysa, çıplaklıklarını örtmek için ancak bir giysileri vardır.

Din imamları durmadan yüzyılın kötü ahlakına karşı eleştirilerde bulunur ve dinin "evrensel bir deva ve insan türünün bütün dertlerine toptan çare" olduğuna bizi inandırmaya çalışmakla birlikte, verdikleri derslerin etkisinin az olduğundan

uluorta Şikayet ederler. Bu rahiplerin kendisi hastadır. Bununla birlikte insanlar,
bunların

dükkanına sık sık başvurmaya, yapanlarının açıkladığı gibi, bunların kimseye şifa vermeyen ilahi panzehirlerine inanmaya devam ederler.

143. AHLAKI, BÜTÜN DOĞRU FİKİRLERİ, BÜTÜN DOĞRU İNANÇLARI BOZAN DİNİN MEYDANA GETİRDİĞİ SAYISIZ FELAKETLER

Din -özellikle yeni kavimlerde- ahlakı istila ederek, ahlakın ilkelerini kararttı, karıştırdı. İnsanları, görevi gereği, toplumdan uzaklaştırdı. Kendileri gibi düşünmeyenlerin tümüne karşı insanları acımasız olmak zorunda bıraktı.

Birbirine düşman topluluklar için anlaşılması mümkün olmayan teolojik tartışma ve savaşlar, imparatorlukları sarmış, ihtilallere neden olmuş ve hükümdarları yok etmiş, bütün Avrupa'yı harap ve perişan etmiştir. Bu iğrenç, bu aşağılık ağız dalaşının ateşi, kan ırmaklarında da sönmemiştir.

Paganizm'in bitmesinden sonra, sağlam inanişe muhalif saydıkları bir görüş, bir anlayış tarzı her ortaya çıktığında, kavimler çıldırmayı, öfkeli delilikler geçirmeyi alışkanlık haline getirdiler. Görünüşte, yararlı güzel işlerden, uyumdan, barıştan başka bir şey getirmeyen bir dinin mensupları, hocalar, ruhaniler, kardeşlerini yok etmeye kışkırttıkça, yamyamlardan ya da vahşilerden daha kan dökücü olmuşlardır.

Tanrısallığın hoşuna gitmek ya da gazabını yatıştırmak için, insanların işlemeyeceği hiçbir cinayet yoktur. İster istemez bir zorba gibi gösterilen müthiş bir Allah fikrinin, bu Allah'ın kullarını, her işin kötülüğünü isteyenler durumuna getirdiği kesindir. Korku, ancak "esirlere" vücut verir; esirler ise korkaktır, aşağıdır, zalimdir; korktukları hüdevendin lütuf ve teveccühünü elde etmeleri ya da cezasından kurtulmaları söz konusu olduğu zaman her şeyi mubah görür, her naneyi yerler. Yalnız düşünce özgürlüğü insanlara büyüklük ve merhamet verir. Zorba bir Allah fikri, ancak iğrenç, tasalı, kavgacı, hoşgörüsüz kullar vücuda getirebilir.

Çabuk hiddedenen, kıskanç, oç alıcı, hukuku ya da etiketi üzerine kılı kırk yaran bir Allah varsayan, hakkında beslenilebilen fikirlerden gücenecek kadar küçük bir Allah varsayan ve gerektiren her din, ister istemez kuruntuludur, toplum hayatından hoşlanmaz, kan dökücü olur. Böyle bir Allah'ın kulları, bu Allah'ın düşmanları olarak kendilerine gösterilenlerin tümünü, cinayet işlemiş olmaksızın lanetlemekten ve yok etmekten çekinmezler. İnançsız hemşehrileriyle iyi geçinmenin, semavi hükümdarlarının davasına ihanet olacağını sanırlar. Allah'ın sevmediğini sevmek, kendini, bu Allah'ın acımasız öfkesine sunmak olmaz mı?

Ey alçak zalimler! Ve siz, ey insan yiyici sofular! Hoşgörüsüz, bağnaz uyruğunuzun budalalığını ve haksızlığını asla hissetmeyecek misiniz?

Görmüyor musunuz ki, insanın filan ya da falan dini inanışa sahip olması, inançlı ya da inançsız bulunması, çocukken öğrendiği ve artık değiştiremediği ana dili kadar isteği dışındadır.

Bir adamın sizin gibi düşünmesini istemek, bir yabancıнын meramını sizin gibi ifade etmesini istemek değil midir? Bir adamı sapmalarından dolayı cezalandırmak, sizin aldığınız eğitimden ayrı bir eğitim aldığı için cezalandırmak değil midir? Ben bir inançsız isem, inancımı sarsmış olan muhakemeleri, düşünceleri, zihnimden uzaklaştırabilir miyim? Eğer sizin Allah'ınız insanlara, kendilerini lanetlemek

özgürlüğünü veriyorsa, siz neden karışıyorsunuz? Hukukunun intikamını almak istediğiniz bu Allah'tan, siz daha mı çok tedbirlisiniz? Daha mı çok hakimsiniz?

144. BÜTÜN DİNLER HOŞGÖRÜSÜZDÜR, VICDAN ÖZGÜRLÜĞÜNÜ KABUL ETMEZ VE DOLAYISIYLA İYİLİĞİN VE GÜZELLİĞİN YIKICISIDIR

Hiçbir sofu yoktur ki, kendisinin bağlı bulunduğu mezhepten başka mezhebe girenleri, yaratılışına göre, ya düşmanlık, nefret ve tiksintiyle, ya aşağılayıcı gözle görmesin, ya da durumuna acımasın. Üstün din, hep hükümdarın ve ordunun bağlı olduğu dindir, Zayıf mezheplere üstünlüğünü, acımasızca ve çok aşağılayıcı biçimde hissettirir. Yeryüzünde henüz gerçek hoşgörü, gerçek vicdan özgürlüğü yoktur. Her yerde, her milletin öteki bütün milletlerden ayrı ve ayrıcalıklı bir şekilde sevgilisi olduğu sanılan bir Allah'a tapılır.

Her kavim yalnız kendisinin gerçek Allah'a, dünya çapında Allah'a, doğanın hükümdarı olan Allah'a ibadet etmesiyle övünür. Ancak, bu hükümdar, dünya araştırılır ve incelenirse görülür ki, her toplumun, her mezhebin, her fırkanın ya da her dinin mensupları, her şeye gücü yeten Allah'tan; özenle ve çalışarak ancak teveccühüne hak kazanma ayrıcalığına eriştiklerini öne süren az sayıda uyruklarını kapsayan ve ötekilere hiç de kulak asmayan, aciz bir hükümdar yaparlar.

Din koyucuları ve bu dinleri tutan ruhaniler, dini aşıladıkları milletleri ötekilerden ayırmayı açık bir şekilde istemişlerdir. Bunlar, kendi sürülerini farklı damgalarıyla öteki sürülerden ayırmak istediler. Bunlar kendilerini izleyenlere, başka ilahlara düşman ilahlar, özel ayinler, cemaatler, ibadet yerleri, dini törenler verdiler ve özellikle kendilerine bağlı güruhu, öteki dinlerin aşağılayıcı, küfür ve iğrenç olduğuna inandırdılar. Bu hile ve oyunla, bu açgözlü aldaticılar, mezheplerine girenlerin ruhlarını kimseye danışmadan istila edip büyülediler. Bunları, uysal olmayan, toplum dışı yaptılar, insan topluluğuna bağlılık ve ilgilerini yok ettiler. Fikirlerine ve kendi ayinlerine uygun fikir ve ayinlere sahip olmayanların tümüne mahkum, lanetlenmiş gözüyle baktırdılar. İşte bu şekilde, din, insanların yüreklerini kapatmaya ve insanın hemcinslerine karşı beslemesi gereken sevgiyi yüreklerden uzaklaştırmaya erişmiştir. Uysallık, iyilikseverlik, merhametli olmak gibi ahlakın bu ilk erdemleri, dini hurafelerle kesinlikle uyum kabul etmez.

145. BİR DEVLET DİNİNİN SALDIRGANLIĞI

Her milli din, insana büyüklük taslattıran, toplumdan uzaklaştıran, kötüleştirici içeriktedir. İnsanlığa doğru ilk adım, herkese kendine uygun görünen ayin ve görüşleri izlemesi için izin vermektir. Ancak bu, insanların düşünme yetilerine kadar baskı yapmak isteyen imamların işine gelmez. Ey gafil ve sofu hükümdarlar! Din işlerinde ve dini inanışlarda özgür düşünceleri lanetliyorsunuz, baskı yapıyorsunuz, işkenceye gönderiyorsunuz. Çünkü bu bedbahtların Allah'ın hoşuna gitmediğine hocalar,

papazlar sizi inandırıyor. Ancak, Allahınızın iyilik ve lütuf kaynağı olduğunu söylemiyor musunuz? Allah'ın kınamasını gerektiren barbarca eylemlerinizle Allah'ın hoşuna gideceğinizi nasıl ümit ediyorsunuz? Ayrıca, sizin inanç tarzınıza ve görüşlerinize aykırı inanç ve görüşlerin Allah'ın hoşuna gitmediğini size kim söyledi?

Bunu söyleyen sizin hocalarınız, rahiplerinizdir. Ancak hocalarınızın, rahiplerinizin aldanmadığını ya da sizi aldatmak istemediklerini, size kim temin ediyor? Bunu temin eden de aynı hocalar, aynı rahiplerdir! Ey hükümdarlar! Dolayısıyla, ruhanilerinizin, hocalarınızın, rahiplerinizin aldatıcı sözü üzerine, Allah'ın hoşuna gitmek fikriyle en acımasızca, en ölçsüz cinayetleri işliyorsunuz!

146. DİN, KAN DÖKÜCÜLÜĞÜ MEŞRULAŞTIRARAK ACIMASIZLIK DİZGİNİNİ GEVŞETİR VE İLAHİ AMAÇLAR İÇİN GEREKLİ OLABİLECEĞİNİ ÖĞRETEREK CİNAYETİ MUBAH KILAR

Pascal der ki, "*İnsan, kötülüğü, yanlış bir vicdan ilkesiyle yaptığı zaman olduğu kadar, hiçbir zaman tam bir zevkle yapmaz*".

Halkın kan dökücülük dizginini gevşeten ve en kara cinayetlerini gözünde haklı gösteren bir din kadar tehlikeli bir şey yoktur. Kendisine, çıkarlarının her eylemi meşrulaştırdığı söylenen bir Allah tarafından izin verildiğine inanan halk, kötülüklerine artık sınır çekmez. Din mi söz konusu oluyor? O zaman en uygar kavimler bile hemen tekrar gerçek vahşiler olur ve kendisi için her şeyin mubah olduğuna inanır.

Ne kadar zalimce hareket etseler, Allah'larının davasını ne kadar çok hararetle savunsalar yine az olan Allah'larının o kadar beğenisini kazanacaklarını, o kadar hoşuna gideceklerini varsayarlar.

Dünyanın bütün dinleri, hadsiz hesapsız cinayetlere izin vermiştir. Yahudiler, Allah'larının vaadiyle sarhoş olarak, bazı milletleri bir kişi kalmayınca kadar yok etme hakkını benimsediler. İlahlarının kehanetleri üzerine dayanan Romalılar, dünyayı haydutça ele geçirdiler ve kırıp döktüler. İlahi peygamberleri tarafından yüreklendirilen Araplar, Hıristiyanları ve putperestleri kılıçtan ve ateşten geçirdiler. Hıristiyanlar, sözde kutsal dinlerini yaymak bahanesiyle yerkürenin her iki yarısını da yüz kez kana boyadılar.

"Allah'ın davası", "Allah'ın amacı" adını verdikleri özel çıkarlarına uyan her işte ve olayda rahipler, hocalar, hahamlar, bize Allah'ın parmağını gösterirler.

Bu ilkelere göre, sofular, bazı ayaklanmalarda, bazı katliamlarda, bazı hükümdarlara suikastte, bazı cürümlerde, bazı suistimallerde, bazı namussuzluklarda, Allah'ın parmağını görmekle mutludur. Bu şeyler dinin çıkarına bir parça hizmet etti mi, bu sofular amaçlarına ulaşmak için hemen "*Allah her türlü aracı kullanır*" diyerek işin içinden çıkarlar. Dünyada bir şey var mıdır ki, bu kadar kudretli ve mükemmel olan Allah'larının, amaçlarına ulaşması için, çoğu kez cinayetten yardım istemek zorunda olduğunu anlatmakla, insan ruhunda her türlü ahlak fikrini yok etmeye daha yetenekli olsun? (Yani, bütün her şeye gücü yeten ve mükemmel olduğu söylenen Allah'ın,

amacına ulaşması için bazen cinayetler, yangınlar, katliamlar yapmak zorunda olması, ya da bunları mubah görmesi, insanın zihninden ahlak duygusunu siler ve insan o zaman, kendi kendine diyebilir ki; *"madem Allah bile amacına ulaşmak için cinayet işliyor, ben aciz kul, amacıma ulaşmak için neden her naneyi yemeyeyim?"*)

147. DİNE ATFEDİLEN KÖTÜLÜKLERİN, ANCAK İNSANLARIN İHTİRASLARININ HÜZÜN VERİCİ ESERLERİ OLDUĞU İDDİASININ REDDİ

Dinin nice defa yeryüzünde doğurduğu öfkelenmelerden, kötülüklerden şikayet edilir edilmez, bizi hemen uyarırlar: *"Bu saldırlar, bu kıyımlar asla dinin eseri olmayıp, insanların ihtiraslarının hüznün verici, kötü sonuçlarıdır"*. Bununla birlikte sorarım: Bu ihtirasları coşturan nedir?

Açıktır ki, bunu yapan dindir; acımasız, insanlıkdışı yapan ve en büyük alçaklıkların üstünü örtmeye hizmet eden bağnazlıktır, dinin çabasıdır. Bu karışıklıklar kanıtlamıyor mu ki; din insanların ihtiraslarını zapt edecek yerde, bu ihtirasları, kutsadığı bir manto ile örtmekten başka bir şey yapmıyor... Ve hiçbir şey, insanların müthiş bir işte kullandıkları bu mantoyu yırtıp atmak kadar yararlı olamaz. Toplumun huzurunu bozmak için bu kadar makul gösterilen bu bahane, yani "din perdesi", kötülerin elinden alınmış olsaydı, kötülükler insan toplumundan ne çok uzaklaştırılmış olurdu!

İnsanlar arasında barışıklığı sürdürecektir yerde, rahipler, insanları boğaz boğaza getiren, etrafı birbirine katan ifritler oldular. Kendi içyüzlerini açığa çıkardılar ve savaştı, kavgacı ve inatçı olma hakkını Allah'tan aldıklarını iddia ettiler. Hükümdarlar, kendilerini zararlı olmaktan yasaklamak cesaretinde bulundukça, ruhaniler, haksızlığa uğradıkları inanışında bulunmuyorlar mı? Görkemli tanrısallığa tecavüz ve hakarete bulunulduğunu iddia etmiyorlar mı? Rahipler, o hırçın kadına benzerler ki, kendisini dövmekten yasaklamak için kocası elini tuttuğu zaman, *"Yangın var! Cinayet işleniyor! Hırsızı yakalayın!"* diye feryat eder.

148. HİÇBİR AHLAK, DİNİ GÖRÜŞLERLE UZLAŞTIRILAMAZ, BİRLEŞTİRİLEMEZ

Dinin bu dünyada çok sık neden olduğu kanlı facialara rağmen, yine de dinsiz hiçbir ahlak olamayacağı tekrarlanır. Teolojik görüşler hakkında, eserleriyle karar verilecek olursa, insanların dini görüşleriyle, ahlakın hiç uzlaştırılmayacağını ileri sürmek

gerekir.

Durmaksızın "Allah'a uyunuz", "Allah'ı taklit ediniz" diye bize bağırlarlar.

Pekala. Eğer bu Allah'a uyarsak hangi ahlakı huy edinmiş oluruz?

Uymamız gereken Allah, hangi Allah'tır?

Deist'in Allah'ı mı? Ancak bu Allah, bizim için hiç de sürekli bir iyilik modeli olamaz. Her şeyin yaratıcı ise, dünyada gördüğümüz, iyiliğin de kötülüğün de yaratıcıdır.

Eğer düzenin yaratıcısı ise, izni olmaksızın asla var olmayan karışıklığın, düzensizliğin de yaratıcısıdır. Vücuda getiriyorsa, yok da ediyor; hayat veriyorsa, öldürüyor da. Bolluk, zenginlik, refah, mutluluk, barış ve huzur veriyorsa; kıtlıkların, yoksulluğun, sıkıntıların, savaşların vücut bulmasına da izin veriyor. "Teizm" in ya da tabii dinin soylu ve büyük hükümleri, gözümüzün önünde oluşunu her an gördüklerimiz tarafından yalanlanan Allah, sürekli güzellikleri koruyan bir model olarak nasıl alınır? Ahlaka temel olmak üzere; huyu her an değişen ve hakkında "kerim" demek, ancak bu dünyada yaptığı ve yapılmasına izin verdiği kötülöklere göz yummakla mümkün olan bir "Allah" örneğinden daha az sarsılan bir temel gereklidir.

Eski zamanların ortak çok iyi, çok büyük "Jüpiter" ini mi taklit edelim? Böyle bir Allah'ı taklit etmek, böyle bir Allah'a uymak, babasının tahtını zapteden ve sonra babasını parçalayan asi bir oğulu örnek almaktır; huyu, her akli başında insanın yüzünü kızartacak bir zina edeni, bir kötölükçüyü, bir ayyaşlı örnek almak demektir. Platon'a göre, erdemın tanrıları taklitten ibaret olduğu batıl inancında bulunsalardı, Paganizm döneminde insanların durumu nereye varırdı?

Yahudilerin Allah'ını mı taklit etmek gerekirdi? Yehova'da yaratılışınıza örnek olacak bir model bulur muyuz? O, gerçekten vahşi bir Tanrıdır; gerçekten ahmak, zalim ve ahlaksız bir kavim için uygun bir Tanrıdır. Öç almaktan başka bir şey istemeyen, acıma nedir bilmeyen, öldürme, vuruşma, hırsızlık, anlaşmazlık emreden bir Tanrıdır. Sözü kısası, durumu, temiz ve doğru bir adama örnek olamayacak ve ancak soyguncular, haydutlar başkanı tarafından taklit edilebilecek olan bir Tanrıdır.

Bu durumda, Hıristiyanların İsa'sını mı taklit edeceğiz? Babasının merhamet kabul etmez gazaplarını yatıştırmak için ölen bu Tanrı, bazı insanların izlemesi gereken bir örnek oluşturur mu? Heyhat! Onda; bizzat kendisi de sefalete boğulmuş olan ve yoksullara vazederek, onlara yoksul olmayı, doğal eğilimleri söndürmeyi, haz ve lezzeti lanetlemeyi, bunları sevmemeyi, acı ve sıkıntıya istekli olmayı, bizzat kendi kendilerinden tiksınmeyi öğütleyen bir Tanrı, daha doğrusu bir bağınaz buluruz. Bu Tanrı (yani İsa), kendisini izlemeleri için, yoksullara, analarını, babalarını, akrabalarını, dostlarını terk etmelerini emreder. Bize, "ne güzel ahlak!" diyeceksiniz; kuşkusuz bazı insanlar için hayran olunacak bir durumdur. Bu ahlakın, tanrısal bir ahlak olması gerekir; çünkü insanlar için uygulama olanağı yoktur. Ancak, bu kadar yüce bir ahlak erdemi, tiksinti duyulacak bir içerikte değil midir?

Hıristiyanların "İnsan-Allah" ının ahlakına göre, izleyicileri bu dünyada giderilmesine asla izin verilmeyen ateşli bir susuzluk çeken gerçek *Tantale**'lerdir.

Böyle bir ahlak, bize doğayı yaratan hakkında çok tuhaf bir fikir verir. Bize temin edildiği gibi, Allah her şeyi yaratıklarının nimetlenmesi ve yararlanması için yaratmışsa, yaratıkları için yarattığı nimetlerden yararlanmaktan, onları, yadırganan bir nedenle men ediyor demektir. Bu durumda, insanın hep arzuladığı haz, insanın zayıflığını yakalamak, amiyane deyimiyle insanı "faka bastırmak" için

kurulmuş bir tuzaktan başka bir şey midir?

* Tantale, Lydie kralıdır. İlahlar kendisini ziyaret ettiğinden, bunların tanrısallığını sınamak için, öz oğlu Plaps'ın organlarını yemek olarak onlara yedirmiş olmasından dolayı, tanrıların tanrısı Jüpiter, onu *Tartare*'e yani cehennemin yedinci ve en alt tabakasına attı. Sürekli, parçalayıcı bir susuzluk ve açlık

acısını çekmeye mahkum etti. Tantale, bir ırmağın ortasında ve meyveli ağaçların altında tasvir edilir. Ancak ırmağın suyundan içmek istediğinde, su dudaklarından kaçır, ağaçların meyvelerine elini uzattığında, meyveler elinden uzaklaşır. Edebiyatta, tatmin olunacağı zaman elden kaçırılan ihtiras ve özlem konuları için "tantale işkencesi" denir.

149. İNCİL'İN AHLAKI, UYGULAMA YETENEĞİNDEN YOKSUNDUR

İsa'nın izleyicileri, mezheptaşları, her konuda doğaya aykırı, kalbin bütün eğilimlerine zıt, duygu ve hazlara düşman olan dinlerinin kuruluşunu, bize bir mucize olarak göstermek isterler. Ancak bir dinin hükümlerindeki sertlik ve şiddet, o dini kamu gözünde daha çok şaşırtıcı kılar; anlaşılamayan sırlara tanrısallık gözüyle baktırarak, hürmet ettirerek, aynı hükümler, insanoğlunun gücü ve dermanına uygulanması mümkün olmayan ahlakı, insan gözünde ilahi ve doğaüstü olarak kale gibi sağlamlaştırır; böyle bir ahlaka insanı hayran eder.

Bir ahlakı çok beğenmek ve onu uygulamak farklı iki şeydir. Bütün Hıristiyanlar, İncil ahlakına hayran olmaktan ve onu övmekten bir an geri kalmazlar. Ancak bu ahlak, kendilerinde takat ya da ilahi inayet olmadığı bahanesiyle izlemekten vazgeçen bazı kimselerin beğendiği çok sınırlı sayıda azizden başka kimse tarafından uygulanmaz.

Tanrısallık beğensin diye, dünyada insanın kendisini bedbaht etmesinin çok gerekli olduğu fikri üzerine kurulu bir dini ahlakla, bütün evren az çok kirletilmiştir.

Yerküremizin her yerinde çilekeşler, kendi içine kapanıp yalnız yaşayanlar, yoksullar, bağnazlar görülür ki, bunlar, lütuf ve keremini yüceltme ve ağırlamada herkesin aynı fikirde olduğu bir zatın onuruna, kendilerine eziyet etme* yöntemlerini derinden derine etrafıca araştırmış ve incelemiş görünürler! Din, esas olarak insanların sevinç ve refahının düşmanıdır.

"Ey ağlayanlar! Mutludur acı çekenler, yazık bolluk ve sevinç içinde olanlara!"

Hıristiyanlığın ortaya koyduğu nadir keşifler işte bunlardır!

* Mısır'da Müslümanlararası bir mezhep vardır ki, mensupları yere yüzüstü uzanıp kendilerini azgın develere çığnetmekle Allah'ın hoşuna gittiklerine, Allah'a ibadet ettiklerine inanırlar; bu kendine ahmakça eziyete "dosa" adını verirler.

150. BİR AZİZLER TOPLUMU MÜMKÜN DEĞİLDİR

Bütün dinlerde bir aziz, bir "veliyullah" nedir? Namaz kılan, kendine işkence eden, bir baykuş gibi yalnızlıktan hoşlanan, her zevkten el çeken, belirli zamanlarda oruca başlayan, perhiz yapan, körü körüne düşüncelerinden kendisini bir an olsun uzaklaştıracak her konudan ürken insandır. Bu bir erdem midir? Bu tavda bir adam, kendisine yararlı mıdır?

Başkalarına yararlı mıdır? Herkes bir aziz olmak isteyecek kadar deli olsaydı, toplum çözülmez miydi? Ve insanlar yeniden çok derin bir vahşet durumuna düşmez miydi?

Açıktır ki, Hıristiyanların ilahi ahlakının harfi harfine uygulanması, milletlerin yok olmasını ve batmasını doğururdu. Hıristiyanlıkta olgunluğa ermek isteyen her Hıristiyan, cennetten kendisini uzaklaştırabilecek her şeyi zihninden çıkarmak zorunda kalırdı. Hıristiyan, yerküre üzerinde yolunu şaşırantılardan, tuzaklardan, baştan çıkma bahanelerinden başka bir şey görmez. Hıristiyan, imana zarar veren bir şey olması itibarıyla, bilimden, bilgiden sakınmak zorundadır. Selameti için çok kötü olan servet ve varlığı elde etme aracı olduğu için, sanayiyle ilgilenmekten çekinmelidir. Gururunu tahrik edecek ve ruhunu düşünmekten uzaklaştıracak şeylerden olduğu gibi, memuriyetlerden, ödüllerden de kaçınmalıdır. Sözü'nün kısası, İsa'nın ulvi ahlakı tarafsız olmasaydı insan topluluğunun bütün bağlarını parçalardı.*

Alem içinde yaşayan bir aziz, bir veliyullah, çölde yaşayan bir azizden daha yararlı bir varlık değildir. Aziz aleme neşesizlik, hoşnutsuzluk ve çoğu kez kavga getirir. Bazen dini çabaları, bazı görüşleri ya da kibir ve gurur eseri olarak, semavi ilhamlar olarak değerlendirdiği hayalleriyle kendisini cemiyetin anlayış gücünü kurcalamak zorunda bırakır. Bütün dinlerin vakayinameleri, Allah'ın en büyük şanı adına dünyaya getirdikleri yıkımla tanınan, durup dinlenmeyen, ele avuca sığmaz, fesatçı azizlerle doludur. Evet, kendi yalnızlık köşesinde yaşayan azizler yararsızdır. Azizlerin alem içinde, halk arasında yaşayanlarıysa, çoğunlukla tehlikelidir.

Bir rol oynamak iftiharını, ahmak halkın gözünde şöhret bulmak isteği, genel olarak azizlerin belirgin karakterlerini oluşturur. Olağanüstü ve insan doğasının üstünde, kuvvetli insanlar olduklarına, gurur onları ikna eder; itibarsızlık, bir azizde çoğu durumda öteki insanların gururundan daha ince, daha kumazca bir gururdur. Çok gülünç bir gurur vardır ki, o da yaratılışının doğal eğilimlerine karşı insanı sürekli bir savaşa, çekişmeye sevk eden kibir ve gururdur!

* İsa'nın barışsever olması ve saldırgan olmaması, İsevilerin de barışsever olmasını ve saldırgan olmamasını sağlamamıştır. İsa ve İseviler, başka başka şeyler olmuşlardır.(A.C.)

151. İNSANIN DOĞASI BOZUK DEĞİLDİR; BUNUN TERSİNİ İDDİA EDEN BİR AHLAK İNSAN İÇİN DEĞİLDİR

İnsanın doğasına karşı olan bir ahlak, asla insana uygun bir içerikte değildir. Ancak, "*insan doğası bozulmuştur*" diyeceksiniz. Bu sözde "bozulma" nedir? Bu bozulma, yeni kazanmış olduğu ahlakın ihtirasından mıdır? Ancak ihtiraslar insanın cevherinden, aslından değil midir?

Mutluluğuna yararlı olan şeyi insanın araması, istemesi, sevmesi gerekmez mi? Kendisi için hoş olmayan ya da öldürücü olduğuna inandığı şeyden korkması,

kaçınması gerekmez mi? İhtirasları yararlı konular için işgal ediniz; refah ve mutluluğunu bu konulara bağlayınız. Özellikle ve bilinen nedenlerle kendisini gerek nefsine, gerek başkalarına zarar verebilecek şeylerden uzaklaştırınız. Bu şekilde insandan akli başında ve erdemli bir yaratık yaparsınız. İhtirassız bir adam, kötülüğe de erdeme de önem vermez, bunların her ikisine de ilgisiz kalır.

Kutsal hocalar! Rahipler! Hahamlar! Bize, insanın doğasının bozuk, fesat olduğunu her an tekrarlıyorsunuz; her nefsin yolundan saptığını bize bağırarak söylüyorsunuz; *"Doğa, artık size yolsuz, zevk ve eğlenceye düşkünlükten başka eğilimler vermiyor"* diyorsunuz. Bu durumda, bu doğanın başlangıçtaki konumunu koruyamamış ya da korumak istememiş olan Allah'ı suçlamalısınız. Eğer bu doğa (insanın yaratılışı) bozulduysa, Allah onu neden onarmadı? Neden düzeltmedi? Hıristiyan, hemen insanın doğasının onarıldığını, hüdâsının (yani İsa'nın) ölümünün Hıristiyanı yeniden bütünlüğüne döndürdüğünü temin eder.

Karşılık olarak ona sorarım: bir Allah'ın ölümüne rağmen, insan doğasının bozuk olduğunu nasıl oluyor da iddia ediyorsunuz? Bu durumda, sizin Allah'ınız tümüyle boşu boşuna mı ölmüştür? Dini inanışınıza göre, alemde hep uyguladığı kudret ve saltanatı şeytan hala koruyorsa, Allah'ınızın mutlak kudreti ve şeytana üstünlüğü nerede kalıyor?

Hıristiyan ilahiyatına göre ölüm; isyanın, günahın kefaretidir, Bir adamın ölümüne hep "ilahların gazabının doğaüstü eseri" gözüyle bakan bazı zenci ve vahşi milletlerin düşünüşüyle, Hıristiyan ilahiyatının bu görüşü uyum halindedir. Hıristiyanlar kendilerini İsa'nın günahattan kurtarmış olduğuna kesin olarak inanırlar. Oysa, gerek kendi dinlerinde, gerek öteki dinlerde, insanın ölüme mahkum edildiğini görebilirler.

"Hazreti İsa bizi isyandan, günahattan kurtardı" demek, işkenceye gönderdiğini gördüğümüz halde, bir hakim hakkında, *"suçluyu affetti"* demek değil midir?

152. İZLEYİCİLERİNİN İLAHİ HAZRETİ İSA HAKKINDA

Eğer dünyada bütün olup bitenlere gözler kapatılarak, Hıristiyan dininin taraftarlarına güvenilmek istenseydi, İsa'nın gelişinin, milletlerin ahlakında en şaşırtıcı inkılap ve en tam iyileştirmeyi yaptığını inanılırdı. Mesih, Pascal'a göre; yalnız başına seçkin, aziz ve büyük bir kavim oluşturmuş, onu yönetmiş, beslemiş, huzur ve yücelik makamına götürmüştü, bu kavme yasalar vermiş, bu yasaları kalbine kazımış, bu kavim için nefsinin Allah'a kurban etmiş ve şeytanın başını ezmiştir. Bu büyük adam, ilahi mesihinin, bu kadar tumturakla söz ettiği, herkesin yapamayacağı işler görerek oluşturduğu kavmi bize göstermeyi unutmuştur. Bu kavmin şimdiye kadar yeryüzünde asla mevcut olmadığı görülmektedir.

Hıristiyan milletlerin ahlakı biraz incelenir, araştırılır ve rahiplerin serzenişleri, şikayetleri dinlenirse, bu şikayetlerden şu sonucu çıkarma zorunluluğu ortaya çıkar: Bunların Allah'ları olan İsa, semeresiz, beyhude konuşmuş, başarısız ölmüştür ve her şeye gücü yeten iradeleri halen insanlarda bir direnişle karşılaşılıyor ve bu Allah bu direnişe ya üstün gelemiyor ya da üstün gelmek istemiyor. Bu ilahi imamın, öğrencileri tarafından pek çok hayranlık gösterilen ve çok az uygulanan ahlakını, bütün bir yüzyılda, göksel sarayda parıldamak şan ve şerefine özellikle erişecek yarım

düzine meçhul azizden, bağnaz ve adı sanı belirsiz papazdan başka, kimse izlememektedir. Bu Allah'ın kanı pahasına gûnahtan kurtarılmış bulunmakla birlikte, geriye kalan insanların tümü sonsuz alevlerin lokması olacak.

153. **GÜNAHLARIN AFFI İNANCI, RAHİPLERİN ÇIKARI İÇİN İCAT EDİLMİŞTİR**

Bir insan, günah işlemeye şiddetli bir arzu duyduğunda, Allah'ını hemen hiç düşünmez. Bundan başka, işlediği cinayet ne kadar kötü, vahşice olursa olsun, hakkında verilecek cezanın şiddetinin, bu Allah'ın, olgun lütuf ve merhametinden dolayı hafifleyeceği düşüncesiyle hep övünür.

Hiçbir insan, yaratılışının, yani eylem ve davranışlarının kendisini mahkum edeceğine ve cehennem azabına neden olacağına ciddi olarak inanmaz. Çoğu kez kendisini titreten müthiş bir Allah'tan her ne kadar korksa da, insan, şiddetli bir şekilde ihtiras eğilimi ortaya çıktığında, inancını terk eder ve hemen, kendisini güvenceye alacak ve rahatlatacak "bağışlayan Allah" fikrinden başka bir şey görmez olur. Kötülük mü yapıyor? Bu kötülüğü onarmak için zamanı olacağını ümit eder ve bir gün bundan pişman olup Tanrıdan suçunun bağışlanmasını dileyeceğini kendi kendine vaat eder.

Din eczanesinde, vicdanların acısını dindirmeye yarayan şaşmaz reçeteler, ilaçlar vardır. Her ülkede, rahipler, Allah'ın gazabını gidermenin ala sırlarını bilirler. Bununla birlikte, eğer tanrısallığın dualarla, adaklarla, kurbanlarla, kefaretlele dindirildiği, bu araçların kullanılmasıyla Allah'ın öfkesinin giderildiği doğruysa; insanların yoldan çıkmalarına, kötülük, suç, günah işlemelerine, dinin bir engel oluşturmadığını söylemekle, insan haklı olur. İnsanlar önce günah işler, sonra Allah'ın gazabını dindirme çarelerini ararlar. Suçların affını ve bağışlanmasını vaat eden her din, birkaç kişinin cinayet işlemesini engellerse, büyük çoğunluğu kötülük yapmaya cesaretlendirir.

Hareketsizliğine rağmen Allah, dünyanın bütün dinlerinde gerçek bir Protee'dir* Rahipler onu, kah sertlik, kabalık ve şiddetle silahlanmış, kah yavaşlık ve yumuşaklıkla dolu; kah zalim ve taşyürekli; bazen de günahkarların pişmanlıkları ve gözyaşlarıyla kolayca merhamete gelir olarak gösterirler. Sonunda insanlar tanrısallığı ancak en çok o anki çıkarlarına uygun gelen yönüyle benimser hale gelirler. Hep öfkeli bir Allah, kendisine ibadet edenleri bıktırabilir, ya da onları ümitsizliğe, eleme düşürebilirdi; insanlar için hiddetlenen ve hiddeti geçen bir Allah gereklidir. Eğer hiddeti bazı korkak ruhları korkutursa, er geç tanrısallıkla uyuşmak aracına başvurmak fikrinde olan yaratılışları itibariyle kötü adamları da kötülük yapmaya, tanrısallığın bağışlayıcılığı yüreklendirir, gayrete getirir. Zaten huyları gereği kötülükten çekinen ve kötülük yapmaya eğilimi olmayan bazı korkak sofulara Allah'ın hükümleri korku verirse, ilahi affetme hazinesi, bu hazineden tümüyle ötekiler gibi nimetleneceklerini ümit edebilen en büyük canileri bile, "*Tanrının, bağışlayıcılığından da büyük mü gerçeğim?*" diye cinayetler işlemeye, her naneyi yemeye cesaretlendirir.

* Tavırlarını ve fikirlerini çok çabuk değiştiren "bukalemun", "yarım şahıs" demektir. Masalların Protee'sinden alınmıştır. Protee bir ilahtır ki, Neptün'ün oğludur; çoğu kez sorulan sorulara cevap vermekten, konuşmaktan kaçınmakla ve soru soranlardan kurtulmak için aniden biçim ve görünüşünü değiştirmekle tanınır. (A.C.)

154. ALLAH KORKUSU İHTİRASLARA KARŞI ACİZDİR

İnsanlar, çoğunlukları itibariyle Allah'ı ender düşünür ya da onunla pek ilgilenmezler.

Allah çok az belirli, çok az sabittir. Bu fikir o kadar ümitsizdir ki, bu dünyanın sakinlerinin çoğunluğunu oluşturmayan tasalı ve melankolik bazı hülyacıların hayalgücünden başka hayalgücünü meşgul edemez. Halk, Allah fikrinden hiçbir şey anlamaz. Onu düşünmek istediğinde, zayıf dimağı hemen karışır, perişan olur. İşadama, işlerinden başka bir şey düşünmez; nedimler entrikalarından başka bir şey düşünmez. Kibar halk, kadınlar, delikanlılar eğlencelerinden başka bir şey düşünmez.

Zevk ve sefa, dinin yorucu fikirlerini zihinlerinden çarçabuk siler. Açgözlüler, cimriler, israfçılar çeşitli ihtiraslarını dengelemekten aciz olacak, bunlara kadar ulaşamayacak ölçüde zayıf düşünceleri bertaraf ederler.

Allah fikri, Allah'ı kime kabul ettirir? Güçsüzlüğe uğramış, tasalı, bıkkınlık geçirmiş, ümitsiz ve bu dünyadan usanmış kimselere; gerek yaşın etkisiyle, gerek maluliyet eseri olarak ruhlarındaki güçlü şevk ve duyguları sönmüş bazı kimselere. Din, ancak, huylarını ya da zamanla kendilerini uslandırmış olanlar için bir dizgindir. Allah korkusu ancak, günah işlemeyi çok güçlü olarak istemeyen ya da artık günah işleyecek bir durumda bulunmayan kimseleri günah işlemekten alıkoyar.

İnsanlara; "*tanrısallık bu dünyada cinayetleri cezalandırır*" demek, tecrübenin her gün yalanladığı bir iddiada bulunmaktır. İnsanların en kötöleri, genellikle dünyada keyfince hüküm sürenler ve şansı tarafından nimet ve bağışlara boğulan kimselerdir, Allah'ın hakimlerin en güçlüsü olduğuna inandırmak için, bizi ahirete sevk etmek, yani Allah kötölerin cezasını ahirette verir demek ise, kuşku götürmez olayları, kesin emirleri yok etmek kastıyla, bizi varsayımlar peşinde koşturmaktan başka bir şey değildir.

155. CEHENNEMİN İCAT EDİLMESİ, KÖTÜLÜĞE ENGEL OLAMAYACAK ÖLÇÜDE SAÇMADIR

Şiddetle tutkun olduğu şeyleri bu dünyada eline geçirin, kimse ahireti düşünmez. Çok ateşli bir aşğın gözünde, sevgilisinin huzuru cehennem ateşlerini söndürür ve yüzünün güzelliği cennetin bütün hazlarını siler. Ey kadın! Allah'ınıza gitmek için sevgilinizi terk ettiğinizi söylüyorsunuz; sevgilinizi terk etmenizin nedeni, gözünüzde aşğınızın aynı aşık, aynı sevgili olmaması, ya da sevgilinizin sizi terk etmesi ve kalbinizde ortaya çıkan boşluğu doldurma ihtiyacı duymanızdır.

Dünyada, din uzmanı olan ve bazen dinin yararını savunmada çaba harcayan açgözlü, arabozucu, bozuk ahlaklı, edepsiz insanlardan daha çok hiçbir şey görülmez. Bu adamlar din hükümlerini uygulamazlarsa da, günün birinde bunları yapmayı kendi kendilerine vaat ederler. Daha çok yapmak niyetinde oldukları kötülüğün vicdan azabını susturmak, gidermek için er geç gerekecek bir ilaç olmak üzere, din hükümlerini uygulamayı yedeklerinde bulundururlar. Bundan başka, sofular ve rahipler partisi çok kalabalık, çok etkin, çok güçlü bir parti olduğundan, hilekarların ve dolandırıcıların, amaçlarına ulaşmak için bu partinin

yardıma çok istekli olmaları, onlarda dayanak aramaları şaşılacak bir şey değildir. Kuşkusuz, bize denilecek ki, birçok temiz ve doğru kimse, içtenlikle ve çıkar düşünmeksizin dindardır. Ancak yürek saflığı hep kültür ve erdem ışıklarıyla bir arada olur mu?

Dine güçlü bir şekilde bağlanmış birçok deniz gibi bilgili kimseleri, dahileri bize anlatırlar. Bu kanıtlar ki; dahiler de hurafelere inanabilir; korkak ruhlu, zayıf yürekli ve kendilerini küçük gören olabilir; eşya ve olayları soğukkanlılıkla incelemelerini engelleyen bir hayalgücüne sahip olabilirler. Pascal, dinin lehinde hiçbir şey kanıtlamaz; bir deha sahibinde bir delilik köşesi bulunabileceğinden, hurafeleri dinlediği ve bunları dinlemeye değer bulduğunda, bir çocuktan başka bir şey olamayacağını gösterir.

Pascal, bizzat *"zeka, kuvvetli ve dar, zayıf olduğu kadar da geniş olabilir"* der. Daha yukarıda Pascal şöyle demiştir: *"İnsan sağduyuya sahip olabilir ve bu sağduyu her şeyi eşit olarak, aynı şekilde kapsamayabilir. Çünkü öyleleri vardır ki, bazı işlerde sağlam fikre sahip oldukları halde, başka bazı konularda aldanırlar, sapıtırlar"*.

156. ÖZELLİKLE RAHİPLERİN ÇIKARI ÜZERİNE KURULU DİNİ AHLAK VE ERDEMLERİN SAÇMALIĞI HAKKINDA

Teolojiye, yani dinbilime göre, erdem nedir? Bize cevap olarak; *"İnsanoğlunun işlerinin Allah'ın iradesine uygun olması"* deniliyor. Ancak Allah nedir? Kimsenin anlamak yeteneğinde olmadığı ve bundan dolayı, herkesin kendi kafasına göre değiştirdiği, şekil verdiği bir vücut. Allah'ın iradesi (iradetullah) nedir? Allah'ı görmüş ya da Allah tarafından ilham verilmiş insanların, iradetullah olduğunu söyledikleri şey. Allah'ı görmüş olanlar kimlerdir? Sözlerine hemen hemen hiç inanılmayan bağnazlar ya da düzenbazlar ya da açgözlülerdir.

Herkesin başka başka tasarladığı, herkesin kendi tarzına göre birleştirdiği, herkesin kendi mizaç ve çıkarına uydurduğu bir Allah üzerine ahlakı kurmak, kuşkusuz ahlakı insanların atmosferi, istekleri ve hayalgüçleri üzerine bina etmektir. Bu, ahlakı, bütün diğer hüdaların dışında gerçek bir Allah'a ibadet etmekle seçkin olduklarına inanacak bir mezhep ehlinin, bir zümrenin, arabozucu topluluğun, bir partinin fantezileri, kuruntu hayalleri üzerine bina etmektir.

Ahlakı ya da insanın görevlerini ilahi irade üzerine bina etmek; Allah tarafından yalanlanmaktan asla korkmaksızın Allah adına konuşanların iradeleri, kuruntuları, çıkarları üzerine bina etmektir. Her dinde Allah'larının hoşuna giden ya da gitmeyen şeyleri belirlemek hakkına yalnız rahipler sahiptir; kendilerinin hoşuna giden ya da gitmeyen şeyleri bizzat belirleyeceklerinden hiç kuşku yoktur.

Dünyanın bütün dinlerinin emrettiği ve öğütlediği dini inançlar, ibadet yerleri, ahlak ve erdemler, açık bir şekilde, bu dinleri koyanların ya da bunların göstericilerinin gösterişli yaşayışlarını genişletmek ya da

gelirlerini, refahlarını artırmak için hesaplanmıştır. Dini inançlar karanlıktır, belirsizdir ve korkunçtur. Bu bakımdan, hayalgücünü şaşırtmaya, halka hakim olmak isteyenlerin iradesine halkı daha çok bağlamaya ve boyun eğdirmeye elverişlidir. Dini törenler ve dinin üretimi, rahiplere servet ve saygı kazandırır. Dini ahlak ve erdemler Rahiplere, insanın düşünmesini yasaklayan boyun eğdiren bir imandan, esirlerinin boyun eğmesini sağlayan bir beceriksiz sofudan, yani bu rahiplerin çıkarlarından söz edilince, din, ateşli bir

çabadan ibarettir. Bütün dini erdemlerin konusu, hiç kuşkusuz din ricalinin çıkarlarından başka bir şey değildir.

157. İLAHİYATÇILARIN ÖĞRETTİĞİ VE UYGULADIĞI BİÇİMİYLE HİRİSTİYAN İYİLİKSEVERLİĞİ NASIL BİR SONUÇ DOĞURUR

Teolojik erdemlerin verimsizliği, teologlara hatırlatıldığında, Hıristiyanlığın iyilikseverliği ümmetine bir esas görev kıldığını, bu hemcins sevgisini ve sevecenliğini bize tantanayla anlatırlar. Ancak, heyhat, hüdanın göstericilerinin (yani rahiplerin ve genellikle ruhanilerin, hatta peygamberlerin) yaratılışları, bunların hal ve hareketleri incelenince, bu güzel şeyler neye varır?

"Bir inançsız olduğu, yani kendileri gibi düşünmediği zaman da, hemcinsini sevmek ya da ona iyilik etmek gerekmez mi?" diye onlara bir kez sorunuz. "İzledikleri dinin görüşlerine hoşgörü göstermeli mi, göstermemeli mi?" diye onlara sorunuz. "'Sapkınlar' hakkında hükümdar merhametli davranmalı mıdır?" diye onlara sorunuz.

İyilikseverlikleri hemen yok olur. Zorba ruhban size, *"Hükümdar ancak 'zati ecellü ala'nın çıkarını korumak için kılıç taşır"* karşılığını verir. Ruhban size, hemcins sevgi gereği olarak, onu (kendileri gibi düşünmeyeni) yok etmek, hapsetmek, sürmek, yakmak gerektiğini söyler.

Hoşgörü (yani vicdan ve düşünce özgürlüğüne saygı) ancak, kendileri de saldırıya uğramış olan ve kendileri de iktidara sahip olur olmaz Hıristiyanlığın sevecenliğini bertaraf ederek, başkalarını ezmeye, başkalarına karşı saldırganlığa başvuracak olan birkaç rahipte bulunur.

Başlangıçta dilenciler ve yoksullar tarafından sevecenlik olarak vazedilen ve yayılan Hıristiyanlık dini, sadaka vermeyi çok hararetli bir şekilde över ve öğütler.

Muhammed dini de, sadaka vermeyi en gerekli görev sayar. Mutsuzların yardımına koşmak, çocukları giyindirmek, her muhtaç olana yardım eli uzatmak, hiç kuşku yok ki, insanlığın şanıdır. Bundan daha insancıl bir şey yoktur. Ancak, sefaletin önünü almak ve yoksulların artmasına engel olmak, daha insancıl, daha merhametli, daha iyiliksever olmaz mıydı? Eğer din, hükümdarları tanrılaştıracak yerde, onlara uyruklarının hukuki tasarruflarına saygı göstermeyi, adil olmayı, yalnız yasal hukuku kullanmayı öğretseydi, ülkelerinde bu kadar çok dilenci görülmezdi. Açgözlü, adaletsiz, zorba bir hükümet, sefaleti artırır; vergilerin şiddet ve ağırlığı acı ve bezginlik, tembellik, yoksulluk getirir. Bunlar ise, hırsızlıklar, cinayetler ve her türden katiller doğurur. Hükümdarlarda daha çok insanlık, sevecenlik ve hakkaniyet olsaydı, ülkeleri, sefaletlerini hafifletmesi olanaksız olan bu kadar yoksul, bu kadar mutsuzla dolu olmazdı.

Hıristiyan ve Müslüman ülkeler yaygın ve zengin donanımlı hastanelerle doludur. Bu hastanelerde bunları yaptıran kralların ve sultanların, Tanrı korkusuyla yaptığı bağışlar, şaşkınlıkla görülür. Zorbaca bir boyunduruk altında halkı ezip, çılgın bir zevk ve ihtişamı tatmin etmek için onları yoksullaştırdıktan sonra sefaletе düşürülen halkın çok az bir kesimini alabilecek muhteşem binalar yapmaktansa, bu halkı iyi yönetmek, refah sağlamak, sanayi ve ticareti geliştirerek, kolaylaştırmak, halkın çalışmasının

ürünlerini tam güvenle toplamasını sağlamak, daha çok insancıl olmaz mıydı? Din, sözde "erdem"leriyle insanları aldatmaktan başka bir şey yapmamıştır; dertlerin önünü almak için, etkisiz ilaçlardan başka bir şey kullanmamıştır.

Allah'ın göstericileri, başkalarının felaketinden kendileri için yararlanmayı hep bilmişlerdir. Genel sefalet, denilebilir ki, onların sermayesi olmuştur. Onlar her yerde yoksul mallarının yöneticileri, yardım ve sadaka dağıtıcıları, bağış teslim memurları olmuşlardır. Bu vesileyle çoğu kez en kalabalık, en çok çalışan, toplumda karışıklık çıkarmaya en çok elverişli kesim olan mutsuzlar, sefaletzedeler üzerinde nüfuzlarını genişletmiş ve sürdürmüşlerdir. Bu bakımdan, en büyük dertler, papaz, hoca, haham gibi ruhanilerin çıkarına hizmet eder.

Hıristiyanların rahipleri bize, "*sahip olduğumuz mal ve mülk, fukaranın mal ve mülküdür*" derler ve bu itibarla tasarruflarının kutsal olduğunu ileri sürerler. Bundan dolayı hükümdarlar ve halk, bu ruhanilerin elleri altına tarlalar, gelirler, paralar toplamaya ve vermeye girişmişlerdir. Hayrat ve iyilikseverlik bahanesiyle, bizim ruhani rehberlerimiz çok zengin olmuşlardır. Ve özellikle mutsuzlara, sefaletzedelere mahsus olan mal ve mülkten, yoksul düşmüş milletlerin gözleri önünde nimetlenir, varlık içinde yaşarlar. Yoksul milletler ise (akıl ve mal bakımından yoksul milletler!) bundan dolayı şikayette bulunmak şöyle dursun, kiliseyi zenginleştiren ve yoksulların ihtiyaçlarını gidermeye ender olarak hizmet eden bu cilalı cömertliği alkışlarlar.

Hıristiyanlığın ilkelerine göre, yoksulluğun kendisi bir erdemdir ve hükümdarların ve rahiplerin esirlerine en sıkı bir şekilde boyun eğdirdikleri erdem de budur. Bu ilkelere göre, birçok sofı Hıristiyan, dünyanın sürekli olmayan servet ve zenginliklerinden kendi istekleriyle vazgeçti. Baba mirası mal ve mülklerini yoksullara dağıttılar, kendi istekleriyle yoksulluk ve hastalık içinde yaşamak üzere çöllere çekildiler. Ancak çok geçmeden bu şevk, sefalete duyulan bu doğaüstü zevk, yerini, doğaya (yani doğal zevk ve eğilime) bırakmak zorunda kaldı. Bu istekli yoksulların halefleri, ibadetlerini ve tanrısallık katındaki araçlarla ilgili etkinliklerini sofı halka satmışlardır. Bu şekilde, dünyayı terk edip bir köşeye çekilenler, yalnızlığı sevenler, işsizlik içinde tembel bir hayat yaşadılar, hayrat ve iyilikseverlik (yani dini sevecenlik) bahanesiyle yoksulların kanını hayasızca emdiler.

Dinin en çok önem verdiği yoksulluk, akıl yoksulluğudur. Her dinin esas erdemi, yani din göstericilerinin en çok işlerine yarayan erdem, imandır. İman, tanrısallığın tercümanlarının yararı olan şeye incelemeden körü körüne inandıran sınırsız bir bölükten ibarettir. Bu erdemin yardımıyla, rahipler, doğrunun ve batılın, iyiliğin ve kötülüğün hakemi oldular; yarar sağlamak için, gerektiğinde cinayetler işletmek, onlar için çok kolay oldu. Örtülü iman (yani, kendiliğinden eylem ve uygulamaya dönüşen iman), yeryüzünde yapılmış en büyük suikastlerin kaynağı olmuştur.

AHLAKIN GERÇEK İLKELERİNİ YIKMIŞTIR

İnsanlara bir kötülük yapıldığında, bu kötülüğü yapanın Allah'tan af ve bağışlama istemesi, onu bağışlarla yatıştırması, Allah'a kurbanlar sunması gerektiğini milletlere

ilk kez söyleyen kimse, ahlakın gerçek ilkelerini açık olarak yıkmıştır. Bu fikirlere göre, insanlar; haksız olmak, kötü olmak izninin yeryüzünün krallarından alındığı gibi, göklerin tanrısından da alınabildiğini ve hiç olmazsa, yapılabilen kötülüğün affının sağlanabileceğini sanırlar.

Ahlak, yeryüzü sakinlerinin ilişkileri, ihtiyaçları, sürekli çıkarları üzerine kurulmuştur. İnsanlarla Allah arasındaki ilişki ya hiç bilinmez, ya da hayalidir. Din, Allah'ı insanlarla birleştirerek, insanları birbirleriyle birleştiren bağları açık bir şekilde zayıflattı ya da yıktı. Yaratıklarına yapılan bütün tecavüzleri affetmek hakkına sahip olduğu varsayılan, her şeye gücü yeten zata ödenen uygun bir tazminatla, insanlar birbirlerine, cezasız kalarak zarar vereceklerini sanırlar.

Haksızlıkları, kötülük edenleri, gasp ve yağmacıları, ihanetleri, topluma yapılabilecek saldırı ve tecavüzleri affetmek hakkına sahip bir zatın varlığına ikna etmek kadar, kötü insanları tatmin edecek ve bunlara cinayet işleme cesareti verecek bir şey var mıdır? Görüyoruz ki, bu kötü fikirlerden cesaret alan en kötü adamlar, en büyük cinayetlere girişirler ve ilahi af ve bağışlamayı niyaz ederek, bu cinayetleri onardıklarına inanırlar. Dünyada hiçbir şeye yaramayan samimi bir pişmanlık karşısında, Allah'ın gazabının yatıştığını bir rahip söyler söylemez, canilerin vicdanı huzura ve rahata erişir. Bunlar kabahatlerinin tazmini, günahlarının kefareti olarak, eşkıyalıklarının, hırsızlıklarının ve kötülüklerinin kârlarını, Allah'ın göstericileriyle bölüşmeye razı olurlarsa, bu rahip onları (yani canileri, soyguncuları) tanrısallık adına teselli eder.

Dine eklenmiş bir ahlak, ister istemez dinin altındadır, dine tabidir. Bir sofunun gözünde, Allah'ın, yaratıklarının önünde bulunması gerekir. Allah'a itaat etmek, insanlara itaat etmekten erdemlidir ve üstündür. Göklerin mutlak hükümdarının çıkarı, cılız fanilerin çıkarından öncedir ve ona üstün gelmelidir. Ancak Allah'ın çıkarları, açıkça Allah'ın göstericilerinin (ruhanilerin, rahiplerin, hocaların, hahamların, ahuntların) çıkarlarıdır. Bunun sonucudur ki, bütün dinlerde rahipler, ruhaniler, kabul etmeye ve uygulamaya yalnız Allah'ın sahip olduğu görevler işlerine gelmediği zaman, "Allah'ın çıkarı" ya da "Allah'ın şan ve büyüklüğü" bahanesiyle, insani ahlak görevlerinden insanları affetmek hakkına sahiptirler. Öte yandan, cinayetleri affetmek gücüne sahip olan zatın, cinayet işlenmesini emretmek hakkına da sahip olması gerekmez mi?

159. BİR ALLAH'I VARSAYMAK, AHLAKA GEREKLİ DEĞİLDİR

Nefesleri tükeninceye kadar, bize tekrarlamakta ısrar ederler; *"Bir Allah olmaksızın ahlaki yükümlülük de olmaz. İnsanlara ve hatta doğrudan doğruya hükümdarlara kendilerini yükümlü kılacak ölçüde kudretli bir yasa yapıcı gereklidir"* derler. Gerçi ahlaki görevle ahlaki yükümlülük bir yasa gerektirir; ancak bu yasa, olaylar arasında sonsuz ve zorunlu ilişkilerden doğar, bu ilişkinin ise bir Allah'ın varlığıyla hiçbir ilgisi yoktur. İnsanların yaratılışlarının kuralları, bilebildikleri, kendilerince bilinebilir olan tabulardan ortaya çıkar; hakkında hiçbir fikirleri bulunmayan ilahi yaratılıştan değil. Bu kurallar bizi yükümlü kılar, zorunlu kılar. Yani bu kurallara uymamıza ya da bu kurallardan ayrılmamıza göre, kendimizi saygıya değer ya da aşağılayıcı, sevgiye değer ya da iğrenç, ödüle yakışır ya da cezaya hak kazanmış, mutlu ya da mutsuz

kılarız. Kendi kendisine zararlı olmayı bile insana yasaklayan yasa, bu dünyaya ne tarz ve şekilde gelmiş olursa olsun ve gelecek dünyada şansı ne olabilirse olsun; güncel yaratılışı gereği huzur ve refah istemek, dert ve sıkıntıdan sakınmak, hazzı sevmek, acıdan korkmak zorunda olan duygulu bir varlığın yaratılışı üzerine kurulmuştur.

İnsanı başkalarına kötülük yapmamak ve onlara iyilik yapmak zorunda bırakan yasa; toplum halinde yaşayan ve yaratılışları gereği kendilerine hiçbir iyilik yapmayı aşağılamak ve mutluluklarına engel olanlardan tiksirmek zorunda olan duygulu varlıkların üzerine kuruludur.

Bir Allah gerek olsun, gerekse olmasın; bu Allah gerek konuşmuş gerekse konuşmamış olsun; kendilerine özgü doğaları oldukça, yani duygulu yaratıklar oldukça, insanların görevleri aynı kalır. Bu durumda, her aşırılığın kendilerini açık bir şekilde yıkmaya eğilimli olduğunu, nefsin korunması için taşkınlıklardan, zulümlerden sakınmak gerektiğini, başkaları tarafından seilmek için onlara iyilik etmek gerektiğini ve kötülük etmenin, intikam ve kin kışkırtan en güvenilir araç olduğunu anlamaları için, insanların, görmedikleri, bilmedikleri, tanımadıkları bir Allah'a, yürürlükte olmayan bir yasa yapıcısına, gizli yönleri olan, akıl erdirilmeyen bir dine, asılsız korkulara ne ihtiyaçları vardır?

"Kanundan önce günah yoktur". Bu özdeyiş kadar yanlış bir şey yoktur. Kendisine haz olanı, acı çektirici olandan ayırması için, insanın neyse o olması, yani duygulu bir varlık olması yeterlidir, Bir adamın kendisine yararlı ya da zararlı olanı bilmesinin mümkün olması için, öteki adamın da kendisi gibi duygulu bir varlık olduğunu bilmesi yeterlidir. Başka bir insanda, kendisine uygun olmayan duyguları kışkırtmaktan korkması gerektiğini bilmesi için, insanın hemcinsine muhtaç olması yeterlidir, Bu şekilde, hem kendisi hem başkaları için yapması gereken şeyi keşfetmesi için, duygulanan ve düşünen bir varlığın, duygulanmaktan ve düşünmekten başka hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Ben duygulanıyorum, bir başkası da benim gibi duygulanıyor: Bütün ahlakın esası işte budur.

160. DİN VE DİNİN METAFİZİK AHLAKI KAVİMLER İÇİN KÖTÜDÜR VE İNSANIN DOĞASINA ZİTTİR

Bir ahlakın iyiliğine ancak insanın doğasına uygun olmasıyla karar verebiliriz. Bu karşılaştırmaya göre, türümüzün refah ve mutluluğuna aykırı bulursak bu ahlakı reddederiz. Dini ve dinin metafizik ahlakını ciddi olarak inceleyen ve düşünceden geçiren, güvenilir bir elle yarar ve zararını tartan kim olursa olsun, inanacaktır ki; din de, ahlakı da insan türünün çıkarına aykırıdır, ya da doğrudan doğruya insan doğasına aykırıdır.

"Ey ahali, silah başına! Allahınızın davası söz konusudur. Allah'a tecavüz edildi; din tehlikededir! Vurun dinsizliğe! Küfre! Allahsızlara!"

Ahalinin hiçbir zaman hiçbir şey anlamadığı bu müthiş kelimelerin büyüleyici kuvvetiyle ruhaniler, her zaman milletleri ayaklandırmak, kralları tahtlarından indirmek, iç savaşlar çıkarmak, insanları birbiriyle boğaz boğaza getirmek durumunda bulundular. Göksel gazabı tahrik etmiş ve yeryüzünde bu kadar yıkım yapmış olan

önemli şeyler tesadüfen incelenecek olursa, görülür ki, kendileri de anlayamayan birkaç ilahiyatçının delicesine hayalleri ve garip varsayımları, toplumun bütün bağlarını kırmış ve insan türünü kendi kanına ve gözyaşlarına boğmuştur.

161. DİNLE SİYASETİN BİRLEŞMESİNİN, GEREK HÜKÜMDARLAR GEREKSE KAVİMLER İÇİN NE KADAR KÖTÜ OLDUĞU HAKKINDA

Bu dünyanın hükümdarları, tanrısallığı ülkelerinin yönetimine ortak ederek, nüfuz ve kuvvetlerini Allah'tan aldıklarını onaylayarak, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi (zıllullah) olarak geçinerek, din büyüklerini ister istemez kendilerine rakip ya da hüdavent yapmışlardır. Bu durumda, ruhbanın, hükümdarlara, göksel hükümdarın mutlak üstünlüğünü çoğu kez hissettirmeleri şaşkınlığı gerektirir mi? En büyük güç ve yüceliğin, iman kaynağına, ruhani kudret ve yüceliğe baş eğmeye zorunlu olduğunu, rahipler, cismani hükümdarlara birçok kez bildirmemişler midir? Özellikle uyruklarından istedikleri şeyde birlik olmadıkları zaman, iki efendiye, biri cismani öteki ruhani iki hükümdara hizmet etmek kadar zor bir şey yoktur.

Dinin siyasetle ortaklığı, ister istemez, hükümetlere iki katlı bir yasa (iki mahkeme, iki adliye, iki hukuk, nizamiye ve şeriye adıyla iki tür meclis) getirdi. Ruhaniler tarafından yorumlanan ilahi yasa (şeriatı ilahiye) çoğunlukla hükümdarın yasasına ya da hükümetin çıkarına muhalif oldu. Hükümdar sahibi dayanıklı olduğu ve uyruğunun sevgisinden emin olduğu zaman, Allah'ın yasası, bazen, cismani hükümdarın makul niyetlerine katılmak zorunda kaldı. Ancak hükümdarların yetkisi çoğu kez, ilahi yetkinin, yani ruhbanın çıkarları önünde geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bir hükümdar için buhurdana vaziyet etmek, yani dinin istediği adaletsizlikleri iyileştirmek istemek kadar hiçbir şey tehlikeli değildir. Tanrısız hukuka, rahiplerin ayrıcalıklarına, mal, mülk ve akarlarına dokunulduğu zaman olduğu kadar, hiçbir zaman "Allah gazaba gelmez"!

İnsanların metafizik düşünceleri, dini görüşleri, yaratılışları üzerinde, ancak bu düşünce ve bu görüşleri çıkarlarına uygun gördükleri zaman etkili olur. Çoğu kez direndikleri, karşı oldukları ruhani saltanat karşısında birçok hükümdarın tavır ve hareketleri kadar, bu gerçeği inandırıcı bir şekilde kanıtlayan bir şey yoktur. Dinin önemine ve hukukuna inanan bir hükümdar, bu dinin rahiplerinin emirlerini saygıyla kabul etmeye ve bu emirlere bizzat tanrısallığın emirleri gözüyle bakmaya vicdanen zorunlu değil midir? Bir zaman oldu ki, hükümdarlar ve ahali, mantıki ve ruhani saltanatın hukukuna daha çok inandıkları için, benliklerini her ilişkide ruhani saltanata bırakıyor, onun kölesi oluyor ve onun ellerinde uysal bir araçtan başka bir şey olmuyorlardı: Artık bu mutlu zaman yoktur! Bazen en sofu hükümdarların, kendilerine Allah'ın nazırları gözüyle bakanların, nazırların her girişimine muhalefet ettikleri görülüyor. Din korkusuyla tümüyle birleşmiş ya da Allah'ı için saygıyla dolu olan "Monark" rahiplerinin, din büyüklerinin huzurunda hep secde halinde bulunması ve onlara gerçek hükümdarları gözüyle bakması gerekirdi. Yerküresi üzerinde, "zatı ecellü ala"nın kudret ve büyüklüğüyle boy ölçüşmek hakkına sahip olan bir kudret ve büyüklük var mıdır?

162. KÜLTLER AĞIR VE MİLLETLERİN ÇOĞUNLUĞU İÇİN YIKIMDIR

Uyruklarının batıl inançlarını sürdürmekte çıkarları olduğunu gören hükümdarlar, istedikleri zaman konuşmak ve milyonlarca uyruğun ihtiras ateşini Allah adına alevlendirmek hakkına sahip olan demagogların oluşturduğu ve oluşturabileceği etkiyi iyi düşünmüşler midir? Çoğu kez yaptıkları gibi, bir hükümeti karışıklığa uğratmak konusunda anlaşsalar, bu kutsal vaizler ne yıkıma sebep olurlardı! Çoğu milletler için hüdalarına ibadet kadar ağır ve yıkıcı hiçbir şey yoktur. Her yerde, bunlar hüdalarının göstericileri rolünde ilk sırayı işgal etmekle kalmazlar, toplumun mallarının en geniş kısmını elinde bulundururlar ve hemşehrilerine sürekli olarak vergi koymak hakkına sahip bulunurlar.

"Zatı ecellü ala"nın bu göstericileri, toplumdan elde ettikleri büyük çıkarlar karşılığında, halka gerçek hangi yararları sağlarlar? Ahaliden aldıkları servetlerin, nimetlerin bedeli olarak onlara sırlardan, varsayımlardan, törenlerden, ince sorulardan, kurnazca meselelerden, çoğunlukla devletlerin yine ahalinin kaniyle ödemek zorunda olduğu sonsuz çekişmelerden başka bir şey veriyorlar mı?

163. DİN, AHLAKI FELCE UĞRATIR

Ahlakın en sağlam dayanağı geçinen din, -sağduyuya, açık bir şekilde karşı olduğu için- yerine kimsenin metanetle inanamadığı hayali nedenler, akıl almaz ham hayaller koymak üzere, gerçek nedenleri ahlaktan uzaklaştırır. Herkes, cezalandıran ve ödüllendiren bir Allah'a sağlam bir şekilde inandığını bize temin eder. Herkes bir cehennem ve bir cennetin varlığına inandığını söyler. Bununla birlikte, bu fikirlerin insanları daha iyi yaptığını ya da bunlardan çoğunun zihninde en hafif çıkarlara denk geldiğini görüyor muyuz? Herkes Allah'ın hükümlerinden, cezalarından çok korktuğunu söyler ve herkes insanların hükümlerinden, cezalarından kurtulacağına emin olduğunda ihtiraslarına tabi olmakta tereddüt etmez.

Yürürlükte olmayan kudretler korkusu, ender olarak yürürlükte olan kudretler korkusu kadar kuvvetli olur. Bilinmeyen ya da uzaktaki ceza ve eziyetler, halkın üzerinde, dikili bir darağacından ya da ibret olsun diye asılmış bir adamdan daha az etkilidir. Çevremizde kimse yoktur ki, Allah'ın gazabından korkusu, efendisinin gözünden düşme korkusu kadar büyük olsun. Bir maaş, bir ünvan, bir rütbe, cehennem azaplarını ve cennetin zevklerini unutturmaya yeter. Bir kadının okşamaları, "zatı ecellü ala"nın tehditlerine hemen her gün üstün gelir. Kibar bir kişi üzerinde bir zarif söz, bir komedyen üzerinde bir espiri, dinin bütün korkunç haberlerinden, vaatlerinden çok daha etkili olur.

Tanrısallığın gazabını yatıştırmak için, iyi bir *peccavinin** yeterli olduğu bize temin edilmez mi? Bununla birlikte, bu iyi peccavinin tam bir samimiyetle söylendiği görülmez. Herhalde büyük hırsızların, öürken bile, gasp yoluyla kazandıkları malları geri verdikleri çok ender görülür. İnsanlar sonsuz ateşlere, bu ateşlere karşı kendilerini temin edemedikleri takdirde, maruz olacaklarına kuşkusuz inanırlar. Ancak,

servetlerinin bir bölümünü vakfederek, bu dünyada servet edinmelerinin tarzı hakkında pek gönlü rahat olarak ölmeyen dolandırıcı sofular çok azdır.

* Latince bir kelimedir, "günah işledim" demektir.

164. SOFULUĞUN KÖTÜ SONUÇLARI

Dinin ve dinin yararlarının en hararetli savunucularının itiraflarına göre, samimi olarak hidayete erenler kadar ender olan hiçbir şey yoktur. Buna şu da eklenebilir: Hidayete erme kadar, toplum için verimsiz olan hiçbir şey yoktur. İnsanlar, ancak dünya kendilerinden usandığında dünyadan usanırlar. Bir kadın, dünya artık kendisinden hoşlanmadığı zaman, kendisini Allah'a verir. Onun gururu, sofulukta, kendisini ilgilendiren ve cazibesinin yıkıntısını onaran bir rol bulur. Kılı kırk yaran ibadet meşguliyetleri, ona vakit geçirir. Entrikalar, arabozucu yalan dolanlar, dini konuşmalar, söylevler, kınamalar, din gayretkeşliği, ona, sofular zümresi içinde ün ve saygı kazanma araçları sağlar.

Sofular, Allah'ın ve rahiplerinin hoşuna gitme yeteneğine sahiplerse, toplumun hoşuna gitme ya da topluma yararlı olma yeteneğinde değillerdir. Din, bir sofu için bütün ihtiraslarını, gururunu, geçimsizliğini, gazabını, intikamını, sabırsızlığını, kuyruk acılarını örtmek ve bunları doğru göstermek için bir perdedir. Sofuluk kendisine zorbaca bir üstünlük takınır ki, içtenlik ve dostluktan yumuşaklığı, sevecenliği ve neşeyi kovar; başkalarını sansür etmek, inanmayanları Allah'ın en büyük şan ve yüceliği adına yakalamak, parçalamak hakkını kendine verir.

Zahit olmak, sofu olmak ve toplumsal yaşamı gerektiren hiçbir erdem ya da sığata sahip olmamak, çok olağandır.

165. AHİRET HAYATINI VARSAYMAK, İNSAN İÇİN NE AVUTUCUDUR NE DE AHLAKA GEREKLİDİR

Toplumların huzuru için, "öbür dünya" inanının büyük önemi olduğu temin edilir. Sanılır ki, bu inanış olmaksızın, dünyada insanların artık iyi davranma nedenleri yoktur... Dünya üzerinde tavır ve hareket tarzının nasıl olması gerektiğini her aklı başında insana hissettirmek için, korkutmalara, masallara ne gerek vardır! Bizi kuşatan kimselerin onayına, saygısına, hüsnü teveccühüne hak kazanmakta;

toplumun kınamasına, aşağılamalarına, tepkilerine neden olacak hareketlerden sakınmakta büyük yararımız olduğunu her birimiz görmüyor muyuz? Bir ziyafetin, bir sohbetin, bir ziyaretin süresi ne kadar kısa olursa olsun, bu ziyafette, bu sohbette, bu ziyarette herkes, kendisi ve başkaları için terbiyeli, zarif olana yakışır biçimde, beğenilecek biçimde rol oynamak istemez mi? Yaşam bir geçitten başka bir Şey değilse, bu geçidi kolaylaştırmaya çalışalım; bizimle birlikte yolculuk edenlere uyum sağlamada kusur edersek, bu geçit kolay olmaz, güvenlik ve esenlikle sona ermez.

Karanlık, belirsiz düş ve kuruntularıyla hüznü bir şekilde meşgul olan din, insanı ancak bir hacı olarak tasvir eder. Bundan şu sonucu çıkarır: Daha güvenilir gezi yapmak için, insan yolculuğu yalnız yapmalı, rastladığı hazzardan, hoşlanacağı şeylerden vazgeçmeli, yolun yorgunluklarını ve can sıkıntılarını yatıştırarak eğlencelerden kendisini yoksun bırakmalıdır. "Stoik" ve sıkıcı bir felsefe, bazen bize, din kadar az makul öğütler verir. Ancak, daha akli başında bir felsefe, bizi, hayat yollarına güller saçmaya, kuruntuları ve "panik" korkularını bu yollardan defetmeye, çıkarımız gereği, gezi arkadaşlarımızla birlik olmaya, çoğunlukla uğradığımız eziyet, sıkıntı ve güçlükleri sevinçlerle ve namuslu eğlencelerle unutmaya davet eder. Bu akli başında felsefe, bize hissettirir ki, yolculuğumuzu hoş ve sıkıntısız bir şekilde yapmak için, bizzat kendimize zararlı olabilecek şeylerden sakınmamız ve bizi yol arkadaşlarımızın gözünde iğrenç kılacak şeylerden büyük bir dikkatle kaçınmamız gerekir.

166. BİR TANRITANIMAZ İYİ HAREKET ETMEK, TAVIR VE DAVRANIŞLARINDA DÜRÜST OLMAK İÇİN, BİR SOFUDAN DAHA ÇOK NEDENLERE SAHIPTİR

Bir dinsizin iyilik yapması için, ne sebep ve gerekçeleri olabileceği sorulur. Kendi kendisine beğenilmek, hemcinslerince heğenilmek, mutlu ve rahat yaşamak, varlıkları ve tabiatları, gerçek içyüzünün bilinmesi mümkün olmayan bir zatın varlık ve tabiatından daha çok bilinen ve güvenilen insanlar tarafından sevilme ve saygı duyulma sebep ve gerekçeleri vardır. "İlahlardan korkmayan kimse, bir şeyden korkabilir mi?" İnsanlardan korkabilir; aşağılanmaktan, rezil olmaktan, yasaların cezalarından ve intikamdan korkabilir. Sözün kısası, kendi kendisinden korkabilir; hemcinslerinin düşmanlığına uğramış ya da buna hak kazanmış olduğunu bilen herkesin hissetmesi gereken vicdan azaplarından korkabilir.

Vicdan, kendileriyle birlikte yaşadığımız kimselerin saygı ya da kınamasını hak edecek şekilde hareket etmiş olduğumuz hakkında kendi kendimize yaptığımız tanıklıktır. Bu vicdan, insanlar hakkında sahip olduğumuz kesin ve açık bilgi ve eylemlerimizin insanlarda ortaya çıkarabileceği duygular üzerinde kuruludur. Sofunun vicdanı, Allah'ın hoşuna gitmiş ya da gitmemiş olduğuna inanmaktan ibarettir!

Allah'ın belirsiz ve kuşkulu işleri ve niyetleri; ancak güvenilmeyen ve tanrısallığın içyüzü hakkında kendisinde fazla bilgi bulunmayan ve onun (yani Allah) için geçerli ya da geçersiz şeyleri belirlemek konusunda çok az müttefik olan kimseler tarafından açıklanır ve yorumlanır. Sözün kısası, inanan insanın vicdanı, kendileri de toplumdaki uzak bir vicdana sahip olan ya da çıkarları gerçek ışığını söndüren kimseler tarafından yönetilir.

"Bir tanrıtanımazın, bir dinsizin vicdanı olabilir mi? Gizli kötülük ve suçlardan, başka insanların bilmediği ve dolayısıyla üzerlerine hiçbir hüküm ve nüfuzları geçmeyen cinayetlerden çekinmek için, bir tanrıtanımazın sebep ve gerekçeleri nelerdir?" Bu tanrıtanımaz sürekli bir tecrübeyle emin olabilir ki, (yaratılıştan geçen etki ve tepki yasasının doğal sonucu olarak) kendiliğinden cezasını bulmayan hiçbir kötülük yoktur.

Kendisini korumak istiyor mu? Bu durumda, sağlığına zarar verebilecek bütün

suistimallerden çekinir. Kendisini kendisine ve başkalarına yük edebilecek çökmüş bir hayat sürmek istemez.

Gizli cinayetlere gelince; kendi gözlerinde utanca, sıkıntıya uğramak, kızarmak korkusuyla, elinden asla kurtulamadığı bu korkunun etkisiyle, gizli cinayetler işlemekten çekinir; akıl ve insafa sahipse, namuslu bir adama karşı beslemesi gereken saygının değerini bilir. Ayrıca, beklenmeyen ve akla hayale gelmeyen durumların sonucu olarak, sırrını öğrenmekte çıkarları olduğunu hissettiği kimselerin, gerçeğini öğrenebileceğini bilir. İyilik yapmak için bu dünyada hiçbir neden bulmayan kimseye, ahiret, hiçbir neden vermez.

167. PEK ÇOK GÖRÜLDÜĞÜ GİBİ, ATEİST BİR KRAL, DİNDAR VE ÇOK ADİ BİR KRALDAN ÜSTÜNDÜR

Teist bize der ki, *"Teori bakımından, ateist ve namuslu bir adam olabilir, ancak yazıları siyasi Allahsızlar ortaya çıkarır. Hükümdarlar ve nazırlar; artık Allah korkusuyla durdurulamayacağı için, tereddüt etmeksizin en çirkin suistimallere koyulurlar."* Taht sahibi bir ateistin (ne ölçüde varsayılsa sayılsın) ahlak bozukluğu, ateist olmayan ve hatta çoğu kez çok dindar ve sofu olmakla birlikte cinayetlerinin ağırlığı altında cihanı inletmekten geri kalmayan birçok fatihin, zorbanın, zalimin, açgözlünün, kötü ahlaklı nedimlerin ahlak bozukluğundan daha şiddetli ve daha zararlı olabilir mi? Bir ateist hükümdar, dünyada, hepsi dini ile cinyeti birleştirmiş olan bir Philippe II, bir Louis XI, bir Richelieu kadar kötülük yapabilir mi? Ateist hükümdarlardan daha az görülen bir şey yoktur. Ancak çok kötü ve çok dindar zorbalı ve nazırlar kadar da bol bir şey yoktur.

168. FELSEFE ARACILIĞIYLA EDİNİLEN AHLAK ERDEMİ İÇİN YETERLİDİR

Muhakemeye, düşünmeye girişen her insan, görevlerini öğrenmekten, insanlar arasındaki ilişkileri keşfetmekten, kendi yaratılışını düşünmekten, ihtiyaçlarını, eğilimlerini, arzularını belirlemekten, seçmekten ve kendi mutluluğu için gerekli olan kimselere borçlu olduğunu görmekten kendini alıkoyamaz. Bu düşünce, topluluk halinde yaşayan bireyleri, kendileri için en esaslı ahlak bilincine doğal olarak eriştirir.

Kendisini gözden geçirmeyi, eşyanın ilkelerini incelemeyi ve araştırmayı seven her insanda, çok tehlikeli ihtiraslar bulunmaması bilinen ve kuraldışı ahlakî durumlardandır. En kuvvetli ihtirası gerçeğe ulaşmak, en büyük teorik isteği de gerçeği başkalarına göstermek olur. Felsefe, kalbi ve zekayı eğitmeye özgüdür. Ahlak ve namus yönünden düşünen ve muhakeme eden kimse, asla muhakeme etmemeyi ilke sayan kimse üzerinde açık bir üstünlüğe ve önceliğe sahip değil midir?

Cehalet, rahiplere ve insan türünün ezicilerine yararlıysa da, toplum için çok zararlıdır. Aydınlik kültürden yoksun olan insan, muhakeme yetisini kullanamaz. Muhakeme ve kültürden de yoksun olan kimse ise, her an cinayete sürüklenebilen bir vahşidir. Ahlak

ya da görevler bilimi, insanın ve ilişkilerinin incelenmesiyle kazanılır. Kendi kendine asla düşünmeyen kimse, gerçek ahlaki bilmez ve erdem yolunda pek emin olmayan adımlarla yürür, insanlar ne kadar az muhakemede bulunurlarsa, o kadar kötüdürler. Vahşiler, hükümdarlar, makam sahipleri, halkın ayaktakımı, insanların en kötüleridir. Çünkü, insanların en az düşüncede, en az akıl yürütmede bulunanlarıdır.

Sofu asla düşünmez ve kendini akıl yürütmekten korur. Bir görüş ileri sürmekten, her inceleme ve araştırmadan korkar, her sultayı izler. Ve çoğunlukla toplumdan uzak bir vicdan, hatalı bir vicdan, ona, kötülük yapmayı kutsal bir görev kılar. İnanmayan, körü körüne iman etmeyen kimse akıl yürütürse tecrübeye başvurur ve tecrübeyi, inceleme yapılmaksızın verilen karara tercih eder. Eğer iyi akıl yürütür, iyi muhakemede bulunursa vicdanı aydınlanır. Ham hayallerinden başka nedenleri olmayan ve akli asla dinlemeyen sofudan çok gerçek nedenler; iyilik etmek, dürüst davranmak için gerçek gerekçeler bulur. İhtiraslarını dengelemesi, ihtiraslarına karşı durması için, yeterli ölçüde güçlü değil midir? Kendisini zaptetmesi gereken en gerçek çıkarları tanımayacak kadar dar kafalı mıdır? Bu durumda, beğenilmeyen tabiatlı ve kötü olur. Ancak, bu durumda, dine ve yüksek ahlak kurallarına rağmen, bu dinin yasakladığı yaratılış yolunu izlemekten geri kalmayan birçok müminden ne daha kötü, ne daha iyi olur. Bundan dolayı; mümin bir katil, hiçbir şeye inanmayan katilden daha az mı korkulu ve sakıncalıdır? Sofu bir zorba, sofu olmayan bir zorbadan daha az mı zorbadır?

169. GÖRÜŞLER KİŞİLİK ÜZERİNDE ENDER OLARAK ETKİLİ OLUR

Fikirleri ve sözleri, eylemlerine uygun kimseler kadar, dünyada ender hiçbir şey yoktur. Görüşler, yaratılış üzerinde, ancak bu görüşler mizaçlarına, ihtiraslarına, çıkarlarına uygun olduğunda etkili olur. Dini görüşler, her günkü tecrübeye göre, az iyiliğe karşılık pek çok kötülük ortaya çıkarırlar. Dini görüşler zararlıdır, çünkü bu görüşler çoğu kez zorbaların, açgözlülerin, bağnazların ve rahiplerin ihtiraslarına uygun düşer. Dini görüşlerin hiçbir yararlı etkisi yoktur. Çünkü, insanların büyük çoğunluğunun çıkarlarına denk gelmeye, bu çıkarların kuvvetlerine tekabül edecek bir kuvvet olmaya yeteneksizdirler. Ateşli arzularla karşılaşıldığında, dini ilkeler hep bir yana atılır. O zaman, bir mümin bulunduğu halde, hiçbir şeye inanmıyormuş gibi davranılır.

İnsanın yaratılışı aracılığıyla görüşü hakkında, ya da görüşü aracılığıyla yaratılışı hakkında karar verilmek istenirse, hep yanılma tehlikesine düşülür. Çok dindar bir adam; kan dökücü bir dinin toplumdışı ve

acımasız ilkelerine rağmen, mutlu bir mantıksızlıkla, bazen acıyan, hoşgörölü, ılımlı olur. O zaman, dinin ilkeleri karakterinin yumuşaklığıyla uygun düşmez. Bir çapkın, bir külhanbeyi, bir zina eden, bir dolandırıcı, ahlak hakkında en doğru fikirlere sahip olduklarını çoğu kez bize gösterirler. Niçin bu fikirleri uygulamazlar? Şunun için: Mizaçları, çıkarları ve alışkanlıkları yüksek teorileriyle asla uyuşmaz. Birçok kimsenin tanrısal saydığı Hıristiyanlık ahlakının sert ilkeleri, bu ilkeleri başkalarına vazedenlerin mizaçları üzerinde ancak çok zayıf bir etki yapar. Bunlar, vazettiklerini yapmamızı ve yaptıklarını yapmamamızı bize hep söylemezler mi?

Din taraftarları, körü körüne inanmayanlara çoğu kez "zındık" derler. Mümin olmayan birçok kimsenin tavır ve davranışı bozuk olabilir; bu tavır ve davranış bozukluğu onların görüşlerinin değil, yaratılışlarının eseridir. Ama yaratılışları bu görüşlere ne yapar? Dolayısıyla ahlaksız bir adam, iyi bir tabip, iyi bir mimar, iyi bir astronomi bilgini, iyi bir mantıkçı, iyi bir metafizikçi, iyi bir tartışmacı olamaz mı? Söz götürmez bir yaratılışla, birçok noktalarda cahil bulunabilir ve çok kötü muhakeme yürütebilir. Gerçek söz konusu olunca, bize kimden gelirse gelsin önemi yoktur. İnsanlar hakkında görüşleriyle karar vermeyelim, eylemleri ve davranışlarıyla da görüşleri hakkında karar vermeyelim. İnsanları yaratılışlarıyla (yapılarıyla) değerlendirelim ve görüşlerini de, bunların tecrübeye, akla uygunluğuyla ve insan türüne yararıyla değerlendirelim.

170. AKIL, İNSANI DİN YOKLUĞUNA VE ATEİZME SEVK EDER, ÇÜNKÜ DİN SAÇMADIR VE RAHİPLERİN ALLAH'I KÖTÜ VE KORKUNÇTUR

Her düşünen, her muhakeme eden insan, çarçabuk inançsız olur. Çünkü, muhakeme ona kanıtlar ki, ilahiyat bir hayal uykusu dokumasından ibarettir. Din ise, sağduyunun bütün ilkelerine karşıdır; insanlığın bütün ürünlerinde bir eğrilik, bir yanlışlık, renkten renge giren bir kararsızlıkla kendini gösterir. Korku ve endişeden uzak rahat bir duyguya sahip olan insan, inanmaz olur. Çünkü görür ki, din, insanları mutlu etmek şöyle dursun, insan türü üzerine düşmüş en büyük karışıklıkların, en büyük felaketlerin birinci kaynağıdır. Refahını ve kişisel huzurunu arayan kişi, dini inceler ve kendisini aldanmaktan kurtarır. Çünkü kadıncağızları ve çocukları korkutmak için yapılmış hayaletlerin önünde titreyerek yaşamını geçirmenin rahatsız olduğu kadar, yararsız olduğunu da anlar.

Evet, hemen hemen hiç muhakeme etmeyen külhanbeylik bazen din yokluğuna sevk ederse, sağlam ahlaklı insan da dinini araştırır ve onu zihninden uzaklaştırmak için çok sayıda yasal neden ve gerekçelere sahip olabilir. Kötü ahlakın derin kökleri saldırdığı kötü adamları etkileyemeyecek ölçüde zayıf olan dini vaatler; endişeli hayalgüçlerini aralıksız tedirgin eder, bıktırır, ezer. Ruhlar cesaret ve kuvvete sahip olunca, ancak titreyerek taşıdıkları boyundurukları çabuk sarsar ve atarlar. Ruhlar zayıf ya da korkak olursa, bütün hayatları boyunca bu boyunduruğu taşır, titreyerek yaşlanır ve her durumda ezici sıkıntılar, rahatsızlıklar içinde yaşarlar.

Rahipler, Allah'tan o kadar kötü, o kadar korkunç, o kadar yasakçı bir zat yapmışlardır ki, gizli vicdanlarında Allah'ın var olmamasını istemeyecek pek az insan vardır. Hep titrenildiği zaman, asla mutlu yaşanmaz. Ey sofular, ey ibadet edenler! Korkunç bir Allah'a tapıyorsunuz. Pekala! Onu sevmiyorsunuz, onun olmasını istiyorsunuz. Fikri, ruha acıdan ve rahatsızlıktan başka bir şey vermeyen bir hüdavendin yok olmasını, mahvolmasını istememek mümkün müdür? Yüreklere isyan ettiren ve düşmanlığı reddetmeye yürekleri mecbur kılan, rahiplerin tanrısallığı tasvir etmek için kullandıkları kara renklerdir.

171. **TEİZMİ, YANİ ALLAHÇILIĞI VE SOFULARI ORTAYA ÇIKARAN,
KORKUDUR**

Korku, ilahları yarattığı gibi, onların insan ruhundaki saltanatını da yaşatır. İnsanlar, tanrısallığın adından, o kadar erkenden titremeye, korkmaya alıştırmışlardır ki, tanrısallık; onları usandıran bir cin, bir ifrit, bir gulyabani olmuştur. Bu korkudan bir an kurtulurlarsa, gerçekte olmayan hayaletlerin kendilerini çarpmasından korkarlar.

Sofular, içtenlikle sevemeyecek ölçüde Allah'larından korkarlar. Büyüklük ve kuvvetinin pençesinden kurtulmak olanaksızlığı karşısında dalkavukluk etmek zorunda olan ve yalan söyleye söyleye, sonunda efendilerini sevdiklerine kendilerini ikna eden esirler gibi Allah'a ibadet ederler. Kaçınılmazlığı erdem yaparlar. İbadet edenlerin mabutlarına ve kölelerin efendilerine sevgisi, kuvvete sunulan ve kalbin asla katılmadığı tutsakça ve ikiyüzlü bir bağılıktan başka bir şey değildir.

172. **ALLAH SEVİLEBİLİR Mİ?**

Nasraniyet (Hıristiyanlık) dininin bilginleri, Allah'larını sevmeye o kadar az layık olarak oluşturdular ki, bunlardan birçoğu, Allah'ı sevmek yükümlülüğünün kaldırılması gerektiğine ikna oldu. Bu ise, daha az samimi bazı bilginleri titretecek bir küfür oldu. Saint Thomas aklını kullanmaya başlar başlamaz insanın Allah'ı sevmek zorunda olduğunu öne sürdüğünden, cizvit Sirmont ona, "*bu çok erkendir*" diye cevap verir. Cizvit Vasquez temin eder ki, "*can çekişirken Allah'ı sevmek yeterlidir*". Daha az asanpesent (kolay beğenen) olan Hurtado, "*Allah yılda bir kez sevilmelidir*" diyor.

Henriquez "*Her beş yılda bir kez sevmekle*", Sotus ise, "*her pazar sevmekle*" yetiniyor. Suarez "*Allah'ın arada sırada sevilmesini istediğini*" ek olarak açıklıyor, P. Sirmont bunların hangi esas üzerinde kurulmuş olduğunu soruyor. Ancak ne zaman sevmeli? Bunun belirlenmesini size bırakıyor. Kendisi de bu konuda bir şey bilmiyor. "*Bu kadar dinbilgini ve üstadının bilemediği kuralları kim bilebilir?*" diyor. Aynı cizvit Sirmont şöyle devam eder: "*Allah, kendisini aşk muhabbetiyle sevmemizi bize emretmez ve kendisine gönlümüzü vermek şartıyla, bize rahatlık vaat etmez. Ona itaat etmek ve emirlerini uygulayarak sevmek yeterlidir. Ona borçlu olduğumuz tek sevgi budur. O zaten kendisini sevmeyi ve kendisine hiç düşmanlık etmemeyi bize pek emretmemiştir.*" Kendisine atfettikleri başkaldırıcı sertlikle, Allah'ı, düşmanları olan cizvitlerden daha sevimsiz hale getiren "Jansenist"lere, bu inanç tarzı, "dinsizlik ürünü, küfür, tiksitmeye değer" görünür. Cizvitler kendilerine taraflar çekmek için, Allah'ı, en bozuk insanları inandırmaya elverişli çizgiler ve mizaçla tasvir ederler. Bu şekilde, Hıristiyanlar için, "Allah sevillebilir mi, ya da Allah'ı sevmeli mi, sevmemeli mi?" önemli meselesi kadar, karara varılamamış, kesin olmayan bir şey yoktur.

Hıristiyanların ruhani rehberlerinden bazıları, "*bütün sertlik ve şiddetlerine rağmen, Allah bütün yürekle sevilmelidir*" derler. P. Daniel gibi ötekilerse, Allah'ı sevmenin Hıristiyanlık erdeminin en kahramanca hareketi olduğunu ve insanoğlunun zaaflarının bu kadar kolay artamayacağını söyler. Cizvit Pintereau daha uzağa gider, "*Allah sevgisinin üzücü boyunduruğundan kurtulmak 'yeni ittifak'ın (yani*

İsevilğin) bir ayrıcalığıdır." der.

173. ALLAH VE DİN HAKKINDA HER YERDE VAR OLAN ÇEŞİTLİ VE ÇELİŞKİLİ FİKİRLER KANITLAR Kİ, ALLAH VE DİN, HAYALGÜCÜNÜN HAM HAYALLERİNDEN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR

Allah'ın karakterini belirleyen, hep insanın karakteridir. Herkes kendisine göre bir Allah yapar. Eğlenceye, hazlara dalan neşeli adam, Allah'ın ciddi, yüzü gülmez olabileceğini tasavvur edemez. Kolay ilişkiye girebilmek için, ona, elde edilmesi kolay bir Allah gereklidir. Ciddi, haşin, neşesiz, hırçın, sert mizaçlı adam, kendine benzeyen, "titreten" bir Allah ister; yumuşak ve elde edilmesi kolay bir Allah kabul edenlere gözlemci gözüyle bakar. Dinden dönmeler, çekişmeler kaçınılmazdır. İnsanlar tümüyle birbirinin aynı olmayacak şekilde düşmanlık içinde olduklarından ve değiştiklerinden, yalnız dimağlarında mevcut olan bir ham hayal hakkında müttefik olabilirler mi!

Allah'ın göstericileri (yani din imamaları) arasında, sürekli olarak artan ve kıyıcı olduğu kadar da bitmez tükenmez olan çekişmeler, kendilerini tarafsız bir göz sayanların güvenini sağlayacak içerikte değildir. Başkalarına öğretenlerin bile, üzerinde asla ittifak edemediği ilkeler karşısında, en tam inançsızlığa ve imansızlığa, insan nasıl sarılmaz? Fikri, rahiplerinin kafalarında bu kadar açık bir şekilde değişen bir Allah'ın varlığı hakkında nasıl kuşkuya düşülmez? Şekilsiz çelişkiler yığınyından başka bir şey olmayan bir "Allah", işin sonunda nasıl tümüyle atılmaz; red ve inkar edilmez? Dünyaya bildirdiklerini öne sürdükleri söz konusu gerçeklerin anlamı konusunda sürekli birbirini çürütmekle, birbirini küfür ve dinsizlikle suçlamakla, birbirini acımasızca kahretmekle meşgul gördüğümüz rahiplere, Allah hakkında bilgi almak için, nasıl başvurulur?!

174. HER DİNİN TEMELİ OLAN BİR ALLAH'IN VARLIĞI DAHA KANITLANMAMIŞTIR

Bir Allah'ın varlığı her dinin temelidir. Bununla birlikte, şimdiye kadar bu önemli dava, yalnızca inanmayanları inandıracak şekilde demiyorum; bizzat ilahiyatçıları da tatmin edecek şekilde asla kanıtlanmış değildir. Her dönemde, insanlar için en ilgi çekici olan bu gerçeğin kanıtlanması için yeni kanıtlar hayal etmekle meşgul derin düşünürler görüldü. Düşüncelerinin, kanıtlarının ürünü ne oldu? Meseleyi aynı noktada bıraktılar! Hiçbir şey kanıtlamadılar. Kendilerini davaların en iyisini, kötü savunmuş olmakla suçlayan meslektaşlarının sitemini kışkırtmaktan başka bir şey yapmadılar.

175. ÇIKAR DUYGUSUYLA HAREKET EDENLER İNANMAYANLAR DEĞİL, İNANÇLI GEÇİLEN RAHİPLER VE HER DİNDEN MESLEKTAŞLARIDIR

Dinin meddahları, bize her gün, inançsızları inançsız yapan nedenin yalnız ihtiraslar olduğunu tekrar ederler. *"Ateistleri ortaya çıkaran, gurur ve arzudur. Zaten onların Allah fikrini zihinlerinden silmek istemeleri Allah'ın şiddetli hükümlerinden, şiddetli azaplarından korkacakları olduğundandır"* derler. İnsanları dinsizliğe yönelten nedenler ne olursa olsun, asıl mesele, insanların gerçeğe ulaşip ulaşmadıklarını incelemektir. Hiçbir adam sebepsiz, gerekçesiz hareket etmez. Önce kanıtları inceleyelim, sebep ve gerekçeleri daha sonra inceleriz; bu kanıtların, insanların güvenine pek layık olmayan bazı efendilerin peşinde giden birçok müminin kanıtlarından daha doğru ve akli başında olup olmadığını görelim.

Ey hüdanın rahipleri, ihtirasların inanmayanlara vücut verdiğini söylüyorsunuz; çıkar endişesiyle ya da bozuk eğilimlerine karşı olduğu için inançsızların dini terk ettiklerini söylüyorsunuz; *"inançsızların tanrılarınıza hücum etmesi bu tanrıların şiddetlerinden korktuklarıdır ve ancak bundandır"* diyorsunuz.

Pekala! Sizler bu dini ve ham hayallerini savunurken ihtiraslardan ve çıkarlardan gerçekten tümüyle uzak mısınız? Rahiplerin bu kadar çabasına ve gürültü patırtılarına konu olan dini ödenekleri (evkaf gelirlerini) alan kimlerdir? Rahipler. Din kimlere iktidar, nüfuz, itibar, rütbe, servetler veriyor? Rahiplere ve her dinden meslektaşlarına. Her ülkede akla, bilgiye, gerçeğe, felsefeye karşı savaşan ve kendilerini hükümdarların ve kavimlerin gözünde hoyrat kılan kirnlerdir? Rahipler ve her dinden meslektaşları.

Yeryüzünde insanların cehaletinden, boş ve batıl fikirlerinden kim yararlanıyor?

Rahipler, hocalar, hahamlar...

Ey rahipler! İnsanları aldattığınız için ödüllendiriliyorsunuz, rütbeler, ödenekler alıyorsunuz ve insanları doğru yola çağırınları ve uyarınları cezalandırılıyorsunuz. İnsanların budalalıkları, size kazançlar, bağışlar, kefaretlar sağlıyor. En yararlı gerçekler, bunları bildirenlere zincirlerden, işkencelerden, diri diri yakılmak için alevlenmiş odun yığınlarından başka bir şey sağlamıyor... Hangi tarafın, siz dincilerin mi, yoksa biz gerçekçilerin mi çıkar duygusuyla hareket ettiğimiz hakkında, cihan hükmünü versin!

**176. GURUR, BÜYÜKLENME VE KALP BOZUKLUĞU,
ALLAHSIZLARDAN VE İNANMAYANLARDAN ÇOKSOFULARDA,
HOCALARDA, HAHAMLARDA BULUNUR**

Gurur ve kibirlenme, ruhanilere özgü kötülük olmuştur ve hep olacaktır. Allah tarafından verilen iktidarı uygulamakla kutsal bir karaktere sahip bulunmak ve "zâtı ecellü ala"nın elçisi, göstericisi olmak iddiası kadar, insanı mağrur kılacak ve büyüklendirecek başka bir şey var mıdır?

Kavimlerin safdillikleriyle, hükümdarların göz yumması, uyum sağlaması ve ayrıcalıklarıyla ruhbanın erişmiş olduğu görülen tevecc hlerle, rahiplerin bu durumları sürekli olarak beslenip desteklenmiş olmuyor mu? Sıradan insanlar, her ülkede, ilahi insanlar gözüyle baktıkları ruhani rehberlerine, ancak alelade insanlar gözüyle baktıkları cismani üstlerinden daha çok bağlıdırlar. Bir köyün papazı, o köyün ağasından ya da hakiminden daha büyük rol oynar. Hıristiyanlarda bir rahip, kendisini

bir kral ya da imparatorun çok üstünde sayar... İspanyol eşrafından biri bir papaza karşı şiddetli bir lisan kullandığı için, papaz, o kişiye şöyle küstahça karşılık vermiştir:

"Allahınızı her gün elleri içinde ve kraliçenizi ayakları önünde tutan bir adama saygı göstermeyi öğreniniz."

Bu durumda, rahipler, inançsızları gururla suçlamak hakkına sahip midir? Kendileri de ender görülen bir alçakgönüllülük ya da derin bir vaziyetle seviliyorlar mı?

Benzerlerinden seçiliyorlar mı? Açık değil midir ki, insanlara hakim olmak, mesleklerinin esas temelidir. Eğer Allah'ın göstericileri, gerçekten alçakgönüllü olsalardı, saygı görmeye bu kadar susamış her muhalefete kızmakta bu kadar çabuk tepkili, görüşleri kendilerini yaralayan kimselerden intikam almak konusunda bu kadar zalim olurlar mıydı? Alçakgönüllü bilim, gerçeği ayırt etmenin ne kadar güç olduğunu hissettirmez mi?

İnançsız bir gururdan başka hangi ihtiras insanları bu kadar korkunç, bu kadar intikamcı, acıma ve yumuşaklıktan bu kadar yoksun kılabilir? Asıl ve esastan uzak zan ve kuruntuları yerleştirmek ya da savunmak için kavimleri silahlandırmaktan ve kan selleri akıtmaktan daha çok kibir ve böbürlenme eseri olan ne vardır?

Ey din imamları! *"Allahsızlara vücut veren, yalnız kibir ve böbürlenmedir"* diyorsunuz; o halde Allah'ınızın ne olduğunu onlara öğretiniz; Allah'ın gerçek içyüzü hakkında onları aydınlatınız; anlaşılır bir şekilde, onlara Allah'tan söz ediniz; onlara Allah hakkında akla uygun olan, çelişkili ya da hayali olmayan şeyler söyleyiniz. Onları tatmin edecek bir durumda değilseniz; eğer şimdiye kadar içinizden hiç kimse Allah'ın varlığını açık ve inandırıcı bir şekilde kanıtlayamadıysa; eğer, itirafınız altında olduğu gibi, Allah'ın gerçek içyüzü, öteki insanlara olduğu kadar size de meçhul ve karanlık örtülerle örtülüyse; anlayamadığı ve aklıyla uyumlu hale getiremediği şeyleri kabul etmeyenleri hoş görünüz, bağışlayınız. Bilgisizliklerini itiraf etmek içtenliğine sahip olanları kibirlenme ya da çalım satmayla suçlamayınız. Çelişiklere inanması mümkün olmayan kimseleri delilikle, budalalıkla suçlamayınız.

Hakkında sizin de hiçbir fikriniz olmadığı bir zata ilişkin olarak, sizin gibi düşünmeyen insanlar aleyhine kavimlerin kin ve gazaplarını, hükümdarların öfkesini kıskırtmayınız. Akıl erdirmenin imkansız olduğu teslim edilen bir madde üzerinde muhakeme yürütmekten daha küstahça, daha çok şaşılacak bir şey var mıdır?

"Ateizm"i ancak kalp bozukluğunun ortaya çıkardığını ve Allah'ın müthiş cezalarından korkulduğu için ve ancak bu nedenle tanrısallık boyunduruğunun atıldığını bize sürekli tekrarlıyorsunuz. Ancak Allahınızı neden savunulmaz bir duruma getiren çizgiler ve dış görünüşle bize tanımlıyorsunuz? Bu kadar güçlü bir Allah, bozucu kalplere neden izin veriyor? Kalplerini istediği gibi yapabildiği halde, insanların bozulmasına razı olan, merhametsiz kılan, kör eden, onları iyiliklerinden yoksun bırakan ve bu işlemleri, ancak böyle oldukları için insanları sonsuz cezalara uğratma

keyfi için yapan bir zorbanın boyunduruğunu kırmak yolunda nasıl çaba gösterilmez?
Bize bildirdikleri Allah kadar tuhaf bir hüdaventten iğrenmemek için
Tanrıdan gelen iyiliklerden ve mutlu bir gelecekten, ilahiyatçuların ve
rahiplerin çok emin olması gerekir. Sonsuz cezalara mahkum eden bir
Allah, açıktır ki, insan kavrayışının icat edebileceği şahısların en iğrenci,
en taş yüreklisi, en sevilmeyenidir.

177. BATIL FİKİRLERİN ÖMRÜ SINIRLIDIR, GERÇEK AKIL VE HAKKANİYET ÜZERİNE KURULMAYAN HİÇBİR SALTANATKALICI DEĞİLDİR

Yeryüzünde hiçbir adamın, batılın korunmasında bir yararı yoktur. Batıl er geç yerini gerçeğe terk eder. Genel yarar sonunda insanları aydınlatır. Bizzat ihtiraslar, bazen, batıl fikir zincirinin bazı halkalarının kendileri için kırılmasına yardım ederler. Bazı hükümdarların ihtirasları, Avrupa'nın bazı ülkelerinde kendi mezhebinden olan bütün hükümdarlar üzerinde fazla mağrur bir Papa'nın vaktiyle uyguladığı zorba nüfuzu iki yüzyıldan heri mahvetmedi mi? Daha aydın olan siyaset; safdillığın ve kör imanin rahiplerin elinde topladığı büyük mülk ve zenginlikleri onlardan almadı mı? Batıl fikrin ancak sınırlı bir ömrü olduğunu ve yalnız gerçeğin sağlam bir refah sağlamaya yetenekli olduğunu, rahiplere, bu tarihi örneğin hissettirmesi gerekmez miydi?

Hükümdarları okşayarak, onlar için kutsal hukuk imal ederek, onları avutarak, elleri ayakları bağlı kavimleri onlara teslim ederek, "zâtı ecellü ala"nın göstericileri, hükümdarlardan zorbalara yapmaya çalıştıklarını görmediler mi? Bulutlara kadar yükselttikleri dev yapılı mabutların muazzam ağırlıkları altında bir gün ezileceklerinden bu ruhaniler korksalar, yeri değil midir? Bin örnek ruhanilere kanıtlamıyor mu ki, zincirden kurtulan bu aslanların, milletleri paraladıktan sonra kendilerini de paralamasından korkmalıydılar?

Vatandaşlar, hemşehriler oldukları zaman rahiplere saygı duyarız. Eğer, güçleri varsa, Allah'ın nüfuzunu yeryüzünü sürekli hüznü ve yasa boğan hükümdarları korkutmak için kullansınlar. Cezaya çarpılmaksızın zalim olmak hakkını artık onlara vermesinler; kabul etsinler ki, bir devletin hiçbir uyruğunun baskı altında yaşamaktan çıkarı yoktur. Hükümdarlara hissettirsinler ki, kendilerini iğrenç kılacak, kendi güvenliklerini, kendi kudretlerini, kendi büyüklüklerini zarara sokacak bir kudret ve nüfuzu uygulamada onların da çıkarı yoktur. Sözün kısası, sapkınlıktan kurtulan rahipler ve hükümdarlar, teslim etsinler, bilsinler ki, gerçek ve hakkaniyet üzerine kurulu değilse, dünyada hiçbir hükümet, hiçbir kuvvet güvenlikte değildir.

178. İLAHLARIN GÖSTERİCİLERİ, AKLIN ELÇİSİ VE ÖZGÜRLÜĞÜN SAVUNUCUSU OLSALARDI, NE KADAR KUDRET VE SAYGIYAMAZHAR OLURLARDI

İlahların göstericileri (ruhani sınıf), gelişmesine hizmet etmeleri gereken insan aklına karşı kanlı bir savaş açarak, açık bir şekilde kendi çıkarları aleyhinde hareket ederler. Boş ağız kavgası ve çekişmelerle meşgul olacakları yerde, gerçekten yararlı bilimlerle uğraşarak doğanın, hükümetin ve ahlakın gerçek ilkelerini arasalardı, erişecekleri iktidar ve saygı, en bilgili insanlar üzerine hakimiyetleri, halkın onlara karşı gönül

borcu ne kadar büyük olurdu! Zamanını kamu yararına hasreden, düşünce için, hem hükümdarların hem uyruğun ruhlarını aydınlatmak için kullanan bir zümrenin servet ve saygınlığına karşı çıkmak cesaretini kim gösterebilirdi?

Ey rahipler! Ey ilahiyatçılar! Ham hayallerinizi, anlaşılmaz yargılarınızı, iğrenç çekişmelerinizi artık bırakınız! Ancak milletlerin çocukluk dönemlerinde size yararlı olabilmış olan bu hayalleri ve hayaletleri, hayal uykusu vadisine sürünüz. Sözün kısası, akıl ve insafa layık bir tavır ve davranış alınız. Karşıtlarınıza kahr ve baskı çanı çalacağınıza; kavimler arasındaki ahmakça mücadeleleri sürdüreceğinize; onlara yararsız ve bağınaz erdemler vadedeceğinize; bize, insani ve toplumsal bir ahlak vadediniz! Bize, gerçekten dünyaya yararlı erdemler vadediniz. Akıl ve muhakemenin elçisi, milletlerin vicdan ışığı, özgürlüğün savunucusu, suistimallerin iyileştiricisi, gerçeğin dostu olunuz! Biz de sizi kutsarız, severiz; herkes, vatandaşlarınızın gönüllerindeki hüküm ve nüfuzunuzu temin eder.

179. DİNİN YERİNE FELSEFE GEÇSEYDİ, EVRENDE NE KADAR MUTLU VE BÜYÜK DEVRİMLER GERÇEKLEŞİRDİ

Her dönemin filozofları, milletler içinde din imamlarına özgü sanılan rolü almışlardır.

Din imamlarının felsefeye kin ve düşmanlığı, hiçbir zaman bir meslek çekememezliğinden başka bir şey olmamıştır. Düşünmeyi, düşünce üretmeyi alışkanlık haline getirmiş insanların birbirine zarar vermeye, birbirini itibardan düşürmeye bakacaklarına; batılı çürütmek, gerçeği aramak ve özellikle hükümdarların ve uyruğun aynı ölçüde etkilendikleri ve kışkırtıcılarının bile er geç kurbanı oldukları batıl fikirleri kovmak için çabalarını birleştirmeleri gerekmez miydi?

Aydın bir hükümetin elinde, rahipler, vatandaşların en yararlısı olurdu. Zaten devletten bolca ödenek alan ve hayatlarını kazanmak sıkıntısından uzak olan bu adamların başkalarını eğitecek ve aydınlatmaya çalışacak bir duruma gelmesi için, okuyarak, ders alarak öğrenmeye ve aydınlanmaya koyulmaktan daha iyi ne işleri olurdu? Verimsiz, yoğun karanlıklara dalacakları yerde, biraz aydınlık gerçekler keşfetselerdi, bunların zekası daha çok hoşnut olmaz mıydı? İnsanlara özgü bir ahlakın çok açık olan ilkelerini belirlemek, ilahi ve teolojik bir ahlakın hayali ilkeleriyle uğraşmaktan daha mı zor olurdu? En sıradan kimseler, anlaşılmaz deyişlerle, hiçbir zaman bir şey anlamayacakları karanlık ve belirsiz tanımlamalarla belleklerini doldurmaktansa, kafalarına görevlerinin basit ilkelerini yerleştirselerdi, onlar için, bu daha mı zahmetli olurdu? İnsanlara, gerçek hiçbir yararı olmayan şeyler öğretmek için ne kadar çok zaman, ne kadar beyhude zahmet harcanır. Milletler için hiçbir yararı olmaksızın, birçok ülkede, milletlerin kanlarını emen bu kadar manastır; iyi niyet sahibi hükümdarlar için, kamu yararı için, bilimlerin ve bilginin ilerlemesini sağlamak için, gençliğin eğitimi için ne kadar araç ve kaynak sunardı!

Ancak, özellikle kendisinin hükmetmesini isteyen hurafe, yalnız yararsız yaratıklar yetiştirmekten başka bir şey istememiş görünür. Birçok ülkede, hiçbir şey yapmamak, insan topluluğuna yararlı hiçbir iş görmemek için mükemmel olarak donatılmış olan kadın ve erkek bir sürü papazdan ne yararlar sağlanırdı. Bunları verimsiz hayale dalmalarla, robotlaşmış ibadetlerle işgal edecek, oruçlar ve çilelerle ezecek yerde; bunların arasında niçin, dünyaya yararlı bir şekilde hizmet etme araçlarını aramaya kendilerini yöneltecek sonuç verici bir rekabet uyandırılmıyor? Gençliklerinde öğrencilerinin kafalarını masallarla, verimsiz yargılarla, anlamsız şeylerle dolduracaklarına, ruhaniler, öğrencilerine gerçek şeyler öğretmeye, öğrencilerini vatana yararlı vatandaşlar yapmaya neden davet ya da mecbur

edilmiyor? Rahiplerin

eğitim tarzıyla yetişen insanlar, kendilerinden akıl ve muhakeme yetisini yok eden ruhbandan ve kendilerini soyan zorbalardan başka kimseye yararlı olmazlar.

180. İNANMAYANIN ÖLÜRKEN TÖVBE ETMESİ, İNANMAMAK ALEYHİNE HİÇBİR ŞEY KANITLAMAZ

İnanıcılık taraftarları, inanmayanları, çoğunlukla "samimiyetsizlikle" suçlarlar, çünkü hastalık sırasında ilkelerinde sarsıldıkları, görüşlerini değiştirdikleri ve ölürken kanaatlerini terk ettikleri görülür. Vücut perişan olduğu zaman, muhakeme yetisi de birlikte perişan olur. Sakat ve iş yapamaz insan, son demi yaklaştığında, akıl ve muhakemesinin kendisini terk ettiğini bizzat fark eder. Asıl belirgin niteliği cesareti yıkmak, korkak kılmak ve dimağı zayıflatmak olan bazı hastalıklar vardır; bazı hastalıklar da vardır ki, bedeni yıkıma uğratariken muhakemeyi asla bozmaz. Her ne olursa olsun, hastalığında kanaatini değiştiren bir inançsız, dinin kesin bir şekilde zorunlu kıldığı görevi sağlıklıyken ihmal eden bir inananın ne daha nadirdir, ne daha olağanüstü. Saltanatı döneminde tanrılar hakkında az saygı gösteren İsparta Kralı Cleomenes, hayatının sonlarında hurafelere inanır oldu. Tanrısallığı kendisiyle ilgilendirmek için çevresine bir sürü rahip ve haham topladı. Dostlarından biri kendisine, bundan dolayı şaşkınlığını söylediğinde, Cleomenes şu cevabı verdi: "*Ne şaşırıyorsunuz? Ben artık eski ben değilim; aynı adam olmadığımdan aynı tarzda düşünemem*".

Din imamları günlük işlerinde, başkalarına öğrettikleri sıkı ilkeleri yalanlar ve öğrettikleri sıkı dini hükümlere oldukça sık karşı gelirler. Öyle ki, inançsızlar onları samimi olmamakla suçlarlar. Bazı inançsızlar, gerek can çekişme gerek hastalıkları sırasında, sağlıklıyken savundukları görüşleri yalanlarsa, rahipler, savundukları dini sağlıklıyken bile yalanlamazlar mı? "Kendi yapmadığınızı, neden başkalarına yaptırıyorsunuz?" paylama sorusuna maruz olmazlar mı? Cömert, açgözlülükten arınmış, görkemin düşmanı, yoksulluğun dostu Prelats'lar, yani ruhani başkanlar görüyor muyuz? Sözün kısası, birçok Hıristiyan rahibin yaratılışının, hüdaı ve örnek misalleri olan Hazreti İsa'nın sıkı ahlakına uyduğunu hiç görüyor muyuz?

181. ALLAHSIZLIĞIN TOPLUMUN BÜTÜN BAĞLARINI PARÇALADIĞI DOĞRU DEĞİLDİR

Bize diyorlar ki; "*Ateizm, toplumun bütün bağlarını koparır. Bir Allah'ın varlığına inanmaksızın anlaşma ve sözleşmelerinin kutsallığı ne olur. Tanrısallığa ciddi olarak tanık olamayan bir Ateist nasıl bağlanır?*"

Ancak, anlaşma ve sözleşmeler, insanın sorumlulukları yerine getirme zorunluluğuna daha çok kuvvet mi verir? Yalan söyleyecek kadar küstah olan bir kimsenin yeminini bozması için daha çok mu küstah olması gerekir? Sözünde durmayacak kadar alçak olan ya da insanların saygısını kaybetmeyi hiçe sayarak sözünde durmayacak kadar haksız olan kimse, anlaşma ve sözleşmelerini yaparken ilahları tanık gösterdi diye,

sözüne ve anlaşmalarına daha çok sadık olmaz. İnsanların vereceği hükmü hiçe sayan hükümdarlar, insanların en kolay yemin edenleri ve sözleşmelerine en kolay muhalefet edenleri değil midir?

182. HALK İÇİN DİNİN ÇOK GEREKLİ OLDUĞU HAKKINDA SIK SIK TEKRARLANAN GÖRÜŞLERİN REDDİ

Bize hep diyorlar ki, "*Halk için bir din gereklidir. Aydın kişiler bir manevi zabıtaya muhtaç değilse de, hiç olmazsa akıl ve muhakemelerini hiç geliştirmemiş olan kaba adamlar için din gereklidir.*" Sarhoşluğa, hayvanlığa, saldırganlığa, hilekarlığa, her türlü aşırılıklara bu dinin engel olduğunu görüyor muyuz? Tanrısallık hakkında hiçbir fikri bulunmayan bir kavim, aralarında bölünmelerin ve kötü ahlakın hakim olduğu görülen birçok inançlı kavimden daha iğrenç bir tarzda hareket edebilir mi?

Mabetlerinden başları öne eğik çıktıktan sonra, sıradan insanların, bilinen eğelencelerine daldıkları görülmüyor mu? Sözün kısası, kavimler, bu kadar kaba ve bu kadar az akli başında iseler, bunların ahmaklıkları, uyruklarının gözlerinin açılmasına, kültür ve aydınlanmaya sahip olmalarına karşı olan hükümdarların ihmalleri sonucu değil midir? Kısaca, kavimlerin akılsızlığı; insanları makul bir ahlak doğrultusunda eğitecek yerde, yoksulları hiçbir zaman masallardan, hayal uykusundan, dini işlerden, kavramlardan ve her şeyi içerdiğini kabul ettikleri sahte erdemlerden başka bir şeyle doyurmayan rahiplerin açık bir eseri değil midir?

Halk için din, alışkanlık sonucu bağlı olduğu, gözlerini eğlendiren, mizacı üstünde etkili olan ve ahlakını iyileştirmeksizin uyuşuk zihnini geçici olarak tahrik eden boş bir merasimin süslü altınlarından başka bir şey değildir. Bizzat din adamlarının itiraf ettiği gibi, insanın hayatını düzenleyen ve her türlü kişisel isteklere üstünlük sağlayan biricik yetenekli din kadar ender bulunan hiçbir şey yoktur. Adil ve hakkaniyetli düşünelim; en kalabalık ve sofu kavimde, dini sistemlerinin ilkelerini bilmeye, bu ilkelerde fesat eğilimlerini söndürmeye yetenekli kafalar çok var mıdır?

Birçok kimse bize diyecektir ki; hiçbir dizgine sahip olmamaktansa, gelişigüzel bir dizgine sahip olmak daha iyidir. Bunlar iddia ederler ki, din; büyük çoğunluk üzerinde etkisiz kalsa da, olmadığı takdirde hiç vicdan azabı duymaksızın cinayetlere girişecek olan bazı şahısları zapt etmeye yarar... Kuşkusuz, insanlara bir dizgin, bir fren gereklidir. Ancak gerekli olan dizgin, hayali dizgin değildir. Onlara, gerçek ve gözle görülen dizginler gereklidir. Onlara, Pan yıldırımalarından ve umacı korkutmalarından daha zapt edici gerçek korkular gereklidir. Din ancak, birkaç korkak ruhu korkutur; bunların ise karakterlerinin zayıflığı zaten kendilerini vatandaşları için az korkunç kılar. (Yani bu korkak ruhlular zaten iyilik ve kötülüğe güçleri yetmediği için, bunların dinden korkmalarından, toplum bir yarar sağlamaz.) Adil bir hükümet; şiddetli yasalar, çok sağlam bir ahlak, herkese saygı ve büyüklük bırakır. Hiç olmazsa bunlara inanmak zorunda olmayacak ve bunların hükümlerine riayetsizliğin tehlikesini hissetmeyecek kimse kalmaz.

183. AKIL VE MUHAKEMEYE DAYANAN HER SİSTEM HALKA GÖRE DEĞİLDİR

"Akla dayanan ateizm insan için uygun mudur?" tarzında bir sorunun sorulması muhtemeldir. Bu soruya karşılık olarak derim ki; tartışma gerektiren her sistem insan için uygun değildir. O halde, ateizmi vazetmekte ne yarar vardır? Bunun hiç olmazsa şu yararı olabilir: Asılsız, esassız şeylerden dolayı rahatsız olmak kadar tuhaf ve başkalarını rahatsız etmek kadar haksız bir şey olmadığını, fikir ve muhakemede bulunanlara hissettirir. Hiç akıl yürütmede bulunmayan sıradan insanlara gelince; hepsi insanların haberi olmaksızın insan yararı için çalışan, bir fizikçinin "sistem"leri, bir astronomun gözlemleri, bir kimyacının deneyleri, bir geometricinin hesapları, bir doktorun inceleme ve gözlemleri, bir mimarın projeleri, bir avukatın savunmaları sıradan insanlar için ne kadar yabancı kalırsa, bir ateistin kanıtları da sıradan insanlar için o kadar anlaşılmaz ve hiçbir şey ifade etmez olarak kalır.

İlahiyatın nice derin hayalcileri meşgul eden metafizik kanıtların ve dini çekişmelerin hazmı, sıradan insanlar için, bir ateistin kanıtlarından daha mı olanaklıdır? Halkın kavrayışı için, bunlar, daha çok mu uysal ve uygundur? Asla!

Ateizm'in akıl üzerine kurulu ilkeleri, ilahiyatın en işlek zekalar için bile imkansız hal ve zorluklarla dolu olduğunu gördüğümüz ilkelerinden daha kolay kavranılabilir değil midir? Her ülkede halkın bir şey anlamadığı bir dini vardır; halk için "fazla yüce" olan ilahiyatla ancak hocaları, rahipleri, hahamları, sözün kısası ruhanileri ilgilenir. Halk tesadüfen bu ilahiyatı kaybedecek olsaydı; tümüyle yararsız olduğu gibi, kafasında çok tehlikeli ekşimeler oluşturan bir şeyden kurtulmuş olmakla avunabilirdi.

Sıradan insanlar için yazmak ya da sıradan insanları bir darbeye batıl fikirlerinden kurtarmak iddiasında bulunmak çok delice bir iş olur. Makaleler, okuyanlar, muhakeme edenler için yazılır. Halk hemen hemen hiç okumaz; daha az muhakemede bulunur, daha az düşünür; akli başında ve sağlam kimseler aydınlanır; kültür ışıkları yavaş yavaş yayılarak zamanla halkın gözlerini etkillemeye başlar. Başka bir yön daha var: Halkı aldatanlar, halka doğru yolu gösterme özenini çoğu kez bizzat kendileri göstermezler mi?

184. İLAHİYATIN GEREKSİZLİĞİ VE TEHLİKESİ. HÜKÜMDARLARA MAKUL ÖĞÜTLER

Eğer ilahiyat ilahiyatçılara yararlı bir ticaret dalıysa, çok sabittir ki, ilahiyat, toplumun geri kalan sınıfları için hem gereksiz hem zararlıdır. İnsanların çıkarı er geç gözlerini açtırır. Hükümdarlar ve kavimler bir gün kuşkusuz, insanları daha iyi kılmaksızın karışıklığa düşüren bu ilahiyatın layık olduğu ilgisizliği ve derin nefreti teslim edeceklerdir. Genel mutluluğa hizmet etmeyen bu kadar külfetli dini işlerin yararsızlığı hissedilecektir. Gülünç bir önem atfetmekten çekilir çekilmez, devletlerin düzenlerini artık bozamayacak olan bu kadar berbat çekişmelerden utanılacaktır.

Hükümdarlar! Rahiplerinizin ahmakça kavgalarına katılacağınıza, bütün

uyruğunuzu tekdüze bir görüşe boyun eğdirmek iddiasında
bulunacağınıza, onların bu dünyadaki

mutluluklarıyla meşgul olunuz. Başka bir dünyada onları bekleyen şansla kendinizi rahatsız etmeyiniz. Onları adilce yönetiniz, kendilerine iyi yasalar veriniz, özgürlüklerine ve mallarına dokunmayınız, eğitimlerini gözetiniz, çalışmalarında yüreklendiriniz, yeteneklerini ve erdemlerini ödüllendiriniz; edebe aykırı hareketi uzak tutunuz. Hem sizin, hem kendileri için yararsız, anlamsız şeyler hakkındaki düşünce tarzlarıyla ilgilenmeyiniz. O zaman, kendinize itaat ettirmek için uydurma masallara muhtaç olmazsınız; ulusunuzun tek rehberi olursunuz. Size borçlu olunacak sevgi ve saygı duyguları hakkında düşünceleri birleşik olur. İlahiyat efsaneleri, ancak akıl ve muhakeme sahipleri üzerinde hükümran olma sanatını bilmemezlikten gelen zorbalara için yararlıdır.

185. DİNİN HALK VE HÜKÜMDARLAR ÜZERİNDE KÖTÜ ETKİLERİ

İnsanın anlayışına sığmayan şey, insanlara göre değildir. "Metafizik" olan şey, fiziksel yaratıklar için değildir. Akıl erdirilemeyen sırlar, sınırlı zekalar için yapılmış değildir. Bunları anlamak için kudretli deha çabaları mı gerekir? İlahiyatçılar, anlaşılmağını bizzat teslim ettikleri konular üzerinde, aralarında çekişecek kadar deli iseler, bu durumda, toplum da onların delice çekişmelerine katılmalı mıdır? Birkaç inatçı hayalcinin hayallerine değer vermek için, kavimlerin kanının akması mı gerekir? İlahiyatçıları engellerinden ve kavimlerin batıl düşüncelerinden kurtarmak çok zorsa, herhalde bir tarafın aykırılıklarının, öteki tarafın budalalıklarının kötü etkiler oluşturmalarına engel olmak çok kolaydır. Herkesin istediği gibi düşünmesine izin verilsin, ancak görüşleri yüzünden başkalarına zarar verme izni kimseye verilmesin.

Eğer milletlerin başkanları daha adil, daha akli başında olsaydı, ilahiyatçıların tartışmaları, genel güvenliği, fizikçilerin, tabiplerin, dilbilginlerinin ve eleştirmenlerin tartışmalarından daha fazla ilgilendirmezdi. Teolojik çekişmelerin devletler için ciddi sonuçlar ortaya çıkarması, hükümdarların zorbalığı yüzündendir. Hükümdarlar ilahiyata karışmaktan uzak olunca, ilahiyatçıların çekişmelerinde korkulacak bir şey kalmaz.

Dinin önemini ve yararını bize bu kadar çok övenler, dinin yaptığı etkileri ve teolojinin tartışmalarının hammallara, zanaatkarlara, çiftçilere, hariplere, kadınlara ve büyük şehirleri dolduran bozuk ahlaklı birçok uşağa ne yarar sağlayabildiğini bize göstermeliydiler. Bu tür kimselerin hepsi dindardır. "Kömürcü iman" denilen basmakalıp imana sahiptirler. Papazları, onların adına inanır, itikat eder. Onlar da rehberlerinin meçhul itikatlarına sözle katılırlar; dini öğütleri dikkatle dinlerler; dini ayinlerin uygulanmasında düzenli olarak hazır bulunurlar. Ta çocukluklarından beri uymaları söylenen buyrukların birine karşı çıkmayı, büyük bir cinayet sayarlar. Bütün bunların ahlaka ne yararı olur? İyilik ve ahlak hakkında hiçbir fikirleri yoktur; her türlü dolandırıcılıkları, hilekarlıkları, gaspları ve yasanın cezalandırmadığı her türlü

suistimali kendilerine mubah saydıkları görülür.

Gerçekte, dinleri hakkında, halkın hiçbir fikri yoktur; din olarak adlandırılan şey, bilinmeyen görüşlere ve sırlara bulaşmış işlere kör bir bağlılıktan başka bir şey değildir. Fiilen, halktan dinini koparmak, ondan hiçbir şey koparmamaktır. Eğer onun batıl fikirlerini sarsmaya ya da yok etmeye erişilmiş olunsaydı, karşılıksız çalışmayan rehberleri hakkındaki tehlikeli güvenleri azaltmaktan ya da yok etmekten ve din

bahanesi altında, kendisini çoğu kez pek kötü aşırılıklara yönelten kimselere güvenmemeyi öğretmekten başka bir şey yapılmış olmazdı. Eğitmek ve öğretmek bahanesiyle, din, insanları kötülükte ve cehalette tular ve en çok ilgileri olan şeyleri öğrenme isteğini bile onlardan koparır. Halk için, rahiplerinin kendilerine göstermek istediği yaratılış kuralından başka bir kural, başka hareket çizgisi yoktur. Din, her şeyin yerine geçer; ancak kendisi de karanlık olduğundan, bilimin ve mutluluğun yolunda insanlara rehberlik etmekten çok, yollarını kaybettirmeye yarar.

Maddiyat, maneviyat, yasama, siyaset, onlar için anlaşılabilir muammalardır. Batıl dini düşüncelerin kör ettiği insan, kendi içeriğini bilmek, bilim ve muhakemesini eğitmek, deneyler yapmak imkansızlığı içinde, kendi görüşüne uymayınca, gerçeklerden yılgınlığa düşer. Her şey, halkı sofya yapmaya yardım eder, ancak onların acıyan, akıllı, erdemli olmalarına her şey muhalefet eder. Din, görünür ki, insanların yüreklerini ve zekalarını daraltmaya özgüdür.

Rahiplerle bütün asırların en iyi zekaları arasında hep kalıcı olan kavga şundandır: Her dönemde, insan zekasını sonsuza kadar küçük tutmak iddiasında bulduklarını, hurafenin kuşatmak istediği engelleri, egemenler görmüşlerdir. Hurafe, insan zekasını ancak efsanelerle işgal etmiştir. Hurafe, insan zekasını korkutma ve yıldırma altında ezer; ilerlemesine engel olan hayaletlerle korkutur. Kendisi olgunlaşmaya yeteneksiz olduğundan, ilahiyat, gerçek bilginin ilerlemesine karşı, aşılması olanaksız engeller oluşturur. İlahiyat; milletleri ve başkanlarını, gerçek çıkarlarına, ilişkilerine, görevlerine, iyi işlerde bulunmalarına karşı derin bir cehalet içinde tutmaktan başka bir şeyle ilgilenmez. Ahlakı belirsizleştirmekten, ilkeleri keyfileştirmekten, ahlakı tanrıların ya da göslericilerinin keyif ve duygularına bağlı kılmaktan başka bir şey yapmaz. İnsanları yönetme sanatı, milletleri göksel belaları olan esrarengiz bir zorbalığa dönüştürür; hükümdarları adaletsiz ve utanmaz zorbalara, kavimleri ise hüdaventlerinin teveccühüne hak kazanmak için ahlakı ayakları altına alan cahil esirlere dönüştürür.

186. TARİH BİZE ÖĞRETİR Kİ, BÜTÜN DİNLER, MİLLETLERİN CEHALETLERİNİN YARDIMIYLA, UTANMAKSIZIN TANRISALLIK TARAFINDAN GÖNDERİLDİKLERİNİ SÖYLEYEN ADAMLAR TARAFINDAN TESİS EDİLMİŞTİR

İnsan zekasının tarihini biraz izlemek zahmetine katlanılırsa, zorluk çekilmeden teslim edilir ki, ilahiyat, insan zekasının sınırlarını adlandırmaktan çekinmiştir.

Teoloji, önce, "kutsal gerçekler" olarak yutturmuş olduğu masalarda insan zekasını otlatmakla işe başlamış; kavimlerin hayalgücünü çocukça hayallerle dolduran anlayışı geliştirmiş; kavimlere, Allah'larından ve bunların inanılmaz işlerinden başka bir şey söylememiştir. Sözün kısası, din, insanlara hep, din büyüklerinin hala "itiraz götürmez

gerçekler" gibi yutturmaya çalıştıkları, masallarla uyutulan çocuk muamelesi yapmıştır.

Eğer, tanrıların göstericileri arada sırada bazı yararlı buluşlar yaptılarsa, bu buluşlara hep anlaşılmaz bir eda vermeye ve bunları sır gölgeleriyle kuşatmaya özen göstermişlerdir. Pisagor'lar, Platon'lar önemsiz bazı bilgiler elde etmek için rahiplerin

ayakları önünde sürünmek, sırlarına kendilerini de ortak etmeleri için istedikleri sınavlardan geçmek zorunda kalmışlardır. Bu sırsıntılarının, bu sınavdan geçirilmelerinin pahasınadır ki, hala tümüyle anlaşılmaz olan şeyleri pek çok beğenenler için, yalnız bunlar için gönül eğlendirici olan cazip fikirlerinden gizli anlamlar çıkarmalarına izin verilmiştir. Mısır ve Hindistan, Keldani rahiplerine göre, akli yolundan saptırmakta hükümet tarafından çıkarıcı kılınan bu hayalciler mektebindendir ki, felsefe, ilk unsurlarını ödünç almak zorunda kalmıştır. İlkelerinde belirsiz ya da yanlış ve uydurma masallarla karışık ve özellikle hayalgücünü karıştırmak için yapılmış olan bu felsefe, ancak sarsılmış olarak yürüdü ve ancak "kekeledi"; zekayı aydınlatacak yerde kör etti ve insan zekasını gerçekten yararlı amaçlardan alıkoydu.

Teolojik teoriler ve eski ileri gelenlerinin gizli hayalleri, bugün bile felsefe aleminin büyük bir bölümünde geçerlidir ve hüküm sürer. Bu teoriler ve hayali sırlar, çağdaş teoloji tarafından kabul edilmiş olduğundan, dinden uzaklaşmaksızın bunlardan hala uzaklaşamaz. Bu teoriler ve hayaller, bize, göksel yaratıklardan, ruhlardan, perilerden, cinlerden, meleklerden, iblislerden ve en derin düşünürlerin düşüncelerinin konusu olan metafizikten, üzerinde en büyük dehaların binlerce yıldan beri çalıştığı o boş ve soyut bilimin temelini oluşturan başka hayali görüntülerden söz ederler. Bu şekilde, Memphis ve Babilon'un bazı hayalcilerinin tahayyül etmiş oldukları varsayımlar, karanlık olan ve karanlık olması kendisine şaşırtıcı ve ilahi süsü veren bir kutsallık, bu bilimin temellerini oluşturmaktadır.

Milletlerin ilk yasa yapıcıları rahipler oldu; ilk mitolog ve şairler rahipler oldu; ilk bilginler rahipler oldu; ilk tabipler rahipler oldu. Onların ellerinde bilim, "kutsal"laştı ve rahip olmayanlara yasak bir şey oldu. Gizli amaçlardan, gizli kapaklı sözlerden, muammalardan, cinaslı ve kerametli sözlerden başka bir şey söylemediler. Bunlar, merak uyandırmaya, hayalgücünü çalıştırmaya hizmet etmeye ve özellikle, Allah tarafından eğitildikleri ve yeryüzünün kaderini, levhimahfuzda (Allah tarafından değerlendirilen şeylerin yazılı olduğu manevi levhada) okuma yeteneğinde buldukları sanılan ve kendilerine cesaretle "Allah'ın elçileri" süsünü veren kimseler hakkında şaşakalmış halka, kutsal bir saygı ilham etmeye çok elverişli araçlar olmuştur.

187. **ESKİ VE YENİ DİNLER, SOYUT KURUNTULARINI VE GÜLÜNÇ AYINLERİNİ HEP BİRBİRLERİNDEN ALMIŞTIR**

Eski rahiplerin dinleri yok oldu, ya da daha doğrusu bu dinler biçim değiştirmekten başka bir şey yapmadı. Her ne kadar yeni ilahiyatçılarımız onlara sahtekar gözüyle bakıyorlarsa da, genel toplamı artık bizim için var olmayan sistemlerinden birçok dağınık kısımları topladılar. Teolojinin başka bir tarzda yeniden giydirmekten başka bir şey yapmadığı dogmaları çağdaş dinlerimizde hala aynen bulmakla kalmıyoruz; hurafeler bulaşmış dini işlerinin, Thergie'lerinin*, büyülerinin, efsunlarının dikkat çeken artıklarını da bu dinlerde görüyoruz. Mısır'dan alınmış tuhaf fikirlerle dolu

olduğunu gördüğümüz ibrani dininin peygamberlerinden, rahiplerinden, yasa yapıcılarından kalan türbeleri saygıyla ziyaret etmeleri hala Hıristiyanlara emredilir. Bu Şekilde, hilekarlar ya da puta tapan hayalciler tarafından düŐlenen garabetler hala Hıristiyanların "kutsal" görüŐleridir.

Tarihe biraz göz atılırsa, insanların bütün dinleri arasında göze çarpıcı benzerlikler görülür. Yeryüzünün her yerinde dini fikirlerin, kavimleri, dönem dönem kederlendirdiği ve sevindirdiği görülür. Her yerde iğrenç ibadet yerlerinin, ibadet işlerinin zihinleri meşgul ettiği ve meditasyon konuları olduğu görülür. Çeşitli hurafelerin soyut hayaletlerini ve ayin biçimlerini birbirlerinden aldıkları görülür.

Dinler, genellikle bunları birleştirmek, eklemek ve o anki amaçlarına uymayanları kaldırmak hakkını koruyarak, seleflerinin malzemelerini kullanmışlardır. Mısır dini, putatapma (sanemperestlik) ayinini bu dinden uzaklaştırmış olan Musa'nın dinine temel hizmetini görmüştür. Musa hizipçi bir Mısırlıdan başka bir şey olmamıştır.

Hıristiyanlık, birleştirilmiş "Yudaizm"den (Musevilikten) başka bir şey değildir.

Müslümanlık ise, Hıristiyanlıktan, Yahudilikten ve Arabistan'ın eski dininden ibarettir.

* Gökyüzü ruhları ile ilişkiler üzerine kurulu bir tür büyü.

188. **TEOLOJİ FELSEFİYİ HEP GERÇEK YOLUNDAN ÇEVİRMİŞTİR**

En eski zamandan günümüze gelinceye kadar, felsefenin seyrini düzenleme yetkisine özellikle teoloji sahip olmuştur. Teoloji, felsefeye ne katkıda bulundu? Teoloji, felsefeyi anlaşılmasız ve en açık gerçekleri kuşkulu yapmaya özgü bir jargona dönüştürdü. Akıl yürütme sanatını bir sözcük bilimine çevirdi. İnsan zekasını, metafiziğin hayali ve yasak bölgelerine attı. Burada, yararsız ve tehlikeli girdapları, başarısız bir şekilde sonda etmekle ilgilendi. Doğal ve basit nedenler yerine, doğaüstü ya da gizli nedenler koydu. Zor olayları, anlaşılması bu olayların anlaşılmasından daha zor olan etkenlerle açıkladı. Sözü; anlamsız ve eşyanın içyüzünü ifadeden aciz olan, açıklamaktan çok karıştıran, insan cesaretini kıran, zekasının gücüne güvensizliğe iten, akla ve apaçık ilkelere karşı insanı güvensiz yapan, gerçeği aşılması olanaksız surlarla kuşatmak için özel olarak icat edilmiş görünen kelimelerle doldurdu...

189. **TEOLOJİ, DÜNYADA VE DOĞADA HIÇBİR ŞEYİ AÇIKLAMAZ VE AYDINLATMAZ**

Din taraftarlarına bakılırsa, teolojisiz, dünyada hiçbir şey açıklanamaz; doğa, sürekli anlaşılmayan bir hal alır; insan kendi kendini anlamak imkansızlığına düşer. Ancak, gerçekte dinin bize "açıkladığı" nedir? Din ne kadar çok incelenirse, o oranda, teolojik nosyonların bütün fikirlerimizi karıştırmaktan başka bir sonuca ulaştırmadığı görülür. Bu nosyonlar, her şeyi sırda dönüştürür. Zor şeyleri, bize olanaksız şeylerle açıklar.

Sorarım: Eşyayı birtakım meçhul etkenlere, görülemeyen kudretlere, maddi olmayan etkenlere bağlamak ve dayandırmak, eşyayı, eşyanın içyüzünü açıklamak mıdır?

Üzerine küstah bakışlarını boşuna yönelteceği kendisine her dakika tekrar edilen "hikmetirabbaniye" haynelerinin derinliklerine başvurulduğu zaman, hayret durumunda, insan zekası daha çok aydınlatılmış olur. Kesinlikle akıl erdirilemeyen tanrısal içerik, zaten açıklanması zor görünen insan içeriğini anlatabilir mi? Bir Hıristiyan sorunuz: Dünyanın kökeni nedir? Size cevap olarak, "*Kainatı yaratan Allah'tır*" diyecek. Allah nedir? Bu konuda hiçbir şey bilinmez. Yaratmak nedir? Bu

konuda hiçbir fikre sahip olunmaz. Vebanın, koleranın, kıtlıkların, savaşların, kuraklıkların, su baskınlarının, depremlerin nedenleri nedir? "Allah'ın gazabı". Bu felaketlere karşı ne çareye başvurulmalı? Duaların, namazların, kurbanların, hacların, adakların, tanrısal gazabı yatıştırmak için gerçek çareler olduğunu bize söylerler.

Ancak, Allah neden gazaba gelmiştir? Çünkü insanlar kötüdür. İnsanlar neden kötüdür? Avrupalı bir teoloji bilgini size hemen der ki; *"İlk kadın tarafından aldatılan ilk erkek, Allah'ın dokunmayı yasakladığı bir elmadan yedi"*. Bu kadını böyle bir budalalık yapmaya kim yöneltti? "Şeytan". Ancak şeytanı kim yarattı? "Allah". İnsan türünü bozmaya özgü bir şeytanı Allah neden yarattı? Bu konuda bilinen hiçbir şey yoktur, tanrısallığın sinesinde gizli bir sırdır.

Yerküre güneşin çevresinde döner mi? Böyle bir sistem, bizzat tanrısallık tarafından bildirilmiş olmakla kutsadığı mukaddes kitaba uygun olmadığından, iki yüzyıl önce sofu bir fizikçi, bunun, küfür ve itaatsizliğe düşmeksizin düşünülemediğini söyledi.

Bugün bu konuda ne düşünülüyor? Tanrısal bildirimle rağmen, bugün Hıristiyan filozoflar, vahiy-eser kitaplarının tanıklığından çok açıklığa teslim olmaya erişmişlerdir.

İnsan vücudunun eylem ve hareketlerinin gizli ilkesi ve gizli etkeni nedir? "Ruhtur". Bir ruh nedir? Maddi olmayan bir varlıktır. Ne rengi, ne şekli, ne hacmi, ne organı bulunan bir cevherdir. Böyle bir cevheri akıl alabilir mi? Bu konuda bir şey bilinmez; bu bir sırdır. Hayvanların ruhları var mıdır? Hayvanların makineler olduğunu *Karteziyen** size temin eder. Ancak, hayvanın da insanlara çok benzer bir şekilde hareket ettiğini, hissettiğini, düşündüğünü görmüyor muyuz? Sorumuza cevap olarak, tam hayal derler. Ancak, hakkında hiçbir şey bilmeden insana uygun gördüğünüz ruhtan, hayvanı ne hakla mahrum ediyorsunuz? Şu nedenle olacak ki, insanların ölümsüz ruhlarını korkutmakla yetinen ve hayvanların ruhları konusunda aynı çıkara sahip olmayan ilahiyatçılarımızı, hayvanların ruhları, mantık açısından zor bir duruma düşürebilir!

Yuları hep teolojinin elinde olarak çekilip götürülen felsefenin, dünyanın maddi ve ruhani meselelerini açıklamak için doğurmak zorunda olduğu çocukça durumun örnekleri işte bunlardır.

* Karteziyen, ünlü filozof Descartes'ın felsefe mesleğinin taraftarı ya da bu felsefeye mensup demektir. (A.C)

190. İNSAN RUHUNUN MANEVİYATINI, İLAHİYATİN NE KADAR KISITLADIĞI VE KÜLTÜR, AKIL VE GERÇEK İŞİKLARININ İLERLEMESİNİ NE KADAR ERTELEDİĞİ HAKKINDA

Her dönemde düşüncenin gerçek zorbaları olmuş olan ruhanilerle, tanrıların

göstericileriyle çekişmeye, dövüşmeye ve düşmanlığa düşmekten çekinmek için, eski ve yeni bütün düşünürler ne kaçamaklar, ne maharetler kullanmışlardır! Buluşlarını dinlerin kutsallaştırdığı ham hayallerle, fahiş hatalarla birleştirmek için, Descartes'lar, Malebranche'ler ve diğer birçoğu ne kadar varsayımlar, dolambaçlar hayal etmek zorunda kalmışlardır! En büyük filozoflar, fikirleri teolojinin ilkeleriyle her çatıştıkça,

hatta saçma, çelişkili, mantıksız olmak tehlikesine düştüğü ölçüde, kendi kendilerini ne kadar yedek önlemlerle kuşatmışlardır! Bazı açığöz rahipler, çıkarlarına uymayan sistemleri söndürmeye hep özen göstermişlerdir. Teoloji, her dönemde "*Procuste'ün Yatağı*" olmuştur. (Bu haydut, bu yatağa yabancıları yatırır; ayakları yataktan uzun olursa keserdi. Üzerine yatmak zorunda bıraktığı kimsenin ayakları yataktan kısa olursa, atlarla çektirerek ayaklarını uzatırdı.)

Yüzyıllardan beri, hep yararsız ve çoğu kez türümüze zararlı kuruntular üzerinde delice hayat tüketen birçok çalışkan kafaların kaybedilmesini, acı ve sıkıntı duymaksızın düşünebilecek, akli başında insan, hangi insandır? Bunca ünlü düşünür, boş bir teoloji ve küstah tartışmalarla ilgilenen yerde, fikirlere ne kadar ışık saçabilirdi! Dini görüşlerinin mal olduğu çabaların yarısı ve kültlerin milletlere gerektirdiği masrafın yarısı; ahlak, siyaset, fizik, tıp, ziraat vb. hakkında dahileri aydınlatmaya yeterli olmaz mıydı? Hurafe hemen hep kavimlerin dikkatini, hayranlıklarını, hazinelerini yutar. Onların çok masraflı bir dinleri vardır. Ancak etkenleri olarak ne ışıkları, ne erdemleri, ne mutlulukları vardır.

Bazı eski ve yeni filozoflar, tecrübe ve akli rehber yapmak ve hurafelerin zincirinden kurtulmak cesaretini gösterdiler. Lencippe, Straton, Epicure, Democrite ve öteki bazı Yunan bilginleri, batıl fikirlerin kalın perdesini yırtmaya ve felsefeyi ilahiyatın engellerinden kurtarmaya cüret ettiler. Ancak kuruntuya aşık muhayyileler için fazla sade, duygusal mucizelerden ve keramet içeren şeylerden fazla arınmış olan sistemleri, yerlerini, Platon'ların, Socrates'ların, Zenon'ların, masal içerikli varsayımlarına ve tahminlerine terk etmek zorunda kaldı. Yenilerden Hobbes, Spinoza ve Bayle vb.

Epicüre'ün izleri üzerinde yürüdüler. Ancak felsefeleri, akli dinlemeyecek ölçüde masallarla henüz keyf halinde olunan bir dünyada çok az izleciyi buldu.

Bütün dönemlerde, halkın kutsallaştırdığı batıl fikirlerden hiçbir tehlike olmaksızın ayrılmak mümkün olmamıştır. Hiçbir türden buluş yapmaya asla izin verilmedi. En aydın adamların bütün yapabildikleri, kapalı kelimelerle konuşmak, çoğu kez korkak bir gönül okşacılığıyla, utanç içinde, yalanı gerçeğe karıştırmak oldu; birçoklarının biri açık öteki gizli çifte inancı oldu. Gizli olan inançlarının anahtarı kaybolduğundan, bu kişilerin gerçek duyguları çoğu kez anlaşılmaz ve dolayısıyla bizim için yararsızdır.

En acımasız tarzda yok edilmek tehdidi altında, akıl ve muhakemeden vazgeçmeleri ve akıl ve muhakemeyi imana boyun eğdirmeleri kendilerine bağırlarak söylenen yeni filozoflar, dehalarına nasıl özgürce gezinti verebilir, akıl ve muhakemeyi nasıl olgunluğa yöneltebilir, insan zekasının ilerlemesi nasıl hızlandırılabilir? Büyük insanlar gerçeği, ancak

koruyla titreyerek, aralıktan gördüler; gerçeği ifade etmek cesaretine çok ender olarak sahip oldular. Bunu yapmaya cesaret edenler, "küstahlıklarından" dolayı, genellikle cezaya çarpıldılar. Din, hiçbir zaman özgürlük olgunluğuyla düşünmeye, ya da düşünöleni açıkça söylemeye, ya da insanın her yerde kurbanı ve şaşkını olduğu batıl fikirleri eleştirmeye asla elverişli olmadı.

**191. DİNİN AYKIRI VE KÖTÜ OLDUĞU NE KADAR TEKRAR EDİLSE
VE KANITLANSA AZDIR**

Dünyaya gerçekleri açıklayan her adam, din imamlarının öfkesini ve düşmanlığını üzerine çekeceğinden emindir. Bunlar, avaz avaz bağırarak, devletleri yardıma çağırırlar. Kanıtlarını ve tanrılarını savunmak için kralların yardımına muhtaçtırlar. Bu feryatlar, davalarının zayıflığını gereğinden fazla açığa vurur.

"Yetişin imdada" denilen yerde sıkıntı vardır.

Din işlerinde yanılmaya gelmez. Başka her konuda cezaya çarpılmaksızın hata edilebilir; yolunu kaybedenlere acınır, bazı yeni gerçekler keşfeden kimselere bazı mertebeler verilir. Gerek düşülen hatalarda, gerek yapılan keşiflerde ilahiyatın ilgisine karar verilir verilmez kutsal bir çaba alevlenir, hükümdarlar imha ederler, ahali çıldırır; milletler ne için olduğunu bilmeksizin homurdanmaya başlar.

Genel ve özel huzurun; hiçbir zaman boş, ilkesiz, hasta hayallerden başka bir temele sahip olmayan ve zekaya anlamsız kelimelerden başka bir şey sunmayan bir bilime sahip olduğunu görmek kadar acı verici hiçbir şey var mıdır? Kimsenin anlamadığı ve ilgilenmeye değer bulanları usandıran, insanları daha iyi yapmaktan aciz olan, çoğunlukla haksız ve kötü olmayı insanlara bir üstünlük haline getiren bir dinin bu kadar övülen yararı, neden ibarettir? İnsan soyuna hiçbir hayrı olmayan, insan soyunun gözünü kör etmekten ve sinir krizleri davet etmekten, talihinin eziyetli sıkıntılarını hafifletmeye yetenekli gerçeklerden yoksun kılarak, kendisini daha çok sefilleştirmekten başka bir şey yapmayan delilikten, daha çok acımaya değer, haklı olarak daha çok önüne geçilmesi, yok edilmesi gereken bir delilik var mıdır?

192. DİN PANDORA* KUTUSUDUR VE BU UĞURSUZ KUTU AÇILMIŞTIR

Din, her dönemde, insan ruhunu karanlıklarla doldurmaktan, gerçek bağlılık ve ilişkileri, gerçek görevleri, gerçek çıkarları hakkında, onu tam bir cehalet içinde bulundurmaktan başka bir şey yapmamıştır.

Dinin bulutlarını bertaraf ederektir ki, doğrunun, akıl ve insafın, ahlakın, bizi erdeme götürecektir gerçek nedenlerin kaynaklarını ortaya çıkarırız. Bu din, hem dertlerimizin nedenleri, hem de bu dertlere karşı kullanabileceğimiz doğal çareler hakkında bizi aldatır. İyileştirmek şöyle dursun, din, dertlerimizi şiddetlendirmekten, çoğaltmaktan ve daha çok sürdürmekten, daha çok uzatmaktan başka bir güce sahip değildir.

Bundan dolayı, ünlü bir çağdaş olan Milord Bolingbroke'un Asan Metruke'sinde (Terk Edilmiş Eserlerinde) bulduğumuz bir sözünü tekrar edelim:

İlahiyat "Pandora" kutusudur. Bunu tekrar kapatmak mümkün değilse, herhalde bu çok uğursuz kutunun açılmış olduğunu hatırlatmak yararlıdır.

* Pandora Yunan efsanelerine göre Vulcain tarafından yaratılan ilk kadındır. İlahi hikmet ve marifet olan Minerve ona hayat vermiş, onu bütün güzelliklere ve hünerlere boğmuştur. Jupiter ona içinde bütün kötülüklerin hapsedildiği bir kutu hediye etmiş ve kendisini bu "arz"a, ilk erkek olan Epimete'ye göndermiştir. Bunlar evlendikten sonra Epimethe kutuyu açmış; bütün kötülükler bu şekilde ortaya

saçılmıştır. Kutunun dibinde yalnız ümit kalmıştır. Pandora, eski Yunanlıların Havva'sıdır. "Pandora kutusu" deyiimiyle, güzellikler görüntüsü altında birçok felaketin yapıcısı olan şey anlatılır. (A.C.)